

D. JUNII JUVENALIS

OPERA OMNIA.

VOL. I.

18512 (2.)

D. JUNII JUVENALIS

OPERA OMNIA

Juvenal (2)

EX EDITIONE RUPERTIANA

CUM NOTIS ET INTERPRETATIONE

IN USUM DELPHINI

VARIIS LECTIONIBUS

EXCURSIBUS RUPERTIANIS

NOTIS VARIORUM

ET

VETERIS SCHOLIASTÆ

RECENSU EDITIONUM ET CODICUM

ET

INDICE LOCUPLETISSIMO

ACCURATE RECENSITA.

VOLUMEN PRIMUM.

T

LONDINI:

CURANTE ET IMPRIMENTE A. J. VALPY, A. M.

1820.

CONSPECTUS

EORUM QUÆ HAC EDITIONE CONTINENTUR.

	Pag.
LUDOVICI Pratei Epistola Serenissimo Delphino .	1
G. Alex. Rupertii Præfatio	3
D. Junii Juvenalis Vita, quæ vulgo tribuitur Suetonio, cum Notis G. A. Rupertii	23
Cl. Salmasii in Juvenalis Vitam, a Suetonio, ut vulgo putant, scriptam Commentarius, qui legitur in ejus Exercit. Plin. in Solini c. 32. p. 319. sqq. (al. 449. sqq.)	26
Vita Juvenalis quam persequitur Dodwell. in Annal. Quintilian. § XXXVII—XLI.	36
D. Juvenalis Vita per annos probabilibus conjecturis digesta	44
De Satira Romanorum	56
De Satiricis Romanorum Poëtis	82
De diversa Satirarum Lucilii, Horatii, Persii, et Juvenalis indole, deque fructu ex earum lectione percipiendo	95
Testimonia antiqua de Juvenale	121

	Pag.
Divisio et Argumenta Satirarum Juvenalis	123
Indèx Codicum Mss. et Editionum quæ numeris notantur in Varr. Lectt. et Excurss.	127
D. Junii Juvenalis Satira I.	133
Excursus ad Sat. I.	171
Satira II.	176
Excursus ad Sat. II.	209
Satira III.	212
Excursus ad Sat. III.	260
Satira IV.	265
Excursus ad Sat. IV.	292
Satira V.	295
Excursus ad Sat. V.	324
Satira VI.	328
Excursus ad Sat. VI.	415
Satira VII.	421
Excursus ad Sat. VII.	461
Satira VIII.	469
Excursus ad Sat. VIII.	517
Satira IX.	520
Excursus ad Sat. IX.	538
Satira X.	545
Excursus ad Sat. X.	595
Satira XI.	598
Excursus ad Sat. XI.	626
Satira XII.	630
—— XIII.	649
—— XIV.	680
—— XV.	724
Excursus ad Sat. XV.	748
Satira XVI.	753

Catalogus eorum auctorum ex quibus Notæ Variorum sunt desumptæ	764
NOTÆ VARIORUM, cum Vet. Scholiast., in D. Junii Juvenalis Satiras, ex ed. Amstel. 1684.—Sat. I.	765
———— Sat. II.	788
———— ——— III.	813
———— ——— IV.	854
———— ——— V.	875
———— ——— VI.	896
———— ——— VII.	967
———— ——— VIII.	995
———— ——— IX.	1024
———— ——— X.	1040
———— ——— XI.	1073
———— ——— XII.	1094
———— ——— XIII.	1107
———— ——— XIV.	1131
———— ——— XV.	1157
———— ——— XVI.	1172
RECENSUS Editionum	1177
———— Codicum	1261
INDEX Rerum et Verborum in Juvenalem	i

SERENISSIMO
DELPHINO

LUDOVICUS PRATEUS.

Nec Satiricos evolvisse pigeat Te, SERENISSIME PRINCEPS. Quo amplius, tum domesticis exemplis tum indole propria, ad omne bonum institutus es; hoc magis delectabit Romanorum vitia, quæ et nostra sunt, videre passim damnata; virtutem vero ubique amabilem, ubique laudatam. Forte etiam placebit diversum conferre utriusque viri stylum et ingenium, eidem tamen Satiræ nihilo secius operatum. Facundum hinc Poëtam, ut acriter, sic et diserte, scelus proscribentem, non sine voluptate comparabis cum morosa illa, stricta, salsa dicacitate Persii, severam Stoicorum disciplinam strenue venditantis. Apud hunc certe præclara tot sapientiæ oracula non aspernabere. Apud illum vero quam multa occurrent, jucundeque leges, felicibus hisce temporibus accommodata! Hæc inprimis LUDOVICI magnitudinem exhibebunt:

*Et spes et ratio studiorum in Cæsare tantum,
Solutus enim tristes hac tempestate Camænus
Respexit.*

Item ista:

Spes vitæ cum Sole redit.

Delph. et Var. Clas.

Juv.

At cum nata auspicatissime, (Tibi dicam, an Regno?) proles adoleverit; ei profecto gaudebis occurrere:

Nobilitas sola est atque unica virtus.

Hoc sane potissimum novit Borbonius Sanguis: hoc a Majoribus accepisti: hoc præstas ipse non degener: hoc posteris exemplum stimulus atque incentivum a Te relinquatur. Perge, SERENISSIME PRINCEPS, virtutes quasque summas complecti, hasque doctrina et sapientia decorare; hoc est cum LUDOVICO MAGNO magnitudine certare. Quæ quidem dum generose moliris, nos interim, ad exterarum Gentium invidiam, ævi nostri Francicique Imperii felicitate potiemur; in quo videlicet Reges adeo studiose philosophantur, adeo sapienter dominantur.

PRÆFATIO.

CUM in Siliano carmine cura mea qualicumque emendando illustrandoque versarer, jam tum apud animum constitueram, si necessariis augerer opibus et præsidiis, eandem aliquando operam Juvenali impendere; neque deerant, qui me et promissis et cohortatione ad id, quod intendissem, perficiendum incitarent: sed per totum illud tempus magis de sylva rerum observationumque congerenda, quam digerenda sollicitus eram. Illo deinde labore, ante hos tres annos, exantlato, ad novam hanc provinciam pro virili parte administrandam me accinxi. Quam etsi non ignorabam multo majoris operæ esse; neutiquam tamen mente et cogitatione prospexeram tantam difficultatum, tam externarum quam internarum, multitudinem atque varietatem, quantam.re vera expertus sum. Ad illas feliciter superandas opus est vita, tum dulci otio, tum multis circumfluente opportunitatibus, quibus ego quam maxime careo. Gravis enim hæc solet esse muneris scholastici conditio, ut, qui eo rite perfungi, et simul familiam alere cupiat, multis variisque occupationibus distineatur, et longe maximam diei partem juventuti, publice privatimque in studiis humanitatis ac literarum erudiendæ, addicere ipsa necessitate cogatur. Quam ob causam non nisi aliquid subsecivi temporis, gravioribus negotiis subtractum, Juvenali meo dicere mihi licuit: quod ipsum quoque sæpius pluribus, quos susceperam, laboribus et curis, vel domesticis vel aliis, interpellabatur. Huc accedit, quod hujus poëtæ editori necesse

est ad manum esse tum codices ejus scriptos et editos, quorum magnus est numerus, tum optimas ceterorum antiquioris ævi auctorum editiones, multosque alios libros et commentarios, quibus et recensio et interpretatio illius adjuvari queat. Hujus vero supellectilis librariæ, quæ et tanta est, et mihi quidem, qui ab omni tam publicæ quam privatæ bibliothecæ, copiis literariis instructæ, usu exclusus sum, pæne omnis aliunde colligenda fuit, vel minimam partem conquirere quam difficile fuerit, facile intelligitur. Illustris quidem HEYNE, quæ generosa ejus benevolentia est, mihi etiam ultro librorum, quibus carerem, usum obtulit. Sed omnem meam operam lectoribus minus probari iisque haudquaquam satisfacere malui, quam, quoties Viri Summi, tot tamque gravibus negotiis districti, ope indigerem, eam implorare. Quod tamen ad codices Juvenalis tum manu scriptos tum editos attinet, plane indignus forem benevolentia celeberrimorum humanissimorumque, quos ætas nostra tulit, virorum, nisi gratissimo profiterer animo, me tantam illorum copiam ei acceptam referre, ut decimam vix partem cuiquam contigisse crediderim, qui accesserit ad poëtam nostrum edendum. Misit ad me HEYNE codicem Kulenkamp., Schurzfleischii spicileg. animadverss. in Juvenal. et editt. Aldinas tres, Rom. pr., Venet. 1475. 1478. 1482. 1486. 1487. 1492. 1494. 1501. 1515. Vicent. 1480. Brix. 1486. Norimberg. 1497. Lugd. 1507. 1560. 1564. Paris. 1528. 1535. 1544. 1545. 1616. Cracov. 1529. Antverp. 1565. HARLES variet. cod. et Fragm. Erlang. DE HALEM (ex Biblioth. Sreniss. Ducis Oldenburg.) edit. Lugd. 1501. et Brix. 1501. NOTHNAGEL auctore KÆNIG varr. lect. cod. Schwarz. et editt. Ven. 1491. 1512. Brix. 1501. Lips. 1504. Argen. 1527. LANGER codd. Guelferbyt. quatuor, DEGEN varr. lectt. duorum codd. Schönborn. VEESENMEYER varietat. cod. Ulmensis, GEISLER et DÆRING codd. duos Gothanos et Plathneri Lectt. Juvenal. BECK et KUINEL cod. Lips. et editt. Lips. 1497. 1507. Ven. 1498. Argent. 1518. Heidelberg. 1590. LICHTENSTEIN et FREUDENTHEIL lectt. cod. Hamburg. et editt.

Aug. Vindel. 1599. Basil. 1546. Lugd. 1556. Paris. 1561. 1613. Hanov. 1603. al. WOLTERSTORF (V. D. M. apud Seedorsenses prope Lenzen. in Prignitzia) edit. Lugd. 1511. HENSLER, Archiater Reg. edit. Lond. 1716. MANNERT et SEYBOLD varr. lectt. trium codd. Norimberg. et ed. Lips. 1502. LULLMANN (V. D. M. apud Hollerenses prope Stadum) ed. Lugd. 1505. HEREL observatt. quasdam criticas, HERBELL conjecturas Mss. Schraderi et Withofii, BORHECK, LENZ, et alii, nuntios literarios. *Si spiro et placeo, Vestrum est*, Fautores generosi! Insignis benignitas Vestra rarique exempli humanitas sæpe animum mihi jam labantem confirmavit, eique præcipuum editionis meæ ornametum debeo. Dum itaque vivam, gratissima ejus memoria nunquam ex meo effluet animo.

Remota sic magna saltem parte externorum, quibuscum mihi conflictandum erat, impedimentorum, restabant alia longe majora, quæ ipsa operis suscepti difficultas afferebat. Nam, quod ex Ind. Editt. apparebit, nullum fere antiquorum poëtarum viri docti magis neglexerunt, quam Juvenalem, qui hac tamen contemtionem et incuriam minime pæne omnium dignus erat, nullum interpretes argutiis vanaque doctrina ita obscurarunt et veluti obruerunt. Desideratur adhuc editio, in qua tum contextus, quam et accuratissimo et modestissimo potissimum judicio fieri possit, ad fidem veterum exemplarium constituatur, tum Satiræ ipsæ cum sensu poëtico et plena Latinarum literarum scriptorumque satiricorum cognitione illustrentur commentario perpetuo satisque idoneo, qui doceat adolescentes cum fructu, voluptate, et sensu pulchri eas legere, et non modo in singulis, quæ tam argumentis quam eorum tractatione ita differunt, ut alii subinde sensus concipiendi sint interpreti, qui in ea se insinuare velit, quævis intelligere, sed etiam cujuslibet summam universamque præstantiam ac virtutes cognoscere, quæ non tam singulis rebus, earumque enuntiatione atque inventionem, quam illarum tractationem, vel partium inter se convenientiam, et ad totum consiliumque primarium conspiratione conti-

nentur. Ad ejusmodi editionem curandam me aspirasse haud dissimilo: sed quam parum ad talem conatum rite perficiendum vires meae sufficiant, me magis in dies sensisse, non ficta quadam modestia, sed ex animo profiteor.

Omniū vero, quos unquam exhausti, laborum longe molestissimi fuere partim lectio commentariorum, qui temporis jacturam fructu inde percepto neutiquam compensabant, et in Henniniana editione ad quemvis versum singulatim erant evolvendi, partim collatio tot codicum et scriptorum et editorum, quorum multo maximam partem ipse a principio ad finem comparavi, cum nondum a quoquam id factum vidissem, partim denique confectio Indicis rerum verborumque uberrimi.

Tot tantasque difficultates si quis reputaverit, non mirabitur profecto, nondum fuisse quenquam, qui tantum sibi oneris, quantum ego receperim, imponi pateretur, et in eodem constanter perseveraret; multosque, quos infra in Ind. Editt. extr. laudabo, a consilio edendi Juvenalis, jam diu mente agitato, destitisse. Neque ego telam, centies impatientia abruptam, qualicumque ratione detexuissem, nisi tum verecundia obstitisset, quo minus fidem tot tantisque viris datam fallerem, opesque ab illis frustra mihi supeditatas, nullique plane usui poëtæ fuisse sinerem; tum ipsa gravitas ac multitudo eorum, quæ conatibus mei impedimento fuissent, certam mihi jucundamque fecissent spem veniæ alicujus ac indulgentiæ virorum doctorum; quibus meliora et nunc forte dedissem, et olim darem, si contingeret mihi esse tam felici, ut non usum modo bibliothecarum, ad quas iis, qui scholasticis funguntur muneribus, aditus plerumque non patet, sed plus quoque otii haberem: quarum rerum jucundissima spes præsentis fortunæ solatium est.

Hæc pauca non unam ob causam præmonenda censui, priusquam hujus editionis indolem et consilium declararem, quod nunc breviter expediam. Cum vero eadem pæne usus sim ratione, quam in Silio edendo sequendam duxerim; easdem quoque res iisdem plerumque verbis expo-

nere mihi liceat; ita tamen, ut resecentur nonnulla, quæ huc non spectent, et adjiciantur alia.

Prima utique et perpetua cura fuit hæc, ut, quicumque mea editione uteretur, aliam non magnopere desideraret, sed in ea reperiret, quicquid boni et præclari ad poëtam emendandum illustrandumque interpretes contulissent. Semper enim mihi displicuit mos et consuetudo eorum, qui ubivis lectores, etiam obscuris in locis ac rebus, ad alias remittunt editiones, adeoque hanc iis necessitatem imponunt, ut, quot sint unius scriptoris editiones a viris doctis curatæ, tot habeant et cœmant, si, quæcumque ad ejus sive lectionem sive interpretationem adjuvandam ab editoribus collata sint, cognoscere cupiant. Quod profecto non minus habet incommodi, quam si, superiorum temporum vitio, Variorum notas, vel excerptas vel integras, tuis adjungas, quo fit, ut præter recta, bona et utilia, etiam permulta, sive falsa et a posterioribus interpp. jam confutata, sive vulgaria et aliena, nec semel tantum, sed sæpius legenda sint, et ipse auctor in notarum mole, tanquam cymba in Oceano, natare videatur. Ego mediam ingressus viam, quæ bona alii habent, cum delectu excerpenda,¹ et, ut

NOTÆ

1 Heyne in Præf. ad Virgil. T. III. 'Utilissima,' inquit, 'hand dubie opera a viris doctis ponetur in hoc, ut plurium editionum bona, cum delectu tamen prudenti et diligenti, in unam conferant, eaque bona novis opibus, quas nostri in his literis profectus, nostræ ætatis rationes postulare forte videntur, locupletent, quibus iterum alii singulas, quas conferre se posse putent, accessiones adjiciant: ut, in molesta hac diversarum editionum, quæ singulæ aliquantum bonæ frugis habent, copia perveniatur aliquando eo, ut iis, quæ ante hos ducentos vel centenos annos usum forte habere poterant aliquem, nunc autem aut omnino habent nullum, aut sal-

'tem exiguum, spretis ac rejectis, utilissima et optima quæque in uno libro comprehensa habeamus. Nisi enim literarum antiquarum studio hac aut simili alia ratione succurratur, qua resecentur inutilia et a nostri sæculi cultu ac genio aliena, adjiciantur autem ea, quæ huic literarum luci, huic poëtices et artium expolitioni, acumini philosophiæ melioris et historiæ subtilius tractatæ, varietati et copiæ doctrinæ, consentanea sint; nisi minuantur porro sumtus in tot editiones, quas nisi omnes ad manum habueris, sapere non licet, inque tantum librorum auxilium apparatus faciendi; revocentur vero virorum doctorum studia ad certum ac definitum finem

eo lucidior esset series annotationum, nostraque facilius ab alienis discerni possent, illa Commentario subjicienda censi, hunc vero, cum proluxior esset, quam ut, ad exemplum Virgilii Heyniani nostrique Silii, criticis subnecteretur notis, ab iis sejungendum curavi et separatim typis exprimendum. In easdem notas, commentario aspersas, conieci tum exempla dictionis alicujus aut elegantiae, tum loca veterum scriptorum, in rebus historicis, geographicis, ac mythicis a me laudata. Horum forte non deerunt qui nimiam reprehendant copiam: eam tamen ex vano eruditionis ostentandæ studio profectam existimari nolim; et res justam excusationem habere videtur. Primum enim haud dissimilo, me omnem dedisse operam, ut quam plurimis satisfacerem; neque vero ignorabam, permultos etiam hodie esse viros doctissimos, quibus hæc rerum verborumque illustrandorum ratio arrideat, quæ olim Nicol. Heinsio, Burmannis, Brœckhusio, Schradero, Drakenborchio, aliisque magni nominis hominibus probabatur: quorum tamen vestigia non ita secutus sum, ut exempla tantum exquisitioris loquendi formæ cumularem, nulla habita ratione originis ejus vel causæ, indolis ac significatus, nec admonito de iis lectore, nisi forte illa vel ex locis ascriptis satis intelligi et legentibus jam hac compendiaria via, qua chartæ parcitur, in memoriam revocari possent, vel ibi ab aliis, quorum editiones ac libri omnium fere manibus teruntur, jam explicata essent. Deinde in doctissimo poëta interpretando versabar, in quo adhibendæ talis eruditionis facultas et major erat, et aptior atque utilior. Præterea id egi, ut non tirones modo, sed eruditos quoque homines et juventutis potissimum magistros meam Juvenalis editionem consuluisse haud omnino

NOTÆ

<p>‘ et usum, constituenturque omnia
 ‘ sic, ut et iis capiendis par sit ani-
 ‘ mus et vero etiam ceteris disciplinis
 ‘ percipiendis satis recte vacare pos-
 ‘ sit: hæc, inquam, nisi mature pro-
 ‘ videantur, vereor, ne studium hoc
 ‘ Græcarum et Latinarum literarum in</p> | <p>‘ dies in majorem contemptum addu-
 ‘ catur a viris prudentibus, seu qui
 ‘ sibi prudentes videntur, qui omnia
 ‘ ad vitæ usum referre volunt, nec
 ‘ literis, nisi ex utilitatis messe, quæ
 ‘ cum ipsa satione statim conjuncta
 ‘ sit, pretium statuunt.’</p> |
|---|---|

pœniteret, atque iis, qui longiores disputationes de tot exquisitis dicendi formulis, rebusque historicis, mythicis, ac geographicis, ubivis in doctissimo poëta obviis, requirerent, (quales passim inveniuntur,) non laterent uberiōres, unde eas peterent, fontes, et quidem plerique vel adeo omnes, ut, si hunc vel illum adire non possent, (quæ tristis multorum sors est,) ad alios confugerent. Denique iis etiam, qui talia non desiderant, eo prospexi, quod illa redegī in formam notarum, quas præterire possunt.

Præcipua quoque cura mihi fuit hæc, ut non modo editio mea juvenibus, bonarum literarum studiosis, quibus eam potissimum destinavi, plus, quam ulla alia, ad poëtam legendum intelligendumque proficeret, nec quicquam in ea omitteretur, quod crucem iis figere posset; sed doctiores etiam, in locis certè obscurioribus, illam inspexisse non prorsus pigeret, iisque si non ingenium rectumque iudicium, saltem studium probarem, varietate lectionis e tot codicibus excerpta. Duobus itaque animadversionum generibus hanc editionem instruendam putavi; quorum alterum spectaret ad veram Juvenalis lectionem investigandam, (quo etiam *Excursus* pertinent, in quos prolixiores critici argumenti observationes rejeci,) alterum vero ad rerum verborumque difficultates removendas. Etenim neque eorum ratio institutumque probandum videtur, qui non nisi in textu auctoris alicujus corrigendo laborant, satisque habent variarum lectionum farraginem undique in unum conguessisse locum; neque eorum, qui res tantum et verba scriptoris illustrare instituunt. Illud per se quidem bonum et utile est, nec tamen sufficit ad librum cum fructu legendum; hoc autem, nisi legitimam crisin adhibeas, qua de vera lectione constet, sæpissime parum procedit: nam frustra interpretari conaberis ante, quam corrupta emendaveris. Neque vero criticæ notæ ab hac editione alienæ propterea censendæ sunt, quod juventuti ea in primis consultum volui. Nam ad Juvenalem cum fructu legendum ii demum admittuntur, qui mentem jam aliquantum literarum antiquarum studiis excoluere, adeoque

criticam rationem et subtilitatem animis assequi possunt. Adolescentes quoque, generosioris saltem indolis, criticæ alicujus facultatis copiam, quâ nemo quidem, qui ad ingenuæ doctrinæ gloriam solidamque eruditionem aspirat, sine insigni et suo et cujuscumque disciplinæ, cui operam dat, damno carebit, sibi comparare, et ad hanc judicandi rationem sensim institui, formari, et acui necesse est. Tum etiam id egi, ut non solis juvenum, sed doctorum quoque virorum usibus qualicumque opera mea inservirem. Neque Juvenalis satiræ ita jam subsidiis librorum doctorumque ingeniorum studiis expolitæ sunt, ut critica in iis opera plane supervacua sit. Si vero quis scriptoris alicujus edendi consilium animo agitat, id primum contendat necesse est, ut contextum ejus quam emendatissime exhibeat, et labes maculasque, librariorum vel stupore vel socordia ei aspersas, una cum laciniis deleat et pannis, quos inepti interpolatores illi assuisse videri possunt.

Fortasse tamen viri docti jure meritoque nimiam meam in ea re vituperandam judicabunt industriam: amplius enim octoginta codices, vel manu scripti vel editi, et plerique quidem tum a principio ad finem, tum a me ipso, tum accuratissimo studio, comparati sunt. Quantum molestiæ exhauserim in conquirenda excutiendaque tanta lectionum farragine, facile intelligent, qui vel unum codicem diligenter contulerint. Cum vero longe maxima varietatis hujus pars ad inanes quisquilias, et librariorum vel stuporem vel negligentiam redeat; exiguum profecto fructum inde et Juvenalis et lector percipere potest, isque maximo mihi redimendus fuit tædio, sumtu, opera, et dispendio temporis. Quo labore Herculeo expertus sum, quam vera sint, quæ monuit Heyne in Præfat. ad Virgil. T. III. ‘Virorum doctorum judicia super varietate lectionis et codicum comparatione plerumque ea sunt, ut nihil omittendum esse putent, quod in aliquo libro scripto, vel ex scriptis edito, aliter, quam vulgo legitur, exaratum sit.’ Si tamen in Virgilio hoc forte concedi potest, tanquam in poëta principe, in quo nihil nimis leve esse possit, et in quo critices rudi-

' menta facienda sint adolescenti: nolim tamen cuiquam
 ' eandem rationem probari in aliis minoris dignitatis scrip-
 ' toribus. - Si enim in Virgilio, ut diximus, esse potest utili-
 ' tas aliqua variæ lectionis diligentius etiam in obscuris,
 ' levibus, aut solennibus erroribus ascriptæ; ut specimina
 ' habeant adolescentes festinationis et stuporis librariorum:
 ' quæ tandem in aliis, et ubique, esse potest utilitas enotatæ
 ' varietatis, quæ, si vere dicas, varietas nulla est, sed mera
 ' librariorum aberratio, millenis exemplis dudum nota, modo
 ' ab incuria, modo ab ignorantia, modo a sæculi inscitia
 ' profecta? in qua nihil novi occurrat; nihil quod non sex-
 ' centies observatum sit; nihil quod aliquem fructum habeat
 ' aut habere possit. In primis autem in iis auctoribus, qui
 ' jam critica arte et ad meliorum librorum exemplaria emen-
 ' dati sunt, quam utilitatem studii expectare potest is, qui
 ' iterum vulgarem aliquem et diobolarem codicem aut editio-
 ' nem a somnolentis operis depravatam sedulo excutiat,
 ' sphalmata et errores annotet, et sic novam se editionem
 ' adornasse putet? Nonne turpe est, brevem hujus vitæ
 ' fructum in hæc impendere? in tam late subcrescente
 ' rerum discendarum segete operam in nugis his consumere?
 ' Verum est ea multorum opinio, nullo animi judicio explo-
 ' rata, ut putent satis esse, si modo codicem vel editionem
 ' veterem conferendam habeant; id autem, quod primo loco
 ' considerare debebant, sitne is liber novæ aut emendationis
 ' lectionis, fons vel adjumentum, vix in animum admittant.
 ' Atqui, ut hoc exemplo utar, Virgilii trecentos codices et
 ' editiones veteres hoc respectu vix dignas habebit, quas
 ' inspiciat, is, qui non ad vulgarem opinionem iudicium sibi
 ' mentis constituendum putet.' Alia, non minus digna quæ
 ' legantur, in eam rem disputavit Heyne in Præfat. novæ edit.
 ' Virgil. T. I. pag. XXVIII sq. ubi etiam pag. LXVI. hæc
 ' laudavit verba Plantini in Præfat. ad Jul. Cæsarem: ' Quæ
 ' enim finis—quousque paginas omnes obsidebunt variæ et
 ' vanæ sæpe lectiones? Excutiuntur profecto scriptores ipsi
 ' e manibus, dum avida juvenus ad hæc deverticula abit et
 ' *πάρεργα* ista curat velut *ἔργα*. Quam multi jam qui libros

‘ tantum legunt, ut emendent? ut illos meliores faciant, non
‘ ut sese? Itaque toti in voculis aut syllabis aliquot exami-
‘ nandis sunt; et segetem illam uberem rerum sententiarum-
‘ que subter habent, paleis modo lectis.’

Quæ cum ita sint, nonne consideratius egisse viderer, si variarum lectionum aliquem delectum fecissem, et ita summum levassem tædium, quod in iis excerptis mihi devorandum fuit? Id quoque mihi ab initio propositum fuisse et constitutum haud diffiteor. Sed multas consilii mutandi rationes habui, quæ, si non sufficiunt ad causam meam defendendam, veniæ tamen spem, aliquam certe, mihi ostendunt. Nam primum, ejusmodi delectum cum judicio subtili adhibere omnino difficillimum; et multo facilius est, ut in plerisque rebus, ita et in hac, utiles egregiasque leges ferre, quam servare et ad usum transferre. Deinde, quod jam supra professus sum, id curare et volui et debui, ut, qui hanc sibi pararet editionem, reliquis omnibus carere posset. Tum noveram, non deesse, qui omnem lectionis varietatem desiderarent: quam plurimis autem sive prodesse cupiebam, sive gratum facere, et non adolescentibus tantum, sed eorum etiam magistris, aut omnino eruditioribus longiusque in his literis provectis, operam meam diligentiamque probare; qua effeci saltem hoc, ut quales sint libri, quorum mihi facultas fuerit, plane perspici, et, si quis post me Juvenalem denuo recensere velit, labore eorum conferendorum supersedere possit. Quin juvenum quoque, qui jam aliquantum profecissent in literis, et ad animum potius poliendum, quam ad victum quærendum, studia referrent, magni interesse arbitrabar, aliquam de cujuslibet variæ lectionis ratione, origine, usu, et dignitate, judicandi facultatem consequi, et medicinæ corruptis locis adhibendæ sagacitatem, criseosque faciendæ gustum sibi parare. Præterea nondum quisquam editorum hunc sibi laborem sumsit, ut multos codices vel scriptos vel editos Juvenalis, eosque accurate inter se conferret, et de indole ac pretio eorum dispiceret. Ego primus tantum mihi oneris imponi passus, et in ea quoque re adjutus sum ope virorum doctorum, qui haud

vulgari humanitatis exemplo tot poëtæ exemplarium vel varietatis eorum, ab ipsis excerptæ, copiam mihi fecere; qui opiparus apparatus ne frustra mihi contigisse videretur cavendum erat.¹ Novam quoque *recensionem* adornare conabar, eamque promisi in titulo libri. Hæc vero sine accurata omnium, certe plurimorum, codicum collatione nequam perfici potest.² Huc accedit, quod plurimum interest,

NOTÆ

1 Ernesti in Præfat. ad Tacitum p. v. vi. 'Superioribus,' inquit, 'sæculis, qui ad recensendos scriptores veteres accedebant, satis habebant, Codices scriptos et editos consulere in locis iis, ubi hærerent ipsi, et difficultatis aliquid objectum esset. Itaque tantum lectiones librorum, ad ea loca fortasse profuturas, petebant, non universam lectionis varietatem. Ea re commiserunt, non modo ut iidem libri consulendi essent his, qui post eos ad recensendos eosdem scriptores accederent, si quid alicubi vitii subodorarentur, sed multa etiam intacta ipsi relinquerent, quæ ex iisdem libris poterant emendari. Etenim nemo est ita lynceus, ut omnia lectionis vulgatæ vitia sua sponte videat, nec interdum pro rectis probet, quæ vitiosa sint, aut velut plana ac perspicua transeat, in quibus alii aut parum aut nihil intelligant. Casaubonus quidem (ad Suetonium) fatebatur, sibi sæpe accidisse, ut, quæ clarissima putasset, in iis hæreret, cum plana et perspicua eorum interpretatio peteretur. Inde etiam fit, ut subinde viri docti, aut vitio lectionis animadverso, conjecturis se exerceant, aut explicare laborent, quod vitiosum est; nihil laboraturi, si librorum veterum lectiones omnes notatas haberent ab iis, quibus eorum facultas fuisset. Itaque utiliter hoc institutum est a recentioribus Criticis, ut e codici-

bus scriptis editisque omnis lectionum varietas, etiam manifesta scripturæ vitia notarentur: unde quantum utilitatis redundaverit ad scriptores veteres, non ignorant, qui in his literis diligenter sunt versati.— Historia autem editionum ea demum utilis est, quæ docet, unde cujusque textus ductus sit; utrum ex alia superiori repetitus, an e scriptis editisque libris ab idoneo auctore emendatus: quibus ignorant, nihil editionum notitia, neque ad delectum in emendo, neque ad usum in emendando interpretandoque, prodesse potest.'

2 Digna sunt, quæ huc transcribantur verba Ill. Wolfii ex Prolegom. ad Homer. § 1. 'Pauci novarum recensionum auctores ita agunt, aut eam laboris patientiam afferunt, ut ex locis satis sæpe reconditis et disparatis, in primisque ex veteribus exemplaribus, omnem varietatem lectionis contrahant, qua deinde cum vulgatis comparata, constantem emendationem aggrediantur. Immo consistunt fere tum demum, ubi impeditior sensus vel ipsa specie manifestum vitium objicitur; jam ad varias lectiones aut ad vetus exemplar confugiunt, surda plerumque oracula, nisi constanter consulentibus. Neque multum diversa ratio est eorum, qui, quantumvis interdum docti ac solertes, omnem emendationem ex aliquot librorum Mss.

quibus locis manifesta operarum vitia enotentur. Ubi certissima est lectio, recte omitti possunt, et a nobis fere omissa sunt; non vero, ubi illa est dubia: tum enim multum valent

NOTÆ

fide suspensam esse volunt, aut qui
 texta, quæ vocantur, plane edunt
 ad unius exemplum; velut isti tan-
 dem libri ad scriptoris salutem fati
 destinati essent. Ab hoc leviori et
 quasi desultorio genere plurimum
 discrepat justa, perpetua, et certis
 artis legibus nixa recensio. In illo
 nihil prope aliud, quam passim ex-
 tantia aliquove libro prodita vul-
 nera sanare volumus; transmitti-
 mus plura, ad sensum quidem bona
 et tolerabilia, sed ad auctoritatem
 nihilo meliora pessimis. Justa au-
 tem recensio, bonorum instrumen-
 torum omnium stipata præsidio, ubi-
 que veram manum scriptoris rima-
 tur; scripturæ cujusque, non mo-
 do suspectæ, testes ordine inter-
 rogat, et quam omnes annuunt, non
 nisi gravissimis de causis loco mo-
 vet; alia, per se scriptore dignis-
 sima, et ad veritatem seu elegan-
 tiam sententiæ optima, non nisi
 suffragatione testium recipit; haud
 raro adeo, cogentibus illis, pro
 venustis infert minus venusta; em-
 plastris solutis ulcera nudat; deni-
 que non monstrata solum, ut mali
 medici, sed et latentia vitia curat.
 Hac in ratione tametsi ingenio et
 articonjectandi minime locus deest,
 tamen quoniam omnis veteris scrip-
 turæ fides ab incorruptis monimen-
 tis pendet, ante omnia est elaboran-
 dum, id quod fieri certe nequit sine
 ingenio, ut fontium, unde cujusque
 scriptoris textus hauriatur, propri-
 etates et singularem naturam scrute-
 mur; varios testes, per classes et
 familias dispositos, ex sua quemque
 indole metiamur, atque calliditate
 quadam, nec illa tamen cupida,

eorum tanquam voces et nutus ex-
 cipere discamus. Etenim in pluri-
 mis rebus et Critico, et quicumque
 sibi rem historicam exquirendam
 sumsit, imitanda est boni judicis
 consuetudo et prudentia; qui prius,
 quid testes afferant, lente explorat,
 et omnia veritatis argumenta colli-
 git, quam rei gestæ conjecturam
 suam interponere audeat. Ac ne
 potest quidem fieri, ut qui paucis
 codicibus, quales vulgo occurrunt,
 fretus conjecturam quamvis saga-
 cissime exerceat, in multis veterem
 ac germanam scripturam assequa-
 tur. Nam ut in rebus judicandis
 tabularum et literarum penuriam
 ingenium compensare nullum po-
 test; ita acerrima ejus vis, non tem-
 perata et subacta assiduo usu libro-
 rum, in historicis et criticis rebus
 frustra laborat. Quippe hæc utræ-
 que res magis nomine quam genere
 inter se differunt, nec diversis te-
 nentur judicandi regulis. Itaque
 ut ingenium, sicut par est, mem-
 branaceis thesauris longe præferas,
 plurimum tamen interest ipsius in-
 genii, quam plurimos codices com-
 parari, quorum testimoniis judicium
 de vera lectione nitatur, et multis
 modis adjuvetur divinatio. Quare
 quo frequentius scriptor aliquis ad
 codicum collationem vocatus est,
 eo magis justa illa et constans re-
 censio locum habet: in ceteris, qui
 adhuc paucitate subsidiorum labo-
 rant, haud scio, an multiplicandis
 textorum formis hæc studia, nimis
 per se operosa, impediuntur potius
 quam ornentur. In tales nempe
 recognitio quædam, non veri nominis
 recensio cadere videri potest.

ad veram lectionem, cujus vestigia in iis latent, vel eruendam vel confirmandam. Denique ea, quam secutus sum, ratione, brevissima scilicet notatione codicum, quos non modo designavi numeris, sed etiam, quoties plures, ordine se excipientes, v. c. viginti priores, inter se congruebant, hac nota 1-20. laudavi, efficere poteram, ut rerum forte inutilium mole paucae tantum complerentur plagulae. Ita sperabam fore, ut non modo multis, qui omnem lectionum varietatem cuperent enotatam, satis facerem, sed ab iis quoque, quibus magna criticae sylvæ, a me congestæ, pars nulli plane usui esse videretur, veniam impetrarem, quod huic perituræ non pepercissem chartæ; utque adeo aliorum gratiam diligentia et studio, aliorum vero summa brevitate mihi conciliarem.

In codicum Mss. et editionum indice me viris eruditis minime satis fecisse, facile prævideo. Accuratum plenumque ejusmodi recensum conficere utilissimum quidem est in re critica, sed difficillimum quoque ac tædii plenissimum, in primis in Juvenale. Nam non ipse modo poëta innumeris in membranis, quæ passim in bibliothecis, tam publicis quam privatis, servantur, descriptus, et a typographicae inde artis primordiis quovis fere anno, et nonnunquam bis terve, typis expressus est: sed nondum etiam editorum quisquam hoc in se laboris suscepit, ut sive de codicum Mss., a se ipso vel ab aliis collatorum, quamvis paucorum, pretio atque ætate judicium subtile ferret, et vel ex uno omnem lectionum varietatem notaret; sive editiones ad usus criticos apte describeret, accurata omnium, certe antiquarum optimarumque, comparatione instituta, in eorum ordines et classes, stemmata et cognationes, stirpes et familias vel propagines solerter inquireret, quantique adeo quævis æstimanda, quidve ex ea vel ad crisin, vel ad interpretationem præsidii expectandum sit et petendum, diligenter examinaret: utque ita textus et lectionis vulgatæ justam prope historiam, atque, ut ita dicam, genealogiam necteret, aut ex quo fonte ea ducta, quousque progressa esset, quandoque cursum mutasset, perscrutaretur. Opera editorum,

etiam eorum, qui optime de recensendo Juvenale meriti sunt, Stephani, Pulmanni, Pithoei, Rigaltii, Henminii et Maittarii, in eo substitit, ut paucas easque memorabiles lectiones aliquot librorum, quibus usi essent, exciperent, hosque nominarent tantum, nec ulterius describerent; aliorum vero, qui pleniores editionum annales condere aggressi sunt, Maittarii, Fabricii, Ernesti, et sodalium Bipontinorum, in eo, ut solos earum titulos, et ne quidem omnium, nec satis accurate, recenserent: unde vere dixit Ernesti in Præfat. ad Tacit. p. XLII., homines plerumque nescire, quid sibi velint, cum de *vulgata sive recepta lectione* loquantur. Ego novam eamque lubricam ingressus viam, quamvis eo, quo tenderem, me perventurum spes nulla esset, procedere tamen conatus sum, quo usque licuit per itineris difficultatem, per præsidiorum copiam, per otium, et per ingenium meum, quod talis rei literariæ subtilitas nunquam valde vel exercuit vel juvit. Fortasse hæc opera admodum imperfecta et manca, junctis præcipue ac præcedentibus multorum studiis, aliquando vel ab aliis, vel a me ipso, si plus et otii et subsidiorum nactus fuero, perfici poterit, aut saltem continuari et corrigi.

Quod ad contextum poetæ attinet, editionem quidem Bipontinam, quæ tota fere ex Henminiana, ut hæc e Schreveliana, expressa est, operis librariis excudendam tradidi, verum sexcenties, ubi criticæ rationes id omnino suadere, vel potius jubere videbantur, non modo interpunctionem, quæ ad sententiam tum expediendam tum turbendam plurimum valet, sed ipsas quoque lectiones mutare ausus sum; ut itaque hæc recensio plane nova videri possit. In qua quidem ita versatus sum, ut omnes lectiones, in quibus varietas esset, ad bonorum librorum fidem et ad vera ac recta linguæ artisque præcepta solèrter exigere, easque ita vel servarem ac defenderem, vel ejicerem, vel revocarem. Illam enim multorum morositatem et quasi superstitionem, quæ religioni sibi ducit, verba vel manifesto corrupta et idoneo sensu carentia cum sanis, aptis, et poetæ dignis permutare, non minus probandam puto, quam aliorum in hoc conatu

temeritatem. Qui vero in Juvenale recensendo et castigando elaboraverunt viri docti, permulta nondum recte constituisse ac sanasse videntur, quin sæpe ne satis quidem perspicui librariorum erroris suspicionem habuere. Quotusquisque enim est tam lynceus, ut omnia vitia ipse sua sponte deprehendat, omnibusque horis satis acute videat, neque pro veris ac sanis nonnunquam probet, quæ falsa sint et corrupta, aut tanquam plana et facilia prætermittat, quæ vel alii non satis intelligant, vel ipse difficilia explicatu esse tum demum sentiat, cum aliis ea accurate et perspicue interpretari conetur?

Præter loca, quæ ex fide codicum correxi, permulta reperientur, quæ vel spuria et adulterina esse suspicatus sum, vel, quoniam librorum ope sanari non poterant, qualicumque ingenio meo emendandi periculum feci. Illa potissimum sunt Sat. I. 157. V. 91. VI. 188. 274. 558. 559. 640. VIII. 7. 194. IX. 123. X. 37. XII. 50. XIV. 229. XV. 34. hæc vero Sat. I. 40. 67. 133. 134. 145. 157. II. 17. 159. III. 12. 90. 91. 186. 196. 231. VI. 91. 117. 150. V. 9. 11. 117. VI. 18. 56. 65. 66. 116. sq. 188. 194. 197. 316. 423. 464. 501. 584. 604. 606. 656. VII. 37. 120. 124. 194. IX. 53. 63. 106. 121. X. 5. 55. 150. 177. 183. 291. 323. 326. XI. 28. 97. 106. 114. 148. 193. XII. 31. 44. 53. 55. 102. 117. XIII. 44. 141. XIV. 102. XV. 20. 43. 44. 45. 104. 114. 134. seq. XVI. 56. Eam tamen, uti fas erat, moderationem adhibui, ut neque versus suspectos e contextu ejicerem, neque in eum reciperem conjecturas meas, nisi vel lectio, quæ in vulgatis libris circumferretur, plane inepta esset, et editores poëtæ jam aliam in ejus locum substituisent, certe substituendam docuissent, vel etiam evidentia esset tanta, ut cuivis hanc illamve correctionem probatum iri confiderem, qui usum rei criticæ haberet, et non linguam modo latinam probe calleret, sed poëticum quoque, et præcipue satiricum sermonem sibi familiarem reddidisset. Commemoravi etiam emendationes et conjecturas tam editorum Juvenalis, quam antiquiorum recentiorumque criticorum, ex variis eorum scriptis excerptas; ineditas quoque

Herelli, Schraderi, et Withofii. Nullus autem dubito, quin non modo harum numerus et copia admodum augeri queat ab iis, quibus major, quam mihi, supellex sit libraria, sed etiam, si quis criticæ artis peritus, et tam subsidiis large instructus, quam ingenio poëtico iudicioque, assidua Juvenalis poëtarumque satiricorum lectione formato atque subacto, ornatus, Satiras has novis curis castigandas suscipiat, neque, ut ego, operas tantum subsecivas et tumultuarias huic negotio impendere cogatur, sed quantum satis est otii habeat, larga adhuc laudis comparandæ messis ei proposita sit.

Cum in eo fere acquieverint interpretes Juvenalis, ut notas passim aspergerent, quæ sæpissime in iis ipsis locis, qui desiderium nobis alieni faciunt auxilii, nos eo destituunt et spem penitus fallunt, in aliis vero, in quibus nemo earum opem desideret, ad fastidium copiosæ sunt et doctæ: his finibus qualemcumque operam meam circumscribi haud passus, sed perpetuis poëtam commentariis illustrare conatus sum. Unicuique Satiræ satis amplum præmisi Argumentum, ut, quæ summa ejus est, qui sententiarum ordo et nexus, confestim in oculos incurreret, neque opus haberem, quoties Juvenalis ad alia progredieretur, in notis id indicare. In Commentario hoc potissimum egi, ut, quaecumque nondum ab aliis aut recte, aut satis perspicue exposita essent, pro facultate mea accuratius enuclearem, nec quicquam inexplicatum relinquerem, in quo hærrere possent ii, qui ad Juvenalem legendum admitterentur, hoc est, jam aliquantum in hoc literarum genere versati et proveci, neque tamen eruditi. Atque in obscurioribus locis eam fere rationem secutus sum, ut et ipse, quomodo nodus expediri possit, ostenderem, et aliorum simul explicationes pæne omnes submitterem lectorum iudicio, quibus suas ubivis sententias, tanquam unice veras, obtrudere velle, magnæ profecto arrogantiae est. In universum vero, et in Argumentis Satirarum, et in Commentario, id operam dedi, ut non modo poëtam grammaticè interpretarer et ex historia illorum tempo-

rum, mythologia, scientia antiquitatis et geographia illustrarem, sed etiam ad ea, quæ sive pulchra et apta, sive prava et aliena essent, ad inventorum fontem, ad rerum verborumque ornamenta, ad poëtæ doctrinam et artem in inveniendis tractandisque rebus, ad partium inter se convenientiam et ad commune consilium conspirationem, mentem lectorum intenderem. Omnia quoque ad sensum meum explicare conatus sum ante, quam interpretes consulerem. Quoties autem, quæ alii jam occupaverant, notavi, semper monui, quibus ea deberem: nam aliorum scrinia compilare, et instar graculi superbi, pennis pavonis exornati, alienis bonis gloriari, longe a moribus sensibusque meis abhorret. Sed furti invidia mihi deprecanda est, si quis forte offenderit nonnulla, vel vulgaria et eruditis certe hominibus notissima, quæ igitur facile pluribus sponte in mentem incidere possunt et hinc a pluribus quoque notata sunt, vel minus obvia, quæ ab aliis jam alicubi observata meminerit: omnes enim virorum doctorum libros et commentarios, in quibus unus et alter poëtæ nostri locus illustratur, neque mihi comparare rei familiaris angustia patitur, neque excutere vel vacat vel lubet. Hinc quoque veniam mihi dent oro, qui non memorata viderint quædam a se vel aliis animadversa in singularibus libellis, vel versionibus Juvenalis, vel commentariis in alios poëtas, quibus copiis haud dubie mea penus admodum locupletari poterit.

Non dubito tamen, fore permultos, qui in opera mea brevitatem, insignem interpretis virtutem, valde desiderent: neque diffiteor ipse, me passim monuisse, quæ tenuia et vulgaria videri possint viris doctis, harum rerum intelligentibus. Sed primum mihi ita constitutum erat, ut quam plurimis prodessem, ut omnibus satisfacerem, et ut quædam non adeo necessaria irrepere malletm, quam omitti ac negligi necessaria, et huic vel illi sive obscura sive ignota, quæ moneri et illustrari non omnium quidem, sed quorundam tamen lectorum interesset. Deinde hac ætate nostra, qua in tanta, quæ jactatur, literarum luce summa rerum utilium ignorantia in dies longius serpit et diffunditur, infinitarum

autem rerum notitiæ vel crudæ vel inutiles vel noxiæ latius sparguntur, quæ, qui disciplinas tradunt, ab omni subtilitate desciscunt, et, qui iis addiscendis operam dare videri volunt, angustioribus quotannis terminis studia circumscribunt, et utilitatem præstantiamque omnis doctrinæ liberalis unice quæstu et lucro, quod ex ea quam primum facere possint, metiuntur, quaque in locum accuratæ et solidæ eruditionis, ad quam maiores nostri aspirabant, popularis, quæ dicitur, scientia vel jejuna et insipiens sapientia succedere coepit, et ingenia luxu enervata sive otio, nugis, rebus ludicris deliciisque pascuntur, sive ab iis, quæ cognosci possunt ac debent, ad rerum portenta ac monstra vel puerilia oblectamenta, quæ intelligi nec licet nec prodest, deflectunt; hac, inquam, ætate sexcenties mihi usu venit, ut non juvenes tantum, sed ipsos etiam eorum magistros, quique docti et sibi viderentur homines et ab aliis haberentur, in iis hæerere, eaque vel ignorare, vel non satis perspicue et accurate explicare viderem, quæ tamen facilia iisque notissima putaram. Itaque quid illi scirent et intelligerent, non quid scire et intelligere deberent, respiciendum duxi, memor verborum Christi: οὐ χρείαν ἔχουσιν οἱ ισχύοντες ἰατροῦ, ἀλλ' οἱ κακῶς ἔχοντες. Præterea permultis, etiam satis doctis, accidere solet, id quod sibi accidisse sæpenumero Casaubonus et Ernesti fatebantur, ut, dum ipsi legunt sibi verba auctoris, facillima sibi videantur, quæ difficilia explicatu et obscura esse intelligant tum demum, cum aliis eorum vim ac sensum distincte planisque verbis interpretandi periculum faciant. Huc accedit, (ut verba Ill. Heynii in Præfat. ad Virgil. T. I. II. et III. mea faciam) quod multa mihi monenda fuere, cum interpretum aliquem et virum doctum, quamvis a me non nominatum, in hoc vel illo loco et verbo hæsisse aut lapsum esse viderem; quæ tamen monui fere verbo tantum, plerumque nulla alia re, quam vera interpretatione subjecta, ut adolescens, qui in similem errorem aut difficultatem aut in eundem interpretem incideret, statim haberet, quo eum redargueret: tum formula loquendi per se forte erat satis nota, cum cumulassent alii exempla, sed

causa et ratio talis elegantiae, ut in plerisque fieri solet, minus erat seu observata seu perspecta; hanc digito monstrare volui: tandem et multa in hoc genere esse solent satis obvia, si semel ab aliquo observata et explicata fuerint, non raro tamen evenit, ut illa ipsa facillima ratio, antequam monstrata esset, plerorumque oculos fugeret.

Vita Juvenalis chronologica, a me ipso concinnata, brevissima quidem est, et rerum magis temporumque, ad quæ ille respexit, quam vitæ ejus historiam complectitur. Hujus vero rei culpa non in me residet, sed in eo, quod tam pauca, quæ ad vitam, conditionem, fortunam moresque poëtæ spectant, vel ab ipso memorata sunt, vel ab aliis certa atque explorata fide tradita. Neque vel sic hæc opera, etsi satis manca et exilis, juventuti saltem, videbatur nulli plane usui esse: nam lectio cujuslibet scriptoris, et poëtarum præcipue satiricorum, magnopere adjuvatur accurata cognitione ævi, quo vivebant, conditionis rei publicæ et morum, quæ ipsi ante oculos obversabatur, et hominum eventorumque, quorum mentionem faciunt. Hæc rerum, ab ipso poëta cognoscendarum, si vel primæ, ut a nobis factum est, lineæ ducuntur, et summa satirarum et singulæ earum partes aliquantum lucebunt. Ad quas cum non attenderent viri docti, perversas de vita Juvenalis animo imbibebant opiniones, quas post Lipsium jam refutarunt Salmasius et Dodwellus, quorum commentationes præmittendas censeo, ut eo brevior esse possem, nec alienis rivulis prata mea irrigasse viderer.

Index rerum et verborum, quem summo eoque molestissimo studio, cum nemo mihi otium fecisset, ipse confeci, longe copiosior est iis, quos alii concinnarunt; de quibus vid. quæ dixi ad edit. Friburg. 1608. Lugd. 1664. Lond. 1716. 1723. et Bipont. 1785. Memorabiles res, voces ac dictiones continet omnes, et præterea locutiones tam proverbiales quam morales cursivis, quas vocant, literis indicat. Malui quoque nimiam mihi copiam, quam brevitatem exprobrari posse, et quædam tenuia neque adeo necessaria

irrepere, quam quicquam prætermitti, quod, si non omnibus, certe nonnullis notatu dignum videri possit.

Enimvero satis diu lectores tenui, quorum iudicio universam nunc operam meam, quamvis timide, submitto. Quod si æquum fuerit et benevolum, gaudio mihi erit et incitamento ad majora olim audenda et maturiora melioraque forte danda; sin iniquum et nimis severum, neque hujus me poenitebit, dum modo in veritatem ipsumque poëtam meum aliqua inde utilitas redundaverit. Scrib. Stadæ, Cal. April. A. R. S. MDCCC.

GE. ALEX. RUPERTI,

Gymn. Stadensis Rector.

D. JUNII JUVENALIS

VITA

QUÆ VULGO TRIBUITUR SUETONIO.

SUETONIUM scripsisse libellum de poëtis, et in hoc vitas eorum exposuisse, vix est quod dubitemus: v. Isidor. Orig. VIII. 7. Rol. Maresii Epistol. pag. 473. edit. Lips. et Voss. de imitat. c. VII. § 9. Utrum vero hæc Juvenalis vita sit Suetonii, quod plerique existimant, an Probi, cui una cum antiquis scholiis in Juvenalem a Valla et aliis tribuitur, (de quo Probo v. inf. in Ind. Editt. ad a. 1585.) an denique Grammatici aliqujus senioris, non satis constat. Salmasius in commentatione, quæ hanc vitam excipit, (ad Solin. pag. 320.) confidenter affirmat, eam Suetonio assignandam esse, et stylum id plane evincere, nec repugnare ætatem. Sed quam infirmum sit ejusmodi argumentum, e dictionis convenientia ductum, præsertim in comparatione tam brevis scripti, facile intelligitur. Vix quoque crediderim, Suetonium, qui Juvenali æqualis fuit, (v. Plin. Ep. I. 24. X. 95. 96. Spartiani vit. Hadriani c. 11.) tam parca, et tam incerta, (nam ne compertum quidem habuit, num poëta libertini locupletis filius fuerit, an alumnus) traditurum fuisse. Quisquis vero auctor fuit hujus vitæ, ea saltem ceteris omnibus et antiquior esse videtur et fide dignior. Etenim non in plerisque tantum iisque optimis legitur membranis,

sed in multis etiam vel plenius vel contractius confecta invenitur. Ex quo probabile fit, illam, si non a Suetonio, certe ab antiquo aliquo Grammatico profectam esse, et seriores deinde Grammaticos seu monachos, eam transcribentes, alia omisisse, alia vero de suis attenuasse: cujus generis plurimas interpolationes exhibet codex Vossianus; quas ab Henninio, et, qui eum secuti sunt, sodalibus Bipontinis, receptas esse mireris, cum vel jejunæ sint vel ineptæ. Præterea multæ quidem aliæ Juvenalis vitæ reperiuntur in codicibus ejus tam scriptis quam editis; sed omnes, mutatis tantum verbis, ex hac expressæ sunt et tanquam ex fonte ductæ, ut et reliquæ, quas Gyraldus, Crinitus, et alii concinnarunt: quare in iis colligendis exscribendisque bonam horam perdere nolui. Sufficiat duas apposuisse, a quibus reliquæ non multum abhorrent. Altera extat in cod. Ms. Vossii, et *Æl. Donati* nomen præ se fert, sed, recto Henninii judicio, Cornuti potius, aut Probi, aut Asperi, aut Erianthii, aut similis compilatoris Grammatici fœtus est. *Juvenalis iste Aquinatis (immo Aquinas) fuit, id est ex Aquinio (Aquino) oppido, temporibus Neronis Claudii Imperatoris. Prima ætate siluit, ad mediam ferme ætatem declamavit, unde et quasi diu tacuit.*

JUNIUS JUVENALIS, libertini¹ locupletis, incertum filius, an alumnus,² ad mediam fere ætatem declamavit, animi magis causa, quam quod scholæ se³ aut foro præpararet. Deinde⁴ paucorum versuum Satira non absurde composita in Paridem pantomimum,⁵ poëtamque⁶ ejus semestribus militiolis tumentem,⁷ hoc⁸ genus scripturæ industrie⁹ excoluit. Et tamen diu¹⁰ ne modico quidem auditorio quicquam commit-

NOTÆ

Fecit quosdam versus in Paridem pantomimum, qui tunc temporis apud Imperatorem plurimum poterat. Hac de causa venit in suspitionem, quasi istius Imperatoris tempora notasset. Sic obtentu militiæ pulsus urbe. Tandem Romam cum veniret, et Martialem suum non videret, ita tristitia et angore periit anno ætatis suæ altero et octuagesimo: Altera deprehenditur in fronte cod. Kulenkamp. M. Junius Juvenalis ex municipio Aquinati ordinis, ut fertur, libertinorum: Romæ literis operam dedit; declamavit non mediocri fama, ut ipse scribit: 'Et nos consilium dedimus Syllæ.' Extremis Domitiani temporibus missus in exilium expertus est, quantum unius histrionis ira valeret. Exulavit in Ægypto sub specie honoris, nec inde a novis Principibus revocatus est. In exilio ampliavit satiras et pleraque mutavit: invehiturque in cineres Domitiani. Decessit longo senio confectus exul Antonino Pio imperante.

1 Ita recte in 31. 44. 47. 48. 49. 55. 59. al. vulgo autem perperam *liberti* legitur. *Liberti* quidem iidem sunt qui *libertini*; sed illi tantum ex relatione ad patronum, hi ad ordinem suum, ita dicuntur: quod vel tironibus notum est.

2 In 44. (cod. Voss.) post voc. *alumnus* hæc addita: *ex Aquinio, (immo Aquino) Volscorum oppido, oriundus, temporibus Claudii Neronis. Mox ferme pro fere legit auctor vitæ modo ascriptæ, quæ sub Donati nomine circumfertur.*

3 *Tò se* adjeci e cod. Vallæ. Vulgo

simpl. legitur *præpararet*, unde *se pararet* emend. Ernesti in edit. Sueton. et *se præpararet* Nie. Heins.

4 Post voc. *Deinde* in cod. Voss. inserta sunt hæc verba: *ad Poëtices (forte poëticeen) se applicavit, et postquam diu tacuit, uberiori vitiorum jam gliscente contagione ab indignatione incepit: 'Semper ego auditor tantum?' Dehinc paucorum, cet. Quæ videntur esse laciniae, ab interpolatore aliquo assutæ.*

5 In *Paridem Domitiani pantomimum* c. Voss. quod vulgatæ lectioni præferendum putabat Hennin. coll. Suet. Domit. c. 10. qui locus vel nihil probat, vel ipsi saltem non favet.

6 *Poëtamque* simpl. exhibent 31. 47. 48. 49. 55. 59 et al. In quibusdam libris rectius forsitan legitur *poëtamque P. Statium*; in aliis *poëtamque Claudii Neronis*; (forte *Calvi Neronis*, h. e. Domitiani, qui ita vocatur Juven. Sat. iv. 38.) in Ms. Voss. *Paridem Domitiani pantomimum et aulæ histrionem semestribus tumentem vibrata, poëtamque P. Statium composita hoc genus scripturæ industrie excoluit*; in cod. Vallæ, in *Paridon pantomimum poëtamque semestribus militiolis emitante* (forte *emicantem* vel *innitentem*) *hoc genus scripturæ industrie excoluit.*

7 Conf. Sat. vii. 89. et ibi Comment.

8 *Hoc* revocavi ex 31. 44. et al.

9 *Industrie* 31. 48. 49. prob. Hennin. quia frequens hæc vox isto sensu Suetonio in Vitis.

10 *Bene diu* 31. in quo mox omitti-

tere est ausus. Mox magna frequentia magnoque successu
bis ac ter auditus est, ut ea quoque,¹¹ quæ prima¹² fecerat,
inferciret¹³ novis scriptis:¹⁴

Quod non dant proceres, dabit histrio: tu Camerinos,
Et Bareas, tu nobilium magna atria curas.
Præfectos Pelopea facit, Philomela tribunos.¹⁵

Erat tum¹⁶ in deliciis aulae histrio:¹⁷ multique fautorum
ejus¹⁸ quotidie provehebantur.¹⁹ Venit ergo Juvenalis in
suspicionem, quasi tempora præsentia²⁰ figurate²¹ notasset,
ac statim per honorem militiæ,²² quanquam octogenarius,
Urbe summotus, missusque ad præfecturam cohortis, in ex-
trema Ægypti parte tendentis.²³ Id supplicii genus placuit,
ut levi atque joculari delicto par esset. Verum intra bre-
vissimum tempus angore et tædio periit.²⁴

NOTÆ

tur est. Illud arrisit Henninio, qui
etiam monet, sapienter Juvenalem
*ne modico quidem auditorio se commit-
tere primo esse ausum*, utpote qui scrip-
serit in eos, qui vel potuerint pro-
scribere, vel aure tyranni in suam
perniciem abuti.

11 Quoque abest 47. 48. 55. 59. al.

12 Primo legendum putabat Hen-
nin. cui cur vulgata displicuerit scrip-
tura non assequor.

13 Infert 31.

14 Scripturis 47. 48. 55. 59.

15 Hi sunt versus 90. 91. 92. Sat.
vii. In cod. Voss. extat tantum ver-
sus 88. et hemistichium 90.

16 Tunc 49. tamen 47. 48. 55. 59. al.

17 Historio 31.

18 Suspiciari possis: favore ejus.
Sed vulgata quoque lectio bene se
habet.

19 Promovebantur 31. quod ab in-
genio indocti monachi profectum vi-
detur.

20 Vocem præsentia e cod. Vallæ
restituit Hennin. quem secutus sum.

21 Figura 31.

22 Militiola 31 forsitan rectius, et

aptius. Eadem vox etiam supra ad-
hibetur, et recepta est ab Henninio.

23 In libris non tantum omnibus
verba ista hoc ordine junguntur: in
extrema parte tendentis Ægypti, quem
ingratum ordinem mutavi. Huic
emendationi favent 31. et 43. (codi-
ces Vallæ et Divæi) in quibus tamen
alio sensu legitur: *in extremam Æ-
gypti partem tendentis*, quod probavit
Hennin.

24 Extrema hæc verba in cod.
Voss. sic interpolata sunt: *Verum in-
tra brevissimum tempus Oeds aβrδs, ascri-
bitur Divorum choro, revertiturque Ju-
venalis Romam, qui tandem ad Nervæ
et Trajani principatum supervivens senio
et tædio vitæ confectus properantem spi-
ritum cum tussi expuit*. Mireris etiam
istâ inepti interpolatoris commenta
ab Henninio recepta esse, qui tamen
hæc recte annotavit: 'Verba Oeds
aβrδs, ascribitur Divorum choro viden-
tur de Domitiano dici, qui Dominus
Deusque appellari voluit. Sed vero
videtur repugnare Juvenalis ætas,
jam octogenarii, cum Urbe summove-
retur; cumque paulo post reditum

CL. SALMASII

In Juvenalis Vitam, a Suetonio, ut vulgo putant, scriptam
 "Commentarius, qui legitur in ejus Exercit. Plinianis in
 Solini c. 32. p. 319. sqq. (al. 449. sqq.) .

.....

SATIRAS Juvenalem in loco exilii scripsisse, hoc est in Ægypto, atque ibi decessisse placet plerisque veterum: missum autem per speciem honoris in Ægyptum ad præfecturam cohortis sub Domitiano, quod Paridem Pantomimum in aula tunc gratiosum scripto satirico læsisset, tradunt Dio, Suidas, et vetus Schol. ad Sat. iv. 38. Hoc ultimum si veritati consentaneum est, oportet eum rediisse post Domitiani excessum: nam et Romæ vixisse post Domitianum, et scripsisse multa sunt, quæ faciant fidem. Martialis l. xii. Epigrammatum, quæ sub Trajano composita et collecta sunt, Romæ eum tunc fuisse aperte ostendit Epigramm. 18. *Dum tu forsitan inquietus erras Clamosa Juvenalis in Subura, Et collem dominæ teris Dianæ*, cet. Ergo Romæ erat, non in Ægypto, cum Satiram xv. de superstitionibus Ægypti ladebat, et falsum dicit vetus interpres, qui scriptam in Ægypto asserit. Hadriani temporibus elaboratam arguunt ista ex eadem Sat. vs. 27.

*Nos miranda quidem, sed nuper Consule Junio
 Gesta.*

Ita libri omnes, non *Vinco* vel *Junco*. Dissyllabum est *Junio*, ut *Vindemiator* tetrasyllabum Horatio, et *Nasidienus*; ut

NOTÆ

perierit, quomodo a Domitiano extendere ætatem potuit ad Nervæ et Trajani principatum? sane ita decem et plures supra centum annos explesse oportet: ait et Crinitus, se necdum reperisse apud auctores fide dignos, Juvenalem sub Domitiano pulsum. Quod si forte *Θεὸν ἀβρὸν* intelligas *Antinoum*, aut pro *ἀβρὸς* legas *Ἀντίνοος*, repugnabunt sequentia, quibus dicitur *Romam reversus ad Nervæ*

et Trajani principatum supervixisse, quos demum excepit Hadrianus. Videntur autem verba *ad Nervæ et Trajani principatum supervivens* ex margine in τὸ κελύμενον librariorum incuria intrusa, adeoque delenda. Neque sane ad Trajani ætatem, sed et Hadriani pervenit; sub quibus, rara illa temporum felicitate, videtur pleraque scripsisse.

tenuia trisyllabum Lucretio, Virgilio, Martiali. Q. Junium Rusticum intelligit, qui Consul fuit cum Hadriano tertio ejus imperii anno, urbis autem conditæ DCCCLXXII. itaque paulo post consulatum Junii scripta illa Satira. Vir doctus errat, qui ad consulatum Appii Junii Sabini hæc referre malebat, anno U. C. DCCCXXVII. quo is collega fuit Domitiani. Etenim extincto jam Domitiano omnes has Satiras scriptas fuisse, ipsæ de se clare clamant, et alii jam probarunt. Tredecimam quoque sub idem ferme tempus compositam ipsa dicet. Ad Calvinum directa est, quem Fonteio consule natum sexaginta jam annos post se reliquisse disertim scribit. Duo tantum sunt Fonteii consules, qui hic locum habere possint. Prior C. Fonteius Capito, qui collega Vipsanii fuit ad a. U. C. DCCCXII. a cujus consulatu si sexaginta annos numeres, in annum incidet, qui præcessit Junii consulatum. Sed dicit jam eum reliquisse post terga sexaginta annos: ergo uno plus anno habuerit: quod tempus incidit in ipsum Junii consulatum, quo et scriptam fuisse constat Sat. XIII. et illa in Ægypto accidisse inter Tentyritas et Ombitas, quæ Sat. XV. narrantur tanquam *nuper gesta*, consule scil. Junio; ut hinc liqueat, XIII. compositam sub consulatum Junii, XV. autem paulo post ejusdem consulatum. De priore igitur hoc Fonteio Juvenalem interpretamur. Alter fuit L. Fonteius Capito, qui collegam habuit in consulatu C. Julium Rufum octavo anno post C. Fonteii consulatum. Ex his nos certum et compertum habemus, quatuor postremas Juvenalis Satiras initio imperii Hadriani contextas fuisse, reliquas fortean sub Trajano, certe post mortem Domitiani. Nec dubium habeo quin Trajanum designet Sat. VII. pr.

Et spes et ratio studiorum in Casare tantum.

Neronem hoc versu palpari notat vetus interpretes. Inepte nec aptius est, quod in eadem Satira versum hunc,

Praefectos Pelopea facit, Philomela Tribunos,

de Nerone accipit, et propter hunc versum in exilium a Nerone missum poetam scribit. Atqui tradunt eadem

glossæ ad Sat. iv. 38. a Domitiano relegatum eum fuisse sub specie honoris in Ægyptum ad cohortis curam, ut hinc clarescat, non ejusdem auctoris esse glossularum illarum compilationem. Male etiam, quantum equidem judico, scriptum in vita Juvenalis, auctore veteri scriptore, quem Suetonium videri suadet stilus, illum *Paridem*, propter quem pulsus est Juvenalis, *Claudii Neronis Pantomimum* fuisse. Sic enim ibi scribitur: *deinde paucorum versuum Satira non absurde composita in Paridem Pantomimum poëtamque Claudii Neronis, ejus semestribus militiis tumentem, genus scripturæ industriose excoluit.* Hæc verba innuunt, *Paridem* pantomimum et poëtam fuisse *Claudii Neronis*, quod falsum et absurdum. Nec tempora congruunt, sed recte in veteribus quibusdam desunt illa *Claudii Neronis*, quæ attexta sunt ab aliquo sciolo, qui *Paridem* pantomimum temporibus *Neronis* legerat. Scribe igitur: *paucorum versuum Satira non absurde composita in Paridem pantomimum, poëtamque ejus semestribus militiis tumentem.* Confirmatur hæc lectio a Juvenale ipso Sat. vii. 88. 89. his versibus, quos alludit auctor ille:

*Ille et militiæ multis largitur honorem,
Semestri vatum digitos circumligat auro.*

De *Paride* loquitur, nec de pantomimo *Neronis*, sed *Domitiani*, cui et hoc nomen fuit, accipiendum esse arguunt præcedentia de *Statio*: vs. 86. 87.

*sed cum fregit subsellia versu,
Esurit, intactam Paridi nisi vendat Agaven.*

De *Thebaide* *Statii* sermo est, quam elaboravit ille sub *Domitiano*, ut et reliqua poemata. Carmine etiam certavit in *Agone Capitolino*, quem *Domitianus* instituit, nec vicit, quod eum tunc totum sibi vindicaret sua *Thebais*. Poëtam *Paridis* eum vocat *Suetonius*, quod *Agaven* *Paridi* vendidisset. De eodem *Juvenalis* ibidem v. 93.

Haud tamen inrideas vati, quem pulpita pascunt:

vates enim pantomimi, qui carmina scriberet histrionibus

desaltanda, et scenicis ea venderet. *Semestribus militiis tumentem* dicit, qui favore et suffragio Paridis semestrem tribunatum emeruerat. Legisse ergo videtur apud Juvenalem :

*Ille et militia multis largitur honorem
Semestris, vatum digitos circumligat auro.*

Per *militiam semestrem* intelligit tribunatum semestrem, cujus mentio apud Plinium Ep. iv. 4. qua rogat Sossium, ut Calvisium Nepotem *tribunatu semestri* splendidiorē faciat : per *digitorum aurum annulos aureos* et dignitatem equestrem. Sed quod Juvenalis separavit, in unum jungit auctor ille, ut fortasse legerit :

*Ille et militia multis largitus honorem
Semestri vatum digitos circumligat auro.*

Nam vatem *semestri militia tumidum* dicit, non equestri dignitate. Fuere Tribuni *Laticlavii*, qui in spem senatorii ordinis Tribunatum gerebant. Horum mentio frequens apud veteres : nam senatorii ordinis insigne latus clavus. Fuere ergo et *Angusticlavii*, quasi secundi ordinis Tribuni. Augustus clavus Equitum nota, ut et annuli aurei. Ex eo genere et nota fuisse constat Tribunatus semestres, qui Equitibus tantum aut equestri dignitate donatis conferebantur. Ita poëta suis Paris Pantomimus semestres tribunatus et jus annulorum simul donabat. Ideo hujus generis Tribunorum *semestre aurum* vocat, quia ut dignitas eorum semestris, ita et insigne. Ridiculus porro vir magnus est, qui *semestre aurum* idem esse docet, quod ab eodem poëta *æstivum aurum* dicitur Sat. i. 28. Multum sane inter utrumque est. Delicatus et mollis, quia vix ferre poterat paulo majoris ponderis *gemmam*, annulos faciendos curabat ex auro leviori, per æstatem præsertim gestandis, ne digitos in sudorem darent graviores. Hoc in Crispino Satiricus notat, et carpit, quasi inauditæ et inusitatæ mollietiei argumentum, non quod moris esset, alios per æstatem annulos, per hiemem alios gestari. *Æstivum aurum* de levibus annulis, ut vestes sericæ levitate

æstiva Plinio, et *æstive viaticatus* Plauto, qui levi viatico instructus est. Præterea non *semestre* æstivum illud aurum diceretur, sed *trimestre*: nec enim sex totos menses durat æstas, ut nec *semestris* est hiems. At *semestre aurum* annuli sunt, quos gerebant Tribuni semestres, pro insigni suæ dignitatis. Diximus Suetonium videri auctorem vitæ Juvenalis, quam alii Probo ascribunt. *Stilus* id plane evincit, nec repugnat ætas. Adolescentulum se fuisse testatur Suetonius sub Domitiani imperii finem, cum exhaustus operum ac munerum impensis ille princeps omnium bona confiscaret, et præter ceteros Judaicum ~~facrum~~ acerbissime exigeret, quo tempore Juvenalis mediâ ætatem jam excesserat. Vitam illam hic paucis examinabimus, ut quantum discrepent, quæ ibi de Juvenale traduntur ab his, quæ alii tradunt, constare possit. Dicit Juvenalem *ad mediam fere ætatem declamasse, animi tantum causa*. Cum octogenario major obierit, media ætas ejus quadraginta circiter annis definienda est. Tantundem erit, etiamsi triginta vel minus etiam ponas. Deinde, inquit, *paucorum versuum Satira non absurde composita in Paridem pantomimum poëtamque ejus semestribus militiolis tumentem, hoc genus scripturæ industrie excoluit*. Post mediam itaque ætatem ad scribendam satiram animum appulit. Paris ille sub Domitiano floruit. Poëta ejus Statius est, quem Paridi Agaven tragoediam a se compositam, ne esuriret, vendidisse ea Satira VII. 86. sq. dicebat Juvenalis. Tota ergo illa Satira Juvenalis, quam primam omnium scripsit, in Paridem pantomimum vibrata est, quam et paucis versibus constitisse dicit auctor. Hic notandum est, non dicere illum, propter eam Satiram Juvenalem in exilium actum fuisse, quod tamen alii omnes scriptum reliquerunt, Dio, Suidas, Sidonius Apollinaris (Carm. IX. 270.) hoc versu, qui Juvenalem designat:

Irati fuit histrionis exul:

atqui id erat hoc loco non omittendum, cum altum de ea re silentium sit, eo maxime loco, quo taceri non debuit, inde colligere licet, non tunc temporis, nec propter id Urbe sum-

motum fuisse. • Sequentibus hoc magis probabitur. Cum Satiræ faciendæ auspiciū duxisset a Paride Pantomimo, genus hoc scripti postea studiose excoluisse memorat. Quod facturus non fuit, si poenam potius quam gloriā in auspicio scriptionis nactus esset. Nemo sanus quod semel nocuit, tanta industria excolit. Sequitur: *et tamen diu ne modico quidem auditorio quicquam committere est ausus.* Ergo Romæ diu vixit post illam primam satiram, multumque temporis dedit procudendo ingenio in illo scripti genere, priusquam quicquam auditorio committeret, hoc est, priusquam publice recitaret. *Mox, inquit, magna frequentia, magnoque successu bis ac ter auditus est, ut ea quoque, quæ prima fecerat, inferciret novis scriptis.* Scripta sua tum recitavit publice, hoc est, satiras illas, quæ hodie extant, quibus etiam ea inseruisse dicit, quæ prima fecerat: et subjicit auctor hos versus:

*Quod non dant proceres, dabit histrio: tu Camerinos,
Et Bareas, tu nobilium magna atria curas:
Præfectos Pelopea facit, Philomela Tribunos.*

Hæc igitur de illis sunt, quæ in prima Satira posuerat, adversus Paridem composita, cum aliis, quæ de poetis et Statio Agaven suam Paridi vendente leguntur, nunc Satira VII. cui infulta sunt ab auctore, quo tempore scripta sua recitavit et edidit. Positis his versibus annectit Suetonius hæc verba: *Erat tum in deliciis aulæ histrio, multique fautorum ejus quotidie provehebantur: venit ergo Juvenalis in suspicionem, quasi tempora figurate notasset: ac statim per honorem militiæ, quanquam octogenarius, Urbe summotus, missusque ad præfecturam cohortis in extrema parte tendentis Ægypti.* In his cardo rei vertitur, quia ex his verbis hallucinandi ansam arripuerunt omnes, qui scripserunt, Juvenalem sub Domitiano in exilium pulsum, quod offendisset Paridem, et in Paride Domitianum. Nam et hos versus de Paride primum factos esse constat, et propter hos versus hoc loco diserte scribit auctor, Urbe summotum fuisse Juvenalem, qui in suspicionem venerat, quasi figurate tempora taxasset. Sed nec or-

dinem vitæ et scriptorum Juvénalis, nec mentem Suetonii attendisse videntur, qui in hunc lapidem impegerunt. Hic disertim tradit, octogenarium tum fuisse poëtam, cum Urbe summotus est. Quadragenarius erat, aut etiam natu minor, certe mediæ ætatis, cum primam illam Satiram composuit, qua Paridem læsit. Demus circa initia imperii Domitiani scriptam esse, et quadraginta annorum tum fuisse Juvenalem, si id quod illi superfuit ævi usque ad octogenarium computes, in sextum Hadriani annum devenies: non igitur sub Domitiano, sed sub Hadriano in exilium actus est. Hoc enim necessario concluditur, quandoquidem octogenarius et mediæ ætatis Domitiano imperante simul esse non potuit. Certe octogesimum ætatis annum Domitiani ævo attingisse non est verisimile, cum verum sit penultimam Satiram ab eo scriptam fuisse post Junii Rustici consulatum, id est, post tertium Hadriani annum. Quare si octogenarius Urbe pulsus est, nec a Domitiano pulsum, nec in gratiam Paridis, constanter asseverare possumus. Præterea clarissime testatur Suetonius, Urbe exactum eum propter illos quidem versus, quos superius attulimus, sed cum jam eos infulsisset novis scriptis, ex prima nempe Satira, qua Paridem tetigerat, translatos. At Satira illa septima, cui inferti sunt et inserti, quæque hodie legitur, sicut ab eo recitata postremum est atque vulgata, Domitiano jam pridem extincto prodiit. Nempe et quarta similiter eo mortuo emanavit, ut ex his constat: (Sat. iv. 37. 38.)

*Cum jam semianimum laceraret Flavius orbem
Ultimus, et calvo serviret Roma Neroni.*

Rem ibi narrat, quæ longe ante, ut apparet, acciderat, Domitiano nimirum imperante. Eandem Satiram ita clausit:

*Sed periit, postquam cerdonibus esse timendus
Cæperat:*

quod de Domitiano dictum est. Ex his omnibus colligi non absurde, immo verissime potest, corpus Satirarum, quale hodie extat, sub Hadriano frequenti auditorio recitatum a

poëta publicatumque fuisse, cum satis utique constet, tredecimam et decimam quintam, quæ penultima est, initio Hadriani scriptas esse, ad tertium regni ejus annum. Tum *in suspicionem venit, quasi tempora figurate notasset*, propter illa verba, quæ leguntur Satira septima (vs. 90.)

Quod non dant procures, dabit histrio.

Singulæ hæ voces Suetonii ponderandæ sunt, *in suspicionem venit*, et *quasi figurate tempora notasset*. Cum enim tota illa Satira res et homines anterioris temporis carpere videatur, et nominatim Paridem arripiat, qui sub Domitiano floruit, et potuit multum in provehendis suis fautoribus, *figurate* tamen etiam præsens tempus notare tum visus est, quo similiter et histrio quidam potens, et scenicæ gratiosæ militias, tribunatus, et præfecturas, fautoribus suis conciliabat. Hoc nec absudit a moribus Hadriani, qui varius in omnibus fuit: nam et psallendi canendique studio tenebatur, et comœdias tragœdiasque semper in convivio exhibebat. Licet autem nihil tale scripserint auctores vitæ Hadriani, qui hodie extant, non dubitanter tamen id possumus affirmare, tot certis argumentis et testimonio Suetonii, quod omnia superat, inducti. Finge, vero, verba illa, *quod non dant procures, dabit histrio*, de temporibus Domitiani dici, et in Paridem pantomimum illius ævi, nulla tunc erit figura, nullum σχῆμα, nullum oblique dictum: nam districte ac directe tempora Domitiani taxant, et Paridem aperte nominant, et nimiam ejus potentiam notant. Nihil ergo istic *figuratum*, si temporibus Domitiani, quod dictum est, sicut recte convenit, et expressum est, accommodemus. Sed si in personam Paridis dicta, et in Domitiani imperium directa, tacite in historiam Hadriani, et ad tempora ejus culpanda torqueantur, tum figuratæ orationis et notationis instar id obtinebit. Etenim figura est, cum sub alterius persona, quem nominamus, alterum æque vitiosum, qui ita designatur, ut auditori relinquatur inveniendus, fatigamus. Sic Juvenalis sub nomine Paridis Domitiani Pantomimi carpere ac notare figurate voluit Hadriani imperium; sub quo et potens æque histrio

extitit. Si non hoc voluit, certe in suspicionem hanc venit. Quintilianus: *Schema vocatur, in quo per quandam suspicionem quod non dicimus accipi volumus: inde figurate dicere, et figuratae controversiae.* Atque ideo per speciem honoris ad praefecturam cohortis in Aegyptum missus, atque Urbe summo- tus: non relegatus in Oasa, ut quidam volunt, nec Pentapo- lim, ut alii, sed Syenen, quæ urbs Aegypti ultima, in qua tres cohortes prætendebant. *Id supplicii genus, inquit Sue- tonius, placuit ut levi atque joculari delicto par esset.* Sed inquiet aliquis, si Urbe relegatus est sub moderato Principe, qualis erat Hadrianus, eo tantum nomine, quod figurate tempora ejus taxare visus esset, cur Domitianus adeo inhu- manus et immanis Princeps sine noxa poenaeque dimisit eum, a quo adeo aperto rectoque telo per latus Paridis petitus fuisset? Præter alia multa unum hoc præcipue respondere est, Satiram illam, quam primam omnium in Paridem Do- mitiani fecit Juvenalis, *paucorum versuum* fuisse, nec auditam publice, nec editam, sed paucis si forte scholasticis homini- bus et doctis visam. Ita hoc verisimile est, ut nihil sit verius. Nam post hoc experimentum cum diu multumque se in eo scribendi genere exercuisset, senex admodum sub Hadriano scripta sua auditorio frequenti bis terque commi- sit, atque in vulgus emisit, satiras, nempe has omnes, quæ hodie extant, in corpus unum digestas, quibus etiam *inse- ruit ea quæ prima fecerat, ut illa in Paridem.* Sic pars earum sub Domitiano composita, pars sub Trajano, quædam sub Hadriano factæ, omnes autem Hadriani ævo recitatae et pub- licatae, quo tempore in suspicionem venit, quasi sub specie taxandorum Domitiani temporum præsentia denotare voluerit. Atque ob id Urbe remotus jam octogenarius. Hæc scire Sue- tonius potuit, qui eadem fere ætate vixit, nec quisquam alius præter eum singularia ista de vita et scriptis Juvenalis nosse quiverit et in literas referre; a quo hauserunt omnes, qui postea vitam hujus poetæ exposuerunt, Dio, Sidonius, Suidas, et veteres scholiastæ. Sed ex male intellectis Sue- tonii verbis errarunt, cum a Domitiano pulsum in gratiam Paridis, quem satirico morsu perstrinxerat, dixerunt. Sic

et *ultimam Ægypti partem* alii de Pentapoli acceperunt, alii de Oasis. Præter hæc omnia Juvenalem non ivisse in exilium temporibus Domitiani, quemlibet idoneo teste potentius evincit Martialis, qui libellis illis Epigrammatum, quos sub Domitiano scripsit, frequenter Juvenalem compellat, quasi in Urbe tunc cum maxime agentem, cui et nuces mittit saturnalicias lib. vii. ep. 91. Pertendere aliquis etiam posset, sub Trajano potius, quam sub Hadriano relegatum fuisse. Sed illud impedimento est, quod postremas satiras scriptitasse eum sub Hadriano constat. Suetonius autem scribit, *intra brevissimum tempus periisse*, postquam in Ægyptum missus est, ibique statim *languore ac tædio vitam finisse*, quod non mirum est de octogenario. Falsum est igitur, quod tradit vetus interpres, poëtam in exilio satiras suas composuisse; atque ibi etiam tum fuisse, cum propter superstitionum diversitatem Ombitæ et Tentyritæ internecivis cædibus sese invicem contuderunt: quasi a temporibus Domitiani usque ad initia Hadriani imperii in exilio suo permanserit atque etiam obierit. Quod enim dicit in ea Satira, (xv. 45.) *notatum sibi*, barbaras nationes superioris Ægypti luxurie non cedere Canopitis et Alexandrinis, hoc non referri debet ad illud tempus, quo Satiram eam scribebat, quasi in re præsentī tunc fuerit, cum ea gesta sunt, quæ ibi describit. Quippe Romæ scriptam esse multa arguunt. Nec rursus ad id tempus referenda videntur, quo in Ægypti partem ultimam a Domitiano missum volunt, quod prorsus falsum esse ostendimus. An non alio tempore atque alia de causa Ægyptum lustrare juvenis potuit Juvenalis? animi nempe gratia καὶ τῆς ἱστορίας χάριν, ut urbes regionis illius populorumque mores cognosceret? Tunc de luxuriæ Ombitarum et Tentyritarum ea notaverit, quæ ibidem refert. Certe scriptis omnibus satiris et publicatis octogenarium ejectum Urbe in Ægyptum fuisse per speciem honoris, ibique intra brevissimum tempus tædio periisse Suetonio credendum.

VITA JUVENALIS

quam persequitur Dodwell. in Annal. Quintilian.

§ XXXVII—XLI.

JUVENALEM scripsisse ante Plinium sub Domitiano et a Paride actum esse in exilium, recepta est, etiam apud Eruditos, opinio. Inde nimirum oriunda, quod *irati histrionis exulem* illum appellet Sidonius Apollinaris. (Carm. IX. 270.) *Iratum illum histrionem Paridem* intelligunt, et quidem *posteriorem illum Paridem*, propter adulterium cum Domitia occisum a Domitiano. Ab illo credunt Paride, propter *paucos* quosdam Satiræ, quibus illum perstrinxerit, *versus* pulsum fuisse in exilium Juvenalem, *missum* nimirum *per speciem honoris ad præfecturam cohortis in extrema parte tendentis Ægypti*: inde nunquam *rediisse*, verum *intra brevissimum tempus angore et tædio periisse*. Hæc si vera essent, sic *ante repudium Domitia*, quo tempore Paris occisus est, oportuit scripsisse Juvenalem. Aliquot certe annis ante *consecrationem Julia*, quæ anno periit, ut vidimus, *Æræ nostræ xci.* multis certe ante finem Domitiani annis, cui adeo ipse *superstes* esse non potuit. Ita *periisse* necesse erat, antea quam scriberet Plinius, *tantas illas Quintiliani divitias*. (v. Juven. Sat. VII. 188 sqq. coll. cum Plin. Ep. VI. 32.) Quo tandem, quæso, illius *merito*? Quo etiam *infesto Principe*, cum Domitiani gratia esset florentissimus? Ubinam ergo *beatitudo* ejus illa, quam adeo in illo celebravit discipulus Plinius? Mirum est profecto, nondum vidisse Eruditos, quam hæc omnia inepte invicem cohæreant. Atqui illud ipsum suspectam hanc sententiam facere potuit, quod longe verisimilius est *a modicis illis facultatibus*, quas memorat Plinius, ad *divitias* nostrum (quarum meminit Juvenalis) ascendisse, quam vice versa illum a divitiis ad modicas facultates recidisse. Ita certe cum nullo prorsus insigni infortunio notatum observarunt veteres.

Sed miri sunt in hac universa causa tam recentiorum

quam etiam veterum errores. *Paridem* illum *seniorem* intelligunt vitæ Juvenalis auctor Anonymus, et vetus ille, quem habemus, Juvenalis interpres, Claudii nimirum Neronis libertum, a Patrono ipso, ut Dio lib. L. et Suetonius Ner. c. 54. testantur, interfectum. Proinde ad Neroniana tempora illa refert Scholiastes (ad Sat. vii. 92.) in quibus Paridis mentionem fecit Juvenalis. Ita *Domitiani* tempora pertinere Juvenalis non potuerit, qui paulo *post exilium* obierit, quod tamen, vel ex ipso Satirarum opere, constat esse falsissimum. Atqui *junio*rem illum fuisse *Paridem* a Domitiano cæsum, quem perstrinxit Juvenalis, vel inde constat, quod *Statium* poëtam dicat, post recitatam cum laude Thebaidem, Agaven suam tragœdiam Paridi illi vendidisse. Hic sane Statius ab eo, quem habemus, alius esse non potuit. Ediderat ille Thebaidem suam paulo antea quam primum ederet Sylvarum librum: probatam nimirum antea recitationibus. Ita post initium Domitiani, et tamen ante Paridis cædem et repudium Domitiæ, Agaven vendiderit oportet Statius. Adeo præterea certum est, *post cædem Domitiani* Satiras scripsisse Juvenalem, ut mirum sit profecto, monitos a Lipsio, (lib. iv. Epist. Quæst. ep. 20.) et Salmasio de eo amplius dubitare posse viros eruditos. Non repeto hic argumenta, jam ab illis olim observata. Novum addo, quod illos fugerat, sed vero longe certissimum. *Marium* ille *Priscum* dicit (Sat. i. 47. sqq. et viii. 120.) *nuper Afros discinrisse*, proinde *exulem* factum damnatum repetundarum; sic tamen ut *Diis* ipse *iratis frueretur*, provincia autem *victrix ploraret*. Hanc ipsam Afrorum causam coram Trajano tertium Consule Plinius egit mense Januario anni c. et quidem eo eventu, ut rapta *fisco* addicerentur, quæ causa erat *provinciæ plorandi*, reliquis ipse *in exilio frueretur*. (v. Plin. Ep. ii. 11. 12. et Paneg. c. 76.) Sunt et illa Juvenalis de Domitiano verba: (Sat. iv. 37. 38.)

Cum jam semianimem laceraret Flavius urbem
Ultimus, et calvo serviret Roma Neroni.

Hæc verba ad *exilium* poëtæ retulit vetus Scholiastes.

‘Propter quod,’ inquit, ‘sub specie honoris relegatus est ad cohortis curam in Ægypto, Hoasa, ubi mortuus est.’ Sed mitius fingitur *Domitiani*, quam fuit, ingenium, cum verba illa *exilio* expiata credunt, et quidem *tali exilio*, quod *speciem* haberet *honoris*, quod *præfectura* potius quam *exilium* appellaretur. Fuit quidem *Juvenalis* in *exilio*, etiam in *Ægypto*, ut e *Satira* ejus colligitur xv. 45. non tamen certe sub *Domitiano*. Imo *Juvenalem* in ipsa *Subura* memorat *Martialis*, (Ep. xii. 18.) anno postquam in patriam rediisset, (quod *Trajani* tertio *Consulatu* factum) ad minimum *Æræ* nostræ *Christianæ* ciii. post cædem *Domitiani* viii. cum tamen *tædio et angore* (exilii scilicet) *mortuum* testetur vitæ *Auctor Anonymus*. Nunquam redierit oportet, qui *tædio exilii et angore sit mortuus*. Fieri tamen vix potuit quin *redierit*, *Nerva* exules revocante, qui a *Domitiano* fuisset relegatus, si quidem *Domitiano* fuisset *superstès*. Præsertim ille, qui *per speciem honoris* exulaverat. Ita pugnant omnia, quo minus vera esse possit recepta illa sententia.

Sed vero a *Sidonii* illo testimonio pendent recepti illi errores, *irati histrionis exulem Juvenalem* appellantis. Addit præterea manifestum, ut putat, *Suidæ Auctorisque veteris*, qui *vitam Juvenalis* conscripsit, *Ryckius*. Atqui non idem dicunt illi, ut mox videbimus, quod putat ille dicere *Sidonium*. Ego potius vicissim ex illis explicandum existimo *Sidonium*. Sic autem se rem illam totam habuisse censeo. *Exul* erat, uti jam dixi, *Juvenalis*, cum *Satiram* scriberet xv. Hoc confirmat etiam in vs. 27. *Scholiastes*: ‘De se,’ inquit, ‘*Juvenalis* dicit, quia in *Ægypto* militem tenuit, et ea promittit se relaturum quæ ipse vidit.’ Proinde rixæ illi ipse affuit, quam describit inter *Ombitas* et *Tentyritas*. Tempus autem ipse designavit rixæ illius, cum et *nuper* illam contigisse dicit, et quidem *Consule Junio* Sat. xv. 27. Scio quidem, *Vincum* nonnullos, *Juncum* alios in loco illo legere. Id quoque scio, in *Inscriptionibus*, non tamen horum temporum, occurrere *Æmilium Juncum*. Sed, quicumque demum is fuerit *Consul*, *Ordinarium* certe fuisse verisimillimum est. *Designatis enim Consulibus* res extra Ita-

liam gestas signare non solebant, teste Dione l. l. *Junctum* autem aut *Vincum* nullum prorsus agnoscunt horum temporum Fasti inter Consules Ordinarios. Rectius ergo *Junium* reponunt *Codices* et *fide* pariter et *numero* potiores, ne quidem *metri* ratione refragante, ut jam olim observavit Salmasius. Et quidem *Junium* duplicem habent Fasti coævi Juvenali, alium Domitiani in x. Consulatu Collegam, *Appium Junium Sabinum*, anno Domini LXXXIV., alium Hadriani in suo itidem Consulatu III. collegam Q. *Junium Rusticum*. Quominus prior intelligi possit, obstant illa omnia, quæ in his ipsis Satiris occurrunt, *Domitiani* temporibus recentiora. Posteriores ergo intellexerit oportet anno *Æræ* receptæ CXIX. Hoc ergo anno erat in *exilio* *Juvenalis* testis earum, quas deridet, rixarum. Sed vero *Roma* illum ejicere non potuit *Trajanus*, qui ab anno usque CXII. Romæ ipse non affuit, nec etiam ante annum CXVIII. quo Romam venit Imperator, *Hadrianus*. Romæ enim nata est *exilii occasio*, quod *Romæ Satiras* recitaverit, quod *Romæ* secundis omnium suffragiis exceptus fuerit, quod *Romæ* Princeps ille, quicumque fuerit, *ingeniis* faverit, *præfecturisque* poëtas remunerari solitus fuerit, et quidem interpellantibus (qui *Paridis* in loco videri possent) seu *amicis*, seu *libertis*. Inde enim factum, ut quæ in *Paridis* olim *defuncti* opprobrium scripsisset Juvenalis, ea Princeps in suam amicorumve aut etiam temporum suorum contumeliam acceperit. Inde nimirum, ut *levi* atque *joculari* delicto, ut observavit vitæ Auctor, par etiam poena decerneretur. *Semestres Paridis militias*, *Tribunatus* scilicet, *Poëtis* venditas exprobrat Juvenalis Sat. VII. 88. 89. 92. Ita nimirum, ut *Præfectos Pelopea*, *Tribunos Philomela* fecerit. Proinde ipse *cohortis præfectura* donatus est, quasi *Satirarum* præmio. Plane hoc pro indole *Hadriani* satis *joculari*, et *panæ* loco, et in *speciem honoris*. Objectat ille *venalia* illa poemata emtorum nomine edita, captatosque adeo ab illis alienorum operum honores. Nescio an proinde *ingenii* sui foetus sub *libertorum* nomine ediderit Hadrianus, (hoc enim de eo testatur Spartianus,) quo se adeo alienum ostenderet a convitio illo captandi debitos alienis operibus honores, ut

contra sua alienis nominibus supposuerit, et quidem, qualis *Paris* fuerat, *libertorum*. Itaque et *Romæ* fuerit oportet, et suæ indolis experimenta dederit in literatos munificentissimæ, cum Juvenalis illa in se dicta suspicari posset Hadrianus. Sic ante anni CXVIII. finem, aut CXIX. initium, mitti vix potuit in exilium Juvenalis. Erat autem, cum relegaretur, *octogenarius*. Proinde *natus* fuerit vel anni XXXVIII. fine, vel XXXIX. initio. Inde reliqua Juvenalis tempora erunt arcessenda.

Ait vitæ Auctor ‘ad mediam fere ætatem declamasse, animi magis causa, quam quod scholæ aut foro præpareret.’ Suffragatur et ipse, cum ait *se consilium dedisse Sullæ, privatus ut altum dormiret*. (Sat. I. 16.) Plane *declamatorium* illud erat argumentum. Inde *facundiæ* nomine illum celebrat Martialis. (Epig. VII. 91. 1.) Recte nimirum ille, satisque, pro temporum ratione, congrue. *Media enim ætas Juvenalis* incurret in annum, pro nostris hisce calculis, LXXVIII. vel LXXIX. multis antea annis, quam scriberet illa Martialis. Sed nulla adhuc memoratur ejus celebritas a re poëtica, ne quidem a *Quintiliano*, ubi agit de scriptoribus Satirarum. Non equidem, ut suspicatur Rigaltius, quasi illum læsisset hoc ipso Satirarum opere Juvenalis. Tantum abest, ut id moleste ferre posset noster, ut sane contra nusquam illius, nisi cum honore, meminerit. Sed monet noster lectorem aliquoties, (v. Quintil. III. 1. et X. 1.) se dedita opera a *nominibus viventium* abstinere. Et multis postea annis scripsit Juvenalis illas, quas habemus, Satiras. Addit enim vitæ Auctor, posteaquam *declamationibus* inclaruisset: ‘Deinde paucorum versuum Satira non absurde composita in *Paridem* pantomimum poëtamque *Claudii Neronis*, ejus semestribus militiolis tumentem, genus scripturæ industrie excoluit.’ Proinde *unicam* illam fuisse *paucorumque versuum Satiram* innuit, quam *primam* scripsit Juvenalis: eam cum *non absurde compositam* ipse judicasset, inde animos sumsisse *ad genus scripturæ industrie excolendum*. Mansit tamen intra privata Auctoris scrinia prima ejus illa in hoc genere scribendi exercitatio. Adeo nimirum

ab eo nondum edita, ut ne quidem Amicorum auditoriis recitanda crederetur. Sic enim subjungit Auctor: *Et tamen diu ne modico quidem Auditorio quicquam committere est ausus.* Id quod etiam primis primæ Satiræ verbis satis aperte significat ipse Juvenalis. Nec enim alio spectare videntur illa, in quibus queritur, tamdiu se fuisse Poëtarum recitantium auditorem, semper clamasse *Frontonis platanos, et convulsa marmora, ruptasque assiduo lectore columnas*: cum ipse scilicet nondum in eo scripti genere aliorum patientiam exercuisset. Tam longe aberant illa a *Paridis* ira concitanda, si vel superstite Paride fuissent scripta, cum irritare non possent, cum nondum emanassent *in publicum*. Nec tamen verisimile est *ante cædem Paridis* vel illam *pau-corum versuum Satiram* scripsisse Juvenalem. Nihil, fateor, de *scriptionis tempore* accuratum tradidit, quem unicum habemus de his rebus testem, vitæ Auctor Anonymus. Id unum indicat, *post mediam ætatem* ad illa Juvenalem studia deflexisse. Sed nihil plane de studiis ejus poëticis Poëta Martialis. (Ep. VII. 24.) Is tamen se ita Juvenali familiarem fuisse gloriatur, ut non magis Pyladi amicus fuerit Orestes, aut Theseus Pirithoo, ne vel arcana Juvenalis studia Martialem latuisse suspicemur. Imo a mortuis ille (Sat. I. extr.) prudenter abstinendum esse censet. Tantum abest ut *vivum Paridem* vel in *prima illa Satira* laceraret. Juniorum ergo Auctorum ista sunt tantummodo *ratiocinia*, non autem e veterum monumentorum coæva fide deprompta testimonia. Cum vero *genus scripturæ industriose excoleret*, tum et *reliquum Satirarum corpus* scripsit, inque illam, quam retinent hodieque, formam redegit, et ea quoque, quæ prima fecerat, *novis scriptis infercivit*. Sunt enim illa Auctoris Anonymi verba: *Mox magna frequentia magnoque successu bis ac iterum auditus est, ut ea quoque, quæ prima fecerat, inferciret novis scriptis.* Recitavit, ni fallor, omnia, emisitque in publicum, anno CXVIII. postquam Romam venisset Hadrianus, quem ille Principem a benevolo ejus in hæc studia animo in hac ipsa Satira (VII. 1.) in qua occurrunt verba illa de Paride, commendat. Inde, ni fallor, animos sumsit scripta sua in

publicum emittendi. Inde tantus ille recitantium numerus, de quo in prima Satira, cum spes illa lucri appareret, distante professores, uti vidimus, Hadriano. Omnes ergo Satiras sub Hadriano editas existimamus, non postremas tantummodo, ut voluit Salmasius. Paratas enim ad editionem uno eodemque tempore fuisse vel illud arguit, quod *bis* illas *terque recitaret*. Non scilicet seorsim, sed unis continuisque recitationibus, quas quidem ante exilium scripserat, universas. Cumque diu se a recitatione continuerit, proinde anni CXVIII. fine, feriis fortasse, quas recitationibus plerumque dabant, vindemialibus, non autem æstivis, recitavit. Ultimas Satiras a XIII. tum certe scriptas nota illa sexagesimi a Fonteii consulatu anni docet, etiam observante Salmasio. Ad Trajani etiam tempora exeuntia spectabant *terræ motus* illi, quorum mentio occurrit in Sat. VI. 409. 410. observante Lipsio. Erat enim terræ motus ille anno pro nostris calculis CXIV. exeunte, pro receptis autem CXV. itidem exeunte. Et *Frontonem* illum, cujus platani et marmora perpetuis poëtarum recitationibus sonabant, ut nos docet Juvenalis ipso Sat. I. initio, non alium existimo a celeberrimo Oratore *M. Cornelio Frontone*, Marci Luciique Antoninorum Magistro, qui sub Hadriano præcipue et Pio et Marco floruit, ne ad tempora Hadriano antiquiora possit commodè referri. Vidit illum certe audivitque sub Pio Gellius. (Noct. Att. XIII. 28. XIX. 8. 10. 13.) Consulatum autem sub discipulo gessit, ut videtur, Marco. Erant, fateor, alii quoque illis temporibus *Frontones*, ut observavit olim ad locum junioris Plinii Catanæus. In illis etiam Fronto Catius sub Trajano Orator et ipse et Senator Plinio ipsi coævus et ab eo non uno in loco memoratus. (Ep. II. 1. IV. 9. VI. 13.) Illum grandævum admodum fuisse oportet, si Marci tempora attigerit, si Plinii tempore ætate fuerit senatoria. Eundemque sane credidit Catanæus. Nescio an recte. Sed temporum ratio, et favor in illum Hadriani, et par adeo illius in literatos studium id efficiunt, ut non alium illum fuisse verisimillimum sit a Marci præceptore, de quo loquitur Juvenalis. Id tamen præcipue suadet, uti

dixi, tantus *ille recitantium numerus*, temporibus Hadriani convenientior quam Trajani. Trajano certe imperante Romam ita reliquit Martialis, ut in patriam discesserit, nec inde unquam postea redierit. Non alia, ut videtur, causa, quam quod lucri e studio Poëtices quærendi spes omnis deinceps penitus decollaverit. Proinde verisimilius existimo, qui anno CXVIII. Hadrianum offenderit, missum proinde in exilium initio anni CXIX. *Erat tum*, inquit vitæ auctor, *in deliciis aulæ histrio, multique fautores ejus quotidie provehebantur. Venit ergo Juvenalis in suspicionem, quasi tempora figurate notasset.* Nempe illa in *Paridem* dicta *histrionem*, in suum (cujus nomen non prodidit Auctor) histrionem dicta interpretabatur Hadrianus, et se magis in illo quam *histrionem* ipsum, in histrionis sui persona notatum, quod honores suos viris literatis concessisset interpellante histrione. Ad Principes enim ipsos pertinebant laudes illæ temporum, aut convitia. Idque frequentissime illis objectum si quid personis vilioribus in reipublicæ administratione tribuissent. Servorum libertorumque gratia nihil fere contumeliosius. Sexto Pompeio hoc objectum legimus, et Imperatori Claudio. Et multa istiusmodi exempla, si opus esset, adduci possent. Nec tamen *libertorum* dignitas minori erat in pretio quam *histrionum*. Inde Juvenali exilii causa. Scripsit ergo in exilio Satiram XV. et XVI. si tamen vere et illa Juvenalis fuerit, quod negatum a plerisque testatur vetus Scholiastes. Sed cum *nuper Consulem Junium* fuisse dicat, jam sane cum Satiram illam scriberet XV. *elapsum* illum *Consulatum* innuit. Is ergo cum Consul fuerit anno CXIX. proinde ante annum ad minimum CXX. scribere illa non potuit Juvenalis. Nec vero postea scripsisse, exinde colligimus, quod *intra brevissimum exilii tempus angore ille et tædio perierit.*

D. JUNII JUVENALIS VITA

PER ANNOS PROBABILIBUS CONJECTURIS DIGESTA.

A. U. C. Varr. 795. Christi 42. Juvenalis 1.

PROBABILIUS est, Juvenalem non ante, quam eum post hunc annum in lucem editum esse. Satiram enim decimam tertiam annis LXI. post consulatum *Fontei*, adeoque, si ille C. Fonteius Capito est, qui a. U. c. 812. consul fuit, (non L. Fonteius Capito cos. a. U. c. 820.) a. U. c. 873., eodemque anno, vel potius sequente, satiram xv. scripsit; (v. ad Sat. XIII. 16. 17. xv. 27. et inf. ad a. U. c. 874.) in Ægyptum autem, cum octogenarius esset, missus est, ibique intra brevissimum tempus angore et tædio periit, si fides habenda Suetonio: nam ita brevitatis causa incertum Vitæ supra ascriptæ auctorem appellare liceat. At vix crediderem, poëtam, octoginta jam annos natum, satiris adhuc conficiendis operam dedisse, nedum in Ægypto, ubi ægitudine et mœrore ita afflictus est, ut paulo post adventum e vita discederet. Quæ in contrariam partem laudantur verba poëtæ Sat. xv. 45. ad priora quoque vitæ ejus tempora referre licet. Quoquo autem modo se res habeat, quæ profecto ad liquidum perducere nequitiam potest, non multum certe a vero aberrabimus, si natalem Juvenalis in annum U. c. 795. conferimus. (v. inf. ad a. U. c. 874.)

Eodem anno *Quintilianum*, clarissimum rhetorem, (v. ad Sat. vi. 75. et 280.) Juvenalem vero a. U. c. 791. Christi 38. natum esse, suspicabatur Dodwellus in *Annal. Quintil.* Regnabat tunc temporis (ab a. U. c. 794-807. Christi 41-54.) Tib. *Claudius Drusus*; ante quem (ab a. U. c. 790-794. Chr. 37-41.) imperium tenuerat C. *Cæsar Caligula*, qui a. U. c. 791. Chr. 38. accepto a *Cæsonia* uxore philtro in furorem conjectus erat, (cf. Sat. vi. 615 sq.) et a. U. c. 793. Lugduni instituerat certamen Græcæ Latinæque facundiæ, (v.

ad Sat. I. 44. et VII. 147 sqq.) quo etiam tempore ab eo forsitan in exilium missus *Secundus Carrinas* rhetor, de quo v. ad Sat. VII. 204. Hic vero Caligula successerat *Tiberio*, de cujus secessu Capreensi, (a. U. c. 780-790.) tyrannide et amicorum principe Sejano, hujusque potestate ac morte, v. Sat. x. 56-113.

De parentibus poëtae nostri nihil memoriae proditum reperitur, præter id, quod tradit Suetonius: 'Juvenalis libertini locupletis, incertum filius, an alumnus.'

Prænomen Juvenalis *Decimum* esse, non *Decium*, præter alios docuit Lud. Carrio Emendatt. cap. 1. Ab antiquis eum librariis communiter *Ethicum* cognominari, (haud dubie propter plurima morum præcepta, quæ satiris suis intexuit,) ut Martialem *coquum*, Propertium *nautam*, Ovidium *Getam*, Statium *Aquilinum*, Prudentium *amænum*, monet Barth. Advers. VI. 1. Eodem nomine passim laudatur a Petro Blæsensi in Epistolis, Jo. Sarisberiensi, Vincentio Bellov. aliisque hujus ævi scriptoribus, qui et reliquos poëtas satiricos vocare solent *ethicos*, quoniam ἠθικὰ potissimum ab iis tractantur. Cf. Dan. Heins. de Sat. Horat. lib. I. p. 48. et Nicol. Antonii Bibl. Vet. Hisp. lib. I. pag. 62.

Patriam poëtae fuisse *Aquinum*, (Volscorum oppidum, quod πόλις μεγάλη Strab. I. v. p. 164. nunc autem *Aquino* dicitur, et patria quoque fuit Thomæ de Aquino, celebris Scholasticorum parentis,) probabili judicio colligitur e Sat. III. 319. Hinc in omnibus fere Juvenalis codicibus, et scriptis et editis, recte cognominatur ille *Aquinas*, in nonnullis vero vitiose *Arpinas*. In vetustiss. cod. Pithœi ad initium Sat. I. hæc verba leguntur: 'Juvenalem aliqui Gallum propter corporis magnitudinem, aliqui Aquinatem dicunt.'

A. U. C. 801. Christi 48. Juvenalis 7.

Messalina, impudicissima Claudii Imp. uxor, palam nuptias facit cum C. Silio, formosissimo juvene, et cum eo interficitur consilio ac jussu *Narcissi*, ditissimi potentissimique libertorum Claudii: v. ad Sat. VI. 115-132. x. 329-345. et XIV. 329. sq. Præter Narcissum *Pallas* et *Posides* liberti

plurimum gratia valebant apud eundem Claudium Imp. Cf. ad Sat. I. 109. et XIV. 91.

A. U. C. 802. Christi 49. Juvenalis 8.

De praeceptoribus Juvenalis nihil potest certa et explorata fide tradi. Henninius quidem, Criniti aliorumque auctoritatem secutus, ad vitam Juvenalis, quæ Suetonio tribuitur, notat, eum Frontone Grammatico (quem etiam Sat. I. 12. innui quidam putant) magistro usum esse, et ab eo summa diligentia institutum: hunc enim docuisse illis temporibus Romæ magna cum nominis celebritate, teste Gellio. Eamdem ob causam fuere etiam, qui Juvenalem in disciplinam traditum esse Quintiliano suspicarentur. Sed quam infirma sit hæc ratio, facile intelligitur. Nam non modo Romæ alii quoque tunc temporis iique celebres fuere Grammatici et Rhetores, quorum scholas frequentare potuit Juvenalis, cum puer esset, sed multo quoque probabilius est, eum quorumvis potius aliorum institutione formatum fuisse, quam Frontonis illius et Quintiliani. Hic enim, quod supra diximus, vel eodem, quo poëta noster, anno, vel aliquot, ille autem multis annis post eum natus videtur. Marcus certe Cornelius Fronto, clarissimus Rhetor, cujus passim mentionem facit Gellius, (Noct. Att. II. 26. XIII. 28. XIX. 8. 10. 13.) praeceptor fuit duorum Imperatorum, M. Antonini Philosophi, (qui ei statum in senatu, consulatum in duos menses aliosque honores contulit,) et Veri. (v. Capitulin. in vita Anton. Philos. c. 2. et Veri c. 2. Auson. in grat. act., Macrob. Sat. v. 1. et ipsius Frontonis Epist. ad Marcum ap. Charis.) Antoninus vero ille regnavit a. U. c. 914-933. a. Chr. 161-180. et natus est a. U. c. 874. Chr. 121. aliquot forte mensibus vel adeo annis post mortem Juvenalis, qui ad summam vixit senectutem. Quis itaque sibi persuadeat, utriusque praeceptorem fuisse Frontonem illum?

Ceterum si pater poëtæ nostri *locuples libertinus* fuit, filium artibus liberalibus honestisque, quibus nobilium, saltem ingenuorum, liberi instituebantur, imbuendum curare poterat; idque omnino curasse videtur.

A. U. C. 804. Christi 51. Juvenalis 10.

Ostorius in Britannia bellum gerit adversus Brigantas. Cf. ad Sat. XIV. 196.

A. U. C. 807-821. Christi 54-68. Juvenalis 13-27.

Claudio Imp., qui Agrippinae uxoris fraude necatur boleto venenato, (v. ad Sat. v. 147. et vi. 620 sq.) in imperio succedit Nero, cujus et Domitiani temporibus maxima morum corruptela immaniaque vitia vigent et flagitia, quae in primis Sat. I. II. III. VI. et VIII. adumbrantur. Ex iisdem intelligitur, Neronem fuisse tyrannum, aurigam, cantorem, citharoedum, histrionem, popinarum frequentatorem, paedicatorem, incendiarium, Troicorum scriptorem: v. Index et Sat. VIII. 193-230. Famosi delatores hujus aevi Matho, Heliodorus, Demetrius, Egnatius Celer, Regulus, Massa, Carus, Latinus. Cf. ad Sat. I. 32-36. Nero dicitur *Domitius* Sat. VIII. 228.

A. U. C. 810. Christi 57. Juvenalis 16.

Si recte Juvenalis natalem definivimus, hoc anno togam ille virilem sumsit, quippe quae anno aetatis XVI. ineunte sumi solebat illo aëvo: v. Massoni vita Ovidii et Horatii, nec non Noris. *Cenotaph. Pisan.* p. 115 sq. Eodem anno Cossutianus Capito, Tigellini gener et Ciliciae praefectus, de pecuniis repetundis postulatus a Cilicibus et damnatus est. Cf. ad Sat. VIII. 93.

A. U. C. 812. Christi 59. Juvenalis 18.

C. Fonteio Capitone et Vipsanio Coss. nascitur Calvinus, amicus Juvenalis. Cf. ad Sat. XIII. 17.

A. U. C. 815. Christi 62. Juvenalis 21.

Hoc forte anno primam poeta posuit barbam. Cf. ad Sat. I. 25 sq. XIII. 56 sq. et Dodwelli *Annal. Quintil.* p. 180.

A. U. C. 816. Christi 63. Juvenalis 22.

C. Sofonius *Tigellinus*, Burro mortuo, prætorianis cohortibus præponitur a Nerone, apud quem plurimam gratia valet propter similitudinem morum: v. ad Sat. i. 155 sqq. Eodem anno, et ætatis tricesimo, P. Mario Celso, L. Asinio Gallo consulibus, moritur A. *Persius* Flaccus poëta; (v. Sueton. in ejus vita;) et Nero uxorem ducit *Poppæam* Sabina, quæ ita diffluebat luxuria, ut, quocumque iret, sexcentas secum asellas duceret, (nam lacte asinio utebantur molles homines, ut teneresceret cutis et candesceret,) et unguenta suavissimi odoris ab ea dicerentur *Poppæana*. Cf. ad Sat. ii. 107. vi. 462. 468 sqq.

A. U. C. 817-834. Christi 64-81. Juvenalis 23-40.

Juvenalem ad mediam fere ætatem declamasse, animi magis causa, quam quod scholæ se aut foro præpararet, tradit Suetonius. Cf. ad Sat. i. 15 sq. Hinc etiam Martiali Epigr. vii. 91. *facundus* dicitur; nec ulla est satira, quæ non redoleat ingenium, declamandi exercitio, pro more illius ævi, plane formatum, et diutius, quam par erat, occupatum.

A. U. C. 818. Christi 65. Juvenalis 24.

Occiditur C. Calpurnius *Piso*, auctor conjunctionis in Neronem, vir bonus, ditissimus, liberalis, doctorumque hominum patronus, qui a. U. c. 801. cum Lucio Vitellio Consul fuerat suffectus. De hoc et aliis Pisonibus, qui illis temporibus vixere, v. ad Sat. v. 109. Cum eo pereunt etiam alii, qui et prædivites erant, et impliciti Pisonianæ conjunctioni, Plautius *Lateranus*, (Consul designatus et Messalinæ adulter,) L. Annæus *Seneca*, et M. Annæus *Lucanus* poëta. Vid. ad Sat. v. 109. vii. 79 sq. (ubi *Lucanus* *Serrano* et *Saleio* Basso, pauperibus horum temporum poëtis, opponitur) viii. 147. et x. 15 sq. Eodem anno prima fuit eaque sævissima persecutio Christianorum, qui jussu Neronis tunica molesta aliorumque tormentorum inusitato genere

conficiebantur; quo respexit poëta Sat. i. 155 sq. et viii. 235.

A. U. C. 819. Christi 66. Juvenalis 25.

Hoc anno a Nerone damnatur *Thræsea Pætus*, socer *Helvidii Prisci*, quæ insignia erant virtutum liberiorisque animi exempla. Cf. inf. ad a. U. c. 823. et ad Sat. v. 36. 37.

A. U. C. 820. Christi 67. Juvenalis 26.

L. *Fonteio* Capitone et C. Julio Rufo consulibus (v. ad Sat. xiii. 16. 17.) P. Egnatius Celer Stoicus falso testimonio adjuvat damnationem *Bareæ* Sorani, discipuli amicique sui, qui exemplar erat virtutum, et Proconsul Asiae fuerat: v. ad Sat. i. 33. iii. 116 sq. et vii. 91.

A. U. C. 821. Christi 68. Juvenalis 27.

Neronis scelera et ineptias, quæ Sat. viii. 193-230 notantur, vindicant *Virginus*, *Vindex*, et *Galba*: v. Sat. viii. 221. 222. Eo cæso summa imperii defertur ad Servium Sulpicium *Galbam*, qui post octennium ex Hispania Romam redierat. Ab hoc *Quintilianum* ex Hispania Tarraconensi, cujus opp. Calagurris ejus patria fuit, admodum adolescentem hoc anno Romam perductum esse, tradit Hieronymus in Chron. Quæ si vera sunt, et Quintilianus, de quo vix dubitare possis, Hispanus fuit, nec Romanus, quod Nic. Gedoyne, Gallicus ejus interpres, contendebat; probabile est, illum jam Romæ fuisse ante imperium Galbæ, quippe qui ipse nos docet Inst. Orat. x. 1. et xii. 11. a se juvene auditum esse Domitium Afrum, summum oratorem, quem jam a. U. c. 813. Christi 60 mortuum esse, ex Tac. Ann. xiv. 19 cognoscimus. Quoquo modo se res habeat, constat certe, Quintilianum exinde viginti annos Rhetoricam in schola publica Romæ professum esse: v. Dodwelli Annal. Quintil. § 12. 13. 15. et conf. ad Sat. vii. 188-198. Ejus præceptor *Palaemon*, (v. ad Sat. vi. 452.) et discipuli clarissimi fuere Plinius junior et C. Cælius orator.

A. U. C. 822. Christi 69. Juvenalis 28.

Galba occiditur a M. Salvio *Othone*, homine mollissimo, qui ita diffuebat luxuria, ut in ipsis castris uteretur speculis et faciem madido pane lineret. Idem paulo post, copiis suis a *Vitellio* victis in pugna *Bebriacensi*, gladio pectus sibi transfigit: vid. Sat. II. 99-109. et VI. 559. Amicus ejus erat *Seleucus* astrologus: v. ad Sat. VI. 559.

A. U. C. 822-832. Christi 69-79. Juvenalis 28-38.

Vitellio interfecto regnat *Flavius Vespasianus*, Imperator bonus, sed tam avarus, ut urinæ etiam vectigal comminisceretur. Cf. ad Sat. XIV. 204.

A. U. C. 823. Christi 70. Juvenalis 29.

Helvidius Priscus, gener *Thraseæ Pæti*, damnatur a *Vespasiano*. Cf. sup. ad a. U. c. 819.

A. U. C. 828. Christi 75. Juvenalis 34.

Ex Italia abire jubetur *Berenice*, pulcherrima *Agrippæ* majoris, regis *Judæorum*, filia, (ut quidam putant, *Herodis* filia et uxor *Ptolemæi*, regis *Ægypti*,) quæ amorem *Titi Cæsaris* jam inde ab a. U. c. 823. in se accenderat, et cum fratre, *Agrippa* minore, ultimo *Judææ* rege, incestum fecit. Cf. ad Sat. VI. 156 sq. Pro *Berenice* regina et apud eam se causam dixisse tradit *Quintilian*. Inst. Or. IV. 1.

A. U. C. 830-838. Christi 77-85. Juvenalis 36-44.

Britannia et *Orcades* insulæ expugnantur ab *Agricola*, qui tamen *Hiberniæ* occupandæ consilium exequi non potest; sed revocatus a *Domitiano* in otio vivit, ut tyranni insidias effugiat, et moritur a. U. c. 846. veneno necatus, quod vulgo saltem credebatur. Cf. ad Sat. II. 159 sq. IV. 127. XIV. 196. XV. 124. *Gallia* causidicos docuit facunda *Britannos* Sat. XV. 111.

A. U. C. 833. Christi 80. Juvenalis 39.

Juvenalis, qui ad mediam fere ætatem declamaverat, ab hoc tempore, paucorum versuum Satira non absurde composita in Paridem et Statium, hoc genus scripturæ industrie excolit; sed diu ne modico quidem auditorio quicquam committere audet, propter tyrannidem Domitiani. Ita Suetonius in Vita.

A. U. C. 834-849. Christi 81-96. Juvenalis 40-55.

Imperium obtinet T. Flavius Sabinus *Domitianus*, qui *ultimus Flavius*, *Nero calvus*, et *Pontifex summus* dicitur Sat. iv. 37. 38. 46. 137. Ævum ejus simile Neroniano, (v. ad a. U. c. 807.) et insigne copia delatorum in dies crescente, e quibus famosissimi erant *Regulus*, (v. ad Sat. i. 33 sq.) *Bebius Massa*, (Sat. i. 35.) *Metius Carus*, (Sat. i. 36.) *Pal-furius Sura*, (Sat. iv. 53.) *Armillatus*, (ibid.) *Pompeius*, (Sat. iv. 110.) *Catullus Messalinus*, (Sat. iv. 113 sq.) et *Fabricius Veiento*. (Sat. iii. 185. iv. 113. 124. vi. 113.) Hujus Fabricii, senatoris hominisque adulandi peritissimi, uxorem *Hippiam* cum Sergio gladiatore in Ægyptum migrasse, narratur Sat. vi. 82-113. Præfecti Urbi sub Domitiano erant *Pegasus* et *Rutilius Gallicus*: v. ad Sat. iv. 75 sq. et xiii. 157.

A. U. C. 836. Christi 83. Juvenalis 42.

Domitianus ridicula expeditione in Cattos facta a Senatu triumphum et cognomen *Germanici* accipit. Cf. ad Sat. vi. 205.

A. U. C. 837. Christi 84. Juvenalis 43.

Domitianus x. et App. Junius Sabinus consules. Hunc Junium nonnulli perperam innui putant Sat. xv. 27.

A. U. C. 838. Christi 85. Juvenalis 44.

Domitianus, repudiata Domitia occisoque propter adulterium ejus *Paride* histrione, (Sat. vii. 87.) palam tanquam cum uxore consuescit cum *Julia*, Titi fratris sui filia, Sabino

nupta, quæ coacta a se conceptum abigere moritur, et a. U. c. 844. Chr. 91. consecratur. Eodem tempore Domitianus severas de adulteriis et pudicitia leges, *Juliam* et *Scatiniam*, revocat. Cf. ad Sat. II. 29-44. et Dodwell. Annal. Quintil. § 24.

A. U. C. 838-845. Christi 85-92. Juvenalis 44-51.

Bellum geritur adversus *Dacos*, in quo App. Junius Sabinus et Corn. *Fuscus* pereunt. Domitianus tandem annuo tributo promisso pacem ab hoste emit, et tamen de victoribus falsum agit triumphum, cognomenque *Dacici* sumit. Cf. ad Sat. IV. 111. VI. 205. et Dodwelli Annal. Quintil. § 22. et p. 190. ubi suspicabatur etiam, eodem tempore ridiculum Patrum consilium de inusitatae magnitudinis rhombo a Domitiano habitum esse, (si verum fuit, non fictum,) ante quam in *Dacos* mitteretur *Fuscus*, et cum tristes tam e *Britannia*, (cujus rex præter alios fuit *Arviragus* Sat. IV. 127.) quam de *Cattis* et *Sygambris* nuntii venissent. Cf. ad Sat. IV. 37 sqq. 111. 126. 147. Ei consilio affuisse dicuntur *Pegasus* *Ictus* celeberrimus, qui sub Vespasiano Consul fuit suffectus cum *Pusione*, et postea Præfectus Urbi, (v. ad Sat. IV. 75 sq.) *Vibius Crispus*, senex jucundi et mitis ingenii, (Sat. IV. 81 sq.) *Acilius Glabrio* cum filio, (Sat. IV. 93-103.) *Rubrius*, (ibid. v. 104 sq.) *Montanus* abdomine tardus, (v. 107.) *Crispinus*, matutino sudans amomo, (qui servus olim fuerat *Ægyptius*, sed a Domitiano ad dignitatem pro-
vectus equestrem luxuria diffluebat, de quo v. ad Sat. I. 26 sq. IV. 1 sq. 108. 109.) *Pompeius* delator, (Sat. IV. 110.) Corn. *Fuscus*, (ibid. v. 111. 112.) *Catullus Messalinus* et *Fabircius Veiento*. (v. ad Sat. IV. 113 sq. et sup. ad a. U. c. 834.)

A. U. C. 839. Christi 86. Juvenalis 45.

Agones Capitolini a Domitiano instituuntur in honorem *Jovis Capitolini*, et *Britannia* insula circumvehitur ab *Agri-
cola*, octavo præfecturæ ejus in *Britannia* anno. Cf. ad Sat. VI. 387. VII. 86. et Dodwell. Ann. Quintil. § 22.

A. U. C. 845. Christi 92. Juvenalis 51.

Quintilianus, Rhetor celeberrimus, idemque ditissimus, institutioni filiorum sororis a Domitiano præficitur, et forte per patrem eorum, Flavium Clementem, ornamenta impetrat consularia: v. ad Sat. VII. 188-198.

A. U. C. 846. Christi 93. Juvenalis 52.

Bæbius Massa accusatur a Plinio juniore et Senecione, ac damnatur: v. ad Sat. I. 35.

A. U. C. 847. Christi 94. Juvenalis 53.

Domitianus philosophos Urbe Italiaque summovet. Cf. not. ad Argum. Sat. II. et Dodwell. Ann. Quint. § 14. et 26.

A. U. C. 848. Christi 95. Juvenalis 54.

Acilius Glabrio, qui cum Trajano consul fuerat, jussu Domitiani occiditur cum Herennio Senecione, L. Junio Rustico, (v. ad Sat. xv. 27.) Sallustio Lucullo, Ælio Lamia, Metio Pompesiano, et aliis: v. ad Sat. IV. 94 sq. 154. Eodem forte tempore Judæis, a Domitiano, ut quondam a Claudio, Roma pulsus, locatur locus Camœnarum, a Numa his sacratus, unde in Urbem mendicatum vaticinatumque veniunt. Cf. ad Sat. III. 13 sq. et VI. 542 sq.

A. U. C. 849. Christi 96. Juvenalis 55.

Domitianus, qui omni nobilitate extincta jam in plebem quoque sævire coeperat, trucidatur: v. ad Sat. IV. 153. 154. Eodem anno moritur P. Papinius *Statius* poëta, qui a Domitiano et Paride divitiis honoribusque auctus erat. Cf. ad Sat. VIII. 82-93.

A. U. C. 849-851. Christi 96-98. Juvenalis 55-57.

M. Cocceius Nerva Imperator est, ad quem forte spectat initium Sat. VII.

A. U. C. 851-870. Christi 98-117. Juvenalis 57-76.

Regnat M. Ulpius Nerva *Trajanus*, ad quem nonnulli referunt principium Sat. VII.

A. U. C. 853. Christi 100. Juvenalis 59.

Marius Priscus, direptis Afris, quorum causam agit *Plinius junior*, repetundarum damnatur (v. ad Sat. I. 47 sq. et VIII. 120.) hoc anno, quo tertium cum *Traiano* consul erat *M. Cornelius Fronto*, orator insignis et patronus virorum doctorum, qui, ut *Maculonus*, alius dives homo hujus ævi, poëtis recitaturis ædes suas commodabat: v. ad Sat. I. 12. 13. et VII. 40. Eodem anno *Trajanus* consulem sibi suffecit *Plinium juniorem*.

A. U. C. 854. Christi 101. Juvenalis 60.

Hoc forte anno *Martialis*, quem poëtæ nostro familiarissimum fuisse, ex ejus epigr. 24. libri VII. intelligitur, oblit in patria, (Bilbili, Celtiberiæ opp.) quam senex, relicta Roma a. Chr. 100., (v. Massoni vit. Plin. jun. p. 112 sq.) vel, si *Dodwello* (Ann. Quint. § 38.) fides habenda, a. Chr. 103. repetiit, et ubi paulo post mortuus est. Ibidem scripsit epigr. 18. libri XII. unde *Salmasius* et *Dodwellus* recte collegerunt, *Juvenalem* tunc temporis Romæ fuisse, non in Ægypto.—Eodem anno, *Traiano* VI. Sex. *Articuleio Pæto* Coss., Prætor fuit *P. Juventius Celsus*, Jctus celeberrimus, qui a. U. c. 882. secundum gessit consulatum regnante *Hadriano*: v. ad Sat. VI. 245. et VIII. 194.

A. U. C. 867. Christi 114. Juvenalis 73.

Terræ motus Antiochiam et vicina loca concutit, quo tempore *Trajanus* expeditionem suscepit in Armenios et Parthos. Cf. ad Sat. VI. 407-411. et *Dodwell*. Ann. Quint. § 40.

A. U. C. 870. Christi 117. Juvenalis 76.

P. Ælius Hadrianus, ab exercitu Antiochiæ Imperator salutatus et Augustus, Romam venit; quo tempore *Quinti-*

liano data esse ornamenta consularia, multosque poëtas recitasse, in his quoque Juvenalem, suspicabatur Dodwell. Ann. Quint. § 36-41. Cf. ad Sat. i. 1 sq. et vii. 188-198. Hadrianus imperavit pæne annos XXI. et Princeps fuit omnibus literis perpolitus doctorumque hominum amantissimus; unde ad eum videntur pertinere, quæ Sat. vii pr. leguntur, et ad hæc tempora, quæ refert Suetonius: *mox magna frequentia magnoque successu bis ac ter auditus est Juvenalis, ut ea quoque, quæ prima fecerat, inferciret novis scriptis*: v. c. Sat. vii. 90-92.

A. U. C. 872. Christi 119. Juvenalis 78.

Junio Rustico consule gesta sunt, quæ Sat. xv. 27-92. memorantur de Ombitis et Tentyritis.

A. U. C. 873. Christi 120. Juvenalis 79.

Hoc anno Juvenalis scripsit Satiram XIII. quod ex ejus vs. 16. et 17. intelligitur.

A. U. C. 874. Christi 121. Juvenalis 80.

Satira xv. hoc forte anno scripta, non superiore; nam si tam recens factum esset, quod in ea narratur, poëta, opinor, vs. 27. simpliciter dixisset *nuper*, neque adjecisset *consule Junio*.

Si recte annum U. c. 795. natalem Juvenalis statuimus, ille hoc anno, quo tum octogenarius fuit, in suspicionem venit, quasi Sat. vii. 90 sq. tempora præsentia figurate notasset, ac statim per honorem militiæ Urbe summotus est, et, ad præfecturam cohortis, in Ægyptum missus, ubi intra brevissimum tempus angore et tædio periit. Sed poëta forte extremis demum Hadriani temporibus, non primis, in exilium actus est, et initio imperii ejus sexagenarius fuit, satirasque tantum non omnes et fecit et recitavit; quod minus convenit octogenario. Cf. sup. ad a. U. c. 795. Ceterum de loco exilii ambigitur. Salmasius putabat, eum fuisse *Sienen*; Jo. Malalas vero in Chronogr. T. i. p. 341. cujus verba repetiit Suidas, *Pentapolin Libyæ*, h. e. Cyre-

naicam, de quo v. Plin. v. 5 pr. vetus Schol. ad Sat. iv. 88. *Oasa* s. *Oases*, de quibus docte et copiose egit Michaëlis nota 54 ad Abulfedæ descript. *Ægypti* p. 21-33. ubi docet, tres *Oases*, et prope majorem fuisse præsidium Rom., hunc autem esse exilii locum, e jure Romano et historia ecclesiastica (v. c. de Nestorio) notissimum, in quem, ut in insulas, deportati olim sint rei et relegati.

DE

SATIRA ROMANORUM.

ACCURATA hujus argumenti et copiosa pertractatio aliena est a consilio nostro, neque paucis absolvi potest verbis ac paginis. Qui eam desiderant, iis consulendi sunt virorum doctorum libri, in quibus omnia, quæ huc spectant, quoad per magnam rerum obscuritatem veterumque testimoniorum paucitatem fieri potuit, tam diligenter excussa sunt et subtiliter, ut novis vix curis conjecturisque locus sit relictus.¹

NOTÆ

¹ Conferendi in primis sunt: CAUSAUBONI de *Satyrica Græcorum Poësi et Romanorum Satira Libri duo*, Hal. 1774. ed. RAMBACH. qui præter suas et CRENIÏ notas adjecit etiam pag. 331-400. SPANHEMII *Diss. sur les Césars de Julien et en général sur les ouvrages satyriques des Anciens*, quam is præfixerat versioni Gall. Cæsarum Juliani Amst. 1728. 4. DACIER in *Préface de l'origine et du progrès de la Satyre des Romains et de tous les changemens qui lui sont arrivés*, in Edit. Horat. T. vi. Paris. 1709. et in *Mémoires de l'Acad. des Inscr. et belles lettres* T. ii. p. 199 sq. JOS. SCALIGERI *Castigatt. ad Manilium* vs. 468. p. 283.

JUL. SCALIGER de *arte poëtica* l. i. c. 12. DAN. HEINSIUS de *Satyra Horatiana*, in ed. Horat. L. B. 1612. VULPIUS de *Satyrae Latinae natura et ratione, ejusque scriptoribus qui supersunt, Horatio, Persio, Juvenale*. Patavii 1744. 8. DRYDEN in *Essay concerning the origin and progress of Satyr*, cujus commentat. versio Germ. reperitur in *Sammlung vermischter Schriften zur Beförderung der schönen Wissenschaft. und freyen Künste* V Bd. 2 Stück. Berol. 1762. BRUMOY *Discours sur le Cyclope d'Euripide et sur le spectacle satyrique* in *Théâtre des Grecs* T. vi. p. 357-sq. et T. x. p. 18 sq. MASCOVII *Exercitat. i. in Horatii Satiras*.

Equidem officio meo satis fecisse mihi videor, si, quæ alii tum recte tum copiose præceperunt, in epitomen redegero, et capita attigero harum rerum, quarum veras notiones mentibus informatas habere multum interest juventutis, cui potissimum opera mea consulere volui.

Ridendi et cavillandi mos communis est hominibus, quippe qui ipsa natura et hilaritate ad eum invitantur. Hinc idem quoque obtinuit in primis eorum conventibus, in lætissimis iisdemque vetustissimis festis, quæ post messem et vindemiam, rusticis laboribus vertentis anni exactis, in honorem Deorum ruralium, Cereris potissimum et Bacchi, agebantur. In iis pubes rustica, curis vacua et genio indulgens, non modo Diis gratias agere et primitias offerre, sed rudem quoque et cum gesticulatione conjunctum edere solebat cantum. Is primum ad laudes Deorum heroumque spectabat, deinde, inter et post epulas, ad dicteria deflecte-

NOTÆ

Lips. 1714. RIGALTI Diss. de Satira Juvenalis, in edit. Juven. Hennin. Prolegom. Sect. III. DUSCH in Briefen zur Bildung des Geschmacks. P. VI. pag. 1-77. BRESCIANO della Satira in Lettere scelte di varie Materie T. III. Venet. 1753. ROBORTELLI lib. de Satira, adjunctus Paraphrasi ejus in Horat. A. P. Patav. 1548. COOKE Grunds. der dram. Kritik. HEYDE de satyrica poësi Græcorum et satira Romanorum, in ejusd. vers. Persii Lips. 1738. CLODIUS in Versuche aus der Literatur und Moral. 1. St. p. 123 sq. Lips. 1767. FLÖGELS Geschichte der komischen Literatur Tom. I-III. inpr. Tom. III. Liegnitz 1784. SULZERS Theorie der schönen Künste und Wissenschaften T. I. v. Comædie et Aristophanes, et T. IV. v. Satire. BLANKENBURGS Anm. z. Sulzer l. l. ESCHENBURGS Theorie und Literatur der schönen Wissensch. Berol. 1785. BUHLE Progr. de fabula satyrica Græcorum Gœtting. 1787. 4. MEINERS Geschichte des Ursprungs, Fortg. und

Verf. der Wissensch. in Griech. u. Rom. T. II. lib. VI. c. 2. EICHSTAEDT de dramate Græcorum comico-satyrico, inpr. de Sosithæi Lyttersa, Lips. 1793. 8. CONZ über die Satyre der Römer und über Juvenal, in s. Museum für die griech. und röm. Literatur III St. p. 31-49. Zürich u. Leipz. 1795. MANSO über die römischen Satiriker, in Nachträgen zu Sulzers allg. Theorie d. sch. Künste. IV B. 2. St. S. 409-496. KÆNIG de Satira Romana ejusque auctoribus præcipuis, Oldenb. 1796. 8. Multi quoque editores Horatii, Persii, et Juvenalis in Proleg. de Rom. Satira, sed parum subtiliter et brevissime, disputarunt. Mihi quidem non omnes, quorum titulos memoravi, ad manus fuere libelli, at præcipui tamen, quo refero eos, quos scripsere Casaubonus, Eichstaedt, Manso, et Kænig, quorum diligentia et acumini me plurimum debere gratus profiteor, quorumque nomina tantum infra passim laudasse sufficiet.

bat salsa, versibusque plerumque alternis et incommotis s. extemporalibus (αὐτοσχεδιάσμασι) expressa, quibus agricolæ, vino pleni, et prætereuntes et se invicem lacescebant, animorum remissione et temulentia excusante jocandi et irridendi licentiam.² Sensim vero ars adhiberi coepit, rusticique homines ad numerum (ῥυθμὸν, μέτρα καὶ ἀρμονίαν) et canere et gesticulari seu saltare discebant. Inde *chorus*, qui principio e Satyris ut plurimum componebatur, ipsaque poësis (θεατρικὴ μουσικὴ) originem duxit.³ Duplex autem illud canticorum genus paulatim scenicam dramaticamque Græcorum artem, et alterum quidem *tragædias* (τραγῳδίας s. τραυγῳδίας) alterum *comædias* (κωμῳδίας) peperit.⁴ Ex illis præterea choris Satyrorum, quos priscis temporibus rusticolæ, vino gaudioque exultantes, omnique dicacitatis et petulantiae genere risum cientes, agebant, natæ sunt *Satyrice* Græcorum *fabulæ*, quæ, cum argumento tragœdiis, compositione comœdiis proximæ essent, illarum severitatem harum hilaritate temperabant, et non ita multo post Thespidis inventoris tempora in scenicis tragicorum poëtarum certaminibus s. τετραλογίαις, quæ tribus festis Bacchicis vel Liberalibus (Διονυσίοις τοῖς ἐν Δίμναις, τοῖς κατ' ἄστυ et τοῖς κατ' ἀγροῦς) celebrabantur, trinis tragœdiis, ab eodem propositis poëta et argumento fere haud disparibus, eum in finem subiungi solebant, ut quicquid tristitiæ ex illis forte haustum esset, his relaxaretur.⁵ Præter has vero *fabulas tragico-satyrice*, e quibus una tantum, *Cyclops* Euripidis, integra superest, fuere etiam *comico-satyrice*,⁶ non a tragicis,

NOTÆ

2 Cf. loca class. Virg. Ge. II. 385 sqq. Horat. Epist. II. 1. 139 sqq. et Tibull. I. 7. 35 sq. II. 1. 51 sq. Scurrilitatis illius exemplum nota ex Horat. Sat. I. 5. 51 sq. 7. 1 sq. 28 sq. Virg. Ecl. III.

3 Conf. Aristot. Poët. c. 4. Tibull. I. I.

4 V. Aristot. I. I. et Athen. II. p. 40. ed. Casaub. Blankenburg. T. I. p. 504 sq.

5 Conf. Casaub. lib. I. c. 2-6. inpr. p. 117-125. Buhle I. I. Eichstaedt p. 25 sq. Flögel T. I. p. 337 sqq. Potteri Arch. Gr. T. I.

6 Id quidem non fugit Casaubonum et Spanhemium, sed leviter tantum (ille p. 154. hic p. 346) rem tetigerunt, quam prolixè primus et non minus ingeniose quam docte tractavit Eichstaedt I. I.

sed comicis scriptæ poëtis, (nam quæ his tribuuntur dramata satyrica non tragica fuisse sed comica, vel ex eo intelligitur, quod quilibet poëta Græcorum non nisi unum poëseos genus tractare et excolere solebat,) quæ, illis jam deflorescentibus, diu adhuc viguere, sed raro et inscriptionis tantum, non argumenti ratione habita memorantur, et vel simpl. nominibus Satyrorum insignitæ,⁷ vel variis titulis designatæ,⁸ vel communi comoediarum genere comprehensæ videntur: unde difficillimum dictu, quæ vera comicæ Græcorum Satyrices fuerit indoles, et quibusnam in rebus a tragica discrepaverit.⁹

NOTÆ

7 Sic Athenæus laudat Anaxandridam ἐν Σατύρῳ, Cratinum, Ecphantidem, et Phrynichum ἐν Σατύροις, (quæ vox plur. num. sæpe unam tantum fabulam significat, quo res magis turbatur,) Timoclis Ἰκαρίους Σατύρους et Δημοσατύρους.

8 Cl. Eichstaedt eo refert Κωμικοτραγῳδίαν Alcæi, Ἰλαροτραγῳδίας Rhintonis, et Tragico-comœdiam in Plauti Prol. Amphitr. v. 59 sq. ubi poëtæ menti Amphitruonem Rhintonis obversatum esse suspicatur.

9 Eichstaedt l. l. p. 46-85. conjecturis, non certis quidem, at probabilibus, saltem ingeniosis, ductus, hæc inter utrumque satyricæ poëseos genus discrimina intercessisse arbitratur. 1. Tragici poëtæ, uti tragœdiarum, ita satyricorum quoque dramatum, materiem e cyclo mythico petiere, qui plurimum iis præstabat et commoditatis ad fingendi probabilitatem, et varietatis ad spectatorum delectationem. Quæ argumenta licet comici poëtæ non prorsus aspernarentur; multi tamen e vita communi maluerunt quotidianaque consuetudine ea repetere: in quo utique diversum sunt a Tragicis consilium secuti. Nimirum a Comoediis scribendis quoniam ad fabulas accesserant satyricas, ad has ita quasi transfu-

disse videntur Comœdiæ indolem, ut cum alii maledicendi licentiam ex ea assumssissent, alii in tragœdiarum essent perversa et ad risum composita imitatione occupati, proseminantur duæ velut familiæ, multis ornandæ fabulæ generibus sociæ, in hoc quidem certe aliquantum disjunctæ, quod delectationem spectatorum approbationemque *diversa argumenti tractatione* quærerent. Etenim qui in domesticis argumentis habitarent, priscae Comœdiæ os dicacitatemque æmulati, dicteriis in populares conjiciendis risum excitare voluerunt. Contra qui ad mythicum se orbem contulerant, non tam id unice et imprimis animo videntur intendisse, quod perficere Tragici studebant, ut actionis quadam et orationis ridicula commixtione spectatorum hilararent animos, et Satyrorum protervitate delectarent, quam hoc, ut tragœdias turpicula imitatione deformarent, earum et argumenta, juvante mythorum varietate, ad ludum et jocum converterent, et personas populo deridendas proponerent. Quamvis enim media, quam vocant, Comœdia hanc sibi provinciam tanquam propriam vindicavisset: comica tamen Satyrice eam et crebrius invasit, et obtinuit diutius.—Comica Satyrice, quod e

In his Græcorum fabulis satyricis, præcipue comicorum poëtarum, et comoediis, antiqua in primis et media, harumque choris, (quorum cantus, cum musica et saltatione conjuncti, non sermones, cum actione potissimum co-

NOTÆ

Romanarum Atellanis, ejus imitatoribus, concluditur, æque ac tragica, priscam quidem retinuit adorationis simplicitatem, ita ut fabulæ nec implicatæ essent, nec valde productæ; sed in notandis civibus licentia ei dissimilis fuit. Hæc enim pristinam maledicendi libidinem etsi non exuit, tamen temperavit. Ista vero ratio omnis populares cavillandi in Attica scena transmissa est ad Comicos, quibus proprium hoc puto fuisse, ut non solum æqualium mores et instituta carpendi malevolam libertatem assumerent, sed omnis generis scurrilitatem et licentiam amplexarentur. Equidem Tragicos dixerim severitati aptiores, virilem sapientiam ac sententiarum gravitatem Satyrorum juvenili hilaritate temperasse; Comicos, animo ad irridendum nato, ad solutissimas descendisse jocationes, ac subabsurda quævis et ridicula versibus effutiisse. Quippe illi delectationem spectatorum cum utilitate quadam copulabant; hi, plebis tantum modo favori velificati, adhibere animis voluptatem, eosque dare jucunditati volebant.—2. Tragici poëtæ, antiquæ retinentissimi simplicitatis, Satyrorum saltantes choros introducere, comici aut excluserunt plane, aut, senioribus certe temporibus, vicem eorum et munda irrisionis causa ad alios detulerunt. Quos enim superstitio in Bacchi quoddam quasi satellitum asciverat, Sileni Satyrorumque chori, cum rudi agricolarum imitatione repræsentati primordia dedissent istis fabulis, inter cetera Dionysiorum solennia celebratis: Tragici pæne necessariam judicaverunt hanc Satyrorum inductionem, et antiquita-

tis satis longa consuetudine probatam, et ad relaxandos animos, tragicarum forte rerum atrocitate paulo affectos vehementius, mire quam accommodatam. Limata subinde hæc ratio arte poëtarum, accepit aliquam suavitatis velut accessionem, quæ perseverantiam ejus retinendæ afferret. Longe alia fuit in dispari consilio Comicorum ratio, qui jocularibus fundendis ita peragrabant per animos hominum, ita sensus mentesque permulcebant, ut opus non esset isto novæ et aliunde arcessitæ choragio delectationis. Multi quoque Comici res, e vita communi petitas, adeoque non eas consecrati sunt, in quarum communionem quandam Satyri possent probabiliter adduci: ut taceam, neque de choris Satyrorum in fabulis comico-satyricis, neque de choris earum in universum quicquam relatum inveni.—Quemadmodum vero poëtæ comico-satyrici, qui contumeliæ et irrisionis causa fabulosa sumserant a Tragicis argumenta, heroibus prisci ævi mores tribuere inhonestos, et ridiculum habitum affingere solebant, qui Satyrorum pæne turpitudinem exæquaret: ita in fabulis, ad domesticæ vitæ imaginem adumbratis, si civi cuiquam illudere vellent atque incommodare, hæc videtur non raro fraus versata esse, ut eum Satyri personam et mores gestu juberent atque habitu referre. Quod quidem poëtarum institutum mediæ in primis ac novæ Comoediæ temporibus mirifice juvabatur insigni illa personarum seu larvarum, quibus instructi histriones prodibant, et varietate et deformitate. Quo magis autem Satyri tum corporis vitiis, tum lascivio

pulati, *mediæ* comœdiæ temporibus conticuere, postquam publica lege non chorus, sed maledica ejus licentia sublata erat, et ingentes sumtus, in illius apparatus impendendos, ultra suppeditare recusaverant ii, quos ille sæpius acerbiusque perstrinxerat; de quo v. Eichstaedt de dram. Græc. comico-sat. p. 73.) maxime dominabatur intemperans illa cavillandi civiumque deridendorum libido. Eandem vero spirabant non modo *dramatica* Græcorum carmina, sed etiam *epica*, (v. c. illud, quod inscriptum est *Μαργίτης*, et perperam Homero tribuitur, de quo v. Fabric. Bibl. Græc. Vol. 1. p. 383. ed. Harles.) *lyrica* vel *iambica*, (ut Archilochi, quem, ut verbis Horat. Ep. ad Pis. v. 79. utar, *proprio rabies armavit iambo*,¹⁰ et Hipponactis, inventoris versus iambici scazontis, qui amaritudine carminum quosdam ad laqueum compulisse credebatur, teste Plin. 36. 5. quod etiam de Archilocho præter alios tradit Horat. Epod. 6. 13. et Epist. 1. 19. 25.) et *didactica*, ut Simonidis poema de mulierum moribus, et *Silli*, *Σίλλοι* s. *Σιλλοί*, carmina maledica, non a dicacibus *Σιλήνοις*, sed a *σίλλειν* vel

NOTÆ

omnique dedecore erant infames: eo amplior suppetebat poëtis ad jocandum maledicendumque materies; eoque ducendum erat ignominiosius, Satyrorum habitu indutum exagitari in theatro.—3. Aliud discrimen cernebatur in loco actionis deligendo, scenaque dramatis instruenda. Nam cum tragici poëtæ, priscum morem secuti, Silenis ac Satyris primarias quasdam partes detulissent: consentaneum, uti erat, ita putabant, scenam ruri aperire, eamque ornare arboribus, speluncis, montibus, reliquisque agrestibus rebus, in topiarii operis speciem deformatis, quoniam *Bacchus* ejusque socii sylvestres colere regiones ac frequentare credebantur. Major erat hac in re libertas Comicis permissa. Hi enim ut, Satyris ex-

quo minus actionem fabulæ ex agris in urbem deducerent, scenamque ad comœdiæ similitudinem compararent.—4. Cum tragica Satyrice plausum esset consecuta celebritatemque, non sustinebat in scenam prodire, nisi ad publicam communitatem cum tragediis consociata. Comica solam sese et sine præeunte comite offerre populo nihil verecundabatur. Tametsi enim comicis poëtis æque ac tragicis artis quædam erant certamina; ea tamen, ob diversum poëtarum consilium, non eodem fuerunt instructu fabularum comitatuque ornata.

10 Ex his verbis male quidam colligunt, Archilochum fuisse inventorem Iambi s. iambici versus, qui jam multo ante ad dieteria adhibitus, iisque proprius fuit; unde *ιαμβίζειν* con-

σιλλαίνειν, per ludibrium oculos agitare et dictis aliquem proscindere, sic dicta, (unde etiam σιλλὸς scomma et dicacitas vocatur,) qualia Timon Phliasius Ptolemæi Philadelphi ætate et Xenophanes Lesbicus heroicis, iambicis, et elegiacis versibus scripsere: nam plurimum Sillographorum vix nomina innotuere, et horum quoque pauci tantum versus restant, a Diogene Laërtio Sextoque Empirico memorati, et ab Henr. Stephano, (in Poësi philos.) Langheinrich (in Diss. II. de Timone Lips. 1720. 1721.) Casaubono (de Sat. Rom. p. 222. 223.) et Brunckio (in Anal. V. P. T. II. p. 67 sq.) collecti, quibus philosophi cujuscumque generis dicaciter illuduntur, et a Timone graves sæpe et magnificæ Homeri locutiones, ut in παραδίαις fit, transferuntur ad res ludicras. Quæ Xenophanes præterea γέγραφε ἐν ἔπεσι καὶ ἐλεγείαις καὶ ἰάμβουσι (forte ἐλεγείαις et ἰάμβουσι) κατ' Ἡσιόδου καὶ Ὀμήρου, ἐπικόπτων (sc. ἐπισκώπτων) αὐτῶν τὰ περὶ θεῶν εἰρημένα, si Laërtio IX. 18 extr. fides habenda, interciderunt.

A Græcorum carminibus maledicis jam progrediamur ad Romana, et simul a Græcæ poëseos primordiis et incrementis, quæ paucis delibavimus, ad similem, neque a Græcorum imitatione, (quæ tunc demum cœpit, cum ingenium arte formaretur,) sed a natura profectam originem lentumque progressum Romanæ poëtices. Ex locis classicis Virg. Ge. II. 385 seq. et Horat. Epist. II. 1. 139-167 intelligitur, priscis temporibus ab agrestibus Latii Liberalia et festos dies post messem conditam eodem fere modo, quo a Græcis, eademque ludicra per pagos acta esse; eos in Deorum ruralium honorem cecinisse hymnos, et non modo oscilla sive larvas e corticibus factas arboribus appendisse, ut his Bacchi imaginibus vento quaqua versus agitatis maxima agrorum ubertas diffunderetur, sed iis quoque ora obduxisse sua; eosdemque ita personatos et vino graves prætereuntibus sibi invicem ingessisse dicteria et probra, versibus ut plurimum inconditis, amœbæis et extemporalibus (αὐτοσχεδίοις ᾄσμασι s. ποιήμασι, *Impromptus, Improvisare*) temere ac sine arte adumbrata. Tales versus erant *Saturnii*, h. e. prisci ac rudes, et *Fescennini*, a Fescennia, Etruriæ oppido,

sic dicti; obscoenis illi procacibusque jocis pleni, nec ullis vel honesti et decori, vel metri legibus astricti, quamvis rhythmī non plane expertes, quos, ut verba Ennii mea faciam,

olim Fauni vatesque canebant,
Cum neque Musarum scopulos quisquam superarat,
Nec dicti studiosus erat.

Horum versuum usus frequens et diuturnus fuit Romæ, tum in festis, tum in aliis solennibus, præcipue nuptiarum et triumphorum,

Libertasque recurrentes accepta per annos
Lusit amabiliter, donec jam sævus apertam
In rabiem verti cœpit jocus, et per honestas
Ire domos impune minax. Doluere cruento
Dente laccessiti; fuit intactis quoque cura
Conditione super communi: quin etiam lex
Pœnaque lata, malo quæ nollet carmine quenquam
Describi: vertere modum, formidine fustis
Ad bene dicendum delectandumque redacti.

Hæc est lex illa XII Tabularum, et quidem Tab. VII. *Si qui pipulo* (publice, vel convicio) *occentasit* (al. actitavisset) *carmenve condisit, quod infamiam fuxit flagitiumve alteri, fuste ferito.*¹¹

Eorundem versuum usus *Saturam* s. *Satiram* Romanorum, et primum quidem *dramaticam*, deinde vero *didacticam* quoque procreavit. Illud docet insignis de origine rei scenicæ locus Livii VII. 2. quem apponere liceat et paucis annotationibus illustrare. 'Et hoc et insequenti anno, [a U. c. 390.] C. Sulpicio Petico et C. Licinio Stolone consulibus, pestilentia fuit. Eo nihil dignum memoria actum, nisi quod pacis Deum exposcendæ causa tertio tum post

NOTÆ

¹¹ De versibus *Saturniis* et *Fescenninis* cf. Casaub. p. 177. et Wieland ad Horat. Epist. II. 1. not. 22. et 23.

conditam urbem lectisternium fuit. [Primum a. U. c. 356. et eandem ob causam factum esse, tradit idem Liv. v. 13.] Et cum vis morbi nec humanis consiliis nec ope divina levaretur, victis superstitione animis, ludi quoque scenici, novæ res bellicoso populo, (nam Circi modo spectaculum fuerat,) inter alia cœlestis iræ placamina instituti dicuntur. Ceterum parva quoque (ut ferme principia omnia) et ea ipsa peregrina res fuit. Sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu, ludiones ex Etruria acciti, ad tibicinis modos saltantes, haud indecoros motus more Tusco dabant.¹² Imitari deinde eos juvenus, simul inconditis inter se jocularia fundentes versibus, (simul ad tibiam alternis canentes versus Saturnios et Fescenninos, actionemque adjungentes saltationi vel gesticulationi) 'cœpere; nec absoni a voce motus erant.' (non a cantu abhorrebant gestus.) 'Accepta itaque res sæpiusque usurpando excitata. Vernaculis artificibus, quia hister Tusco verbo ludio vocabatur, nomen histrionibus inditum; qui non, sicut ante, Fescennino versu similem incompositum temere¹³ ac rudem alternis jaciebant, sed impletas modis saturas,¹⁴ de-

NOTE

12 Etrusci ludiones vel histriones, h. e. Mimi, (quæ propria illorum verborum vis est, et hinc translata ad omnes fabularum actores, qui simul erant Mimi,) ad tibicinis tantum modos (numeros, ῥυθμὸν καὶ ἀρμονίαν) saltabant, h. e. gesticulabantur vel mimum agebant, (nam saltatio veterum magis fere manuum, quam pedum motu artificioso continebatur,) sine ullo carmine, cantu et declamatione, sine actu, dramatica et mimica representatione carminum, eorum, quæ canenda, declamanda, et imitanda, scita imitatione aptisque gestibus exprimenda erant: nam *carmen* h. l. est, quicquid canitur et declamatur, quo sensu etiam mox *suorum carminum*, dramatum, actor dicitur. Hoc est primum ac rude mimorum genus, sine verbis actum: postea enim iis pro-

pria fuit conjunctio sermonis cum gesticulatione, vel actio ad modos et tibiam facta; quam mox saltationi adjunxisse dicitur *juvenus* Romana. Qua in re potissimum *Mimi* differabant a *Pantomimis*, qui non sermone, sed sola gesticulatione utebantur, ac præterea exquisitiorum arte et psallebant et saltabant, nec nisi Augusti ævo celebritatem consecuti videntur. Conf. Ziegler de Mimis Romanorum, Gott. 1788.

13 Legendum crediderim: *Fescennino versui similem, i. e. compositum temere, nisi malis, vel compositum temere ac rudem.*

14 Hæc est prisca Romanorum *Satura* s. *Satira*, eaque dramatica, (*Farce, Mischspiel*) e Saturniis et Fescenninis versibus enata, vel ad eorum similitudinem efficta, (nam Livius

scripto jam ad tibicinem cantu, motuque congruenti peragebant. Livius post aliquot annos, qui ab saturis ausus est primus argumento fabulam serere,¹⁵ (idem scilicet, id quod omnes¹⁶ tum erant, suorum carminum actor,) dicitur, cum sæpius revocatus vocem obtudisset,¹⁷ venia petita puerum ad canendum ante tibicinem cum statuisset, canticum egisse aliquanto magis vigente motu, quia nihil vocis usus impediēbat.¹⁸ Inde ad manum cantari histrionibus

NOTÆ

mox dicit, his versibus *ridicula fuisse intexta*, quæ *juventus Romana inter se more antiquo jactitaverit*,) illisque substituta in scenis, sed minus *rudis* vel *temere composita*, et *impleta modis*, ad *modulos certos* legesque rhythmī descripta, et quodam saltationis actionisque artificio constans, *cantu jam ad tibiarum modos* sonumque moderato. *Erat quidem fabula*, sed *rudis* adhuc et *incondita*, neque unius ac certi alicujus, sed mixti argumenti; a cujus etiam varietate, æque ac posterior et didactica Romanorum *Satira*, nomen traxit, quod infra monebimus. Eadem *Saturæ* postea vocabantur *Exodia*. Cur et quando hoc factum sit, mox docebit nos Livius.

15 L. aut M. *Livius* Andronicus, Græcus, M. Livii Salinatoris libertus, a. U. c. dxiv. C. Claudio Appii Claudii Cæci filio et M. Tuditano Coss. anno ante natum Ennium et post confectum bellum Punicum i. (v. Cic. Brut. 18. et Tusc. Qu. i. 1. Gell. xvii. 21. et ad hh. ll. Intpp.) ab *Saturis*, post *Saturas*, quæ diu in scenis viguerant, *ausus est primus fabulas* (ex Græco in Latinum sermonem versas) *serere*, construere, *argumento*, h. e. scribere, docere, et agere fabulas unius ejusdemque argumenti, quæ partibus inter se connexis et aptis constarent, non, ut *Saturæ*, confunderent et miscerent res plane diversas ac varias. *Distinctius hæc*

Delph. et Var. Clas.

expressit Valer. Max. ii. 4. 4. ubi Livium exscripsit: 'A Saturis primus omnium poëta Livius ad fabularum argumenta spectantium animos transtulit.'

16 *Omnes* scil. fabularum auctores, vel poëtæ dramatici. Ellipsis dura est, et verba quoque, parenthesi inclusa, videntur loco suo mota esse, atque post voc. *revocatus* vel *obtudisset* ponenda.

17 *Vocem obtudisset*, sæpius cantando vocem fecisset infirmiore et raucam.

18 Livius Andronicus, cum raucus esset factus, puerum accivit, qui ad modos tibiæ caneret s. declamaret, ipse vero *canticum egit motu* scil. manuum et totius corporis, h. e. soliloquium, quod a puero canebatur, histrionum more expressit gesticulatione, (quo sensu etiam *canticum agere* dixit Suet. Galb. 13. ubi v. Ernesti,) et quidem multo acriori ac vehementiori, cum non simul canere vocemque intendere opus esset. Ita quoque Valer. Max. ii. 4. 4. hæc verba interpretatus est: 'Adhibito pueri et tibicinis concentu gesticulationem tacitus peregit.'—*Canticum* Romani vocabant *μονολογίαν* vel soliloquium, quod scil. ad modos tibiæ canitur aut recitatur; *diverbia* autem dialogum s. colloquia duorum pluriumve actorum. Diomedes iii. p. 488. collect. Putsch. 'Membra,' inquit, 'comæ-

E

Juv.

coeptum, diverbiaque tantum ipsorum voci relictæ.¹⁹ Postquam lege hac fabularum ab risu ac soluto joco res avocabatur, et ludus in artem paulatim verterat; juvenus, histrionibus fabellarum actu relicto, ipsa inter se more antiquo ridicula intexta versibus jactitare coepit:²⁰ quæ inde *exodia* postea appellata,²¹ consertaque fabellis potissimum Atel-

NOTÆ

diarum tria sunt, diverbium, canticum, chorus. Diverbia sunt eæ comediarum partes, in quibus diversorum personæ versantur. In canticis autem una tantum debet esse persona; aut si duæ fuerint, ita debent esse, ut ex occulto una audiat, nec colloquatur, sed secum, si opus fuerit, verba faciat. In choris vero numerus personarum definitus non est.

19 Interpretes tantum non omnes junxisse verba *ad manum* histrionibus, eaque pro *ad manum* histrionum posita accepisse videntur. Gronovius et Rambach. ad Casaub. p. 183. exponunt: tacitæ histrionis gesticulationi, quæ saltando fiebat et loquaci manu, cantando respondere, et pronunciare modulate, quæ histrio agat. Turnebus in Animadv. III. 23. et Ferrarius: histriones coeperunt *ad manum*, in promptu, in præsentia, (*zur Seite*,) habere, qui cantaret, et quo pronunciante ipsi saltarent. Kœnig: Histriones dicebantur, qui saltabant et gesticulabantur, quorum voci etiam *diverbia* (dialogus, das, was gesprochen wurde) relictæ erant, *cantica* autem (soliloquia) relata ad tragicos, qui ad histrionum gestus accommodate canebant. Ernesti: *Cantare ad manum* dicitur de histrionibus cum recitantes s. cantantes illud ipsum exprimunt, quod ab saltatoribus gesticulando significatur. Salmasius ad Vopisc. Carin. 19. emendabat *ad manum saltari*, χειρονομεῖν. — Equidem verba *ad manum cantare* eodem sensu capio, quo Livius modo dixerat *canti-*

cum agere motu, ut sententia h. l. sit: Inde ab histrionibus cantica gesticulatione, sola vero diverbia voce s. canendo exprimi coepta.

20 Bene hæc παραφράζει Casaubonus p. 182. 'Fabularum compositione inventa, refrixit initio Satira; verum hoc tantisper, dum mos obtinuit, ut ipsi poëtæ suas in scena fabulas agerent: ubi vero agendi partes ad histriones sunt translatae, retulit in scenam ipsa juvenus Romana risus jocosque priorum Satiarum; non quidem, ut fabulas excluderent, sed ut fabulis ipsis, præsertim autem Atellanis, adjungerentur sive insererentur.'

21 Satiræ cum fabulis adjungerentur, *Exodia* (*Intermezzi*, *Nachspiele*) dici coepere. Cf. Juven. III. 175. VI. 71. Suet. Tiber. 45. et Domit. 10. Casaub. p. 184. sq. 'Ut Satyricæ,' inquit, 'tragicis dramatis adjectæ sunt a Græcis ad temperandam tragicæ mœstitiam; sic Satiras, sive Exodia, simillimam ob causam post tragedias produci solitas, memoriæ quidam prodiderunt. Scholiastes Juven. III. 175. 'Exodiaris apud veteres in fine ludorum intrabat, quod ridiculus foret: ut quicquid lacrymarum atque tristiæ coëgissent ex tragicis affectibus, hujus spectaculi risus detergeret.' — *Exodium* ita dictum, vel quia singulorum diverbiorum fini subiciebatur, vel quia extremæ fabulæ semel. Sic inter chorica mele Græcorum dramatum, quod ab introeuntibus in scenam cantabatur, εἰσόδιον dicebant;

lanis sunt. Quod genus ludorum ab Oscis acceptum tenuit juvenus, nec ab histrionibus pollui passa est. Eo institutum manet, ut actores Atellanarum nec tribu moveantur, et stipendia, tanquam expertes artis ludicrae, faciant.' In his fabulis, ab *Atella*, Oscorum in Campania oppido, sic dictis, (unde actores earum *Osce* etiam loquebantur,) sermo quidem rudis erat et impolitus, sed facetus potius et ridiculus, quam obscœnus et lascivus, argumentum quoque castum, et sententiæ puræ atque honestæ: unde Valer. Max. 11. 4. 4. dicit, 'hoc genus delectationis Italica severitate²² temperatum ideoque vacuum nota' fuisse. Videntur illæ prorsus fere congruisse fabulis Græcorum comico-satyriceis, tum in argumenti delectu et tractatione, in petulantia, dicacitate, et audacia dictionis, in actorum et saltationis indole, et in ipsa actione, tum in eo, quod seorsum, nec adjunctæ tragoediis, exhiberentur. (v. Eichstaedt de dram. Græc. com. sat. p. 53. 64. 65. 75 sq. et 84. ubi etiam de noto Diomedis loco lib. 111. p. 487. ed. Putsch. ita disputat: 'Diomedes Atellanæ Romanæ a Græcorum Satyris distantiam sic aperuit, utriusque ut Satyriceis, a Græcis tractatæ, speciem et formam' quodam modo indicasse videatur. *Latina*, inquit, *Atellana a Græca Satyrice differt: quod in Satyrice FERRE Satyrorum personæ inducuntur, aut si quæ sunt ridiculæ, similes Satyris, Autolycus, Busiris; in Atellana Osce personæ, ut Maccus.*²³ Quo in loco duo se nobis offerunt digna observatu; alterum, quod Satyrorum inductio ab Atellanis plane aliena judicatur, alterum, quod eadem Græcorum satyriceis fabulis non sine exceptione quadam tribuitur. At vero si fabulas unice respiciamus, a tragicis poëtis profectas, ignoraverunt sane hanc exceptionem Græci. Diomedem itaque arbitror fabulas comico-satyriceas simul mente descriptioneque comprehendisse, et sicuti tragicis Satyros,

NOTÆ

quod ab exeuntibus, ἐξόδιον.' Cf. Eichstaedt p. 84.

22 Hac *Italica severitate* designari Satiram, Atellanis conjunctam, non persuasit nobis Casaub. p. 184.

23 Ita hunc locum emendarunt Casaub. p. 95, 96. Voss. Inst. Poët. 11. 35. § 6. Blankenburg ad Sulzer. T. 1. p. 518.

ita his Autolycum et Busirin adscripsisse.) Conf. tamen extrema hujus Comment. verba.

Præter illa, quæ breviter memoravi, carmina Romanorum maledica, etiam *iambica*²⁴ ab iis Græcorum exemplo et imitatione scripta, sed sero demum, etsi jam a Catullo, Bibaculo, et aliis ante Horatium, qui tamen illorum nomina gloriamque obscuravit, et hinc gloriatur in Epist. i. 19. 23—34. ‘Parios ego primus Iambos Ostendi Latio, [in Epodis et Odis quibusdam contumeliosis] numeros animosque secutus Archilochi, non res et agentia verba Lycamben,’ cet. Conf. Horat. Od. III. 30. 13. 14. Propert. III. 1. 3. 4. et ad hh. II. Intpp. Quintilianus (Inst. Or. x. 1. § 96.) ‘Iambus,’ inquit, ‘non sane a Romanis celebratus est, ut proprium opus; a quibusdam interpositus: cujus acerbitas in Catullo, Bibaculo, Horatio: quanquam illi [Catullo] epodos intervenire [h. e. ex interpretatione Gesneri, ἐπωδοὺς, versiculos breviores longioribus, dimetros trimetris, accinentes quasi s. succincentes, i. e. subjunctos, ut in XI prioribus Horatii Epodis] non reperiatur.’

Ad *Satiram* Romanorum δραματικὴν et διαλογικὴν, quæ antiquissima fuit, et tum ante Livii Andronici tempora, tum *Exodiorum* nomine post illa diu viguit, (v. sup. not. 14.) accessit deinde *Satira* διδακτικὴ et διηγηματικὴ, et quidem duplicis generis, *Enniana* et *Luciliana*: nam *Varroniana* commode ad priorem referri potest. Q. ENNIUS, poëta celeberrimus, Græcis literis jam aliquantum imbutus et Scipioni Africano majori familiarissimus, qui natus est Rudiis, opp. Calabriae prope Tarentum sinumque Tarentinum,²⁵ et vixit ab a. U. c. DXV. ad DLXXXV.²⁶ non modo carminis Romanorum heroici poëtarumque epicorum parens fuit, sed etiam Horat. Sat. i. 10. 66. *rudis*, (h. e. novi et adhuc impoliti) et *Græcis intacti carminis* (Satiræ didacticæ) auctor dicitur.²⁷ Quot Satiras scripserit, non constat: liber IV. a

NOTÆ

24 Cf. sup. not. 10.

25 Inde *Rudius* homo dicitur Cic. Arch. 10. *Rudinus* Cic. Or. III. 42. extr. et Anson. Idyll. XII. 17. *Taren-*

tinus Hieron. Chron. Euseb. Olymp. 135.

26 V. Cic. Brut. 18. et de Sen. 5.

27 Casaubonus p. 197. ingeniose

Porphyrione, et VI. a Donato ad Terent. Phorm. II. 2. 25. laudatur (nisi librariorum incuria numeri sunt confusi); et singuli libri singulas comprehendisse videntur Satiras, unde illi plerumque, non hæc memorantur. Earum non, nisi per paucae inveniuntur reliquiae, quas e Gell. II. 29. XVIII. 2. Servio ad Virg. *Æn.* XII. 121. Nonio (in vocc. *obstringillare, politiones, et crminat*), aliisque Grammaticis collegere Columna, Merula, Hesselius, et Casaub. de Sat. Rom. p. 193. 194. ubi nota exhibet duo maiora fragmenta, sed fontem, unde hausta sint, non indicat. Alterum astrologos somniorumque interpretes notat, et Juvenalis forte menti in Sat. VI. 511—591 obversabatur: alterum venustam libidinosæ mulieris descriptionem continet. Illud legitur ap. Cic. Div. I. 58. et ibi Ennio certe tribuitur: utrumque vero e Satiris potius, quam fabulis hujus poëtæ depromptum esse crediderim. Ceterum de indole Satirarum Ennii ab antiquis scriptoribus haud scio an quicquam memoriæ proditum sit, nisi quod Quintilianus Inst. Or. IX. 2. 36. tradit, Mortem ac Vitam contendentes ab eo inductas esse, et aliis laudatur Asotus s. Sotadicus, titulus Satiræ Ennianæ, in qua luxuriosi vel dissoluti hominis imaginem adumbrasse videtur.²⁸ Ex his tamen indiciis et ex ipsis fragmentis hujus poëtæ probabili iudicio colligitur, Satiras ejus fuisse *varios* carminum lusus, magna et metri et argumenti diversitate conspicuos, et non plane quidem respuentes dialogi formam, sed animandis tantum orationis coloribus adhibentes, neque comicum derisum, sed risum potius satiricum sectantes²⁹ in rebus e vita communi petitis, et ad utilitatem communem moresque hominum spectantibus.

Ab hac *Satira Enniana* differebat *Luciliana*, cujus auctor C. LUCILIUS, eques Romanus et magnus avunculus Pompeii Magni, quia a patria, Suessa Aurunca, opp. Campa-

NOTÆ

suspiciatur legendum esse: *Quam Rudius, Græcis intacti carminis auctor.* Cf. not. 25.

28 V. Flögel. T. II. p. 7. et Blankenburg T. IV. p. 143.

29 Ita risum a derisu distinxit Eichstaedt p. 62. duce Quintil. I. O. VI. 3. et inpr. Platnero in Nova Anthropol. T. I. p. 389-406.

niæ, Juven. i. 20. *magnus Auruncæ alumnus* dicitur, vixit ab a. U. c. DCVI. ad DCLI. et Satirarum libros XXX. (vel totidem forsitan Satiras) scripsit, quarum fragmenta tantum, sed non pauca, supersunt.³⁰ Is enim primum heroico plerumque metro usus est, et raro tantum iambico vel trochaico. Deinde tum facetior et urbanior, tum limatior fuit, quam Ennius et poetarum seniorum turba.³¹ Denique Satira ejus ab Enniana discrepat et in materia et in forma, sive in argumento et in ratione consilioque, quod in eo tractando secutus est: non enim sæpe, ut Ennius, sed unice ac semper id egit, ut mores hominum, et quidem acerbissime, notaret, nec vitia tantum, sed personas quoque, iis contaminatas, nominatim et summa libertate, nulla dignitatis ratione habita, perstringeret;³² cumque veteris Græcorum comœdiæ studio ingenium ejus formatum hujusque veluti succo nutritum esset, illius non modo sermonem quotidianum ac

NOTE

30 Collecta sunt ea primum a Stephanis, deinde a Fr. Donsa Lugd. Bat. 1597. 4. quam editionem recurrendam curarunt Vulpus Patavii 1739. Maittarius in Corp. Lat. Poët., Havercamp. ad calcem Censorini Lugd. Bat. 1743. 8. et editores Bipont. Juven. et Persii.

31 V. Horat. Sat. i. 4. 7. 8. et 10. 64. sq. Cic. Or. i. 16. II. 6. et ad Div. ix. 15. ubi *antiqua* ejus et *vernacula festivitas* laudatur, quæ videtur præcipua fuisse causa, quare Lucilius ejusque Satira Romanis tam diu in deliciis fuerit: v. Wieland ad Horat. Sat. i. 4. not. 1. et Manso p. 419-442. Nam idem Horatius II. II. Sat. i. 4. 8. sq. et 10. 1-30. 46-71. contendit, eum fuisse *durum componere versus* — *pigrum ferre recte scribendi laborem* — *eum fluere lutulentum, sæpe ferentem plura tollenda relinquentis* — qui *detereret sibi multa, si foret hoc nostrum futo delatus in ævum*, et qui *non magnum fecit, quod verbis Græca Latinis miscuit*. Hoc judicium im-

probat Quintilianus Inst. Or. x. 1. 93. 'Lucilius quosdam ita deditos sibi adhuc habet amatores, ut eum non ejusdem modo operis auctoribus, sed omnibus poetis præferre non dubitent. Ego quantum ab illis, tantum ab Horatio dissentio, qui (Sat. i. 4. 11.) *Lucilium fluere lutulentum*, et, *esse aliquid, quod tollere possis*, putat. Nam et eruditio in eo mira, et libertas, atque inde acerbitas, et abunde salis. Multo est tersior ac purus magis Horatius, et ad notandos hominum mores præcipuus.' Enimvero Horatius easdem ei laudes tribuit, et quæ vituperat, recte vituperasse videtur, immo excusare, partem vitiorum temporis imputans. Cf. Wieland et Manso II. II.

32 Dousa (in nota p. 185. ed. Havercamp.) monet, in pauculis fragmentis exagitari XVI. clarissimos Romanos, et mortuos quoque poetas, Euripidem, Ennium, Cæcilium, Pacuvium, Accium.

pæne pedestrem, qui satiris inde proprius fuit, (v. Horat. Epist. i. 4. 1. et Sat. i. 4. 39—62. ii. 6. 17.) sed venenatos etiam sales et dicacitatem æmulatus est. Atque hic est singularis *character Lucilianus* (Varr. R. R. iii. 2. 7.) et *Satiræ Lucilianæ*, qui tum ex fragmentis ejus, tum ex veterum scriptorum testimoniis cognoscitur. Diomedes l. iii. p. 482. ed. Putsch. ‘Satira,’ inquit, ‘est carmen apud Romanos nunc quidem maledicum, et ad carpenda hominum vitia archææ comœdiæ caractere compositum: quale scripserunt Lucilius et Horatius et Persius. Sed olim carmen, quod ex variis poëmatibus constabat, Satira dicebatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius.’ Quintilianus Inst. Or. x. 1. 98. ‘Satira tota nostra est: in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius.’ Plinius in Præf. Hist. Nat. ‘Lucilius primus styli nasum [dicacitatem] condidit.’ Horatius Sat. i. 10. 46. sq. ‘Hoc [carminum genus, satiricum,] erat, experto frustra Varrone Atacino, Atque quibusdam aliis, melius quod scribere possem, Inventore minor: neque ego illi detrahere ausim Hærentem capiti cum multa laude coronam.’ Idem Sat. ii. 1, 62—70. ‘Quid? cum est Lucilius ausus Primus in hunc operis componere carmina morem, Detrahere et pellem, nitidus qua quisque per ora Cederet, introrsum turpis; num Lælius, et qui Duxit ab oppressa meritum Carthagine nomen, Ingenio offensi? aut læso doluere Metello, Famosisque Lupo cooperto versibus? atqui Primores populi arripuit populumque tributim, Scilicet uni æquus virtuti atque ejus amicis.’ Id. Sat. i. 4. 1—8. ‘Eupolis, atque Cratinus, Aristophanesque poëtæ, Atque alii, quorum comœdia prisca virorum est, Si quis erat dignus describi, quod malus aut fur, Quod mœchus foret, aut sicarius, aut alioqui Famosus, multa cum libertate notabant. Hinc omnis pendet Lucilius, hosce secutus, Mutatis tantum pedibus numerisque; facetus, Emunctæ naris,’ cet. (Cons. Cic. ad Div. xii. 16. Juven. i. 65. sq. et Pers. i. 114. sq.) Evanthius, seu quisquis auctor fuit libelli de Trag. et Com. (in Thes. Gronov. T. viii. et in editt. Terent. Westerhov. T. i. p. 55. Lindenbrog. p. 27. et Zeuniana) ‘cum poëtæ abuti licentius stylo [in

versibus Fescenninis] et passim lædere ex libidine coepissent plures bonos, ne quisquam in alterum carmen infame proponeret, lege [in XII. Tabulis] lata siluere. Et hinc deinde aliud genus fabulæ, id est *Satira*, sumsit exordium: Fescenninis versibus in scena successit *Satura* prisca et *dramatica*³³ 'quæ a Satyris, quos illotos semper ac petulantes Deos scimus esse, vocitata est; etsi aliunde nomen traxisse prave putant alii. Hæc, quæ *Satira* dicitur [et *Exodia*] ejusmodi fuit, ut in ea quamvis duro et veluti agresti joco, de vitiis civium tamen sine ullo proprii nominis titulo carmen esset. Quod item genus comoediæ [*Satira* *dramatica*] multis obfuit poëtis, cum in suspicionem potentibus civibus venissent, illorum facta descripsisse in pejus ac deformasse genus stylo carminis; quod *primo* Lucilius *novo* conscripsit *modo*, ut poësin inde faceret, [singulare carminum genus, quod non ageretur in scena, sed legeretur; non dramaticum esset, sed didacticum] id est, unius carminis plures libros.'

Satira itaque a Lucilio inventa, et præcipue ab Horatio, Persio, ac Juvenale, sed ab unoquoque diversa ratione ex-culta, est illud carminum genus, quod vivis coloribus imaginibusque mores hominum adumbrare, et tum virtutem præceptis, quorum gravitas ~~comitate~~ plerumque ac festivitate condita est, commendare, tum errores potissimum ac vitia, luculentis exemplis salibusque, modo urbanis modo nigris, vel risui vel invidiæ exponere, adeoque multiplici poëseos, dramaticæ potissimum, arte argumenta e vita quotidiana depròmta tractare, et sic lectores tam delectare, quam docere et emendare conatur. Jam si quæritur, utrum et nomen et ipsum carminis genus, sive alterutrum, Romanis proprium fuerit, an a Græcis, ut quicquid ad artes scientiasque spectat, petitum, et satyricæ eorum poësi cognatum; Grammatici certant, et adhuc sub judice lis est. Illud propugna-

NOTE

33 Ita obscurum Grammatici locum intelligo, quem alio sensu cepit Casaub. p. 23. alio Blankenb. ad Suller. T. iv. p. 126. 138. alio Eichstaedt p. 56. 57. et alio denique Manso p. 410. 411.

runt in primis Jos. Scaliger, Casaubonus, Spanhemius, Rambachius, Rigaltius, Dacerius, Manso, et Koenig; hoc Jul. Cæs. Scaliger,³⁴ Dan. Heinsius, Vulpus, Flögelius, Blankenburg, et Conz. Hinc etiam nomen varie scribitur; ab his *Satyra*, ab illis vero, quos secutus sum, *Satura* vel *Satira*, nam utraque scriptura in plerisque Satiricorum codicibus Mss. reperitur, et nihil differt inter eas, ut inter *optumus* et *optimus*, *maxumus* et *maximus*, al.) quam nonnulli dictam existimant a *saturitate* sive abundantia, (voce et significatione, a Græcis desumpta, quod colligitur ex Hesychio, qui docet, σατηροὺς esse σκαφὰς βοτρυῶν, vasa racemorum plena, παρὰ Λακωνί,) alii a nomine *satur*, (v. c. Isidorus, qui facete monet: 'aut a saturis nomen Saturæ dictum, qui multa habent; vel ob ea, quæ per vinolentiam dicunt, ut ebrii,' quam posteriorem rationem distinctius exponit Porphyryon,) plerique autem a *satura* sc. lance, (voce a rebus sacris ad alias diversi generis translata,³⁵) adeoque a mixtura variarum rerum

NOTÆ

34 In Art. poët. 1. 12. 'Idcirco falluntur,' inquit, 'qui putant, Satyram esse Latinam totam: a Græcis enim et inchoata et perfecta primum, a Latinis deinde accepta, atque extra scenam exulta. Quamobrem non a satura vel lege vel lance dicta est, ut frustra et temere satagunt grammatici: quin has a Satyris dictas puto. Cum lancibus enim prodibant et canistellis pomorum omni genere plenis, quibus Nymphas allicerent.' Fuere etiam Grammatici, qui *Satiram* vel potius *Satyrā* a *Satyris* dictam putarent, v. c. Evanthius in loco supra ascripto, et Diomedes, qui mox a nobis laudabitur, sed dubitanter scripsit.

35 Casaub. p. 250-255. 'Erat mos antiquorum, quando Cereri, Baccho, aut aliis Diis agri annua vota solverent pro lato frugum fructuumque proventu, ut primitias rerum collectarum in lancem congestas cuique Deo pro ratione ejus cultus offerrent.

In ritibus Græcorum hujusmodi sacra miscella vocantur πάγκαρπος θυσία, et πανσπερμία, aut πνανία, vel πνανεψία, cum leguminibus fiebat sacrum; item εἰρεσιώγη. Latini vero lances ita refertas variarum rerum copia lances saturas, vel simpl. saturas appellarunt. *Satur* enim pro pleno et cui nihil deesset, usurpabant: sic *color satur*, cui ad perfectionem nihil deest, quando lava colorem δεινσοποιὸν imbibit. A similitudine hujus lancis etiam aliarum rerum mixturas appellarunt saturas. Verrius Flaccus: '*Satura* cibi genus, ex variis rebus conditum.' Hoc quoque uberius Diomedes. 'Quoddam,' inquit, 'genus farciminis multis rebus refertum Satyram dicit Varro vocitatum. Est autem hoc positum in II. libro Plantinarum quæstionum. Satura est ubi uva passa et polenta, et nuclei pinei ex mulso conspersi: ad hæc alii addunt et de malo punico grana.' Sic et voces πανσπερμία et πάγκαρπος

(vel argumenti, vel metrorum, vel sermonis poëtici et pedestris). Quam etymologiam omnibus Satiræ Romanæ speciebus (antiquissimæ, Ennianæ, Lucilianæ, et Varronianæ³⁶) congruere dicunt, eamque firmant tum verbis Juven. i. 85. 86.

Quicquid agunt homines, votum, timor, ira, voluptas,
Gaudia, discursus, nostri est *farrago* libelli:

tum testimoniis veterum Grammaticorum; v. c. Diomedis l. iii. p. 483. collect. Putsch. 'Satira dicta sive a *Satyris*, quod similiter in hoc carmine ridiculæ res pudendæque dicuntur, quæ velut a *Satyris* proferuntur et fiunt; sive a *Satura lance*, quæ referta variis multisque primitiis sacris Cereris inferebatur; vel a copia et saturitate rei *Satura* vocabatur: cujus generis lancium et Virgil. in *Ge.* ii. 194.

NOTE

quamlibet mixtionem e multis diversisque rebus ac *κυκεῶνα* denotant:— et cum in foro leges unica rogatione ferebantur multorum capitum, aut veteres leges interpolabantur adjec-tione novorum capitum, *saturas* vocabant h. e. miscellas, quomodo a Jctis lex Julia Papia Poppæa nominatur *miscella*, quia et multa et diversa capita continebat. Hinc natum proverbium, *per saturam legem ferre*, cum raptim, neque viritim dictis sententiis aliquid senatores decernebant; et ut apud Festum loquitur Lælius, *quasi per saturam sententiis exquisitis*. (Cf. Crenii not. ad Casaub. p. 253. 254. VV. DD. ad Sallust. b. Jug. c. 29. et Ernesti clav. Cic. ad leg. Cæciliam Didiam) — Laudatur etiam Lactant. i. 21. Pescennius Festus in libris *Historiarum per saturam*; hoc est, ut Græci similes libros inscribere soliti, *Ποικίλης ἱστορίας*, vel *Ἀμαλθείας κέρας*, aut *Τῶν σποράδην λεγομένων*, aut denique, Sosipatro interprete, *Πανδέκτης ἱστορίων*. Propius ad vocem *Satura* accesserunt, qui li-

bro suos inscripserunt *Πίνακας* h. e. Lances, (immo tabulas) vel *Πινυκίδια*. Quarum *ἐπιγραφῶν* exempla in Præf. Plinii et ap. Sæton. in Aurelio Optilio Grammatico.' (Cf. Gell. i. 8.)

36 De Satira Varroniana sermo erit in commentatione seq. De reliquis jam supra egi. Qui vero *Satiram* hinc ita definierunt, ut sit carmen, cujus argumentum farragine vel mixtura diversorum vitiorum contineatur, nominis potius vim et etymologiam, quam carminis naturam respexerunt; quod recte jam exposuit D. Heinsius. Omnino autem notandum, Græcis et Romanis non, ut nobis, distinctas fuisse et accuratas diversorum poëseos generum carminumque divisiones, neque ex natura semper cujusque petitas, sed sæpe a metro, (unde *Iambi* v. c. dicti,) vel aliunde desumtas. Veteres quoque scriptores libros suos plerumque sine titulo in vulgus videntur emisisse, vel de eo non admodum laborasse; et inscriptiones illorum Grammaticis fere debentur. Cf. not. 38.

et 394 meminit. Alii dictam putant a lege satura, quæ uno rogatu multa simul comprehendat, ut scilicet et Satira carmina multa simul et poemata comprehenduntur: cujus legis Lucilius meminit in primo: *Per Saturnum Aedilem factum, qui legibus solvat.* Isidor. Orig. v. 6. '*Satura* vero lex est, quæ de pluribus rebus simul loquitur, dicta a copia rerum et quasi a *satieta*te, unde et Satiram scribere est poemata varia condere, ut Horatii, Juvenalis, et Persii.' Conf. Festus in voc. *Satura*, et Acron vel Porphyri. ad Horat. Sat. i. l. pr.

Meo qualicumque judicio omnis quidem res, toties et a tam multis in quæstionem vocata, non magni adeo momenti est, et quemadmodum Casaubonus, quique ejus sententiam amplexi sunt, etymologiæ vocis *Satura* vel *Satira*, ita Jul. Scaliger, Dan. Heinsius aliique similitudini vocabulorum *Satyrice* vel *Satyri* et *Satira* nimium tribuisse videri possunt: at multo probabilius est, hoc carminum genus, de quo quæritur, et hinc quoque nomen ejus, Romanis proprium fuisse, quam a Græcis profectum. Nam primum omnem fere dubitationem eximunt testimonia Horatii (Sat. i. 10. 66. ubi Ennius '*rudis et Græcis intacti carminis auctor*' dicitur) et Quintiliani, (Inst. Or. x. l. 93. '*Satira tota nostra est, in qua primus insignem laudem adeptus est Lucilius*') quæ profecto longe digniora sunt fide, quam incertæ recentiorum Criticorum conjecturæ.³⁷ Deinde illa, quam supra

NOTÆ

37 Wielandi nota 15 ad Horat. l. i. est hæc: 'Vermuthlich ist hier der alte Dichter Ennius gemeint. Wie übrigens, nachdem Horaz, der mit der griechischen Literatur sehr bekannt war, die Satyre so ausdrücklich zu einer römischen Erfindung macht, und hierin von einem beyder Sprachen so kundigen Kunstrichter, als Quintilian war, unterstützt wird, ein moderner Grammatiker sich einfallen lassen konnte, das Gegentheil zu behaupten, würde kaum begreislich seyn, wenn es nicht Jul. Cæs. Scaliger

wäre. Jeno konnten mit voller Kenntniss der Sache sprechen; denn sie hatten noch alle Producte der griechischen Literatur vor sich. Wir sprechen vom *Margites* des Homer, von den sogenannten *Sillen* des Xenophanes und Timon, die wir nicht mehr haben, und also mit den Satyren der Römer nicht vergleichen können, und wollen gleichwohl mehr von der Sache wissen als Horaz und Quintilian!—Hr. Flögel hat diese Materie in s. Gesch. d. kom. Lit. II B. S. 12. ff. mit so vieler Sachkenntniss, als davon

dedi, Ennianæ et potissimum Lucilianæ Satiræ descriptio ad nullum, a Græcis excultum, poëseos carminumque genus ita transferri potest, ut non magna deprehendatur dissimilitudo.³⁸

NOTÆ

zu haben ist, aus einander gesetzt, und gegen die Behauptung des H. und Q. mit vieler Bescheidenheit Zweifel vorgetragen, die, wie mich dünkt, bloß deswegen nicht aufzulösen sind, weil keine griechische Gedichte mehr vorhanden sind, die mit den Lucilischen, Horaz. oder Juven. Satyren verglichen werden könnten.

38 Koenig p. 11. 'Omnino,' inquit, 'hæc vitia, stultitiam et pravos hominum mores ridendi et vituperandi ratio nunquam singulare aliquod carminum genus, proprio aliquo nomine insignitum, apud Græcos constituit, sed modo epica, modo lyrica, modo dramatica, modo didactica forma prodit induta, ita tamen, ut dicacitas semper fere in certos quosdam homines, non in vitia ipsa, a personarum complexu disjuncta, exerceretur.' p. 23. 'Sed sit nomen vel maxime Græcæ originis, quod de multis verbis Latinis probabili ratione disputare possis, hoc tamen constat, Græcos eodem ad carminis aliquod genus, præsertim satiricum, nunquam fuisse usos, adeoque usus saltem, ad quem Romani illud adhibuerunt, novus est dicendus.' p. 24. 'Genus hoc carpendi alios et ridendi, verbisque mordacibus incessendi, nusquam Græci verbo aliquo, a Satyris petito, insigniverunt, sed aliis omnibus potius usi sunt, σκώπτειν, διασύρειν, κωμωδεῖν, λαμβάνειν, ἐφ' ὑβρίζειν, ipsumque σατυρίζειν de lascivia petulanter se exerente, non de mordacitate et subsanuazione acceperunt; atque τοῦ παίζειν vis et significatio, quod Satyrorum proprium esse dicitur, de petulanti eorum saltatione potius, quam de dicacitate in alios se exerente interpretandum est.

Satyri quidem erant salaces, petulantes, saltatores; eos autem dicteris alios incessisse, nusquam apud Græcos, eo saltem nondum tempore, quo drama satyricum vigeret, legere me memini, neque hoc in illo dramate, in scena agendo, obtinuisse existimo.' p. 25. 'Nomen *satiræ* ad Ennianas et 'Pacuvianas satiras, in quibus primum adhibitum est, proprie pertinet, non ad singula carmina Horatii, 'Persii, et Juvenalis. Nam ab Ennio 'et Pacuvio libros integros *Satirarum* 'nomine insignitos fuisse, non singula 'librorum segmenta, quorum varietate erant compositi, satis constare 'videtur ex Varrone, illorum virorum 'imitatore, cujus satiram eandem 'Gellius I. 22 sub *satiræ*, et XIII. 11 'sub *libri* nomine excitat. (Cf. quæ 'supra de Ennio dixi.) Forsan etiam 'Lucilius libros, non eorum diversi 'argumenti sectiones, *Satiras* inscripsit. Verum progressu temporis tandem verbum hoc antiquam suam 'vim amisisse, et ad scribendi genus 'Lucilianum translatum esse, valde 'probabile est. Cf. Horat. Sat. II. '1. 1. et Stat. Sylv. I. 3. 103. Sed 'Horatium singulis carminibus *Satirarum* nomen non imposuisse, Cruquius in comm. suo ex vetustiss. 'codd. in quibus hæc carmina *Eclogæ* 'inscribuntur, extra omnem dubitationis aleam mihi videtur posuisse. 'Ex ipsis etiam carminibus constat, 'singula primum ad amicos esse missa 'et paucis admodum recitata, Sat. I. '4. 73. sq. deinde vel ab ipso auctore, 'vel ab alio Venusinæ musæ amante, '(immo a Grammaticis; cf. Heyne de 'carm. bucol. T. I. edit. Virgil. sec. 'p. 18.) *eclogæ* nomine singulis fortasse

Aliquam quidem cum illa Satira cognationem habuere fabulæ Græcorum satyricæ, in primis comicorum poëtarum; et majorem forte Silli, de quibus supra disputavi. Sed illarum et materies et forma fuit diversa: ³⁹ hi vero didactica quidem

NOTÆ

‘ indito, in libros collecta et digesta
 ‘ videntur? In ipsorum numero quæ-
 ‘ dam quoque sunt, quibus *Satiræ*
 ‘ titulus; sive antiquam verbi vim re-
 ‘ tinueris, sive novam illam subjeceris,
 ‘ parum convenire videatur, nisi con-
 ‘ tenderis, Horatium vel ea carmina,
 ‘ quæ certo et finito alicui generi sub-
 ‘ jungi non potuissent, eadem inscrip-
 ‘ tione, cui minime responderent,
 ‘ gaudere voluisse. Pari modo *Ser-*
 ‘ *monum* et *Epistolarum* inscriptionem
 ‘ ab Horatio esse profectam, probari
 ‘ nullo modo potest, quanquam ipse
 ‘ huic rei occasionem dederit Sat. I.
 ‘ 4. 39. sq. Epist. I. 4. 1. II. 1. 250. sq.
 ‘ (*Libellos* vocat *Satiras* Epist. I. 13. 4.)
 ‘ Sed vetustam eam esse probat Sidon.
 ‘ Apollin. Epist. ad Tonant. Etiam
 ‘ grammatici *epistolas* Horatii et *ser-*
 ‘ *mones* citant. De Persio quomodo
 ‘ librum suum inscripserit aut singula
 ‘ carmina, nihil certi liquet. Pithæus
 ‘ in vetusto aliquo cod. in singulis pa-
 ‘ ginis hunc titulum invenisse testatur:
 ‘ *Thebaidorum Persii Satyra*: et in
 ‘ extremo: *Explicuit Theb. P. satyra*
 ‘ *feliciter*. Ceterum a Sosippo Charis.
 ‘ p. 66. in collect. Putsch. *Satira* I
 ‘ Persii citatur. In Juvenale autem
 ‘ libri a grammaticis semper memo-
 ‘ rantur.—Quia autem Horatius, Per-
 ‘ sius, et Juvenalis, Lucili scribendi
 ‘ genus, sua tamen quisque ratione,
 ‘ secuti sunt, inter eos auctores, qui
 ‘ saturam seu saturas scripserunt,
 ‘ jure sunt relati, eorumque libris seu
 ‘ carminibus singulis is titulus, cujus
 ‘ ipsi auctores forsitan non fuerunt, a
 ‘ librariis est inscriptus.’ Cf. not. 36.

³⁹ Eichstaedt p. 59-64. ‘ In tragicis,’
 inquit, ‘ Græcorum Satyris, ad quos re-

‘ vocata fere est omnis quæstio, quem-
 ‘ admodum permulta sunt, quæ di-
 ‘ versa reperiantur a Romanæ ingenio
 ‘ Satiræ: ita si hanc conferre cum ea
 ‘ Satyrica instituerimus, quam *comici*
 ‘ Græcorum poëtæ variis modis exco-
 ‘ luerunt, (v. sup. not. 9.) facillime
 ‘ arctiorem quandam fuisse harum
 ‘ propinquitatem ac necessitudinem,
 ‘ intelligemus. Nam ut omittam nunc
 ‘ Satyrorum choros, quos comica Græ-
 ‘ corum Satyrice, æque ac Romano-
 ‘ rum Satira, aut parcius ascivit, aut
 ‘ penitus sustulit; (v. sup. not. 9.)
 ‘ utrumque etiam hac in re deprehen-
 ‘ dimus conspiravisse, quod argu-
 ‘ menta peterent e vita quotidiana,
 ‘ quod notarent et designarent turpi-
 ‘ tudinem domesticam, sæpe numero
 ‘ etiam turpiter, quod æquales vi-
 ‘ ridiculi vulnerarent. Quorum nihil
 ‘ cadit in tragicam Satyricen. Verum
 ‘ enim vero propter hanc similitudi-
 ‘ nem equidem non ausim partes illo-
 ‘ rum sequi, qui Græcam Satyricam
 ‘ procreatricem quandam Latinarum
 ‘ Satirarum et quasi parentem judica-
 ‘ verunt. Nam et gravissimi auctores,
 ‘ Horatius et Quintilianus, inventioni
 ‘ eas Romanorum vindicant, et a veri
 ‘ specie neutiquam abhorret, eas e
 ‘ compositis temere ac rudibus jocis
 ‘ et dicteriis fuisse enatas, quæ pris-
 ‘ cis temporibus juvenus Romana
 ‘ per otium et lasciviam alternis sole-
 ‘ ret in scena effundere. Præterea
 ‘ non modo in argumento ejusque
 ‘ tractandi consilio, verum etiam in
 ‘ ipsa tractatione magna reperitur
 ‘ dissimilitudo. Primum enim si *ar-*
 ‘ *gumentum* spectetur, quod situm est
 ‘ in variis ridiculi generibus, cum fa-

erant carmina, at differebant argumento ejusque tractandi consilio, quod ad solos vel philosophorum vel poëtarum errores, non ad vitæ quotidianæ mores eorumque emendationem spectabat; neque dubito, quin rerum quoque tractationem magnopere discrepasse intelligeretur, si integri superessent Silli, nec potius perpauca eorum fragmenta, quæ exactam

NOTÆ

bulis comico-satyriceis Græcorum componi nullo pacto potest Horatiana Satira, potest quodam modo Luciliana, quæ imaginem referebat antiquæ Comicorum dicacitatis. Quippe quam Horatii venusta urbanitas coluit, Persii gravitas acuit, et Juvenalis austeritas tanquam veneno armavit, Satira, quod a morum integritate severitateque profecta, judicio de rebus humanis liberali mentisque generosæ honesta indignatione niteretur, (v. Dusch. Briefe zur Bild. d. Geschmacks P. VI. p. 1—77.) materiem omnem ridiculi repetiit ab istis gravioribus vitiis, quæ essent in vita hominum et moribus, quæque satyricis salibus perfricata, coerceri possent et salutis publicæ causa emendari. Græcorum contra Satyrice, dicacitatis laude contenta, non tam risum sectata est satyricum, quam comicum derisum, (cf. sup. not. 29.) et cavillandi magis libidine excitata, quam corrigendi studio impulsa, modo fortunæ civium, modo corporis deformitatem et alia leviora vitia, quæ Comicorum solent ludibriis agitari, contumeliarum aculeis laceravit, ita, ut ne ingenuitatem quidem præstaret et ruborem suum verborum turpitudine et rerum obscœnitate vitanda. Quam quidem ridiculi speciem, in oratione Comicorum velut exuberantem, longe superavit Romanorum poëtarum, quos supra nominabam, liberalis festivitas, non illa quidem in celeritate atque dicto posita, sed in perpetuitate sermo-

nis: quanquam propius ad illam accessisse superiorem Lucilianæ Satiræ videntur, quarum plerisque par fuit ridendi materies, simile consilium, eadem impudentia, gemina audacia.—Deinde ubi de tractandi ratione quæritur, deducenda sine dubio erit disputatio ad certas quasdam satyricæ poëseos formas, quibus externo etiam habitu, seu componendi lege et artificio, impressa similitudinis vestigia inveniantur. Jam vero illud perspicuum est, satyrica Græcorum dramata non comparari cum Lucilii aliorumque didacticis Satiris satis insignite atque commode posse. At tametsi Romani in scribendis Satiris interdum proxime reperiuntur abfuisse a dramatico genere, quod spreto viæ angustis, quibus docendi ratio includitur, liberiore cursu fertur, rerumque tractationi varietatem dialogi impertit ac subitanæam quandam vim: tamen omne hoc dramaticæ compositionis artificium frequentatum demum est ab iis poëtis, qui poliundis Satiris limam adhibuissent suam, et in medio est posita Comædiæ Romanæ species, arctiore dramaticæ actionis vinculo istis Græcorum fabulis astricta. Atellanæ cui non succurrunt fabellæ, quas finitimas esse Græcorum Satyris veteres jam universe pronuntiarunt, quorum judiciis eam licebit moderationem adhibere, ut comicam maxime Satyricen ad comparisonem vocemus?

comparationem non admittunt. Non etiam repugnabimus, si quis contenderit, Ennium, et præcipue Lucilium ejusque imitatores, duxisse colores quosdam et sales hausisse ex Græcorum vetere comœdia, (v. Horat. Sat. i. 4. l. seq. 10. 14. sqq. Pers. i. 123. sq.) Iambis, Sillis, et fabulis satyricis. Verum propterea nec Græci Satiras scripsisse, nec Romani has illis acceptas retulisse censendi sunt. Præterea Romanam, non Græcam, Satiræ originem fuisse, ex historia et ipsa quòque nominis forma probabile fit. Temporibus priscis, quibus nec Satyri et Satyrica dramata, nec ulla Græcæ poëseos genera, jam innotuerant Romanis, versibus Saturniis Fescenninisque in scena successit *Satura*, ut supra vidimus; et hæc deinde appellatio propter similitudinem aliquam, quæ argumenti potissimum varietate continebatur, tam ad illa carminum genera, quæ ab Ennio, quam ad ea, quæ a Lucilio inventa dicuntur, ab auctoribus eorum translata est. Enimvero neque Græcis scriptoribus hæc carmina, vel, quæ vulgo iis tribuuntur, nomina, *Satura*, *Satira* et *Satyra*, memorantur, neque Romanis aut *Satira* sua unquam *Satyrice*, aut satyrica Græcorum poësis, s. fabula s. dramata *Satiræ* vel *Satyræ* dicuntur. Romani quoque vix ullam *satyricarum fabularum*, vel nominis certe hujus, mentionem faciunt; neque ab iis carmina ejusmodi scripta, (nisi forte a Lucano, cui satyricæ fabulæ XIV. tribuuntur, quæ tamen cujusmodi fuerint non constat,) aut Satyri unquam Romæ inducti videntur. Contrarium certe mihi non persuaserunt, qui provocant ad loca Horatii Ep. ad Pis. v. 220-250. Dionysii Halic. VII. 72. (p. 460. ed. Hudson. et T. III. p. 1491. ed. Reisk.) Athenæi VI. 7. (p. 261. ed. Lugd. 1612.) et Marii Victorini l. IV. p. 2591 collect. Putsch. Horatius l. l. non de Romanorum, sed de Græcorum fabulis satyricis, et de norma, ad quam illæ sint exigendæ, judicium fert criticum, docetque, quam rationem *Satyrorum scriptor*, (v. 235.) h. e. si ipse satyrica scriberet dramata, sequendam putaret.⁴⁰ Dio-

NOTÆ

40 Kœnig putat p. 24. Horatium mone imitandis, Hurdus in Comm. loqui de Satyris Græcis, Latino ser- ad Epp. Horat. (T. I. p. 173. vers. Es-

nysius, qui et populi Romani et omnium ejus ritum originem a Græcis deducit, illos ab iisdem tradit hunc ascivisse morem, ut in vetustissimis triumphorum pompis non modo exercitus victor imperatorem triumphantem, sed etiam *Satyri* quoscumque spectatores jocis dictisque petulantibus lacerassierint, quam *κέρτομον καὶ σατυρικὴν παιδίαν* appellat. Ille vero non a Græcis repetendus est, sed ab antiquissimis potius temporibus similibusque priscorum festorum et pomparum solennibus, de quibus supra dixi, et exinde jam viguisse videtur non alius mos, quam notissimus ille, quem Dionysius seriori tantum ævo tribuit: *νῦν δὲ ποιήματα ᾄδουσιν αὐτοσχέδια*, h. e. versus inconditos et Fescenninis similes.⁴¹ Præterea Satyros illos non nisi Mimos fuisse, ex his ejus verbis cognoscitur: *οὗτοι δὲ Σάτυροι κατέσχωπτόν τε καὶ κατεμιμοῦντο τὰς σπουδαίας κινήσεις, ἐπὶ τὰ γελοιότερα μεταφέροντες*. Neque illud mirabitur, qui meminerit, non tantum Græcas voces *σάτυροι*, *σατυρίζειν* et *σατυρικὸς* ad omnes personas et res jocularis atque hilaritatis parum honestæ plenas transferri,⁴² sed Mimos et Pantomimos sæpe tum induisse personas Satyrorum ridiculas tum egisse. Hinc quoque ad mimos potius, quam ad fabulas sive satyricas sive Atellanas, retulerim loca Athenæi et Marci Victorini, quæ supra laudavi. Hic affert versum iambicum dimetrum: ‘Agite, fugite, quatite, Satyri;’ quo finem factum esse mimo, probabile fit ex Cic. pro Coelio c. 27. ‘Mimi jam exitus est, non fabulæ: in quo cum clausula non invenitur, fugit aliquis e manibus, deinde scabellum concrepant, aulæum tollitur.’⁴³ Ille memorat, Sullam

NOTÆ

chenb.) Horatii ætate Oscas personas in Romana scena Satyris cecisse; sed Eichstaedt p. 78. Horatium, scenicæ poëseos, quæ inter Romanos vixerit, intelligentissimum et censorem et emendatorem, suasisse id æqualibus, ut relicta Oscarum personarum ignobilitate Græcos Satyros introducerent, paululum tamen illos politos et ad sæculi elegantiam formatos; incertum autem esse nobis, utrum ea res eventum habuerit, an

intra consilii fines steterit.

41 Cf. Nadal in Hist. de l'Acad. des Inscr. T. III. p. 96. Casaub. p. 244. et Eichstaedt p. 54. 55.

42 Cf. Casaubon. p. 94, 95. Hæns. p. 18. Voss. Inst. Poët. II. 19.

43 De scabellis s. scabillis eorumque crepitu v. Ernesti clav. Cic. et Ziegler de Mimis Rom. p. 50. De versu autem illo, quem ex fabula aliqua satyrica petitum putabant Casaub. p. 243. Koenig p. 24. et alii, ita dispu-

insigni favore amplexum esse Mimos, et *patrio sermone* scripsisse κωμωδίας σατυρικάς, h. e. mimos, imitatione expressos ex dramate Græcorum comico-satyrico:⁴⁴ quæ forte explicatio non displicebit ei, qui modo dicta et seriem narrationis expenderit: Σύλλαν φησὶ Νικόλαος (Nicolaus Damascenus, philosophus peripateticus, poëta, orator, et historicus ab Herode M. Judæorum rege orator missus ad Augustum Imp.) τὸν Ῥωμαίων στρατηγὸν οὕτω χαίρειν μίμοις καὶ ἑλωτοποιοῖς φιλόγελων γενόμενον, ὡς καὶ πολλὰ γῆς μέτρα αὐτοῖς χαρίζεσθαι τῆς δημοσίας. Ἐμφανίζουσιν δ' αὐτοῦ τὸ περὶ ταῦτα ἱλαρὸν αἰ ὑπ' αὐτοῦ γραφεῖσθαι σατυρικά καὶ κωμωδία τῇ πατρίᾳ φωνῇ.— Quid vero? nonne fabulis Græcorum comico-satyricis Atellanas, ab Oscis inventas, simillimas fuisse supra professi sumus? Id quidem non dissimilamus: enimvero hæc convenientia, si non tota, certe maximam partem, fortuita potius fuisse videtur, quam ab imitatione profecta. Ea quoque non nisi ex Grammaticorum (Diomedis III. p. 487. et Marii Victorini II. p. 2527. ed. Putsch.) testimoniis, quibus non nimium tribuerim, suspensa est; et neutiquam dubitamus, quin præter personarum diversitatem (v. sup. not. 23.) alia quoque deprehenderentur discrimina, si vel unius fabulæ et comico-satyricæ et Atellanæ exempla haberemus, quæ com-

NOTÆ

tat. Eichstaedt p. 79. 'Ille versus primum universe allatus est, et eo modo, quo Grammatici abuti solent, id est, non indicato fonte, unde ductus sit. Deinde tanto ei minus fidei habendum ducor, quanto manifestius est, Marium, ut singula metrorum genera exemplis illustraret, et alibi subopte ingenio confinxisse versus, qui declaratis numeris responderent, et metra in primis, Græcorum tantummodo poëtarum usu nobilitata, Latinis numeris expressisse. Cujus rei luculentum exemplum inveni l. II. p. 2546.' Ceterum ex Clo. l. l. intelligitur, Mimos, si non unitatem actionis, nexum tamen et solutionem, gravissima fabulæ momenta, defuisse; et ex

eodem forte loco petenda est lux, quam adhuc desiderare videntur verba Juv. VIII. 187. et XIII. 111.

44 Eandem explicationem, quam nobis suggestit narrationis series, in Jen. Allg. Lit. Zeit. a. 1796. N. 191. proposuit vir quidam doctus, cui acceptum referimus judicium, quod de illo Marii Victorini versu modo tulimus. Atellanas fabulas, hilaritatis minus honestæ plenas, designari existimant Eichstaedt p. 77. et Casaub. p. 243. qui tamen p. 94. dubitanter dixerat, fabulas illas vel Atellanas fuisse, vel tabernarias, aut certe mimos quosdam. Ipsa dramata satyrica significari vult Kœnig p. 24. ne frigeant verba extrema τῇ πατρίᾳ φωνῇ.

parare liceret. Quæ facultas cum nobis prærepta sit tristi literarum fato, et illius dramatis vix ulla fragmenta, aut dubia tantum, (qualia sunt Sositheanum et alia, quæ eo referuntur) hujus vero admodum pauca reperiantur; omnis hæc disputatio, quamvis doctissima et ingeniosissima, qualem Cl. Eichstaedt instituit, (cujus præcipua fere momenta ex utriusque fabulæ exacta convenientia pendent) incertis nititur conjecturis.

//////////

DE

SATIRICIS ROMANORUM

POETIS.

IN superiore commentatione ostendimus, Saturam sive Satiram Romanorum tum dramaticam fuisse tum didacticam, et hanc sive Ennianam sive Lucilianam. Jam breviter recensimus poëtas, qui vel Ennium vel Lucilium imitati, adeoque vel varia argumenta versibus persecuti, vel in vitia sæculi sui invecti sunt;¹ et simul ostendemus, quam varie ab iis tractata sit Satira, et quam diversas inde species induerit. Quod consilium vellem accuratius perfici posset: sed primum duplex hoc carminum genus, præcipue Lucilianum, quod gliscente morum corruptela sub malorum Principum dominatu et indignatione versum faciente (Juven. l. 79.) præ ceteris arrisisse non est quod miremur, multorum haud dubie ingenia exercuit, quorum omnis intercudit memoria; deinde plerorumque poëtarum, quos memorabimus, nomina

NOTÆ

¹ Cf. inpr. Casaub. de Satyr. Græc. poësi et Rom. Satira II. 2. et 3. p. 198-211. 225-240. et Wernsdorf. Poët. Lat. Min. T. III. p. XIII-XXVII. et XLV-LXX. quorum commentationes a nobis modo amplificatas, modo contractas, modo emendatas videbis.

tantum nobis innotuere, non carmina quoque relictæ sunt; denique novimus quidem, ab his vel illis Satiras esse scriptas, sed ignoramus sæpe, utrum Ennianæ fuerint illæ, an Varronianæ, an Lucilianæ, an adeo dramaticæ. Rem quoque turbant viri docti, qui vel in cæcam molem congestere carmina omnia, quæ satirici quid, h. e. sive miscelli sive dicacis, spirarent,² vel recentiora antiquis auctoribus tribuere,³ vel ea adeo commenti sunt, quæ nemo scripsit.⁴ Neque dissimilamus, nos ipsos etiam vereri, ne finibus terminisque ultra, quam satis sit, prolatis, et multis diversisque satiricorum carminum generibus coagmentatis, implicatior facta sit disputatio nostra. Quicquid vero ita peccavimus, juvenum causa peccatum est, eoque consilio, ut hi omnium poetarum Latinorum, qui inter satiricos vulgo referuntur, veram indolem perspectam haberent, et, quoties horum nomina vel legerentur ab iis vel audirentur, recte de iis judicarent.

NOTÆ

2 Quo refero α) Satiras, in singulares adversarios scriptas, v. c. a *Lenæo* Grammatico, Pompeii M. liberti, in Sallustium historicum, (v. Sueton. Gramm. c. 15.) ab *Ovidio* in adversarium nobis ignotum, quod carmen invectivum Callimachi exemplo *Ibin* inscripsit; ab *Eucheria*, muliere Aquitanica vel Gallica, quæ forte Sæc. v. vel vi. vixit, in servum quendam, ejus nuptias ambientem. (vid. Wernsdorf l. l. p. LXV. sq. et ipsam Sat. ibid. p. 97. sq.) Similia carmina famosa sive maledica a multis in multos scripta, v. c. a Sex. Vestilio in C. Cæsarem, (v. Tac. Ann. vi. 9.) ab Antistio Sosiano in Neronem, (Tac. Ann. xiv. 48. et xvi. 14.) ab Ælio Saturnino, C. Cominio et Sextio Paconiano in Tiberium, (Dio Cass. lib. LVII. extr. Tac. Ann. iv. 31. et vi. 39.) a Lucano in Neronem et potentissimos ejus amicos, (Sueton. in vita Lucani) a Nerone in Afranium Quinctianum, (Tacit. Ann. xv. 49.) cet. quæ

non magis huc spectant, quam epigrammata Martialis aliorumque. β) Carmina detestanda Curtii Montani. (v. Tac. An. xvi. 28.) γ) Diras, v. c. Val. Catonis, qui in iis primum agros licentia Sullani temporis amissos, deinde Lydiam amasiam sibi ereptam esse queritur. (v. Wernsdorf. l. l. p. XLVI. sq.) qui et carmen ipsum typis recudendum curavit p. 1. sq.

3 Sic Pithæus, Henr. Stephanus, et Casp. Barthius veteri cuidam poetæ tribuendam putarunt Epistolam s. *Satiram de Lite*, cujus auctor potius fuit *Mich. Hospitalius*, celeberrimus Franciæ Cancellarius et vir summi ingenii, qui a Chr. 1573. mortuus est: v. Fabric. Bibl. Lat. iv. 1. T. III. p. 244. et Wernsdorf l. l. p. LIV. LV.

4 Ita *Stratonicum* Satirarum scriptoribus annumeravit Schottus in Indice Auctorum Plinii Majoris Antwerp. 1616. 8. Sed *Stratonicus* sculptor fuit, qui *Satyrum* finxit: v. Plin. xxxiii. 12.

CN. NÆVIUS, antiquissimus Romanorum poëta, qui bellum Punicum I., quo stipendia fecerat, versibus descripsit Saturniis, Satiram quoque composuit, teste Festo p. 411. edit. Dacerii. Hæc vero haud dubie fuit dramatica: nam Nævius jam inde ab a. U. c. DXIX. adeoque quadriennio post natum Ennium, fabulas dedit, (v. Gell. xvii. 21. extr.) et mortuus est a. U. c. DXLIX. v. Hieron. in Chron. Euseb. ad Olymp. 114. ubi etiam tradit, eum ob maledicentiam Scipioni Africano et Metello invisum fuisse, et primum in carcerem a triumviris capitalibus conjectum, deinde in exilium actum, nec inde rediisse Romam, sed Uticæ obiisse. Talem quoque suspicor fuisse Satiram **L. POMPONII**, quæ in sexto Prisciani libro laudatur. Fuit is Bononiensis et clarissimus Atellanarum scriptor, quem Velleius Pat. II. 9. Sullanis dicit temporibus vixisse, ac sensibus fuisse celebrem, verbis rudem, et novitate inventi a se operis commendabilem. Atellanæ ejus memorantur Gell. x. 24. xii. 10. xvi. 6. xviii. 6. Ad idem forte Satirarum genus referendæ sunt illæ, quas **T. QUINCTIUS ATTA** Ciceronis ætate, præter Togatas fabulas et Epigrammata, scripsisse perhibetur. V. Diomed. et Macrob.

Ennianas Satiras scripsit **M. PACUVIUS**, poëta tragicus et pictor, Ennii nepos ex sorore, si Plinio xxxv. 4., vel ex filia, si Hieronymo fides habenda in Chron. Euseb. Olymp. clvi. 3. ubi is hoc anno illum Brundisii natum esse, et prope nonagenarium Tarenti obiisse refert. Utrum vero pressius Ennii vestigia persecutus, an proprio consilio usus sit, non constat: quin satiricum quoque poëtam eum fuisse ignoraremus, nisi id docuisset nos Diomedes lib. III. p. 483. ed. Putsch. cujus verba jam supra laudavimus: ‘Olim carmen, quod ex variis poëmatibus constabat, Satira vocabatur, quale scripserunt Pacuvius et Ennius.’ Pacuviana quidem servarunt Cicero, (de Div. I. 57. et ad Heren. II. 23.) Gellius (I. 24. II. 26. IV. 17. IX. 14. XIII. 2. 8. 29. XIV. 1.), et alii: sed hæc tragoediarum ejus vel epigrammatum, non satirarum, fragmenta sunt et tituli. De ingenio

illius ita iudicavit Quintilianus I. O. x. 1. 'Hic gravitate sententiarum, pondere verborum, auctoritate personarum clarissimus fuit, citra tamen nitorem.'

Quinam poëtæ præter Pacuvium Ennianas conscripserint Satiras, non habeo dicere. In eorum forte numerum tum quidam ex iis referendi sunt, quos infra in Lucilii imitatores reposui, tum SÆVIUS NICANOR Grammaticus, qui Varronis ævo, vel non ita multo post vixisse videtur, et de quo hæc memóriæ prodidit Sueton. de ill. Gram. c. 5. 'Fecit præter commentarios, quorum tamen pars maxima intercepta dicitur, et Satiram quoque, in qua libertinum se ac duplici cognomine per hoc indicat: Sæviu' Nicanor Marci libertu' negabit; Sæviu' Postumianus idem, sed Marcu' docebit.'

Ad Ennianæ Satiræ similitudinem accessit *Varroniana*, quæ tamen non varia tantum metra et argumenta, et seria cum jocis, sed pedestrem quoque sermonem cum poëtico, et, ut Luciliana, Græca cum Latinis miscuit. Quintilianus, qui in Inst. Or. x. 1. s. 93. de Satira Luciliana disputaverat, mox s. 95. hæc adjungit: 'Alterum illud est et prius Satiræ genus,' (scil. Ennianum, quod antiquius est)⁵ 'quod non sola carminum varietate' (sed etiam orationis, prosæ et numeris astrictæ, Latinæ et Græcæ) 'mixtum condidit M. TERENTIUS VARRO, vir Romanorum eruditissimus. Plurimos hic libros et doctissimos composuit, peritissimus linguæ Latinæ, et omnis antiquitatis, et rerum Græcarum nostrarumque, plus tamen scientiæ collaturus quam eloquentiæ.'⁶

NOTÆ

5 Gesnerus ad Quintil. l. l. putabat, *prius genus* hic dici præstantius, vel illud *prius* ex compendio vocis *posterius* ortum esse, nostram vero interpretationem diserjpe contra dicere his, quæ s. 93. disputaverit Fabius; quod equidem non assequor: eum tamen non satis perspicue locutum esse crediderim.

6 Vir et doctissimus fuit, et ingeniosissimus ac πολυγραφώτατος, (v. Dionys. Hal. ii. 21. Senec. Cons. ad Helv. 8. Cic. ad Att. xiii. 18.) natus

a. U. c. 638. mortuus a. U. c. 726. vel 727. (cf. Plin. xxix. 4. s. 18.) magistro usus eruditissimo L. Ælio Stilone, (Gell. i. 18. xx. 11. Cic. Acad. Qu. i. 2. et Brut. 56.) in Ciceronis aliorumque virorum clarissimorum familiaritate versatus, (Cic. Acad. Qu. i. 1. et ad Div. xiii. 10.) tribunatu et aliis muneribus functus, Pompeii partes amplexus in bello civili, (Plin. vii. 30. Appian. b. Mithrid. 95.) Cæsari reconciliatus et ab eo Bibliothecis comparandis et digerendis præ-

Quod consilium secutus sit Varro in Satiris suis, quæ et *libri* passim dicuntur, et quarum non nisi pauca supersunt fragmenta et tituli,⁷ ipse declaravit ap. Cic. Academ. Quæst.¹ 2. his verbis: 'Quæ nemo adhuc docuerat, nec erat, unde studiosi scire possent, ea, quantum potui, (nihil enim magnopere meorum miror,) feci, ut essent nota nostris: a Græcis enim peti non poterant, ac post L. Ælii nostri occasum ne a Latinis quidem. Et tamen in illis veteribus nostris, quæ, Menippum imitati, non interpretati, quadam hilaritate conspersimus, multa admista ex intima philosophia, multa dicta dialectice: quæ quo facilius minus docti intelligerent, jucunditate quadam ad legendum invitati, in laudationibus, in iis ipsis antiquitatum procemiis philosophiæ, scribere volumus, si modo consecuti sumus.'⁸ Varro itaque in hoc opere numeroso et multiplici orationis rerumque, ex omnibus literarum et artium generibus decerptarum, varietate conspicuo, philologiam cum philosophia temperavit, et imitatus est *Menippum*, philosophum Gadarenum, Cynicum et *σπουδογελοῖον*; unde etiam tum ipse, tum Satiræ ejus olim dicebantur *Menippeæ* et *Cynicæ*.⁹ Hanc et denominationem et imitationem ad solum scribendi genus ejusque similitudinem spectasse, jam monuit Probus ad Virgilii Ecl. vi. his verbis: 'Varro Menippeus non a magistro, cujus ætas longe præcesserat, nominatus, sed a societate ingenii, quod is quoque omnigeno carmine expoliverat satiras suas,' h. e.

NOTÆ

fectus, (Plin. vii. 30.) ab Antonio autem a. U. c. 710. proscriptus. (Appian. b. Civ. iv. 47.) Ipse ap. Gell. iii. 10. extr. memorat, se jam duodecimam annorum hebdomadam (annum ætatis 84.) ingressum esse, et ad eum diem LXX. hebdomadas librorum (h. e. 490 libros) conscripsisse, ex quibus aliquam multos, cum proscriptus esset, direptis bibliothecis suis non comparuisse. (cf. Gell. xiv. 7. et xix. 14.) Hodie ex iis non nisi libri iii. de re rustica, sex de lingua Latina, et pauca reliquorum fragmenta et tituli

restant.

7 Conf. Gell. i. 17. et 22. iii. 16. et 18. vi. 5. vii. 16. xiii. 4. 11. 16. 21. 28. et 30. xv. 19. xix. 8. Macrobi. Sat. i. 7. ii. 8. et 11. iii. 8. et 12. Fabric. Bibl. Lat. i. 7. ed. Ernest. T. i. p. 128. seq.

8 Ita hunc locum ingeniose emendavit Ernesti.

9 Conf. Gell. i. 17. ii. 18. xiii. 29. al. 30. Macrobi. Sat. i. 11. Strab. xvi. Athenæus xiv. 7. Casaub. de Sat. Rom. p. 202. seq. Diog. Laërt. vi. 99. ibique Menag.

libros suos, Romanis satiris similes: nam Probus, non ipse Menippus, ita eos appellase censendus est.¹⁰

Menippi et Varronis exemplo etiam alii prosam vario carminis genere tanquam interjectis gemmulis ac stellulis distinxere: v. c. JULIANUS, tum in libello de Cæsaribus, in quo primos perstrinxit Imperatores, tum in Satira, cui titulus est *Μισοπάγων* s. barbæ osor, et in qua acerbe notavit mores Antiochensium, quibus barba, quam aiebat, ludibrio fuerat: L. ANNÆUS SENECA, in lepidissimo ludo de morte Claudii Cæsaris, in quo confingit, hunc ingentis stuporis hominem non in Deos, sed in cucurbitas relatum esse: nam esu venenati boleti, *κολοκύντης* s. *κολοκύνθης*, Claudius, hujus cibi avidissimus, periisse credebatur, et inepti homines cucurbitis comparari solebant (cucurbitæ caput habere dicuntur Apul. Met. i. p. 109. ed. Elmenh.); unde Seneca libellum suum non *Satiram*, neque *ἀποθέωσιν*, sed *ἀποκολοκύντῳσιν* facete inscripsit: T. PETRONIUS ARBITER, (Massiliensis, equestri genere natus, consularis, Neroni familiaris et elegantiae *arbiter*, sed artibus Tigellini æmuli ad mortem compulsus, quam sibi lente, incisis venis, intulit; de quo v. Tac. Ann. xvi. 18. 19.) in *Satirico* vel *Satiricon libris*,¹¹ in quibus mores suæ

NOTE

¹⁰ Quod cum non reputaret Casaubonus l. i. p. 205. sq. nodum in scirpo quæsit. Id jam monuit Kœnig de Sat. Rom. p. 32. et præterea hæc: 'Quod Casaubonus de scribendi genere Menippeo dicit, non puto ad omnia ejus scripta transferenda esse, inter quæ etiam ea poterant esse, quorum stilum Varro sequi potuerit. Hoc quoque cum eo non statuerim, Menippum a Luciano T. i. p. 455. sq. ed. Reiz. epicorum et tragicorum flosculis utentem, ad ejus scribendi genus ridendum inductum esse, sed ut illorum poetarum tumorem exagitantem, quod ipse Lucianus multis locis facit.'

¹¹ Casaubonus l. i. p. 259. 'Petronii,' inquit, 'libellus mera est Satura,

Varroniana: ipse tamen *Saturicum* sive *Satiricum* maluit inscribere; quomodo *Commentarium* dicitur pro commentario libro, *Apologeticus* pro apologetico libro. At qui *Satyricon* titulum Petronii reliquiis imposuerunt, ii sine dubio Græcam vocis *Satiræ* originem spectabant: ejus rei nunquam auctori venisse in mentem, pro certo habeo. De *Martiano Capella* minus auisim affirmare propter antiquitatem hujus erroris. Et tamen ipse in causa explicanda, cur opus suum *Satiram* inscripserit, nobiscum facit. Sic enim ait: *Tandem senilem Martiane fabulam Miscillo lusit quam lucernis flamine Satira.*' P. Burmannus in Præf. edit. suæ Petronii libros Græca forma *Satyricōv* s. *Satiricōv* soil. libros

ætatis, præcipue avaritiam, luxum, superbiam, aliaque vitia, discordias bellaque civilia gignentia et rei publicæ conversionem minantia stylo mordaci et plano describit, insertis passim carminibus, modo longioribus (inpr. de bello civili vel de mutatione rei publicæ), modo brevioribus; unde intelligitur, eum non magis Varronem quam Lucilium sibi imitandum proposuisse, et novum aliquod mixtumque Satiræ genus tractasse (ad quod tamen Juliani quoque et Senecæ libelli modo laudati quodam modo referri possunt): **MARCIANUS MINEUS FELIX CAPELLA** Madaurensis vel Carthaginensis, scriptor semibarbarus, qui Sæc. v. temporibus Leonis Thracis vixit, in *Satira* sua, cujus duo priores libri Philosophiæ ἀποθέωσις sive fabulam de nuptiis Philologiae et Mercurii, reliqui vero septem singularum artium liberalium, Grammaticæ, Dialecticæ, Rhetoricæ, Geometriæ, Arithmeticæ, Astronomiæ, et Musicæ, laudes ac præcepta continent: Anicius Manlius Torquatus Severinus **BOETHIUS** consularis, (natus Romæ a. Chr. 455. et securi percussus a. 524. cum reus majestatis factus esset,) in libris præclaris, et tam argumento quam stylo conspicuis, de consolatione philosophiæ, quos in carcere scripsit, in quem jussu Theodorici Gothorum regis conjectus erat.—Aliæ *Satiræ Menippeæ* etiam ab alijs tum ante tum post renatas literas scriptæ sunt, v. c. a **P. CUNÆO**, *ICto Batavo*, ‘Sardi Venales seu *Satira Menippea* in sui sæculi homines inepte eruditos; a **JUSTO LIPSIO** *Somnium s. Satira Menippea* in criticos et poëtas inscitos; a **DAN. HEINSIO** *Hercules tuam fidem, sive Munsterus Hypobolimæus*, id est *Satira Menippea* de vita, origine, et moribus Casp. Scioppii.’

NOTÆ

appellari malebat, ut Ovidii *Metamorphoseôn*, Hygini *Poëticôn Astronomicôn*, Fulgentii *Mythologicôn*, Solini *Ponticôn*, cet. Eorum vero argumentum plane convenit et temporibus Neronianis et ingenio moribusque illius Petronii; neque sententiam

suam nobis persuasere, qui auctorem illorum vel Claudii, vel Severi, vel Antoninorum ætate vixisse opinati sunt. Prius **P. Burmannus**, alterum Statilius, et posterius **Valesii** contenderunt.

Sed jam progrediamur ad recensum eorum, qui LUCILIUM et Satiræ ab eo inventæ genus imitati sunt. Huic Satiræ primum novam plane multoque meliorem induit formam ingenium HORATII, qui maculas et labe, tum incuria auctoris, tum sæculi genio ei aspersas, eluit; verborum contumeliis et petulantiae jocos et sales, orationique subitæ et incuriosæ, horridæ et scabræ, obscenæ et procaci, tersam et limatam, puram et æquabiliter fluentem, facetam et urbanam substituit; et neque Græca immiscuit Latinis, neque alium quam heroicum versum adhibuit. Illum sibi exemplar proposuere posteriores poëtæ satirici, etiam secundi ab eo, PERSIUS et JUVENALIS: at quisque eorum singulari genere dicendi usus est, et diversa ratione, pro ingeniorum temporumque diversitate, argumenta tractavit. Quod intelligetur ex proxima commentatione, in qua de *Horatio*, *Persio*, ac *Juvenale* seorsum disseremus, et hos poëtæ satiricos, quorum opera manibus adhuc nostris teruntur, inter se comparabimus. Nunc sufficiat breviter recensuisse ceteros *Lucilii* imitatores, quorum Satiræ tantum non omnes interciderunt: quod quo minus gravitus doleremus, eo prohibuit fortuna, quod triumviros illos nobis servavit.

Ante *Horatium*, qui a. U. c. 689. adeoque XL fere annis post *Lucilii* mortem natus est, non defuisse, qui hujus quidem exemplo, sed parum prospero conatus successu, ad Satiras scribendas animum appellerent, ille nos ipse docet Sat. i. 10. 46. seq. ‘Hoc [satiricum poëma] erat, experto frustra Varrone Atacino Atque quibusdam aliis, melius quod scribere possem, Inventore minor.’ Hic est P. TERENTIUS VARRO, natus circiter a. U. c. 670. et a patria Atace, Galliae Narbonensis vico, (v. Hieron. in Chron. Euseb. ad Olymp. 174. a. 2.) vel ab Atace, Narbonensi fluvio, (v. Porphy. ad Horat. l. l.) dictus ATACINUS. Is præter Satiras scripsit Argonautica bellumque Sequanicum, et judicio Quintil. x. 1. s. 87. ‘in iis, per quæ nomen est assecutus, interpret fuit operis alieni, non spernendus quidem, verum ad augendam facultatem dicendi parum locuples.’ Præter hunc quosdam alios satiricum dicendi genus frustra ante se ex-

pertos esse monet Horatius l. l. at quinam hi fuerint ignoramus. Casaubonus huc refert *Sævium Nicanorem* et *Lenæum* Grammaticos; quorum Satiras forte non Lucilianas fuisse supra diximus. Omisit autem ALBUTIUM, quem nos in horum locum substituimus ex Varrone de Re Rust. III. 2. s. 17. 'Nonne item L. Albutius homo (ut scitis) apprime doctus, cujus Luciliano caractere sunt libelli, dicebat in Albano fundum suum pastionibus semper vinci a villa? agrum enim minus dena millia reddere, villam plus vicena.' In optimis Varronis codicibus legitur *Abuccius*, ut et III. 6. 6. sed prænomen forte, non nomén emendandum et reponendum *T. Albutius* s. *Albucius*. Is fuit æqualis Lucilio, qui passim ejus meminit in Satiris, (v. c. ap. Cic. Fin. I. 3. et Orat. 44.) Proprætor Sardiniae a. U. c. 648. (Cic. Div. 19. Pis. 38. Off. II. 14. Prov. 7. Brut. 26.) perfectus Epicureus et pæne Græcus, qui primum adolescens, et postea exul Athenis vixit. (Cic. Brut. 35. et Tusc. Qu. v. 37.)

Horatii ætate JULIUS FLORUS, et, si Porphy. ad Horat. Epist. I. 3. fides habenda, 'hic Florus fuit Satirarum scriptor, cujus sunt electæ ex Ennio, Lucilio, et Varrone: adeoque diversa Satiræ genera tractavit vel miscuit. Ei inscriptæ sunt Horat. Epist. III. l. I. et II. l. II. ex quibus (et quidem ex Ep. III. 21. 24. et II. 59. 60.) Casaubonus pag. 230. et Wielandus (ad Horat. Ep. T. II. p. 129.) conjiciunt, eum non nisi *Ἔρωτικὰ* scripsisse. Ingenium tamen ejus varium fuisse et ad diversa scribendi genera aptum, ex eadem Epist. III. 22. seq. cognoscitur: ex quo loco etiam probabile fit, de eodem Floro loqui Quintil. x. 3. 12. seq. et Senec. Controv. XXV. Hic memorat, eum declamatorem; ille vero, eum principem in eloquentia Galliarum et inter paucos disertum fuisse.

Post Horatium præter *Persium* et *Juvenalem*, horumque ætate, multi alii exstiterè Satirarum scriptores, *Turnus*, *Lenius*, *Silius*, *Sulpicia*, *Tucca*, *Manlius Vopiscus*, forte et *Julius Rufus*, *Cornutus*, *Gavius Bassus*, et *Rabirius* s. *Rubrius*, aliique, quos fama obscura recondit. (Quintil. x. 1. s. 94. laudatis Lucilio, Horatio, et Persio, hæc subjungit;

‘Sunt clari hodieque, et qui olim nominabuntur.’) Tres priores, Auruncæ natos, quæ Lucilii quoque patria fuit, memorat vetus Scholiastes Juvenalis ad Sat. i. 20. ubi hæc notavit: ‘TURNUM dicit Scaevæ Memoris tragici poetæ fratrem, qui libertini generis ad honores ambitione provectus est, potens in aula Vespasianorum Titi et Domitiani: vel LENIUM dicit, qui et ipse Satiras scripsit; vel SILIUM, et ipsum sui temporis Satiricum. Qui omnes ex Aurunca fuerunt.’ *Lenius* et *Silius*, quod sciam, non aliis laudantur, nisi potius illi nomen fuit *Lenæo*, de quo supra dixi, et huic cognomen *Basso* vel *Sparso*, qui rhetores fuere. (v. Senec. Controv. III. VI. et VII.) *Turni* autem Satiras amplissimis verbis ornant Martial. VII. 97. XI. 10. Rutil. in Itiner. i. 600. et Sidon. Apollin. Carm. IX. excusat. ad Felicem vs. 267. Conf. Wernsdorf. P. L. M. Vol. III. p. 59. sq. qui non vanis rationibus ductus suspicatur, eum auctorem fuisse Satiræ prolixæ, quæ Neronis vitia sceleraque omnia liberius et longo ordine enarrasse videtur, et cujus fragmentum, XXX. versus complectens, ex P. Burman. Anthol. Lat. T. II. p. 645. ille cum notis exhibuit ibid. p. 77. seq. Ex eadem vel alia *Turni* satira petiti duo versus, qui admodum corrupte leguntur in vett. Scholiis Juven. ad Sat. i. 71. ‘Ex quæ Cæsareas soboles horrida Locusta Occidit cura sui verna nota Neronis.’ Quos varie emendarunt viri docti: Casaubonus de Sat. Rom. p. 231. ‘Ex quo C. s. homicida L. Occidit, curæque veneni admota Neroni est;’ Barthius Advers. XXIV. 11. ‘Circes vi vernæ nota Neroni,’ vel ‘cura vivaria [h. e. prædia a Nerone donata] nacta Neronis;’ vir doctus in Miscell. Obs. T. v. p. 264. coll. Suet. Ner. 33. ‘Et quo Cæsaream sobolem Locusta cecidit Horrida, cæde suis vernæ jam nota Neroni;’ Wernsdorf. l. l. p. 82. ‘Ex quo C. s. horrenda Locusta Occidit, Circe inter vernas nota Neronis,’ vel ‘curans sævi fera vota Neronis.’

SULPICIA s. SULPITIA, Caleni uxor, præter carmina amatoria Satiram, de corrupto rei publicæ statu temporibus Domitiani, tunc scripsit, cum tyrannus ille edicto philosophos Urbe expulisset. Ea adhuc extat, et multis exem-

plaribus tum Ausonii, (inter cujus carmina primum reperta est et edita a. 1500 a Thaddæo Ugoletto) tum Petronii, Catallætorum, Persii et Juvenalis annexa est: recepta quoque a Wernsdorfio in Poët. Lat. Min. T. III. p. 83. seq. Ipsa poëtria impense laudatur a Martiali x. 35. et 38. et Scaliger in Hypercritico monet, 'in ea multum dexteritatis ad satiricam amarulentiam aspirantis esse, numeros vero, ut in eo genere poëmatis, non contemnendos.' Contra Casaubonus de Sat. Rom. p. 236. 'Non erraverit iudicio meo' inquit, 'qui Satiram id poëma nominaverit: eruditionem tamen et probitatem nobilissimæ sceminæ ex carmine potius laudes, quam acrimoniam et ad satiricos morsus εὐφυσάν; lacertis enim caret oratio et ἀγωνιστικῷ spiritu.' Cf. Wernsdorf. l. l. p. LX. sq.—TUCCA ineptus fuit Satirographus, et deridetur a Martiali XII. 95. al. 94. et al. 96. e cuius epigr. versu 7. ('Audemus Satiras: Lucilius esse laboras') Casaubonus et Wernsdorf. perperam colligebant, Martialem, si eum serio scripserit, ipsum quoque satiricorum poëtarum choro inserendum esse. Qui totum perlegerit epigramma, non ita iudicabit.—MANLI VOPISCI ingenium et ad alia carmina, et ad Satiras scribendas aptissimum Statius summis laudibus celebrat in Sylv. I. 3. 101. seq. idemque in Epistola ad Stellam, Sylvis præfixa, Vopiscum appellat 'virum eruditissimum, qui præcipue vindicet a situ literas jam pæne fugientes.'

Satiricis horum temporum poëtis annumerantur etiam *Julius Rufus*, *Cornutus*, *Gavius Bassus*, et *Rabirius*, s. *Rubrius*: sed Rufus nullas fortè Satiras, et reliqui alias, quam Lucilianas, scripsere. JULII RUFII mentionem facit Martialis in disticho, figuræ Socratis subscripto, lib. x. epigr. 99. 'Si Romana forent hæc Socratis ora, fuissent, Julius in Satyris qualia Rufus habet.' Casaubonus de Sat. Rom. p. 231. existimat, his verbis gravitatem Rufi in Satiris laudari, Crenius autem ibid. in annot. et Raderus ad Martial. l. l. suspicantur, hunc virum illustrem fuisse et doctum, ad quem Plinius Epist. v. 21. et VII. 25. scripserit. Sed Wernsdorf. l. l. p. XVII. jam bene contra eos ita disputa-

vit: 'Ut hoc affirmari vix tuto licet, cum plures Rufos in epistolis memoret Plinius, ita et illud valde dubium, an Satiricam Rufi poësin Martialis laudare voluerit. Nam cum de imagine Socratis sermo sit, quem simo vultu et Silenis simili fuisse, gemmæ antiquæ docent, potest hæc esse sententia Martialis, ut dicat, vultum Socraticum Rufi quasi inter Satyros fuisse, aut eum irrisum a Satiricis poëtis.' ANNÆUS CORNUTUS, philosophus Stoicus, tragicus poëta, (Sueton. vit. Persii,) et præceptor Persii, (cujus Satira v. ei inscripta est,) multa scripsit philosophica et rhetorica, (v. Euseb. in Chron. ad a. 2083. Hieron. in Epist. ad Magnum oratorem, et Suidas, qui tamen multa de eo falsa et inepta tradit,) forte et libellum de natura Deorum, qui Phurnuti vulgo nomen præ se fert, nec non commentaria in Virgilium et libros de figuris sententiarum: (v. Gell. II. 6. IX. 9. et Macrob. v. 19.) a Nerone autem propter liberius de ejus carminibus judicium exilio multatus est, (v. Euseb. l. l. et Dio Cass. LXII. extr.) et postea interfectus cum Musonio. (cf. Suidas et Voss. de hist. lat. I. 26. ubi diversas narrationes illas ita conciliavit.) Eundem composuisse Satiras, colligitur ex verbis Fulgentii Planciadis in exposit. serm. ant. 'Titivillitium dici voluerunt fila putrida, quæ de telis cadunt. Plautus Casina II. 5. 39. Non ego istud verbum emsitem titivillitio, id est, re admodum vilissima. Nam et M. Cornutus in Satyra ait: Titivilles Flacce do tibi.' Ita hunc locum exhibuit Muncker. in Mythogr. Lat. T. II. p. 175. Casaubonus vero de Sat. Rom. p. 234 et 235. ita citavit postrema verba: 'Titivillitii sat cedo tibi,' et hæc annotavit: 'Fortasse legendum: Titivillitio istas cedo tibi.' (Sed v. Gronov. ad Platt. I. l.) Videtur hic esse Annæus Cornutus: quam ob rem verba Persii Sat. v. 15. quæ sub persona Cornuti pronunciantur: 'pallentes radere mores Doctus, et ingenuo culpam defigere ludo,' ita puto accipienda, ut dicat Cornutus, se Persium discipulum suum in scribendis Satiris exercuisse, et hac occasione interdum, velut exempli causa, Satiras scripsisse.' Satira GAVII (non Galbii vel Gabii,

quæ ignota sunt gentium nomina) **BASSI**, forte ejus, quem Trajanus Ponticæ præfecit oræ, (v. Plin. Ep. x. 18 et 32.) laudatur eidem Fulgentio l. l. p. 179. ‘Veruina jaculi genus longum, quod aliqui verutum nominant. Gavius Bassus, Satira: Veruina confodiende, non te nauci facio.’ Sed Wernsdorf jam bene monuit l. l. p. XIX. vocabulo *Satiræ* commentarium fortasse miscellarum observationum indicari, quales Bassi fuerint libri de Diis et de origine verborum, de quibus v. Macrobi. Sat. i. 9. ii. 14. et Gell. i. 4. v. 7. xi. 17. **RABIRII** Satiram memorat idem Fulgentius l. l. p. 183. (ubi in quibusdam codd. *Rubrius* legitur) ‘Abstemi-
us observans. Rabirius in Satira: Abstemium meru-
lenta fugit Methenia nomen.’ Vulgo putant, C. Rabirium designari, poetam epicum et secundum a Virgilio; de quo v. Vellei. ii. 36. Ovid. Ep. ex Ponto iv. 16. 5. et Quintil. x. 1. 90.

Scriores Satirographi fuere **L. APULEIUS**, quem vide in Floridis p. 346. et p. m. 363. edit. Elmenh.—**TETRADIUS**, Ausonii Burdigalensis amicus, a quo Satiræ ejus et sales laudantur in Epist. xv.—**CÆCINA DECIUS ALBINUS**, Præf. Urbi et Tusciæ regnantibus Honorio et Theodosio ii. aut potius pater ejus **LUCILLUS** vel **LUCULLUS**, quem Turno et Juvenali æquat Rutilius in Itinerario i. 599. seq. et de quo docte ac copiose egit Wernsdorf in Poët. Lat. Min. T. iii. p. XXII. seq. T. iv. p. 824. et T. v. p. 182.—**RUSTICUS ELPIDIUS**, Theodorici Italiæ regis medicus, qui olim se dolore ob injurias a quibusdam acceptas incensum Satiras scripsisse, easque postea damnasse profiteatur in carmine de Christi Jesu beneficiis p. 757. Poët. eccles. Ge. Fabricii.—**CLAUDIUS MARIUS VICTOR** Massiliensis rhetor et poeta, mortuus Theodosio ac Valentiniano regnantibus, auctor Epistolæ ad Salmonem Abbatem, vel potius *dialogi de perversis suæ ætatis moribus*. (v. Wernsdorf. P. L. M. iii. p. LXVIII. sq. et ipsum dialogum p. 103. seq.)—**PROBUS**, quem Lupus Ferrariensis in Epist. xx. et ex eo Barthius Advers. c. XLVIII. 16. floruisse dicunt circa a. Chr. 840. et in Satira quadam ostendisse, Christum etiam pro paganis sapientibus

mortuum esse. Quæ Satira vel non Luciliana fuerit, vel hoc argumentum non solum tractaverit necesse est. (Cf. inf. Ind. Editt. ad a. 1585.)—JOANNES DE GARLANDIA s. *Garlandria*, Anglicus poëta, grammaticus, chymicus, mathematicus, et theologus, qui Sæc. XI. vixit, et cujus Satirarum mentionem fecit Jo. Baleus Scriptor. Britan. Cent. II. n. 48.—GODFRIDUS, Wintoniensis in Anglia cœnobii Prior, mortuus a. Chr. 1141. cujus *Epigrammata Satirica*, & *libros de diversis hominum moribus* memorat Baleus l. I. Cent. II. c. 59. p. 168. et Jo. Pitseus in relatt. hist. de rebus Angl. p. 192. 193.—WALO s. GUALO alius Britannus, qui Sæc. XII. exeunte vixit, et præter varia carmina Satiram quoque in sacrilegos monachos scripsit, quæ reperitur in Matth. Flacii poemat. doctorum piorumque virorum de corrupto ecclesiæ statu.—BERNARDUS, Monachus Cluniacensis initio Sæc. XII. qui in tribus Satiris acriter invectus est in clerum et curiam Romanam. (v. Wernsdorf. l. I. p. XXVII.—BERNHARDUS GEYSTENSIS *Palponista*, qui ita inscripsit duos libros de vita privata et aulica, rhythmicis hexametris compositos. (v. Wernsdorf. T. IV. p. 826.)

~~~~~

DE

DIVERSA SATIRARUM

LUCILII, HORATII, PERSII, ET JUVENALIS INDOLE, DEQUE FRUCTU EX EARUM LECTIONE PERCIPIENDO.

DECLARATIS jam variis Satiræ Romanæ generibus, poëtisque satiricis recensitis, superest, ut breviter horum principes, Lucilius, Horatius, Persius, et Juvenalis, inter se conferantur, quæque cuius et virtutes et vitia sint propria, ostendatur.¹ Comparatio illa jam a multis est

NOTÆ

¹ De fructu ex Horatii, Persii, et Juvenalis lectione percipiendo, pauca tantum infra disputavi, cum de poëtici studii utilitate in universum jam multi accurate atque copiose præceperint, et pleraque, ad illam rem proprie spectantia, sint talia, ut, nisi quis tardissimi sit ingenii, hæc facile

instituta : sed dici vix potest, quantopere inter eos discrepet.² Neque hoc adeo mirum videri debet. Nam, ut taceam, eum plerumque scriptorem aliis ejusdem generis a nobis anteferri, cujus ingenium moresque cum nostris maxime congruant, quique adeo nobis potissimum in deliciis sit, viri docti non satis reputarunt, illam comparisonem fere totam pendere a diversitate temporum, ingeniorum, morum studiorumque cujusvis poëtae. Omnis vero disputatio fluctuet necesse est, si non nisi in universum res aliqua in quaestionem vocatur, neque certa constituitur formula regulae, ad quam judicia exigantur.

In diversis Satiræ generibus auctoribusque dijudicandis ratio præcipue habenda est sæculi, quo poëta quisque vixit, et morum studiorumque, quæ eo viguerunt. Nullum enim poëseos genus est, quod magis sit filia temporis, quam Satira, quæ inde depromit argumenta, et omnem fere succum atque colorem ducit. Præterea dispiciendum est, quod cuivis poëtae fuerit ingenium, quæ institutio et victus consuetudo.

LUCILIUS, ut de eo primum quædam et seorsum dicamus, ab obsessa Carthagine ad initium quinti consulatus Marii, in quo Cimbri et Teutones victi sunt, adeoque ea vixit

NOTE

ex iis, quæ de poëtarum illorum virtutibus ac propria indole dixi, colligere possit. Constitueram quoque disquirere, utrum Satira justum sit poëma nec ne. Quam quaestionem ab Horatio propositam Sat. I. 4. 39-64. excussere Casaub. de Sat. Rom. II. 5. (ubi conf. Rambach.) Wieland ad Horat. l. I. not. 7. et alii, qui in poëseos naturam diligentius inquisiverunt. Ad hos vero remittendi sunt lectores, ne patientia eorum abuti videar.

2 Horatio D. Heinsius de Sat. Horat. et Dacierius in Præfat. editioni hujus poëtae præfixa, Persio Casaub. in Prolegom. in Pers., Juvenali Scalliger in lib. III. et VI. Poët., Lipsius

Epist. Quæst. II. 9. et Rigaltius in Diss. de Sat. Juven. palmam deferunt. Conf. etiam Vulpjus de Sat. Lat. c. XI. et XII. Cunæus in Orat. XI. XII. et alii. Nemo autem vel copiosius vel accuratius de vera cujusvis poëtae atque propria indole disputavit, quam Manso in libro, qui inscriptus est *Nachträge zu Sulzers Theorie* T. IV. Fasc. II. p. 446-496. (quæ tamen commentatio nondum absoluta est, et ad Lucilium tantum Horatiumque spectat) et Kœnig de Sat. Rom. p. 34-104. quos libellos legisse neminem pœnitebit. Nos primas modo lineas duximus, et neutro jam consulto eadem fere animo nobis informaveramus judicia.

ætate, qua in dies quidem ardescebat quasi certamen, in quod antiqui mores cum novis, probitas cum improbitate, descenderant, sed virtus plenior adhuc ore et palam laudabatur et innocentia a multis protegebatur; qua numerus infirmorum ægrotorumque quotidie gliscebatur, sed non deerant medici, quorum remedia, si non arcerent contagionem pestemque, ex Asia, Græcia, et Macedonia importatam, saltem vim ejus infringerent; qua adhuc bonis potius quam malis artibus, et virtutibus magis quam nobilitate et divitiis summus dignitatis gradus obtinebatur, et juvenes virique natalium splendore conspicui bonis exemplis, aspectu imaginum et memoria rerum a majoribus gestarum, ad mores eorum constanter tuendos, et ad ea, quæ honesta, præclara, et magnifica sunt, sectanda inflammabantur; qua libertas loquendi scribendique nondum vel legibus vel metu tyrannorum præcisa erat, neque magna vel generis vel ordinis ratio habebatur; qua præterea Romani, scriptis Menandri aliorumque Græcorum exculti, jam pæne exuerant rusticam jocorum morumque asperitatem, et linguam suam plane ad Græcam formare cœperant. Idem poëta Lælii, Scipionis, aliorumque summorum virorum consuetudine politus, hilari et prompto ad jocandum animo, et ingenii dotibus egregie a natura instructus erat. (v. Horat. Sat. II. l. 62-74.) Hinc illa audacia magnaue verborum libertas, qua Lucilius sensa mentis palam expromit et explicat, neque tam vitia quam ipsos stultos et improbos cujuscumque generis, loci, ac dignitatis vel nominatim insectatur; hinc antiqua ejus et vernacula festivitas, et sales magis nigri quam urbani, ex auctoribus veteris Græcorum comediæ hausti; hinc incondita orationis asperitas, et versus illi, Græca sæpe verba Latinis inserentes, atque limatiores quidem Ennii, sed minus politi et comiti quam poëtarum, quos Cæsaris et Augusti sæculum tulit. (Conf. sup. de Sat. Rom. not. 31. et 32.)

Ab ævo Luciliano multum differebat Horatianum. Statum rei publicæ Romanæ luxus, avaritia, ceteraque vitia, quæ una cum divitiis peregrinis immigraverant, in dies ma-

gis labefactarunt, et mirum in modum concussere primum Gracchanæ, Drusianæ, Apulcianæ, aliæque seditiones tribunitiæ, mox bella civilia, proscriptiones, dictaturæ perpetuæ, et triumviratus. Mores enim, antea sensim paulatimque lapsi, coeperunt præcipites ire, et abundantes divitiæ atque voluptates pepererunt desiderium, per ambitionem atque potentiam audendi perdendique omnia; donec ad ea perventum est tempora, quibus perditī atque profligatī homines non amplius vel vitia sua, vel remedia, quæ morbo quidem adhibebantur, sed salutem minuebant, pati poterant, aut ferre libertatem, quæ, cum a Cæsariano inde Pompeianoque bello ad pugnam Actiacam vel septimum Augusti consulatum velut moriens reluctata esset dominatui, tandem ei cedere coacta est. Romani cives, qui olim, quamdiu adhuc parsimoniæ paupertatique honos steterat, disciplinam severam, inopem duramque vitam, justitiam aliasque virtutes coluerant, inde a Sullana ætate opum et coacervandarum et profundendarum inexplebili atque insana cupiditate ardebant; mulieresque non minus turpiter vivebant quam viri. Censura non satis severa erat aut efficax, et institutio liberorum perversa, hominibus sæpe vilissimis turpissimisque tradita et a parentibus vel plane neglecta vel pravis vitiorum exemplis corrupta. Cicero non uno loco deplorat summam, in quam prima ætas sua incidisset, perturbationem disciplinæ veteris, tam publicæ quam privatæ, cum qua rem publicam potentiamque Romanorum et stetisse et cecidisse sapientissimi viri judicarunt, et in Orat. pro Coelio c. 17. continentiam dicit aliasque Camillorum, Fabriciorum, Curiorumque virtutes non solum non in moribus hujus ævi, sed vix jam in libris reperiri; chartas quoque, quæ illam pristinam severitatem continuerint, obsolevisse. Exemplum deinde Augusti, principis magnifici et luxuriosi, maxime vero Mæcenatis, hominis otio ac mollitiis pæne ultra foeminam fluentis, (Vellei. II. 88. Juvenal. I. 66. XII. 39.) opes immensæ, ex provinciis Romam confluentes, securitas ac quies imperii, tam diutinis procellis ac turbulentis tempestatibus vexati, exiguas simplicitatis, magnitudinis animi, aliarumque virtutum morumque veterum reliquias extingue-

bant, animosque omnium pronos reddebant ad luxuriam, effoeminatum languorem, et libidines, quæ consiliis Imperatoris novoque civitatis statui quam maxime congruebant, mentem vero abalienabant a studiis severioribus, ejusque vires frangebant. Idem Augustus, ut animos civium a sensu libertatis amissæ et diligenti mutatæ rei publicæ consideratione advocaret, ipse autem potentiæ securus esset, callido Mæcenatis consilio, servata externa civitatis forma, relictisque omnium magistratuum veterum nominibus, commodis, honoribus, omnem ad se trahebat potestatem, et plebem tam congiariorum, quam spectaculorum, munerum, ludorumque assiduitate, varietate, et magnificentia in turpem inertiam atque torpedinem resolvebat; homines autem sanioris mentis tum beneficiis honoribusque sibi devinciebat, tum ad studia excitabat artium literarumque, quarum amorem inani laudis cupiditate ductus similabat. Magna rerum mutatio novam loquendi, cogitandi, et agendi rationem inducebat, et in locum liberæ vocis, olim vel scriptis expressæ, vel toties in concionibus, curiis, foro, et rostris auditæ, nunc succedebat oratio adulatorum, calumniatorum, et servorum, qui se totos ad domini arbitrium nutumque fingeant. Hinc vera eloquentia Cicerone necato obmutescebat, et poëtæ tantum non omnes erant imitatores servum pecus. Nihilo tamen secius sæculum Augusti multo melius feliciusque erat extremis liberæ rei publicæ temporibus. Princeps imperio quietem atque dignitatem, civibusque securam bonorum possessionem reddebat, et multa vitia severe coercerebat legibus saluberrimis. Ipse etiam, quamvis in adolescentia dedecorum quorundam et in triumviratu sævitiae infamiam subierat, postea magnis virtutibus pensabat vitia, et clemens erat dominus ac patronus, amicus comis ac fidelis, bonus paterfamilias et Imperator, neque Patris patriæ nomine indignus. Idem artes scientiasque fovebat, et cives ad virtutem si non colendam, certe simulandam, præmiis pœnisque incitabat. Decor itaque et honestas, judicium et sensus veri, boni, ac pulchri, nondum plane extincta erant, et acuebantur literarum Græcarum studio, quod adhuc vigeat.

Hac ætate (ab a. U. c. 689. ad a. 746.) vixit HORATIUS, homo hilaris ac suavis, comis et humanus, urbanus et factus, levis et Veneri Bacchoque non minus quam Musis carus, fidus et candidus, gratus et officiosus, ingeniosus et doctus, patre nec ingenuo nec claro, sed bono et honesto, assiduo morum filii custode et rectore, virtutumque et præceptore et exemplo, natus, (v. Sat. i. 4. 105. sq. 6. 65. sq.) præclara præditus indole, artibus imbutus liberalibus et honestis, familiaritate Græcorum et multo rerum usu subactus, elegantissimorum summorumque virorum consuetudine politus, gratia Cæsaris principumque civitatis florens ac tutus, non assectator eorum vel assentator humilis et mancipium, nulla philosophiæ disciplina astrictus, sed modo ex Zenonis, modo ex Epicuri hortis flores decerpens, privatam virtutem, cum nulla amplius publica esset, colens ac præcipiens, fractis Bruti Cassique opibus et summa rerum ad unum senatus populique consensu delata, cedens fortunæ et vitam liberam, commodam, nullis vel curarum vel negotiorum publicorum molestiis vexatam, otium liberale securamque mediocritatem sectans, animo, paupertate, et gloriæ amore ad carmina facienda impulsus.

Post Augustum valde mutabatur rerum status, et libidines vitiaque, pudore et legibus adhuc refrænata, aut clam magis quam palam exercita, vinculis ruptis effuso ferebantur cursu, et vel publica auctoritate exemplisque Cæsarum muriebantur. Pessimi imperatores erant *Tiberius*, homo ad sævitiam et omne genus vitiorum, quæ vivis Augusto et Germanico Cæsare metu dissimilaverat, natura propensus, qui comitiis populo ademptis, castris prætorianis extra Urbem exstructis, et institutis judiciis majestatis delationibusque, quibus maxime innocentes ab eo ceterisque tyrannis opprimebantur, dominationem firmabat; *Caius Caligula*, monstrum hominis, cum ratione insaniens; *Claudius*, ingenio præditus tardo, et uxoribus libertisque addictus; *Nero*, sceleribus non minus infamis, quam ineptiis; *Galba* avarus; *Otho* mollis et delicatus; *Vitellius* sævus, ignavus, et non profundæ modo, sed intempestivæ etiam ac sordidæ gulæ. Quo occiso res publica ex tanta quasi fluctuum jactatione

in tranquillum quidem redigebatur frugalitate *Vespasiani* et liberalitate *Titi*, amoris atque deliciarum generis humani; sed mox avaritiâ et crudelitate *Domitiani* iterum profligabatur, neque ferre poterat munificentiam et mansuetudinem *Nervæ*, quæ contemptui habebantur. Nova ei lux affulgere cœpit inde ab a. U. c. 850. regnantibus *Trajano* et *Hadriano*. Ille libertatem ac salutem, securitatem atque otium universis et singulis reddebat, et imperium tam bene et clementer administrabat, ut senatus decreto et consentiente omnium voce *Optimus* appellaretur: hic legibus civitatem condebat, provinciâs et literatos liberalitate sublevabat, judicia, rem militarem disciplinamque diligentissime constituebat. In illo temporum rerumque statu, ante *Vespasianum* et *Nervam*, vix umbra vel frugalitatis, pudoris, magnitudinis animi, aliarumque virtutum pristinarum, quibus nec honor nec pretium erat ullum, vel metus legum, libertatis, atque religionis relinquebatur, et vigeant omnia vitiorum genera, nec minus prorupta audacia Deorumque contemptus, quam servile obsequium et anilis superstitio. Honores non virtutibus meritisque patebant, sed vel divitiis et nobilitati, vel sordibus artibusque inhonestis. A studiis severioribus plane abhorrebant hominum ingenia; cum luxuria atque libidines non corporis tantum, sed animi etiam vires vigoremque omnem extinguerent. Qui philosophorum nomen et munus profitebantur, si *Senecam* et *Cornutum*, *Stoicos*, aliosque admodum paucos exceperis, vel voluptatum illecebris capti *Aristippi* et *Epicuri*, vel disputandi tantum cupiditate ducti *Academiæ* disciplinam sectabantur, vel sola vanæ ostentationis causa *Stoicorum* præcepta et gravitatem, non vita et moribus, sed verbis, barba, supercilio, vestitu, et victus asperitate exprimebant, vel denique nulli sectæ addicti, apum instar, quæ arriderent, undique delibabant. Eloquentia, libertate primum et deinde comitiis populi a *Tiberio* sublatis mutatisque moribus ac studiis, a lumine forensi, et causarum tam veritate quam gravitate, ad judicia centumvirorum, ad adulatorios panegyricos in senatu habendos, et ad scholarum umbram fictarumque causarum simulacra traducebatur, et

sic omnis oratio a naturali pulchritudine ac veritate, a simplicitate, gravitate, et sublimitate, ad rhetorum subtiles argutias et puerilem in dicendo ornatum, ad quæsitam quandam elegantiam et verborum luxuriam, robore nervisque destitutam, ad inanem doctrinæ ostentationem affectationemque artis deflectebat. Poëtica oratio, vis, et facultas a natura, ingenio, rectoque iudicio, a quibus tota pendet, ad artem et præcepta, quæ sine illis parum valent, quæque sensum verum ac pulchrum, acrem et acutum, alere quidem et regere, non vero in illis, quibus a natura denegatus est, gignere et excitare possunt, jam exeunte sæculo Augusteo devertebat, et exinde magis vana eruditione atque Asiatico tumore vel jejunitate, ornatus verborum phrasiumque aucupio et variatione, servili imitatione aliorum et frigida sermonis ubertate, transitionum audacia et inversionum duritie, dialectico sententiarum acumine rerumque obscuritate et amplificatione, comparisonum, figurarum, troporumque multitudine et insolentia, verborum vel antiquorum obsoletorumque sectatione, vel vulgare perplexa structura, declamatoria vanitate, et prolixis sine succo ac sanguine disputationibus, quam naturæ simplicitate ac venustate, genuino urbanitatis veritatisque colore, nullo fūco illito, ingenii ubertate atque elegantia quadam admirabili, inventionis pulchritudine ac novitate, imaginum veritate et proprietate sententiarum ac verborum, argumenti exquisito delectu et scita tractatione, apta serie et collocatione rerum et orationis ad eas accommodatione continebatur. Hæc corrupti sermonis indoles, hæc oratorum poëtarumque oratio, consentanea erat genio illius ævi, quo homines in dies magis a natura recedebant, eorumque ingenia non amplius diligenti Græcorum lectione et accurata humanæ naturæ rerumque cognitione alebantur, sed grammaticorum rhetorumque, stolidorum plerumque inanis doctrinæ ostentatorum, institutione præpostera, et assidua declamandi recitandique consuetudine formabantur.³

NOTÆ

³ Digna sunt quæ juvenum causa   Num alio genere furiarum declamabantur verba Petronii Sat. pr.   tores inquietantur, qui clamant: Hæc

His temporibus vixere PERSIUS, qui annos vix duodetriginta natus obiit nono imperio Neronis anno, et JUVENALIS, qui octogenarius ab Hadriano in Ægyptum missus et paulo post mortuus est. Ille Volaterris in Etruria nobili genere natus, opibusque magnis innutritus, postea Romæ disciplina usus est Palæmonis primum grammatici et Verginii Rufi rhetoris, ab anno autem ætatis decimo sexto Annæi Cornuti philosophi Stoici, cujus lateri adhæsit perpetuo. Fuit verecundiæ virginalis, (si Suetonio vel auctori vitæ ejus fides habenda) mentis generosæ et ad severitatem pronioris, morum sanctissimorum, uni æquus virtuti et constans vitiorum hostis, sed felicior forte Zenonis et Chrysippi, quam Lucilii et Horatii imitator. Satiræ ejus non, ut Horatianæ, mox in vulgus edebantur, sed singulæ amicis tantum, quibus eadem erat mens, et de quorum fide ipsi constabat, Cornuto, Basso, Plotio Macrino et aliis, innotescebant, et omnes eodemum mortuo divulgabantur, quam ob causam libere poterat scribere, quicquid indignatio dictaret. Juvenalis nulli,

NOTÆ

vulnera pro libertate publica excepi, hunc oculum pro vobis impendi—Hæc ipsa tolerabilia essent, si ad eloquentiam ituris viam facerent: nunc et rerum tumore, et sententiarum vanissimo strepitu hoc tantum proficiunt, ut, cum in forum venerint, putent se in alium terrarum orbem delatos. Et ideo ego adolescentulos existimo in scholis stultissimos fieri, quia nihil ex iis, quæ in usu habemus, aut audiunt, aut vident; sed piratas cum catenis in littore stantes, et tyrannos edicta scribentes, quibus imperent filiis, ut patrum suorum capita præcidant; sed responsa in pestilentia data, ut virgines tres aut plures immolentur; sed mellitos verborum globulos, et omnia dicta factaque quasi papavere et sesamo sparsa. Qui inter hæc nutriuntur, non magis sapere possunt, quam bene olere, qui in

culina habitant. Pace vestra liceat dixisse, primi omnium eloquentiam perdidistis. Levibus enim atque inanibus sonis ludibria quædam excitando effecistis, ut corpus orationis enervaretur et caderet. Nondum juvenes declamationibus conterebantur, cum Sophocles aut Euripides invenerunt verba, quibus deberent loqui. Nondum umbraticus doctor ingenia deleverat, cum Pindarus novemque Lyrici Homericis versibus canere timerunt. Et ne poëtas quidem ad testimonium citem, certe neque Platona, neque Demosthenem ad hoc genus exercitationis accessisse video. Grandis, et, ut ita dicam, pudica oratio non est maculosa nec turgida, sed naturali pulchritudine exsurgit. Nuper ventosa isthæc et enormis loquacitas Athenas ex Asia commigravit, animosque juvenum ad magna sur-

ut Horatius, philosophorum sectæ fuit addictus,⁴ nec inferior ingenio, ac superior forsitan exquisita rerum cognitione atque doctrina, sed affectator nonnunquam artis, quam diu diligenterque in rhetorum scholis exercuerat. Idem non funesta tantum rei publicæ tempora vidit, sed felicia quoque, quibus ea ex diuturno quasi morbo a Vespasiano primum ac Tito, et deinde a Nerva, Trajano, et Hadriano, remediis interdum vehementioribus recreata, omnibus fere partibus convaluit: unde satiras quoque, quas juvenis scripserat, et diu ne modico quidem auditorio committere ausus erat, tum in vulgus tuto edere, tum politius limare potuit.

Ex his, quæ de temporibus, ingeniis, studiis moribusque Horatii, Persii, et Juvenalis diximus, facile vel colligi vel explicari possunt virtutes et vitia eorum, tam communia quam cuivis propria, quæ nunc eadem brevitate recensebimus.

Triumviris quidem illis consilium commune erat cum omnibus poetis satiricis: et docere et delectare, moresque hominum tanquam in picta tabula adumbrare, sed varia ratione, pro temporum ingeniorumque diversitate, conabantur. Nam Augusti ætate, rebus adhuc lætis et imperio legibusque vigentibus, ridere licebat; Neronis vero et Domitiani temporibus, cum omnia pessum irent, vitiaque in præcipiti jam starent et acribus aut violentis egerent remediis, (v. Juvenal. I. 45. sq. 63. sq. 73. sq. 147. sq. II. 25. sq. 121. sq. 162. sq. III. 150. sq.) risu parum proficiebatur, et probi sapientisque hominis mensangebatur dolore, qui diu alteque pressus ad indignationem et iram exardescibat. Præterea Horatii ingenium elegantissimorum principumque virorum familiaritate subactum, et ad hilaritatem propensius erat quam ad gravitatem. Idem quoque censo-

NOTE

gentes veluti pestilenti quodam sidere afflavit, simulque corrupta eloquentiæ regula stetit et obmutuit.

Quis postea ad summam Thucydidis, quis Hyperidis ad famam processit?

Ac ne carmen quidem sani coloris

enituit; sed omnia quasi eodem cibo pasta non potuerunt usque ad senectutem canescere' cet.

4 V. Horat. Epist. I. 1. 13. sq. et Juvenal. XIII. 121. sq.

riam forte acerbitatem ipse reformidabat; et vario rerum usu intimaque naturæ humanæ cognitione imbutus didicerat, tum erroribus et animi vel levitate vel infirmitate plura, quam ejus pravitate, gigni vitia, tum facilia remedia sæpe salubriora esse et efficaciora vehementibus, tum satius esse, tempori servire, et mores hominum humaniter patienterque ferre, quam nimis acrem eorum animadversorem judicemque severum esse, et sic potius se stultis, quam hos aliis deridendos propinare. (Cf. ej. Sat. i. 10. 7-15.) Quæ cum ita essent, Horatius non tam vitia notat, quæ publice adhuc coërcebantur, quam stultitiam et errores humanos, (qui poenis non tenentur. Neque id potissimum agit, ut hominibus hujus ævi vel ruborem eliciat, vel vitæ officiorumque præcepta subtiliter graviterve inculcet, quam ut eos scita, venusta ac jucunda ratione convincat, ipsos non tales esse, quales videri cupiant, neque iis, qui sapiant, imponere posse vel fraudem facere.⁵ Hinc etiam stultos fere et ineptos homines, velut aliud agens, ridet, malos vero pugione magis pungit aut stringit, quam alte vulnerat. Quin, ut

NOTÆ

5 ' Vitia immania notare suum non erat, sed philosophiam illam, quam non doctorum formulis, sed multa rerum experientia sibi comparaverat, et quæ in omnibus vitæ partibus plus utilitatis habet, quam omnium philosophorum scrinia, cum aliis voluit communicare, præceptaque sua in hominum animos cum eorum voluptate inducere: voluit docere, instruere, errores, quibus animi opprimerentur, evellere, opiniones hominum pravas et temere acceptas tollere, aut emendare, rationem, qua optime, secure, tranquille, honeste et cum voluptate vivere possis, ostendere, et hæc omnia ita, ut nulla magistri severitate, nullo philosophi supercilio, nulla docti cujusdam ostentatione offendereris, sed ut amico ludenti, aut potius veritati ipsi, habitu cultuque simplici et amœno, multa cum urba-

nitatem loquenti, operam dare tibi videreris. Ex hoc consilio et ratione, qua id persecutus sit, si eum judicaveris, palmam sane omnibus, qui in hoc genere eum secuti sunt, præripiet, non quidem Juvenali, qui aliud et plane diversum consilium alia et diversa ratione persecutus est. Non magis verum illud videtur: Horatianam rationem, ridendo scilicet errores corrigere, meliorem esse, quam qua Juvenalis usus sit, ut in invidiam vitia adduceret indignationemque moveret, sed Horatium, quod sibi proposuerit, non tam bene assecutum esse, quam Juvenalem, qui feliciori successu in suo genere usus sit; illum nempe raro risum movere potuisse, hunc semper indignationem excitasse.' Ita judicat Kœnig de Sat. Rom. p. 62.

maiores sibi justioresque alios carpendi libertatem vindicet, sibi ipse non parcat, nec melior, quam est, videri cupit.⁶ —Persius errores ad Stoicorum placita, vitiaque ad rigidæ virtutis regulas exigit, et vel juveniliter ac generose ardet, vel morose atram bilem effundit.—Juvenalis sive graviter præcipit virtutem et severi monitoris partes agit, sive, ira et indignatione inflammatus, in ipsa plerumque vitia invehitur, vel scutica cædens, vel tollens cachinnum.⁷ Acrimoniam vero Archilochiam sæpe temperat risu, et gravitatem comitate condit. Virus quoque acerbitalis in primis potissimum satiris evomit; in iis, quæ viri ætate provectoris maturiorisque ingenti foetus videri possunt, iræ æstus fere deferbuit et frigori cessit declamationis: in his etiam rarius singuli, et dente minus maledico acutoque carpuntur, ut in Horatii epistolis.

Persius præcepta ac tela tantum non omnia ex porticu petit et schola: Horatius et Juvenalis ex philosophia vera et populari, quæ ex multa rerum experientia atque interiore generis ingenique humani cognitione hausta est, et ad præsentem vel animi sensum, vel rerum conditionem, vel indolem argumenti se et judicia sua componit. Ille cæco vitæ ac disciplinæ Stoicorum amore captus non videt, quid in hac vel illa displicere possit: his philosophorum, præcipue Stoicorum Cynicorumque, mores, habitus, paradoxa, argutiæ, arrogantia, dissimulatio aliaque vitia largam ridendi irascendique materiam præbent.⁸ Illius argumentatio est subtilis et acuta, nec alte in animum descendens, horum simplex, ad uniuscujusque captum usum-

NOTÆ

6 V. Wieland ad Horat. Sat. II. 3. et 7.

7 'Cum inter eos homines viveret, quorum animi vitiorum diuturnitate callum jam duxerant, ingeniaque obtusa erant luxuria: urbanitate et facetiis, quæ Horatium nobilitaverant, jocisque subtilibus et acutis vix poterat uti. Accedit, quod is, quem indignatio, ex sceleribus, improbitate, et

turpitudine orta, instigat, nihil potest suspenso brachio notare, nihil facete illudere; in summam invidiam contra adducit, quæ vituperanda sunt, et risus lenis et jucundus, quo ab animi permotione liber usus fuisset, nunc in cachinnum abit.' Koenig l. l. p. 87.

8 V. Juven. Sat. II. Wieland ad Hor. Sat. I. 3. et Manso l. l. p. 469. sq.

que accommodata, ab ipsa veritate suggesta, menti penitus infixæ hærens, et eam suaviter afficiens. Horatii præterea philosophia est illa vitæ, quæ docet, potentiam, divitias, externum splendorem, et vulgaria hominum studia contemnere ac deridere, nil admirari, h. e. valde vel metuere vel cupere; tranquillitatem mentis, otium et mediocritatem securam hominis, non in aula, sed in recessu libere ac sibi viventis, summorum bonorum loco putare, rebus suis, etiam exiguis; contentum esse, præsentibus læte frui, non sollicitum de futuris, vel externis obnoxium esse, neque extra, sed intra se veram quærere felicitatem, fortunam a Deo petere et a se ipso sumere sapientiam animique æquitatem.

Horatius, ut lectores et suavius afficeret et vehementius, multis satiris vel epistolarum vel dramatici carminis formam induit. Utramque rationem secuti sunt Persius et Juvenalis. Sed, ut taceam, ab his unam tantum alteramque sententiam et argumenti partem, nunquam vero illud totum in drama et actionem converti, Persii dialogus poëticæ similior est figuræ, quam, ut Horatianus, vividæ rerum representationi, quæ magna sententiarum varietate, gratia ac novitate, ingenioso personarum delectu, et insigni earum cogitandi loquendique proprietate, mirifice delectat.⁹ Juvenalis sæpius docentis aut declamantis partes sustinet, quam alios colloquentes inducit: hujus tamen artis Horatianæ defectum compensat vividis rerum imaginibus, sententiarum veritate et gravitate, dictionisque proprietate.— Ab iisdem poëtis, sed a Persio et Juvenale sæpius, quam ab Horatio, induci solent adversarii, ne ficto quidem nomine insigniti. Quæ ars non est, quod nobis displiceat: nam pulchrior est imago et efficacior, quæ personis animatur. Enimvero multa occurrunt loca, in quibus non satis manifestus est dialogus, et in dubio positum, utrum verba, quæ leguntur, sint adversarii aliquid opponentis, an poëtæ ironice loquentis.—Quod ad epistolas attinet, Horatianæ maxime

NOTÆ

9 V. Wieland ad Horat. Sat. II. 2. 3. 4. et 5.

excellunt urbanitate, argumenti præstantia et eximia arte, qua easdem sæpe res varia ratione tractat, lectores diversis excursibus observationibusque vel delectat vel docet, utile dulci miscens, sensus suos sive tectius expromit sive liberius, et eos, ad quos scribit, laudat vel carpit, et hortatur vel dehortatur. Idem Horatius satiras epistolasque notissimis plerumque et clarissimis inscripsit viris, Persius et Juvenalis ignotis fere et obscuris. Illud plurimum facit ad fidem et auctoritatem augendam; hoc vero temporum diversitati tribuendum est, neque poëtis vitio dandū. Multi præterea homines, nominibus tantum noti, eorumque stultitia aut turpitudine, a triumviris illis uno fere alteroque verbo, a Juvenale vero passim copiosius notantur. Hac ratione nonnunquam vis satirica minuitur; illa tenebræ multis obducuntur locis, ad quorum sententiam penitus perspiciendam plurimum refert, bene nosse homines ac res, de quibus agitur. Obscuritas tamen hæc, ex ignorantia multarum rerum, ad quas latenter alluditur, profecta, omnibus poëtis satiricis est communis, neque vitio iis vertenda, quippe qui suis potissimum popularibus scribunt, quibus multa sunt notissima, quæ nos ignoramus.¹⁰

Præter dramaticæ compositionis artificium etiam aliud, idque non minus ingeniosum gratumque, Horatio pæne proprium est in rerum inventionem ac dispositionem, etsi magis

NOTÆ

10 ' Jam e satiricis nostratibus, qui Romanos passim secuti sunt, quique, cum de rebus loquantur quotidiano usu tritis, faciliores intellectu nobis sint necesse est, conjectura possumus assequi, quam multa in Horatio non solum, verum etiam in reliquis occurrant, quæ, etsi animum nostrum in nullam partem nunc quidem moveant, in popularium mentes magna vi egerint, siquidem in ipsis verbis, quæ adhibentur, in eorum flexu et collocatione aliqua vis latere possit, quæ, cum rerum, ad quas tecte allusum sit, ignari fuerint, vel veterum gramma-

ticorum sagacitatem, nedum acumen recentiorum interpretum, qui sæpe tamen plus viderunt quam veteres, penitus præterierit. Quid? quod in nonnullis locis plus sensu, non illo quidem satis explicato, percipere nobis videmur, quam verbis declarare possumus. Quibus tamen rebus indagandis, si in antiquis monumentis nihil sit, quo nitaris, non magnopere indulgendum censeo, ne in ineptiarum et somniorum campum, in omnes partes late patentem, phantasie impetu deducaris, unde exitus haud est in facili.' Kœnig de Sat. Rom. p. 95.

negligentia, quam ars esse videatur. Plerumque enim idonea occasione, a tempore aliquo, vel loco, vel personis, vel cura et cogitatione, in qua versatur, suppeditata, et dissimilata ridendi castigandique voluntate, obliquis orationibus et velut longe aliud agens, errores ac vitia carpit, res varias et sponte subministratas persequitur, missilia inopinato spargit, imprudentes adoritur ex insidiis, subitos obliquosque dat ictus, amoena loca negligenter ac libero cursu pervagatur, sæpe de via declinat, quam modo inierat, et vel certum finem consiliumque haud sequi videtur, vel ad metam, si qua ei est, longis ambagibus flexibusque diversis lente contendit, ita ut plurimæ ejus satiræ imaginem exhibeant ambulationis, in qua quælibet loca devia ὡς ἐν παρόδῳ oculis perlustrantur, et omnis via est recta. Persius et Juvenalis nonnunquam quidem Horatium etiam hac in re imitati sunt, sed plerumque more philosophorum rhetorumque unam tantum thesin explicant, et recto itinere dirigunt cursum, quo contendunt, raro a via aberrantes: negligentia enim Horatiana, quæ in jocosio dicendi genere mirifice nos delectat, a graviore ac sublimi oratione aliena est. Illius satiræ sunt poëticae pertractationes propositionis philosophicæ, hujus vero thematis rhetorici; doctæ quidem et interdum ingeniosæ, quæ tamen magis se commendant arte, qua singula pertractantur, quam poëtica inventionem, qua prorsus carent illæ, in quibus varia tantum unius hominum generis vitia recensentur, v. c. mulierum in sexta satira Juvenalis.

In sententiarum nexu rerumque ordine et collocatione Horatius non modo negligentiam, eamque gratissimam, ostendit, sed summam quoque artem, quam tamen sedulo dissimilat. Tam naturali enim arctoque vinculo omnia constricta, tam mirifice alia ex aliis apta et nexa sunt, tanta facilitate oratio currit ac fluit, tam scite extrema cum primis et partes cum toto cohærent, ut sine insigni totius ordinis perturbatione vix quicquam vel transponi possit vel omitti, utque dubius sis, utrum singula casu ac sponte sint oblata, vel nata repente, et sine studio ac cura ceris mandata, an diligenter ante excussa et quæsitæ, vel præmeditata. Persii

contra oratio passim nos abrupto dicendi genere, audacibus et insolitis transitionibus, inversionibusque duris offendit, et sæpe ad alienā delabitur. Juvenalis singulas quidem partes magis declamatorio more ac ordine, accurate nonnunquam (v. c. in Sat. X.) prius designato, copulavit, et alias aliis subjunxit, quam nexu artificioso inter se implicuit, sed easdem summa cum arte velut in tabula depinxit et exornavit.

Descriptiones, similitudines et exempla Horatii ad summam fere rei spectant et delibant potiora, primis tantum ac præcipuis, ut in ichnographia, lineis ductis. Eadem aptissima sunt, et non vulgares modo res ac notiones, sed subtiles quoque et philosophicas, egregie illustrant, oculis sensibusque subjiciunt et confirmant. Persius in iis sæpe vel sectatur anxie minuta, vel aliena immiscet, et magis in partibus exornandis amplificandisque, quam summa rei declaranda, occupatus est. Juvenalis errorum scelerumque imagines, ardentissimis plerumque fortissimisque coloribus adumbrat, et in his eximiam artem, in descriptionibus insignem rerum cognitionem, in exemplorum delectu ingenii aciem, in eorum copia exquisitam doctrinam, sed in figuris exornandis nimiam interdum curam ostendit: ita ad vivum resecat omnia, etiam turpissima, et nihil prætermittit, quod vel ad vividum odium, vel ad cachinnum commovendum valere queat.¹¹

Horatii genus dicendi vulgare, quidem et tenue, (*Musa pedestris* et *sermones per humum repentes* vocantur Sat. II. 6. 17. et Epist. II. 1. 250.) sed tersum, naturale, elegans, purum, rebus ad vitæ communis usum et consuetudinem pertinentibus aptissimum, fluens æquabiliter, præ se ferens feli-

NOTÆ

¹¹ Multæ occurrunt descriptiones apud Juvenalem ingeniosæ et varii generis, I. 117. sqq. III. 69. sqq. 86. sqq. V. 52. sqq. 100. sqq. 132. sqq. VI. pr. IX. 12. sqq. 40. sqq. XIII. 209. sqq. XIV. 288. sqq. multa ad indignationem movendam comparata, I.

37. sq. 158. sq. II. 126. sq. III. 67. sq. 154. sq. 184. sq. V. 16. sq. 39. sq. quid gravius illis! I. 47. sq. 99. sq. III. 116. sq. quid contemptui accommodatus V. 170. sqq. XIII. 150. sqq. Kœnig l. l. p. 92.

cissimam facilitatem, et inexplicabili quadam venustate, gratia, et simplicitate conspicuum: Persii grande, tropis refertum, artificiosum, vehemens, minutum, aridum, concisum, durum nonnunquam et sæpe obscurum: Juvenalis doctum, acre, copiosum, pro rerum diversitate varium, et hinc modo facetum, modo grave, modo sublime, modo remissius, at nunquam humile.¹² Horatii versus fluunt illaborati et sine arte ac studio scripti videntur, Persii vero et Juvenalis majore cura expoliti, numerosiores et concinniores sunt.

NOTÆ

12 Kœnig l. l. p. 96. 'In Persio,' inquit, 'et Juvenale, quo longius a vulgari consuetudine dicendi recedunt, eo magis verborum exquisita ratio et delectus in oculos incurrit. Et ille quidem iræ et indignationi tantum tribuit, ut sæpe, cum gravissima quæque aucuparetur, ad tropos delatus sit, tam longe petitos, ut rationem eorum ipse animo magis placido vix probasset, adeoque huic rei indulset, ut vel pudoris sui, quem alias summa cum cura præstare studuit, modo vehementiam sensui suo ardenti consentaneam assequeretur, rationem habuerit nullam. Non tam impotens sui Juvenalis est, quamvis impetu feratur non minori, et sermonis ingenio raro vim infert, quamvis ipsis nominibus, quæ rebus imponit, aut in summam invidiam eas rapit, aut subsannationi acerrimæ exponit. Ac, quod rerum cognitionem summam, doctrinam non vulgarem, et studium in expoliendis suis satiris insumtum declarat, in ipsa verborum ubertate, quæ maxima est, nullum fere otiosum deprehendes, nullum non propria et singulari vi præditum, qua in illorum coacervatione vel plenior et significantior rei notio exprimitur, vel fortior et efficacior designatur.' Idem p. 88. 'Faciliori negotio artem Horatius, ut fecit, poterat dissimulare, cum rerum natura, in quibus versabatur, sermonem quotidianum non

solum admitteret, verum etiam postularet. Altius insurgenti Juvenali vitiorum immanitas id non permisit: cothurno erat ei, ut in tragædiis, incedendum, sermoque gravior ab epicis mutuandus, quo plerumque etiam apte, raro ambiliose et putide usus est. Quia ipsa loquendi ratio sublimis et verborum pompa, in rebus abjectis et insigniter turpibus adhibita, miram vim habet et efficacem ad animum lectoris vel ad odium invidiamque torquendum, vel ad eundem ipsa rerum vehementer inter se discrepantium copulatione, risu concutendum. Ad epicum sermonem pertinent locorum et temporum designationes, Sat. III. 25. 118. 299. sq. IV. 40. 60. V. 23. sq. VI. 83. X. 168. XIII. 40. sq. XIV. 240. sq. notiones rerum fortiter expressæ, ut sceleris conscii III. 49. simulatoris II. 3. timiditatis XIV. 199. pubertatis XIV. 216. indignationis XIV. 325. sterilitatis V. 138. contemptus I. 131. tironis V. 153. calumniantis III. 122. camerae sub tegulis III. 201. sq. somniantium III. 238. properantis V. 19. sq. pecuniæ XIII. 61. nobilitatis XIII. 241. cæcitatatis XIII. 249. res in majus elatæ I. 12. III. 308. sq. IX. 54. sq. Nonnunquam ex illa ipsa epica ratione ridiculum nascitur III. 6. sqq. ubi ad pericula Urbis poëtæ recitantes adjunguntur.'

Horatio propria est venusta urbanitas et faceta illusio, Persio gravitas Stoica, Juvenali austeritas et sarcasmus Archilochius. Persius, qui et natura et institutione totus ad severitatem factus erat, non ridet, sed vel conviciatur, vel inscitos frigidosque immiscet jocos, etsi se profitetur *cachinnonem petulanti splene*, (Sat. I. 12.) et operam dedisse videtur, ut styli Luciliani nasum, vim, et inconditam asperitatem Horatiana venustate et elegantia temperaret. Juvenalis sales sæpe non minus urbani sunt et faceti, quam Horatiani, et nonnunquam per totam orationem fusi ac sparsi, (v. c. in Sat. IV. et dimidia Sat. XII.) plerumque vero vel amari et venenati, vel ad cachinnum, non risum movendum apti, vel obsceni. Lepidi ejus joci spectant præcipue ad vanitatem vel religionis vulgariumque de natura Deorum sententiarum, vel fabularum poëticarum, quarum deridendarum nullam prætermittit occasionem. Cf. Sat. I. 81. sqq. II. 31. 130. sqq. IV. 34. sq. VI. 59. IX. 63. sqq. X. 246. 314. XII. 23. XIII. 34-52: 76. sqq. 112. sqq. XIV. 261.

Horatii et Juvenalis satiræ redolent et spirant illam ingenii ubertatem et fecunditatem, quæ vel ipsa novi quid parit, et intentata ab aliis tentat, vel inventa aliorum sua facit, ingeniosis non minus ingeniose utens, rudia autem et inchoata poliens, ornans, perficiens. Persius utraque prorsus fere destitutus erat: permulta Horatio accepta refert, et, si Cornuti aliorumque Stoicorum scripta ad ætatem nostram pervenissent, plura haud dubie vestigia, ab eo pressa, prehenderemus.

Quod ad sententias attinet, Horatius facete, prudenter, callide, et amice suadet; Persius argute philosophatur, rerum pondera sæpe minutissimis sententiis frangens; Juvenalis vel graviter dissuadet, vel virus acerbitalis suæ evomit, at nonnunquam inanem artis doctrinæque ostentandæ cupiditatem prodit et friget, nimis sectans orationis luxuriam (v. c. Sat. IX. 102. sqq. X. 218. sq. XIII. 23. sqq. 34. sq. 40. sq. 62. sq. al.) et rhetorum argutias: quæ tamen acuta dicta valde admirabatur Scaliger.

Sententiis salubribus, ad vitam bene, honeste, feliciter at-

que jucunde agendam, et ad amorem virtutis vitiorumque odium gignendum pertinentibus, refertæ sunt tum poëtarum illorum satiræ, tum Horatii potissimum epistolæ, maturioris ingenii foetus. Omnes istæ tum veritate, tum præstantia et utilitate quam maxime se commendant. Horatianæ tamen naturali quadam simplicitate, Persianæ rigore, acumine, et subtilitate, et, quas Juvenalis tradit, gravitate orationis insigniuntur. Ceterum propter horum præcipue præceptorum multitudinem et præstantiam satiricorum poëtarum lectionem utilissimam esse, vix est quod moneam. Ea profecto a poëtis comprehensa versibus multo magis et tenebunt delectabuntque lectorum animos, et diutius in memoria hærebunt, quam si ea ex ethico libro, vel tenuiter vel subtiliter scripto, perceperint, aut morum præceptorem ea docentem et explicantem audiverint. Dici autem vix potest, quanto pere illis, memoriæ infixis et tempestive in eam revocatis, mens vel curis confecta confirmetur, vel ira aliisque affectibus turbata contineatur.

Ex his, quæ supra de Horatii, Persii, et Juvenalis satiris earumque virtutibus disputavimus, facile intelligitur, plurimum utilitatis ex earum lectione percipi posse, eamque non modo ad ingenium multiplici doctrina variarumque rerum cognitione excolendum, et mollius, suavius, facetiusque reddendum, ad iudicium acuendum, ad sensum veri, pulchri, venusti, et honesti alendum, ad mentem admiratione ac voluptate perfundendam, ad mores tam Romanorum illius ævi, quam universe hominum penitus cognoscendos, ad venustam urbanitatem, naturalem simplicitatem, gravitatem, aliasque et orationis et vitæ artes discendas, ad diversam sermonis indolem percipiendam, sed etiam ad mores animosque fingendos, ad veram utilemque philosophiam vitæ, huiusque bene, suaviter, tranquille, secure transigendæ artem imbibendam, et ad amorem virtutum odiumque vitiorum, argumentis exemplisque propositis, inspirandum et concipiendum, maximam omnino vim habere. Satiræ horum poëtarum, et Horatii potissimum epistolæ, pulcherrimis locis, sententiis, imaginibus, et descriptionibus, præstantissimis

philosophiæ, morum, ac vitæ præceptis, diversis facetiarum et sermonis generibus, multarum rerum, scitu tam gratissimarum quam utilissimarum, copia, variisque orationis et poëseos artibus, in inveniendis, disponendis, connectendis, et ornandis rebus, in sententiarum ac verborum delectu, abundant; et dignæ omnino sunt, quæ ab unoquoque, qui non modo sapere plus quam plebs, sed honeste etiam et jucunde vivere cupit, diligenter ac studiose per totam vitam legantur. Quicquid autem vitii vel ætas vel auctorum institutio iis aspersit, facile poterit vitari non tantum a viris, quibus subactum est iudicium et pectus sapientia munitum, sed etiam a juvenibus, modo non obtuso sint ingenio, aut idonei præceptoris ope et consiliis destituti. Levia quoque illa vitia tam magnis redemerunt virtutibus, et tanto plura habent, quæ laudes et admireris, quam quæ improbes vel potius ignoscas, ut ad nos adhuc hodie plus et voluptatis et utilitatis ex earum, quam ex aliorum librorum veterum, lectione redundet. Quantopere itaque eas Romanis, illo ævo viventibus, et placuisse et profuisse putabimus? Nam satirici poëtæ, qui mores describunt sæculi sui suorumque popularium et æqualium, horum quoque animos maxime percutiunt.

Quid vero? nonne nimium risus facetiarumque pretium est, si honestatis probitatisque impendio constant? Jam dudum enim audire mihi videor paulo rigidiores morum censores graviter obscœna illa, tanquam ea, quæ pudorem offendant et noceant morum castitati, damnantes, et Persium, qui ab iis, si quartam exceperis satiram, abstinerit, Horatio propterea et Juvenali anteferentes. Verum enim vero salva res est, jamque multi causam famamque horum poëtarum propugnarunt,¹³ et in his nuper Cl. Koenig, (de Sat. Rom. p. 96. seq.) cujus verba nunc mea facere, et alio-

NOTE

13 De obscœnis multorum scriptorum locis passim disseruit Bayle in Dict. hist. crit. (vid. in ej. Ind. Obscénitez) copiose vero T. iv. p. 3007—3024. Edit. Rotterd. 1720. (T. iiii. p. 3159. sq. Ed. Rotterd. 1702.) in *Eclaircissement sur les Obscénitez.*

rum observationibus infra in notis adjectis firmare liceat, ne horum scrinia compilasse videar. Hæc autem sunt, quæ ille disputavit :

‘ Ab instituto meo non videtur alienum, paucis ea attingere, quæ multos graves viros, nimiumque in jocis religiosos, a Romanæ satiræ auctoribus legendis non tam solent detertere, quam ad eos juventuti commendandos segniores reddere ;¹⁴ quæ contra interdum sola Latinorum poëtarum

NOTÆ

14 Hos ita refutavit Fr. Gottl. Barth. in Præfat. ad Propert. p. vi. sq. ‘ Serio credimus, etiam adolescentibus lectione librorum paulo licentius scriptorum (a quibus eos frustra retinere conamini, o boni ! nitantur enim in vetitum) interdendum non esse. Ac primo quidem fateor, mihi quodlibet antiquitatis fragmentum, quod e communi literarum naufragio servatum, et ad nostra tempora transmissum fuit, gratissimum omnique veneratione dignissimum videri. Id si sit ejusmodi, ut in rebus turpibus quantum quantum est, versetur, neque præterea quicquam efficiat aliud, quam pruritum libidinis ut excitet, adeoque juvenum animis certissimam per se pestem afferat, manum non verterim, si quis ejusmodi librum juvenibus eripiendum et quasi vi extorquendum clamet ac pertendat. Sed idem si liber in quibusdam modo locis bonis juvenum moribus officere posse videatur, præterea vero multa præclara, graviter, ornate, venusteque dicta contineat, quæ vel severissimi Catones legant, næ maxime et injurii talis in libri foremus auctorem, et juvenum rationibus pessime per nos consultum fuisse, quilibet opinionis præconceptæ vinculo non constrictus judicaret.—Sed fac etiam juvenes ejusmodi loca obscena legere, hæc non erit nostra culpa.

Neque enim aut ipsi illa scripsimus, aut commentariorum luce collustravimus. Poëta igitur ipse causam dicat suam, et se partim religione sua, partim moribus sæculi, quo vivebat, defendat ; nobis, qui ejus interpretamur scripta, de eo quidem non adeo laborandum videtur. Neque tamen video, quid rerum cognitio turpium probo juveni virtutisque veræ amanti, detrimenti possit afferre, præsertim ab homine gentili, a veri Dei cultu alieno, percipienda. Nam mala quidem nosse, nec tamen ea probare, usque adeo vitiosum aut reprehendendum non est, ut potius is demum nomen ac dignitatem hominis virtute præditi sustinere tuerique mihi posse videatur, qui cuncta mala atque illecebras eorum omnes cognorit, et nihilo tamen secius recte facta honestatemque totis viribus animoque toto complectatur, ejusque se pulchritudine delectet unice *Virtutis veræ custos rigidusque satelles*. Ejusdem sententiæ fuit Janus Gebhardus, antiquior Propertii editor. Prætextatis verbis, inquit, non imbuendas aures juvenum esse dicunt, et recte : sed an horum lepidissimorum poëtarum genius tantum flagitii, tantum corruptelæ in lectorum animos admittat, nescio, et sane, Dei virtute dicam, non sensi. Utinam non obscenioribus sæpius domi dictis tene-

studium delicatulis et mollibus, quos philosophorum gravitas dignitasque oratorum nunquam pellexisset, ad animum suum impurum pascendum excitaverunt, obscœna ex nostro sensu et turpia.—Ut omittam, ad iudicium de poëta aliquo ejusque virtutibus ferendum, neque mores ejus, neque argumenti, quod tractaverit, rationem pertinere, non semper animo videtur obversatum, pleraque, a quibus cultior ætas abhorreat, rudiori, aut omnino remotiori, neque dictu neque factu turpia fuisse;¹⁵ cumque turpia proprie vocentur, quæ

NOTÆ

riorum animi redurarentur, et, quod neque pictum neque fictum in poëmaticis, audiretur, unde puerorum os, oculi, aures fœdissime inquinantur moresque pessum dantur.—Omnium historicorum atque oratorum monimenta a tactu atque oculis juventutis proscribenda sunt, si credunt, quando vitiorum turpitudines suis verbis exequuntur, talia in animos teneriores destillare, ibidemque contagium allinere. Ubicunque dulce est, inquit Arbiter, ibi et acidum invenies. Idcirco provida boni natura sensum fugiendi noxia omnibus animantibus indidit; hominibus quoque discernendi rationem. Poëtis nostris inpersa sunt quædam, quæ pravis mentibus adhærescant, generosos præterlabantur. Confirmatus ad honesta animus verbum lasciviusculum facile transmittit.—Illa nunc ita toleranda sunt, ut bona confinio malorum discernamus; ita habenda et tractanda, ut nosmet innocentia tutemur. Præclare quoque nostram in rem Miltonus in *Paradise Lost* v. 117. sq. Evil into the mind of God or man May come and go, so unapprov'd, and leave No spot or blame behind. Conf. Heynius in Præfat. ad Tibullum, inpr. § 2. et 3. edit. pr. nbi ostendit, quale partim pretium hujusmodi poëtis, qui certe non sint lasciviores ac lubriciores Gressetis, Grecurtis, Chau-

liens, Lafaris Francogallicis poëtis, (ne quid de vernaculis nostris dicam) statuendum sit, partim vero etiam qui fructus ex iisdem legendis percipi possit.

15 Jani de moribus Horatii, in edit. hujus poëtæ T. I. p. cxi. edit. pr. 'Si cogitemus,' inquit, 'quam dissoluta fuerit Horatianæ ætatis licentia; quam prorsus honestus et a vitii crimine liber fuerit amor peregrinarum et libertinarum; quam parum, certe ante legem Juliam latam, ipse puerorum amor sceleris habuerit; denique quam multæ et notiones et loquendi formæ eo tempore dignitatem et honestatem habuerint, quas postea politior usus, ut fit, respuit, et inter illiberales retulit: hæc si cogitemus, jam multum ex illo Horatii vituperio perire sentiamus. Loca et carmina Horatii, quæ nos hodie offendunt, eo tempore non ita offendeabant; licet, quod nos hodie in verbis castiores sumus ac delicatiores, non sequatur, ut ideo et mores hodierni castiores sint. Accedit, quod dare possumus, Horatium hominem hilarem et suavem, præsertim in illa sæculi sui indole, ab amore non immunem fuisse, ejus philosophiam morum hac parte laxiorem fuisse, eum arsisse subinde libertina aliqua aut peregrina puella; neque tamen ideo desinet esse is vir magnus, bonus, et honestus. Nam

honestati contraria fiant, obscœna vero, quæ nauseam moveant, ad honestatis et decoris vim et significationem, quam singulæ ætates constitutam haberent, et ad politum sensuum iudicium humanitatisque cultum, quo vel destituti essent homines vel excellerent, omnem de hac re disputationem esse referendam. Obscœnitatis enim et dedecoris vis et potestas hominibus, in agris sylvisque errantibus, nulla fere fuit; ea tantum, quæ palatum, oculos, nares male haberent, removebantur e conspectu. Congregatis vero hominibus et in societates collectis, matrimonioque constituto, verecundia tandem nata est et pudor, quo ab eorum, quæ remotis arbitris fierent, mentione vel abstinerent, vel vocabulis ea, a similitudine aliqua petitis, et circumlocutione quadam indicarent. Qua in re autem antiquior ætas fastidii tam delicati non erat, id quod ex multis verbis et dictionibus apud Homerum notum est, quibus ad amorem, familiaritatem, et consuetudinem utriusque sexus, nuptias, et furtiva gaudia designanda usus est. Quæ deinde verba a tragicis et lyricis, quasi auctoris præstantia obscœnitatem amisissent, dignitatemque aliquam vetustate essent nata, magnam partem sine sensus exquisitioris et politioris offensione adhibita in vulgari quoque sermonis consuetudine retinebantur. Sed relictis aliis ad ea veniamus, quæ communia fuerunt Græcorum et Romanorum, unde multæ res et dictiones, quas turpes et obscœna nunc vocamus, in utrorumque factis et dictis, nisi honestæ ac laudabiles essent, tamen sine reprehensione et fierent, et dicerentur. Primum ipsa mythorum et sacrorum ratio, antiquissimis temporibus orta et constituta, multis, ut nunc quidem, lascivis et obscœnis, quæ religionis auctoritas quasi sanxerat, mentes et aures castissimas assuefecit. Deinde Græcis et Romanis, vel severioribus,

NOTÆ

nunquam amavit matronas aut ingenuas, nunquam, quod præclare Lesingius docuit, pueros amavit, et sic leges Romanas illasque naturæ nunquam violavit; potius graviter subinde in adulteria proprie dicta incēs-

tosque amores invehitur. Carmina etiam illius amatoria haud dubie sæpe lusus poëticus, ad hilaritatem facti, sæpe et e Græco poëta expressa sunt.

cum vestimenta nullam fere corporis partem semper celarent, et in exercitationibus gymnics omnia sæpe deponerentur, foeminaeque ex gynæceis in virorum consuetudinem et cœtum raro venirent, ut pudori ipsarum fuisset consulendum: multa manserunt honesta, et sine honore præfando dicenda, quæ, vestimentorum immutata ratione, et verecundia in sequiorem sexum, qui nunc non minimam vitæ socialis partem constituit, ab ingenue et liberaliter institutis non usurpantur. Porro, quod caput mihi videtur, cum mores civium disciplina publica, majorum institutis et legibus maxime formarentur, iis autem legibus cives tantum tenerentur; multa, quæ turpia fuissent in cives commissa, in peregrinos concessa erant, de quibus igitur libere et aperte loqui nemo verebatur, præsertim in elegantiorum et delicatulorum circulis. Honestatis quidem, decoris, et pudoris vi magis exulta, ii, qui gravitati et dignitati studerent, a multis quidem dictis sibi temperarunt, quæ multitudinis levitati et petulantiae semper probabantur, ut Periclis tempore Aristophanis joci impuri Atheniensibus, quibus honestatis præcepta Socrates traderat, quosque pulchri et decoris sensu Phidias imbuerat. Omnino autem inter liberales jocos lasciva quoque et ea habebantur, quorum mentio ingenue instituto nunc ruborem offunderet, quanquam a philosophorum disputationibus, historicorum gravitate, et usu forensi aliena, poëtis tamen in primis concessa; eaque ex illis sublata velle, aut vitio illis dare, absurdissimi fastidii arbitror. Quod si igitur Ovidio, Catullo, Martiali, reliquisque poëtis ea venia danda est, ab omnibus, qui in legendis priscorum monumentis mente et cogitatione eorum temporum, quibus quisque scripserit, rationem præsentem sibi fingere sciant, ut lascive interdum ludant, parumque pudice loquantur; quanto majorem excusationem satirici habent, qui in rerum turpitudine exagitanda, id, quod sibi proposuerunt, risu magis et joco, quam austeritate et severitate consequi queant. Omnia, quæ in Horatio obvia sunt, quæque obscœna et turpia nunc vocamus, ea cogitemus a vitæ elegantia lautiorum Romanorum nequaquam tunc abhorruisse, neque ingenuis et liberalibus

viris indigna fuisse existimata; nec ad sanctioris disciplinæ præcepta, quæ et literæ sacræ et emendatio philosophia nobis inculcant, ea revocemus, quæ liberior vivendi ratio Romanorum, pudoris legibus non tam astricta, tulerat. (Quapropter et ii, qui liberius vivendi genus poëtis Romanorum exprobraverunt, inique egisse videntur; nec sapientius ii, qui causa eorum suscepta, ex scriptis iudicium de moribus alicujus faciendum non esse, perhibuerunt. Quæ enim ad honestatis rationem, tunc usu receptam et consuetudine, relata, bono viro et liberali indigna non erant, eorum exprobratio injusta est, et inepta defensio.) Juvenalis rerum turpitudinem verborum obscœnitate adeo de industria persequi videtur, ut facile appareat, id egisse poëtam, ut ab illis deterrimis libidinum generibus lectores absterreret, sceleratos et abominandos homines in invidiam adduceret, gravissimamque infamiæ notam iis inureret.¹⁶ Huic consilio

NOTÆ

16 Rigaltius in Diss. de Sat. Juven. 'Dicta Juvenalis,' inquit, 'sic accipienda sunt, tanquam profecta ab rigido veritatis cultore, qui naturam ducem secutus, Virtutem pro summo numine habebat, fucum et imposturas detestabatur. Dares illi alium ducem, illum scilicet veritatis auctorem, ipsiusque Naturæ dominum, cœlestissimi viri perfectam imaginem absolvisset. At scelera perpetuis tenebris damnanda prodit et exponit, ac pessimo exemplo aperit quæ reprehendit. Quin potius optimo exemplo scelera sic reprehendit, ut ea nemo non execretur; sic aperit, ut ea nemo non tenebris damnet. Quid faceret? scribebat sæculo Cæsarum flagitiis contaminatissimo, legibus unicum elisa magistratum voce evanidis, Romana illa quondam virtute sopore pæne letali marcescente. Ergo quemadmodum lethargicis excitandis picem crudam, lanam succidam, cepas, galbanum, et similia tetros odores vomentia incendere, evocatisque

sternutamentis cerebrum concutere medici jubent: sic admotis satirarum facibus foetida ganearum gurgustia et obscœna prostibulorum lupanaria accendi, noctesque Neronianas illustrari profuit, ut inde excitata spurcities nares et cerebrum feriret; ac per hoc somniculosus ille marcor, qui Romanorum animos oppresserat, vehementi indignatione, tanquam sternutamento, discuteretur. Nam quod aliud fuisse dicemus consilium sanctissimorum Patrum, qui tot nefanda ac detestanda poëticæ theologiæ mysteria verbis etiam obscœnissimis aperuerunt? certo non minus pudeat legisse Nævolum, quam in quinta Arnobii disputatione ithyphallorum Græcorum originem. Plerumque autem quos ab rebus turpibus et flagitiosis nec præmia virtuti posita redemerant, nec pœnæ legibus irrogatæ deterruerant, ingens detectæ turpitudinis pudor revocavit; et Persarum foedissimam fugam, quam nec disciplinæ militaris sacramentum,

quoque aptissimum fuit, si quid judico, illud nauseæ movendæ studium, quod in nonnullis locis, elucere videtur,

NOTÆ

nec fortia majorum suorum exempla represserant, matronæ Persides populos ipsæ sibi suos ab imo sustollentes, interrogantesque an illuc, unde ipsi fugacem pedem infantes extulerant, confugere vellent, objecto pudore in mediam persequentium aciem cum victoria converterunt. Itaque non inutile esse videtur rerum turpiter gestarum turpitudinem sic exprobrare narrando, ut pudorem de frontibus etiam impudentissimis exprimamus. Immo hoc potissimum quæritur, isto præsertim satirarum genere, quod morum imitationibus ac descriptionibus constat. Cf. Horat. Sat. I. 4. 2. sq. et II. 1. 62. sq. Quare mirari soleo, Plinium in historiæ naturalis opere mirabili ac plane divino sic esse opinatum, ut diceret, mira humani ingenii peste sanguinem et cædes condi annalibus, unde hominum scelera noscantur. Quasi cunctos ab historia dehortari voluerit, qui tamen pessimorum Principum, nec minus quidem ipsius Neronis res gestas libris XXXI. a fine Aufidii Bassi conscripserat, quos libros utinam nobis superiora sæcula non invidissent, et morem illum veterem, quem ad Pompeii M. tempora mansisse Cornelius Nepos tradidit, revocari placeret, historia non nisi ab honestissimo quoque scriberetur: sic enim ad exemplorum fidem accederet eximia scribentis auctoritas, magnam utique rerum gestarum narrationi pondus additura. Id autem eo libentius hic commemoro, quod ut historiam ab honestissimo scribi, sic et morum satiram ab optimo quoque componi addecet; ne aut historia servili mendacio inquinata vanescere incipiat, aut satira in sceleratam auctoris con-

scientiam retorta prorsus nebescat. Quisquis igitur historicus appellari meruit, res honestas et turpes utique quæque gestæ sunt exponit; rectene an secus gestæ sint, curæ esse suæ vix putat, cum is sit qui ab Aristotele dicitur μέσος καὶ ἀνθέκαστος. Satirarum scriptor censuram agit etiam cum narrat; etenim instat ut accusator, disquirat ut iudex, castigat ut vindex. Est autem communis historiæ satiræque *παρρησία*, qua cavetur, ne quid illa veri dicere non audeat, neve quid ista probrosi carpere et notare formidet. Itaque cum ex rerum gestarum cognitione pravorumque morum correctione habeant homines, unde prudentiores ac meliores fiant; utrumque autem ab historia et satira jucundissime conficiatur: non usquequaque perperam fecisse videntur, qui ingeniis una cum imperio Romano senescentibus, cum jam libros animo fastidiente male singulos tangerent, adeoque doctrinas ut venena detestarentur, Juvenalem et Marium Maximum curatiore studio, ut inquit Ammianus Marcellinus, lectitabant, nulla volumina præter hæc in profundo otio contrectantes: nempe segnitie suæ delicias faciebant, existimabantque ingentem scriptorum turbam negligi impune atque insuper haberi, dum esset unde et moribus depravatissimis extrema remedia, et temporibus difficillimis exempla convenientissima suppetere. Nunquam enim mihi persuaderi patiar, Ammianum hæc ideo notasse, ut Juvenalis aut Maximi lectionem inter rerum publicarum corruptelas poneret, cum ipse, quoties philosophum agit, non pauca commutatis tantum syllabis ex Juvenale transcribat: de quo etiam hoc omni as-

quanquam in literis et artibus elegantioribus huic studio aqua et igni interdictum a viris doctissimis video. Ceterum e scholis quidem explicatio istorum locorum, quæ in editt. in usum Delphini e textu tam inepte resecata, quam stulte et imprudenter collecta et ad calcem adjuncta sunt, (v. inf. Ind. Editt. ad a. 1684.) nisi cum gravitate institui possit, omittenda est; quanquam existimo, ea teneris juvenum animis non tam pestifera esse, quam quorundam poetarum nostræ ætatis deliciæ et elegantiae, quibus res turpes et ab honestate remotissimæ vel liberali et ingenua facie induantur, vel verborum et sententiarum venere et illecebris commenduntur. Etenim, ut maxime tecte et ambigue ea enunciando verecundiæ et pudori consultum videtur, ita facillime animis castis iisque improvidis se insinuant, libidines excitant, castitati altissima vulnera infligunt, et corporis ingenique vires frangunt et debilitant.'

TESTIMONIA ANTICUA DE JUVENALE.

M. VALERIUS MARTIALIS EPIGR. VII. 24.

Cum Juvenale meo quæ me committere tentas,
Quid non audebis perfida lingua loqui?

NOTÆ

severatione affirmetur, et ipsæ sedecim satiræ clamant, adeo pertinaciter vitii infensum fuisse, ut cum iis homines una sæpissime flagellaret. Marium vero Maximum, etsi opera ejus, quæ verbosissima et minutis historiis implicata fuisse Flavius Vopiscus autumat, interciderint, tamen strenuum vixisse bonarum partium sectatorem, declarant plurima, quæ ex eo Lampridius, Spartianus, et alii historiæ Augustæ scriptores commentariis suis indiderunt. Dicamus igitur, hosce duos auctores ut civilium doctrinarum compendia quædam illius ævi delicatis maxime placuisse :

Marium quidem Maximum, ut copiosa exemplorum varietate locupletem, et omnia Cæsarum historica uberri-
mis septenariis complexum; Juvenalem vero ut magistrum veteris disciplinæ ac totius vitæ humanæ censorem gravissimum, in arcana ipsa morum summo cum imperio penetrantem. Summum voco imperium excelsæ mentis sublimem sty-
lum, quo se supra mortalium nobilissima erigit, et omnia illa tanquam puerorum pupas et crepundia despicit, ut solius virtutis rationem habendam esse commonstret.'

Te fingente nefas Pyladen odisset Orestes ;
 Thesea Pirithoi destituisset amor.
 Et Siculos fratres, et majus nomen Atridas,
 Et Ledaë poteras dissociare genus.
 Hoc tibi pro meritis et talibus imprecor ausis,
 Ut facias illud, quod, puto, lingua facis.

IDEM EPIGR. VII. 91.

De nostro facunde tibi Juvenalis agello
 Saturnalicias mittimus ecce nuces.
 Cetera lascivis donavit poma puellis
 Mentula custodis luxuriosa Dei.

IDEM EPIGR. XII. 18.

Dum tu forsitan inquietus erras
 Clamosa, Juvenalis, in Subura,
 Aut collem dominæ teris Dianæ ;
 Dum per limina te potentiorum
 Sudatrix toga ventilat, vagumque
 Major Cælius et minor fatigant :
 Me multos repetita post Decembres
 Accepit mea rusticumque fecit
 Auro Bilbilis et superba ferro.

CLAUDIUS RUTILIUS ITINERAR.

Lib. I. 603—606.

Hujus vulnificis Satira ludente Camoenis
 Nec Turnus potior, nec Juvenalis erit.
 Restituit veterem censoria lima pudorem ;
 Dumque malos carpit, præcipit esse bonos.

C. SOLLIUS APOLLINARIS SIDONIUS

Carm. IX. 266. sq. ad Magnum Felicem Cos.

Non qui tempore Cæsaris secundi
 Æterno incoluit Tomos reatu :
 Nec qui consimili deinde casu,
 Ad vulgi tenuem strepentis auram,
 Irati fuit histrionis exul.

AMMIANUS MARCELLINUS

Historiar. lib. XXVIII.

Quidam detestantes, ut venena, doctrinas, Juvenalem et Marium Maximum curatiore studio legunt, nulla volumina, præter hæc, in profundo otio contrectantes.

PORPHYRIO

seu, quisquis est, vetus Grammaticus,

in Comment. ad Horat. Sat.

Satyra Horatii inter Lucilii Satyram et Juvenalis est media: nam et asperitatem habet, qualem Lucilius, et suavitatem, qualem Juvenalis.

SUIDAS IN LEXICO.

ἸΟΥΒΕΝΑΛΙΟΣ ποιητὴς Ῥωμαῖος. οὗτος ἦν ἐπὶ Δομετιανοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. Ὁ δὲ Δομετιανὸς ἐφίλει τὸν ὀρχηστὴν πρασίνου μέρους τὸν λεγόμενον Πάριν, περὶ οὗ καὶ ἐλοιδορεῖτο ὑπὸ τῆς συγκλήτου, καὶ Ἰουβενάλιου τοῦ ποιητοῦ· ὅστις βασιλεὺς ἐξώρισε τὸν Ἰουβενάλιον ἐν Πενταπόλει ἐπὶ τὴν Λιβύην. τὸν δὲ ὀρχηστὴν πλουτίσας ἔπεμψεν εἰς Ἀντιόχειαν· ὃς κτίσας οἶκον καὶ λουτρὸν ἔξω τῆς πόλεως ἐκεῖ τελευτᾷ.

DIVISIO ET ARGUMENTA SATIRARUM JUVENALIS.

JUVENALIS Satiræ sedecim in multis codicibus, tam scriptis quam editis, v. c. in 4. 19. 26. 45. 46. 49. 55. 59. 70. 74. 75., distribuuntur in quinque libros, quorum primus quinque priores, secundus sextam, tertius VII. VIII. et IX., quartus X. XI. et XII. quintus tres ultimas complectitur. Hi libri laudantur jam a Prisciano, et a vet. Schol. ad Sat. III. 240. Hinc divisionem hanc retinui, etsi parum apta est, (nam plerique libri non nisi tres satiras, et secundus adeo unam tantum continet,) et ab ipso poëta eam profectam esse vix crediderim.

SATIRARUM TITULI ET ARGUMENTA

in codicibus et scriptis et editis varia ratione, et vel prosa vel versa oratione expressa leguntur.

SATIRÆ I.

Prima docet Satiræ causam formamque libelli.—Materiam et causam (al. causas) satirarum hac aspice (al. inspice) prima.—Præfatio, cur Satiras scribat.—Cur satiras scribat, qui fere ad mediam ætatem declamavit.

SATIRÆ II.

Arguitur Satira probitas simulata secunda.—Carpitur hac Satira probitas simulata secunda.—Hypocritas damnat, in quos Lauronia clamat.—Dat causam poenæ quod Martem poscit amœne.—Hypocritæ.—In s. contra hypocritas.—De Philosophis obscœnis.—De fictis moribus institutis.

SATIRÆ III.

Effugit Umbricius diversa pericula vitans.—Odisti quod Romæ bonos, pravos colis, hinc te Effugit Umbricius diversa pericula vitans.—Ad Umbricium.—Quare Umbricius Urbem deserat.—De digressu Umbricii.—Urbis incommoda.—De incommodis Urbis.

SATIRÆ IV.

Vitam Crispinus laudat ventremque Neronis.—Crispini hic lacerat vitam ventremque Neronis, Ut reges avidos carpat regumque sodales.—In Crispinum.—In ingluviem.—In Domitianum vindictæ post exilium.—Catalogus amicorum Domitiani, s. Neronis.—Convivæ Domitiani.—De convivio Domitiani.—De rhombo pisce.—De Crispino et rhombo pisce.—De piscis magnitudine.

SATIRÆ V.

Quot mala sustineat parasitica vita notato, s. notabis.—En parasitos, de cœnis contumeliosis.—Ad Trebium.—De parasitis ad parasitum.

SATIRÆ VI.

. Sexta hæc infidās mulieres monstrat abunde.—Hac Satira mulieres incestas monstrat, jubetque (al. ut omnem) Uxorem Ursidius devitet pectore toto.—L. Fursedio Postumo.—Ad Postumum.—Mulierum flagitia et scelera.—In libidinem mulierum.—De vitiis mulierum.

SATIRÆ VII.

Mendicant artes, sic Roma coëgit avara.—Artium neglectarum querela.—De sterilitate studiorum.—De poëtarum calamitatibus.—Contra divites, qui poëtas mendicare patiebantur.

SATIRÆ VIII.

Nobilitas propria est virtus, non acta parentum.—Adversus jactatores.—Ad Rubellium Blandum.—Contra illos, qui se de generositate suorum jactant.—De claritate natalium.—De claritate nobilium tractatio ad Ponticum.

SATIRÆ IX.

Turpia qui tolerant nona carpuntur iniqui.—Concubitus diri et Sodomitica probra notantur.—Cinædi.—Querela Nævoli de re impudica.—In Pathicos.—Ad Nævolum.—Ad Nævolos.—Loquitur ad parasitum quendam, qui servit regibus.

SATIRÆ X.

Arguit hæc saturas hominum curas et inania vota. (Sic contra metrum in codd. nonnullis legitur, unde Schurzfleischi-
chius emendabat, *Arguit hæc futuas curas*, cet. Lipsius autem in Epist. Quæst. IV. 15. *Arguit hæc hominum curas*, cet. extrusa voce *saturas*, et hæc lectio reperitur in cod. 19. et 27.)
—Arguit hæc Satira et curas et inania vota. (Ex hac lectione illa videtur orta glossatorum opera et stupore librari-
orum.)—De votis contrariis.—De inutilitate votorum.—In indiscreta hominum vota,

SATIRÆ XI.

Lauta reprobamus convivia, parca probamus.—Lauta reprimuntur (al. reprehenduntur) convivia, parca probantur.—*Luxus*.—De comparatione victus.—In luxuriosos in cibo.—Ad Persicum amicum suum.—De superfluo apparatu ciborum.

SATIRÆ XII.

Arguit hæc avidos nimium nimiumque rapaces.—Hereditæ.—Contra hereditas.—De reditu Catulli.—De reditu Catulli ad Corvinum.—In avidos et rapaces.

SATIRÆ XIII.

Mens cruciat pravos, (ita pro vulg. *Mors cruciat pravos* legitur in 19. 27. al. et sic jam correxerat Lips. Epist. Quæst. IV. 15.) sapiens fert damna modeste.—Scelera tandem punita.—De fraudibus ad Gabinium, cujus amicus abnegaverat depositum.—In fraudulentos.—Ad Calvinum, contra illos, qui de amissione temporalium nimis dolent.

SATIRÆ XIV.

His docet exemplis natos mala vita parentum.—Imbuit exemplis natos mala vita parentum.—Ad Fuscium.—*ἘΠΙ ΑΝΑΓΩΓΩΝ ΠΡΟΣ ΦΟΙΣΚΙΝΟΝ*. (*ΦΟΙΣΚΙΝΟΝ* in Lat. Ex. Pith.)—De institutionibus.—Parentum exempla.—Contra illos, qui filios pravis instituunt documentis.

SATIRÆ XV.

Obtinet Ægyptus perversos impia ritus.—Immanes ritus Ægyptius incola suadet, al. Ægypti incola servat.—Religiones peregrinæ.—De superstitione.—De superstitionibus Ægyptiorum.—De religionibus Ægypti.—Ad Volusium Bithynicum.—De falsa Deorum cultura et nefario victu Ægyptiorum.

SATIRÆ XVI.

Militiæ mores et commoda magna videte, s. dinumerantur.—Militiæ privilegia.—De felicitate militum.—De castrensibus.—Ad Gallum de militia.—De militibus.

Argumenta Satirarum
ab Anton. Mancinello concinnata.

Prima docet Satiræ causas formamque libelli.
 Qui simulant Curios, Satira patuere Secunda.
 Ex Urbe Umbritii digressum Tertia narrat.
 Quarta quidem Crispinum odit calvumque Neronem.
 Ganeo quæ tolerat parasitus, Quinta notavit.
 Sexta hæc infidas mulieres audit abunde.
 Septima demonstrat Romam nil ferre poëtis.
 Nobilis Octava propria virtute vocatur.
 Turpia qui tolerant, Nona carpuntur avari.
 Cūræ hominum Decima rerumque libido notantur.
 Arguit Undecima vates convivia lauta.
 Bissena arguitur Satira captator avarus.
 Tertia post decimam solatur damna dolentes.
 In Decima quarta dant prava exempla parentes.
 Numina diversa Ægypti Penultima monstrat.
 Ultima militiæ felicitis præmia narrat.

Satiræ Juvenalis memoriæ causa tribus versibus conclusæ a
Rudolpho Gittins:

1. Vates. 2. Hypocrites. 3. Roma urbs. 4. Rhombus.
5. Parasitus.
6. Nupta. 7. Ars sordet. 8. Nobilitas vera. 9. Impia.
10. Vota.
11. Coena. 12. Redux. 13. Deposta. 14. Parens. 15.
- Ægyptia. 16. Miles.

INDEX

CODICUM MSS. ET EDITIONUM QUÆ NUMERIS
 NOTANTUR IN VAR. LECT. ET EXCURS.

Vetus Scholiastes Pith. designatur numero
 Codex Ms. Noviomagensis - -

Codex Ms. Pulmanni	-	-	-	-	3
— — Hadr. Junii	-	-	-	-	4
— — Miggrodi	-	-	-	-	5
— — Susii	-	-	-	-	6
— — Amstelodamensis	-	-	-	-	7
— — vetustiss. Pithœi s. Budensis	-	-	-	-	8
— — Latiniac. Pithœi	-	-	-	-	9
— — Schwarzii s. Altorfinus	-	-	-	-	10
— — Schurzfleischii s. Vinariensis	-	-	-	-	11
— — Erlangensis	-	-	-	-	12
— — Ulmensis	-	-	-	-	13
— — Norimbergensis I.	-	-	-	-	14
— — Norimbergensis II.	-	-	-	-	15
— — Norimbergensis III.	-	-	-	-	16
— — Guelpherbytanus s. Gudianus I.	-	-	-	-	17
— — Guelpherbyt. s. Gudianus II.	-	-	-	-	18
— — Guelpherbyt. s. Gudianus III.	-	-	-	-	19
— — Guelpherbyt. s. Gudianus IV.	-	-	-	-	20
— — Gaybacensis s. Schönbornensis I.	-	-	-	-	21
— — Gaybacensis s. Schönborn. II.	-	-	-	-	22
— — Gothanus I.	-	-	-	-	23
— — Gothanus II.	-	-	-	-	24
— — Lipsiensis	-	-	-	-	25
— — Hamburgensis	-	-	-	-	26
— — Kulenkampianus	-	-	-	-	27
— — Rob. Stephani	-	-	-	-	28
— — Basileensis	-	-	-	-	29
— — Domitii Calderini	-	-	-	-	30
— — Vallæ antiquiss.	-	-	-	-	31 a
Codices alii ejusdem designantur numero	-	-	-	-	31 b
Codex Ms. Mancinelli unus et alter	-	-	-	-	32
— — vetustiss. Lubini	-	-	-	-	33
— — alter Lubini	-	-	-	-	34
— — vetustus Canteri	-	-	-	-	35
— — alter Canteri	-	-	-	-	36
— — antiquus Carrionis	-	-	-	-	37
— — alter et plures Carrionis	-	-	-	-	38

Codex Ms. antiquiss. Barthii	- - -	39.
— — alter Barthii	- - -	40
— — antiquiss. Plathneri	- - -	41
— — alter Plathneri	- - -	42
— — Divæi	- - -	43
— — vetustus Vossii	- - -	44
— — alter Vossii	- - -	44 b
Editio Romana princeps	- - -	45
— Veneta a. 1475.	- - -	46
— Veneta 1482. utraque 1483. 1485. 1487.	- - -	47
— Vincentina s. Vicent. 1480.	- - -	48
— Veneta 1486.	- - -	49
— Brixienſis 1486. saltem Veneta 1512. et 1515.	- - -	50
— Veneta sine mentione anni	- - -	51
— Mediolanensis 1474.	- - -	52
— Mediolanensis 1511.	- - -	53
— Veneta 1491.	- - -	54
— Veneta. 1492. per Locatell.	- - -	55
— Veneta 1492. et 1494.	- - -	56
— Veneta 1498. et 1501.	- - -	57
— Lipsiensis 1497. 1502. 1504. 1507.	- - -	58
— Norimbergensis 1497.	- - -	59
— Lugdunensis 1498. 1501. 1507. 1511.	- - -	60
— Aldina s. a.	- - -	61
— Aldina 1501.	- - -	62
— Aldina 1535.	- - -	63
— Brixienſis 1501.	- - -	64
— Parisiensis 1505. 1512. 1519.	- - -	65
— Argentoratensis 1518. 1527.	- - -	66
— Parisiensis 1528. 1535. 1542.	- - -	67
— Paris. 1544. s. Stephan. I.	- - -	68
— Paris. 1549. s. Stephan. II.	- - -	69
— Paris. 1613. 1616. s. Rigalt. et Stephan. III.	- - -	70
— Paris. 1545. s. Gryph.	- - -	71
— Lugdunensis 1560.	- - -	72
— Lugdunensis 1556. 1562. 1564.	- - -	73
— Antverp. 1565. s. Pulman.	- - -	74

• Editio Lutet. 1585. s. Pith.	-	-	-	75
— Heidelberg. 1590. s. Pith.	-	-	-	76
— Hanoviensis 1603. s. Lubini	-	-	-	77
— Lugdunensis 1521. 8.	-	-	-	78
— Basil. 1531. s. Curion.	-	-	-	79
— Basil. 1551. s. Froben.	-	-	-	80
— Paris. 1614. s. Grang.	-	-	-	81
— Ultraject. 1685. s. Hennin.	-	-	-	82
Codex Ms. Leidensis	-	-	-	83
— — Perizonii	-	-	-	84
Fragmentum Erlangense	-	-	-	85

D. JUNII JUVENALIS

AQUINATIS

S A T I R Æ.

D. JUNII JUVENALIS
AQUINATIS
SATIRARUM
LIBER PRIMUS.

SATIRA I.

SEMPER ego auditor tantum? nunquamne reponam,
Vexatus toties rauci Theseide Codri?

Ego-ne perpetuo auscultator ero duntaxat? Numquid nihil unquam reddam, tam sæpe exagitatus Theseide Codri clamosi? Igitur sine pœna mihi lectitaverit

.....

2 *Tociens* 22. 26. 45. 46. 47. 49. al. *totiens* 14. 15. 16. 21. 23. 24. 60. al. h. l. et passim, ut *quotiens*, *formonsus*, *vicensimus*, *aquonsus*, aliaque in antt. codd. Sed falsam hanc esse scripturam et inde profectam, quod veteres Romani, si Quintiliano fides habenda, apicem sive lineolam superscripserint vocalibus longis, jam dudum ac recte suspicati sunt Lipsius, Cellar. et alii. Codri le-

NOTÆ

1 *Semper ego auditor*] Exordium ex abrupto, ut fere in Satiris: nam in aliis Poëmatibus est aliqua præparatio.

Auditor] Recitantium nempe Romæ Poëtarum. De qua recitandi consuetudine et æmulatione Plinius abunde Epist. i. 13. De apparatu vero et pompa nos fuse agemus ad primam Persii Satiram versu 17. ad hæc verba: 'Sede leges celsa.'

Nunquamne reponam] Nihilne aut scribam, aut recitabo, quo par pari referam iis qui me sæpius obtundunt.

2 *Vexatus toties*] Molestia affectus. Horat. ad Pisones. 'Indoctum doctumque fugat recitator acerbus: Quem vero arripuit, tenet occiditque legendo,' &c.

Theseide] De Theseo ejusque factis Codrus Carmen scripserat adeo longum, ut Æneidem æquaret longitu-

Impune ergo mihi recitaverit ille togatas,
Hic elegos? impune diem consumserit ingens
Telephus? aut summi plena jam margine libri

5

alius comœdias, alius elegias? Sine pœna diem triverit magnus Telephus, aut Orestes, impleta jam ingentis voluminis extremitate, conscriptus etiam retro, neque

~~~~~

gerunt vetus Schol., Servius ad Virg. *Æn.* i. et Priscian. eademque lectio h. l. et inf. iii. 203. 208. omnium fere codd. auctoritate firmatur; nec obstat, quod nomen est Græcum, et *Codrus* inf. iii. 203. sqq. memoratus, qui pro eodem vulgo habetur homine, Græcus videtur poëta fuisse, quod ex iii. 206. probabili colligitur judicio. Antiquiorem quoque poëtam Rom. ita dictum fuisse, cujus Valgius in *Elegiis* suis mentionem fecerit, docet Servius ad Virg. *Ecl.* vii. 22. sqq. De alio Codro vid. Martial. ii. 57. v. 26. *Cordi* 8. et alii, teste ac prob. Barthio *Advers.* i. 21. quod hoc potius nomen sit Romanum. Idem tamen monet, poëtis talia esse κῶφα πρόσωπα, vel nomina suo quodque ævo tantum nota, quæ frustra et inepte requiras.—5 *Thelephus* 14. 15. 16. 20. 24. 27. 45. al. Sed Græcis constanter Τήλεφος dicitur, etsi nomen hoc ei inditum ἀπὸ τῆς θηλῆν ὑποσχούσης ἐλάφου inepte fabulantur. jam pleno

NOTÆ

dine, multisque diebus recitandum esset. Thesei præclare gesta vide apud Plutarchum, Diodorum Siculum v. 5. et alios.

2 *Codri*] Vetus Scholiastes legit *Cordi*: aitque *Cordum* fuisse vitiosum Poëtam, qui Tragoediam Thesei composuit: sed reclamant omnes; et volunt *Codrum* hunc vixisse temporibus Juvenalis, fuisseque humilem et obscurum Poëtam, ceterum tam pauperem, ut Proverbio locum dederit, *Codro pauperior*. Talem certe eum notat Juvenalis Sat. iii. 203. et Martial. Epigr. iii. 15.

3 *Togatas*] Horat. ad Pisones: 'Seu qui prætextas, seu qui docuere togatas.' *Prætextæ* indicant Tragoedias, in quibus inducuntur personæ prætextatæ et Nobiles gravia et publica tractantes negotia. *Togatæ* dicuntur Comœdiæ Latinæ, in quibus agunt Togati Viri, et privatas res tractant. Ita etiam *Palliata* vocantur Græcæ Comœdiæ a Græcorum pallio. Varro de Lingua Lat. Diomed. Donat. in Terent.

4 *Diem consumserit*] Mene totum

diem audiendo detinuerit? Martial. 'Auditur toto sæpe Poëta die.'

Ingens Telephus et Orestes] Immensæ Tragoediæ et ampullatis versibus contextæ. Quales arguebat Horatius in Arte, his verbis: 'Telephus et Peleus cum pauper et exul uterque Projicit ampollas, et sesquipedalia verba.' Quorum fuerint Poëtarum illarum, non constat. At certum est Poëtas Romanos amasse argumenta e longinquo petere, idque etiamnum fieri cernimus. Quod perstringebat Horatius ad Pisones: 'Nec minimum meruere decus vestigia Græca Ausi deservere, et celebrare domestica facta.' Ergo etiam tempore Juvenalis Poëtæ quidam e trivio arripiebant argumenta illa Græcorum nobilia, in quibus multa grandia, quædam etiam admirabilia occurrebant celebranda oratione. At in illis tractandis sæpe peccabant seu contra decorum, quod notat Horatius loco supra citato; seu contra justam Carminis magnitudinem, quod hic queritur Juvenalis.

5 *Telephus*] Herculis ex Auge filius, qui infans a matre expositus inter

Scriptus, et in tergo, nec dum finitus Orestes?

Nota magis nulli domus est sua, quam mihi lucus
Martis, et Æoliis vicinum rupibus antrum

adhuc absolutus? At nemini ædes suæ cognitæ sunt plus quam mihi nota sunt nemus Martis, et spelunca Vulcani cautibus Æoli proxima. Porro Frontonis platani,

~~~~~

13.—6 a tergo 29. nondum 13. 19. 29.—7-14 absunt ab 13. *lucus Martis* con-
jecit Flavius Conjectan. Cent. i. c. 29. ut Juvenalis ad Troica (carmen Nero-
nis de bello Trojano, de quo v. inf. ad VIII. 221.) et ad incendium Romæ
respexerit. Præstiterit *ludus Martis*, li. e. bella, quæ canere solent poëtæ, et
quibus maxime oblectatur Mars, unde *ludus* ejus et *spectacula* dicuntur Horat.
Od. i. 2. 37. 28. 17. Sed v. Comm.—8 *inclusum* pro *vicinum* legit N. Heins.
ad Sabini Epist. III. 91. et Valer. Fl. v. 642. at memorie, opinor, lapsu.—

NOTE

virgulta, lactatus a cerva dicitur: ac
dein Mysorum Rex, cum Græcis ne-
garet iter per suam regionem, ab
Achille vulneratus, et ab eodem ex
Oraculi præcepto sanatus est, seu e
rubigine hastæ, seu ex herbis facto
remedio.

Plena jam margine] Poëtæ hoc in-
dicat verborum, quod non solum
scribat in interiori membrana, sed et
marginem impleat, et membranam
exteriolem, quod raro fiebat. Mar-
tial. Epig. VIII. 62. 'Scribit in aversa
Picens Epigrammata charta Et dolet
averso quod facit illa Deo.' Sidon.
Apollin. Epist. VIII. 16. quæ est ad
Constantium. 'Jam copiosum te, ni
fallor, pulsat exemplar,' inquit; 'jam
venitur ad margines umbilicorum,
jam tempus est (ut Satyricus ait)
Orestem nostrum vel super terga
finiri.'

6 *Orestes*] Qui Furiis agitatus ob
interfectam matrem Clytemnestram,
varias orbis regiones, comite Pylade,
variosque obiit casus. Euripid. in
Oreste, item in *Iphigenia Taurica*, et
in *Electra*. Sophocl. in *Electra*. *Ores-
tis* cadaver, effossum ex monitu Ora-
culi, septem cubitorum fuisse affirmat
Herodotus lib. i. sed fabulatorem
eum vocat Gellius III. 10.

7 *Nota magis nulli, &c.*] Id est, si
velim scribere, et Carmen condere,
tam scio Historias et Fabulas, quam
Poëtastri illi, qui impune id faciunt.
Observant doctiores, imprimisque
Janus Parrhasius, hic argui Vale-
rium Flaccum, qui in Argonauticis
ejusmodi nugas et affectatas rerum
descriptiones ambitiose sectatus sit.

Lucus Martis] Sen *lucus Marti* sa-
cer prope Albam, ubi Remus et Ro-
mulus e Rheæ Sylvia nati sunt. Seu,
ut volunt quidam, locus in Appia via,
ubi Poëtæ recitare consueverant, *Lu-
cus Martis* appellatus. Vel alludit ad
illud Horatii ad Pisones: 'Cum lu-
cus et ara Dianæ,' &c. Et illud
Persii, 'Nec ponere lucum Artifi-
ces.'

8 *Æoliis rupibus*] Liparææ sunt In-
sulæ septem in mari Tyrrheno, quæ
et *Æoliæ* dictæ ab *Æolo*, qui illuc ap-
pulsus, in una earum regnasse fertur.
Juvenalis rupes vocat, quia saxosæ
sunt et scopulosæ saltem quædam il-
larum.

Vicinum antrum] Ætna mons in Si-
cilia flammæ eructans, in quo prop-
terea fabulati sunt habitare Vulca-
num. Hujus montis incendia descri-
bere amabant Poëtæ.

Vulcani. Quid agant venti, quas torqueat umbras
 Æacus, unde alius furtivæ devehat aurum 10
 Pelliculæ, quantas jaculetur Monychus ornos,
 Frontonis platani, convulsaque marmora clamant
 Semper, et assiduo ruptæ lectore columnæ.
 Expectes eadem a summo, minimoque poëta.

et marmora concussa, assidue resonant, quid faciant venti, quas animas Æacus vexet, qua ex parte alter apportet aurum pellis clam ablata, quam magnas ornos torqueat Monychus; et fulcra labefactata sunt recitatore continuo. Paria speres a magno Vate; atque ab infimo. Igitur nos etiam manum subtraximus ferulæ, nos

9 *Vulcani* in plerisque codd. legitur, ut *voltus, volgus, volnus, volsus*, quæ scriptura pro antiquiore haberi solet, sed iudice Heynio in Præfat. novæ edit. Virgil. p. xxii. pronuntiationi, mediæ inter fuscam et liquidiorē sequente littera liquida *l*, debetur, quam ex vulgari usu nonnulli male in scripturam traduxerunt. Vetus Schol. et alii perperam junxere *Vulcani quid agant venti*.—10 *furtive* 68.—11 *Monichus* 17. 26. *Monycus* 50. *Monicus* 15. 19-24. 45.

NOTÆ

9 *Quid agant venti*] Quæ natura et origo *Ventorum*, qui effectus, quæ potestates; quæ vulgaris Poëtarum Carminibus materia.

10 *Æacus*] Is Iudex apud Inferos cum Minoë et Rhadamanto. Sunt qui partiantur illis officia, ut proprie Juvenalis dixerit, *torqueat*: scilicet Rhadamanto Inquisitionem, Minoï Judicium, *Æaco* Executionem attribuant.

Unde alius furtivæ, &c.] E Colchide in Thessaliam Vellus aureum abstulit Jason artibus Medæe adjunctus. Diodor. Sicul. v. 3. Argonauticam illam expeditionem celebrarunt primum e Græcis Orpheus, et Apollonius; e Latinis postea C. Valerius Flaccus Setinus, sub Domitiano Cæsare.

11 *Monychus*] Ponitur hoc nomen velut proprium alienius e Centauris, ut et apud Ovidium et Lucanum. Commune tamen est omnibus illis, qui unius et solidæ ungulæ fingebantur: origine ducta a *μόνος*, et *ὄνυξ*. Centauri porro *Monychi* sunt dicti, quoniam hi Thessaliæ populi equos primi cum domuissent, et ex iis pug-

parent, eminus conspecti, membra partim equina, partim humana habere crediti sunt.

Jaculetur ornos] Id est, quantas arbores torserint Centauri adversus Lapithas, in certamine illo, instigante Marte, inito ad rapiendam Hippodamiam Pirithoi uxorem, irato nempe quod ceteris vocatis Diis ad eas nuptias ipse prætermisus fuisset. Vide Ovid. Metam. xii.

12 *Frontonis*] *Julius Fronto* Romæ nobilis et eruditus, ac litteratis amicus, suam domum Poëtis recitantibus ultro commodabat. Martial. Epig. i. 56. 'Clarum militiæ Fronto decusque togæ.'

Platani] Arbores umbram prætendentes illi ambulacro, ubi recitabant. *Platanos* studiose Romani colebant, adeo ut Hortensius vino etiam affuso suas *Platanos* educaret in villa Tusculana; teste Macrobio, iii. 13.

Convulsa marmora] Vel multitudine eorum qui audituri conveniebant, vel potius assiduo recitantium clamore. Hyperbole.

14 *Expectes eadem, &c.*] Horatius in Arte: 'Scribimus indocti doctique

Et nos ergo manum ferulæ subduximus, et nos 15
 Consilium dedimus Syllæ, privatus ut altum
 Dormiret? Stulta est clementia, cum tot ubique
 Vatibus occurras, perituræ parcere chartæ.

Cur tamen hoc potius libeat decurrere campo,
 Per quem magnus equos Auruncæ flexit alumnus, 20

etiam auctores fuimus Syllæ, ut privatus caperet somnum profundum. Fata est misericordia abstinere papyro, quæ peribit, quandoquidem invenias tam multos Poëtas. Attamen si otiosi estis, et benigne auditis, causas declarabo, quare mihi placeat expatiari isto præsertim campo, per quem summus Auruncæ alumnus, equos

—15-17 in 13. sic exhibentur, omisso vs. 16. *ut nos Scribamus.* *Serius pro Et nos 16.* Post *subduximus* et *Dormiret* signa interrogationis, et quidem ejus, qua contrarium videamur facere velle, ponenda putabat Britan., ut sensus, nimia indignatione intercisus, esset: num didici Grammaticen et Rhetoricen, ut sileam et nihil scribam, cum omnes scribant indocti pariter et docti?—16 *Syllæ dedimus* 24. *Syllæ* 17. 20. 21. 22. 24. 60. 64. al. *alte* 16.—18 *occurram* 13. *occurris* 23. a m. pr. *carthæ* 45. 47. 48.—19 *Cum* 47. *libeat potius* 12. 61. 62. 63. 67. 68. 71. 72. 73. forte concinnius. *discurrere* 50.—20 et

NOTÆ

Poëmata passim.

15 *Et nos ergo manum, &c.*] Ergo quidni etiam nos scribamus aliquid, cum Grammaticos et Rhetoras audierimus, omnemque illorum disciplinam teneamus?

Ferulæ] Virgultum est levissimum, de quo Plin. XIII. 22. Ex eo fit instrumentum illud, quo manus puerorum in pœnam feriuntur. Sceptra Pædagogorum vocat Martial. Epig. x. 62.

16 *Consilium dedimus Syllæ*] Exercitationis causa, ut fit in scholis, fictas materias tractavimus, in triplici dicendi genere, adeoque in suasorio, *Syllæ* deliberanti suasimus ut Dictaturam deponeret. Quintil. III. 8. 'Solent,' inquit, 'in scholis fingi materiæ ad deliberandum:' et paulo ante, in exemplum affert Priami verba apud Achillem: aut *Syllæ* Dictaturam deponentis in concione.

Syllæ] L. Cornelius Sylla nobilis Romanus ex antiqua Scipionum familia, de quo dubitatur, fortiorne fuerit, an felicior, inquit Sallustius: is

dum quærebat victorias, Scipionem se Populo Romano, dum sævitiam exercet, Annibalem repræsentavit, ut ait Valerius Maximus IX. 2. Dictaturam adeptus mirum quam impotenter gesserit, et quod eam sponte, ut refert Appianus, deposuerit. Privatus Puteolos concessit, ibique pediculari morbo misere periit. Vel, ut alii volunt, larvis nocturnis agitat vexatusque, inter vociferationes animam evomuit. Cicero in Verrem. Plutarch. et alii.

Privatus ut altum dormiret] Ut deposito imperii onere, et liber a curis publicis, animi tranquillitate fruere-
 tur.

19 *Hoc decurrere campo*] Allegoria. Id est, cur ea potissimum gaudeam exercitatione, scribendi Satiras, in qua Lucilius versatus est.

20 *Auruncæ*] *Aurunca* urbs vetus Latii, in qua nati plures Satirographi, ipseque Lucilius, de quo nos multa sub finem Sat. I. Persii.

Magnus Auruncæ alumnus] Lucilius Satyricorum Princeps; quicquid sen-

Si vacat, et placidi rationem admittitis, edam.

Cum tener uxorem ducat spado, Mævia Tuscum

Figat aprum, et nuda teneat venabula mafnma;

Patricios omnes opibus cum provocet unus,

moderatus est. Quando Eunuchus mollis matrimonium contrahit; quando Mævia confodit aprum Etruscum, et tela gerit papilla detecta; quando ille quo tonsore mihi

21 absunt a 13. *Arunca* 21. 23. 24. 26. 27. 28. 45. 50. 59. 64. Cf. Heyne ad Virgil. *Æn.* vii. 206. 727. 795. xi. 318. xii. 94.—22 *Jam* 13. *Menia* 19. *Nevia* vel *Nævia* 13. 23. 27. 45-48. 50. 56. 59. 60. 61. 64. 73. 74. Hoc meretricis nomen est ap. Martial. ii. 9. et 26. iii. 13.—23 *Figit* 13. 46. 48. ac nuda 24. *retinet* 13.—24 et 25 a sec. m. ad marg. scripti in 22. et plane

NOTÆ

tiat vetus Schol. qui sic habet: *Turnum dicit Scævæ Memoris Tragici Poëtæ fratrem. Turnus* hic libertini generis, ad honores ambitione proventus est, potens in Aula Vespasianorum Titi et Domitiani: vel *Lenium* dicit, qui et ipse Satiras scripsit: vel *Silium* et ipsum sui temporis Satyricum, qui omnes ex *Aurunca* fuerunt.

22 *Cum tener uxorem, &c.* Cum video pullulare vitia, non possum in ea non invehi.

Uxorem ducat spado] Domitianus legem Juliam revocavit in adulteros, ad coercendam mulierum libidinem. Hæ, ne Legis pœnam incurrerent, nubebant mœchis suis, inter quos erant et spadones. Sueton. Domitian. c. 7. et 8. Martial. Epig. vi. 2. 'Lusus erat sacrae connubia fallere tædæ,—Nec spado jam nec mœchus erit, te præside, quisquam. At prius, o mores, et spado mœchus erat.' Et Epig. 7. ejusdem libri. 'Julia lex populis ex quo Faustine renata est,—Quæ nubit toties, non nubit: adultera lege est.' Et Epig. 22. 'Quod nubis Proculina concubino Ne lex Julia te notare possit, Non nubis Proculina, sed fateris, Et mœchum modo nunc facis maritum.' De his plura

Juvenal. Sat. vi. In his ergo Lex eluditur, et a Satyrico deridetur.

Spado] Vox Græca a verbo *σπάω*, *avello*, quod a *spadonibus* avulsum sit id quo erant viri.

Tener] Quia effœminati solent esse *spadones*.

Mævia] Quidam, *Nævia*: utraque impudica mulier. Martial. Epig. i. 69.

Thuscum aprum] In Thuscia ferociores *apri*.

23 *Figat aprum*] In arena Romana. Scilicet inter alios ludos exhibitæ venationes, in quibus etiam mulieres pugnare ausæ contra feras, et quædam leones vicere. Martial. Lib. Spectacul. Epig. 6. Cornel. Tacit. Annal. l. xv. Sueton. in Nerone.

Et nuda teneat] Quod est contra pudorem et decorum.

24 *Patricios*] T. Liv. i. 8. Patres ab honore, *Patricii* progenies eorum appellati.

Provocet unus] Cinnamus nempe tonsor, qui Juvenalis tempore vivebat, et mulierculæ donis ac muneribus ditatus censum equestrem nactus est. Martial. Epig. vii. 63. Alii intelligunt Licinium Augusti tonsorem et libertum.

Quo tondente gravis juveni mihi barba sonabat; 25
 Cum pars Niliacæ plebis, cum verna Canopi
 Crispinus, Tyrias humero revocante lacernas,
 Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum,
 Nec sufferre queat majoris pondera gemmæ:
 Difficile est Satiram non scribere. Nam quis iniquæ 30

adolescenti molesta barba crepitabat, solus divitiis certat cum universis nobilibus: quando pars Populi ad Nilum, quando Crispinus servus Canopi agit aurum æstivale digitis sudorem emittentibus, scapula reducente Chlamydem Tyriam, neque tolerare potest gravitatem amplioris lapilli; tunc arduum est Satiram non compo-

absunt a 7. ut vs. 24-29. a 13. provocat 12.—25 tondente 21. gravi juvenis 50.—26 ante vs. 24. in 24. et 26-29. ante vs. 24. in 17. leguntur. Cum fœx Niliacæ plebis emend. Flavius Conjectan. c. 30. quod poëta inf. III. 61. dixerit, quota portio fœcis Achæi, quæ tamen verba vulgatæ potius lectioni favent: nam pars plebis est id. qd. portio fœcis.—28 Ventilut 16. 26. Grævius emend. lacernas Ventilet æstivo digitis sudantibus auro, ut poëta dicat, Crispinum infirmis tenerisque digitis, qui vel minimo æstivi annuli pondere sudaverint, assidue ventilasse et sublevasse togam, quo annulos et sardonychatam manum ostenderet. Sed quid tum facies verbis humero revocante?—30-37 ad duos versus in 13. ita redacti: *Difficile est satiram non scribere, cum tot in urbe Pu-*

NOTÆ

25 Quo tondente] Virgil. Eclog. I.
 'Candidior postquam tondenti barba cadebat.'

Sonabat] Metonymia. Id est, forfices sonabant barbam resecantes.

26 Pars Niliacæ plebis] Unus e plebe Ægypti, ubi fluvius Nilus adeo decantatus ob annuam exundationem, et fœcundationem terrarum.

Verna] Ancillæ filius domi natus verno tempore, Verna proprie appellabatur; servus autem qui seu jure belli, seu pretio emptus in domini potestatem veniebat. Ita Festus, et Nonius.

Canopi] Oppidum Ægypti libidini- bus infame, ad ostium Nili, quod inde dictum Canopicum. Plin. Strabo I. XVII. Juvenalis Sat. 15. famosum vocat. Porro ex Ægypto servi Romanam adducebantur.

27 Crispinus] E servo factus Eques Romanus, sive a Domitiano, sive a Nerone, ut volunt alii. Dives certe admodum, ut testatur Quintil.

Tyrias] Purpureas. Tyrus enim urbs Phœniciæ maritima purpura celebris.

Humero revocante lacernas, ventilet] Defluentes nempe, brachia et manus in aëra jactando, quasi ad refrigerationem, re autem vera ad annulorum ostentationem.

Lacernas] Vide infra, vs. 62.

28 Æstivum aurum] Annulos æstate gestari solitos, e tenni bractea, secundum morem delicatiorum Equitum Romanorum, qui gravitatem annuli æstivo tempore non ferebant, et propterea duplex annulorum genus habebant, alios æstivos leviores, alios hyemales graviores. Turneb. xx. 2. Plin. XXXIII. 1. ubi de Annulorum origine, usu, jure, ostentatione.

29 Majoris pondera gemmæ] Hyemalis annuli gravioris et grandior erat lapillus.

30 Satiram] Ita scribendum. Quamquam enim nonnulli nec indocti a Satyris Diis petulantibus originem hauri-

Tam patiens urbis, tam ferreus, ut teneat se,
 Causidici nova cum veniat lectica Mathonis
 Plena ipso? post hunc magni delator amici,
 Et cito rapturus de nobilitate comesa,
 Quod superest, quem Massa timet, quem munere palpat 35

nere. Ecquis enim ita patienter ferat civitatem injustam, quis ita durus, ut sese cohibeat? Quando incedit gestatorium recens Mathonis Causarum Actoris, illo impletum, et post illum alius accusator summi familiaris, celeriter etiam ablaturus quod restat e Nobilibus devoratis; quem Massa reformidat, cui donis blanditur

pillum remonent, qui testamenta merentur, cet.—32 venit 14.—33 et post pro post 25. 46-50. 54-65. 67. 68. 69. 71-74,—34 comesa 19. 22.—

NOTÆ

deduci volunt: at doctiores tamen, vel a *Satura* lege quæ diversa perfe-
 rebat; vel a *satura* lance, quam variis
 fructibus plenam Diis Agrorum Ve-
 teres offerebant. Scaliger Poët. i.
 12. Casaub. lib. de *Satira*, &c.

32 *Lectica*] Vehiculi genus, quo No-
 biles præsertim fœminæ humeris ser-
 vorum sex aut octo portabantur.
 Unde dicebatur hexaphorum, et oc-
 tophorum. Vide infra, ad versum
 64. et seq.

Nova] Vel quia recens et splendi-
 da, quod indicat hominis fastum: vel
 quia novi hominis, et qui paulo ante
 pauper, pedibusque incedebat.

Mathonis] Is Forum reliquerat, ut
 ad Delationes se conferret, cum vi-
 disset Delatores a Domitiano foveri,
 et proscriptorum spoliis locupletari.
Mathonem sæpe vellicat Martial. Epig.
 iv. 80. et 81. viii. 42. x. 46. xi. 69.

33 *Plena ipso*] Adeo vir erat cras-
 sus, pinguis, corpulentus.

Magni delator amici] Non constat
 quis potissimum ille *delator*. Vetus
 Schol. sic habet. 'Heliodorum dicit
 Stoicum Philosophum, qui Licinium
 Silanum discipulum suum, cum ar-
 gueretur conjurationis, inficiantem,
 præter domesticam delationem etiam
 testimonio oppressit. Alii Philoso-
 phum Egnatium celebrem Baræ So-

rani Magistrum, qui ipsum apud Ne-
 ronem detulit, et damnavit, et ipse
 postea sub Vespasiano hoc ipsum
 Masonio Rufo accusante, damnatus
 est. Nonnulli Demetrium Causidi-
 cum, qui multos Neroni detulit.' Huc
 usque vetus Schol. At præter hos
 quibusdam intelligi placet M. Regu-
 lum, qui sub Nerone et Domitiano
 multorum Nobilium perniciem ma-
 chinatus est. Plin. de eo passim, max-
 ime veto. l. i. epist. 5. l. ii. epist.
 ultima, ubi de Reguli fraudibus fuse
 et luculenter.

Magni amici] Nec enim erat quis-
 quam tutus a delationibus, ne Impe-
 ratoris quidem propinqui et famili-
 ares. Plin. in Trajani Panegyrico.
 Juvenal. Sat. iv. 'In quorum facie
 miseræ magnæque sedebat Pallor
 amicitiae.'

34 *De nobilitate comesa*] Per dela-
 tiones proscripta, aliis exilio, aliis
 morte mulctatis, bonis eorum publi-
 catis, parte delatoribus attributa.

35 *Quem Massa timet*] *Massa* mo-
 rio, et Carus et Latinus mimi, omnes
 Cæsarum liberti et nequissimi mayo-
 rem alium quempiam delatorem me-
 tuebant. Et revera illi a Nerone in-
 terfecti sunt delationibus Heliodori,
 ut ait vetus Schol.

Carus, et a trepido Thymele submissa Latino ?
 Cum te submoveant, qui testamenta merentur
 Noctibus, in cœlum quos evehit optima summi
 Nunc via processus, vetulæ vesica beatæ ?
 Unciolam Proculeius habet, sed Gillo deuncem :

40

Carus, et Thymele à Latino anxio ire jussa: quando te depellunt qui testamenta noctu adipiscuntur, quos cœlo tenus elevat anus opulenta, quæ modo ratio est ingentis quæstus faciendi certissima. Proculeius obtinet unciam, at Gillo unde-

35 munere pascit 45.—36 Tymele 19. 25. Timele 20. 24. 26.—39 vesica 19. 46. 47. 48. 50. 56. 59. 61. 62. 64.—40 extrusus e 13. Proculeus 19. 21. 22. Gillo 19. Constructio verborum, quoties hunc locum legi, me offendit. Forte hic versus parenthesi includendus est, (et tum Proculeius videtur vir bonus esse et legitimus hæres) vel pro *habet* legendum *hebes*, h. e. ad Venerem minus aptus, propter immoderatum ejus usum jam viribus exhaustus et enervatus. Ita et hæc verba vs. 40-44. ut reliqua inde a vs. 32. pendent a conj. *cum*, et vs. 44. signum interrog. ponendum. Vulgo verba vs. 42. eo sensu

NOTÆ

Massa] Plinius l. III. epist. 4. et l. VII. epist. ult. meminit hujus Bæbii *Massæ*, et adversus eum in Foro stetisse et dixisse se ostendit.

36 *Carus*] Metium *Carum* insignem fuisse delatorem innuit Plinius l. I. epist. 5. et l. VII. epist. 27. 'Nisi forte,' inquit, 'quod non fui, reus futurus, si Domitianus, sub quo hæc acciderunt, diutius vixisset. Nam in scrinio ejus de me datus a Caro libellus inventus est.' Martial. 'Ecce reum Carus te detulit.'

Thymele] Mima et saltatrix egregia, cui factum inde nomen nonnulli autumant a voce Græca θυμέλη, ara, et pulpitem Theatri.

Submissa] Ad conciliandam summi illius delatoris gratiam, deprecandumque ne deferret Latinum, Thymeles seu maritum seu amicum, ut volunt quidam.

Latino] Is velut conscius adulterii Messalinæ a Nerone occisus dicitur, apud vetus Schol. attamen adhuc vixisse sub Domitiano declarat Martial. l. I. epig. 5. ubi ad Cæsarem ait: 'Qua Thymelen spectas derisoremque Latinum, Illa fronte precor

Carmina nostra legas.'

37 *Submoveant*] Scilicet ab hæreditate legitima.

Qui testamenta merentur noctibus] Stupratores et adulteri.

38 *In cœlum*] Vel ad summas opes: vel ad Imperatoriam gratiam et Domum, alludendo ironice ad id quod Domitianus voluit se Deum appellari, cujus proinde Palatium *Cælum* vocetur.

39 *Vetulæ beatæ*] Vel intellige de quavis divite anicula libidinosa: vel de illa Neronis amica, Poppæa nempe Sabina, quam amare fingens Otho Imperium adeptus est. Sueton. Othon. c. 3.

40 *Unciolam*] Minimam hæreditatis partem, nempe duodecimam.

Deuncem] As et libra in partes duodecim dividuntur. *Deunx* igitur significat libram, et assem, seu duodecim partes, una dempta, hoc est, hæreditatem fere integram.

Proculeius, Gillo] Uterque sane stuprator insignis, sed *Proculeius* multo salacior et libidinosior *Gillone*, quæ propter dum hic fere nihil aufert, prope totum ille nanciscitur. Quod

Partes quisque suas ad mensuram inguinis hæres
 Accipiat sane mercedem sanguinis, et sic .
 Palleat, ut nudis pressit qui calcibus anguem,
 Aut Lugdunensem rhetor dicturus ad aram.

Quid referam, quanta siccum jecur ardeat ira, 45
 Cum populum gregibus comitum premit hic spoliator
 Pupilli prostantis? et hic damnatus inani

eim uncias, quisque partem suam hæreditatis certe habeat pretium pro sanguine, atque ita pallidus fiat, sicut qui serpentem calcavit nudatis pedibus, vel Orator recitaturus ad Lugduni aram. Quid dicam, quam magna iracundia ferveat hepar aridum, quando deprædator iste pupilli prostituti gravat plebem turba asseclarum?

capiunt, ut sit concessio ironica, et mens poëtæ hæc: ego sane non invideo illis hæreditatem, sanguine et pallore partam.—42 *Accipiunt* 13. *sanguine* 19. 20. *at sic* 2. *inquit* pro *et sic* 39. a m. pr. non improb. Barth. Advers. XIII. 13. ut introducatur velut de tabulis loquens vetula testatrix. Sed oratio sic non bene fluit.—43 *Pallent* 13.—44. 46. et 47 ejecti e 13.—46 *premat* 10. 15. 17. 19. 20. 24-27. 45-50. 54-58. 60. 62. 64-68. 71-74. Id præferrem, nisi mox vs. 49. sequerentur *bibit et fruitur*.—47 *Pupilli plorantis* non male emend. Plathner coll. xv. 134. sqq. Sed mox vs. 50. idem verbum adhibetur, neque probabilis est hæc lectionis mutatio. *ac hic* 16. *at hic* 10? 11? 15. 17. 19. 20. 24-27. 45-50. 54-58. 60. 62. 64-68. 71-74. prob. Schurzfl.—

NOTÆ

vetularum notat horrendam libidinem. Aliqui intelligunt *Proculeium* Equitem Romanum virum pietate clarum, de quo Horat. Od. II. 2. 'Vivēt extento Proculeius ævo.' Sed non ita videtur ad sensum procedere.

41 *Ad mensuram*] Ut quisque salax et libidinosus maxime, ita et maxime gratosus vetulis, ac proinde per potiora legata ditissimus.

42 *Accipiat sane*] Permissio sceptica. Id est, fiat dives et locupletetur qui volet tam fædo et turpi pretio.

43 *Palleat*] Viribus fractis et exhaustis immodica libidine.

44 *Lugdunensem Rhetor dicturus ad aram*] Suetonius in Caligula, cap. 20. ait, Lugduni in Gallia Græcæ Latineque facundiæ instituta ab eo certamina, in quibus victi victoribus darent præmia, eosque laudarent: et

qui incondita scripta proposuisset, ea cogeretur spongia linguave delere, vel certe ferula objurgaretur, aut flamine mergeretur. Non ergo mirum si ex metu pænæ pallebant illic dicturi Oratores.

45 *Quid referam*] Alias scribendæ Satiræ causas deinceps commemorat, et prioribus adjungit.

Siccum jecur] Præ calore arescens.

46 *Gregibus comitum*] Multitudine servorum et clientum.

Hic spoliator] Quilibet pupilli deprædator.

47 *Prostantis*] Eo redacti post amissam hæreditatem, ut corporis turpitudine quæstum faciat, victus habendi gratia.

Et hic] Quasi indigitat præsentem; et judiciorum corruptelam notat, novam iræ et Satiræ materiam et segetem.

Damnatus] Marius Priscus Afros

Judicio (quid enim salvis infamia numis?)
 Exul ab octava Maritus bibit, et fruitur Dis
 Iratis; at tu victrix provincia ploras?

50

Hæc ego non credam Venusina digna lucerna?

Atque ille Marius extorris vano decreto condemnatus potat statim post horam octavam, et gaudet infensis Numinibus; (Enimvero quid est dedecus, incolumi pecunia?) Sed tu luges, o regio superior. An ego ista non putabo mereri lychnum

48 *Quid, quod obest jam salvis, cet. 13. nummis al. et νύμμος monetæ species fuit in Græcia Magna. At rectius, opinor, numis scribitur conferturque Græc. νύμμος, Lat. numisma s. nomisma; quorum tamen vocabul. prima syll. corripitur.—49-68 absunt ab 13.—50 ac tu 49.—52 Heracleas l. 31. 32. al.*

NOTÆ

Proconsul depeculatus fuerat: illis autem accusantibus, agente C. Plinio Secundo repetundarum damnatus est; et septingenta millia nummum, quæ acceperat, inferre Aerario, atque urbe Italiaque cedere jussus, ut fuse scribit ipse Plinius epist. II. 2.

48 *Judicio*] In quo licet damnatus sit Marius, expostulantibus Afris jus redditum non est, nec ablatæ opes restitutæ.

Quid enim salvis, &c.] Ironia indignationis plena.

49 *Ab octava bibit*] Impense lætatur reus exul, et ante alios epulis indulget, quasi insultans damnatoribus Romanis, et Afris victoribus.

Ab octava] Romæ lavabant hora octava, nona accumbebant mensæ, et cœnabant, Alex. ab Alex. l. v. c. 21. Ergo Marius aliis præibat. Vide quæ Sat. III. Persii, vs. 4. de die naturali et civili explicabimus: unde intelliges accipiendam hic horam octavam diei naturalis, quæ nobis quidem Francis est hora fere secunda pomeridiana.

Fruitur Dis iratis] Ab infensis ille Diis non punitus raptis gaudet et fruitur; infamiam vero parvipendit, quamdiu nummos habet salvos, et par-

tem prædæ maximam, quæ exilium solatur laute victitando.

50 *Victrix provincia ploras*] Quamvis enim in judicio viceris, et reus sit mulctatus, jure doles, et ego stylum tenere nequeo, tam iniquum cernens judicium. Nec enim debebat rapti pars raptori manere, nec pars alia aerario attribui, sed omnia tibi restitui conveniebat.

51 *Venusina digna lucerna*] Digna quæ admota face, e tenebris promanatur in lucem, et a me Juvenale reprehendantur, exemplo Lucilii et Horatii, qui sui sæculi corruptos mores defricuerunt Satirico sale. Vel, digna Satira nocturnis vigiliis et ad lychnum elucubrata, qualem scripsit Horatius, oriundus ex urbe Venusia: qui quidem fuit ad notandos mores præcipuus, ut ait Quintilianus x. l. Persius Satir. I. 'Omne vafer vitium ridenti Flaccus amico Tangit,' &c.

Venusina] Venusia urbs sita in Apuliæ Lucaniæque finibus, Horatii natalibus incluta. Hinc ipse Vates Venusinus l. II. Sat. 1. 'Sequor hunc, Lucanus an Apulus anceps: Nam Venusinus arat finem sub utrumque colonus.'

Hæc ego non agitem? sed quid magis Heracleas,
Aut Diomedeeas, aut mugitum Labyrinthi,
Et mare percussum puero, fabrumque volantem?

Venusinum? An ego ista non damnem? At cur potius referam Heracleas, vel Diomedeeas, vel mugitum Labyrinthi, vel mare verberatum a juvene, et volantem ar-

.....

Herculeas 19. 24. *Herculeias* 14. 15. 17. 20-23. 26. 27. 45-48. 58.—54 *Aut*

NOTÆ

52 *Hæc ego non agitem*] An non insecter, et Satira non proscindam ejusmodi flagitia?

Quid magis Heracleas, &c.] An igitur malim et magis expedire credam fabulas texere?

Heracleas] Fabulæ de Herculis laboribus et ærumnis, de quibus Diodorus Siculus v. 2. et sequentibus, et alii. Porro dictus Hercules quasi ἥρας κλέος, eo quod ex odio Junonis gloriam est adeptus, ut norunt omnes.

53 *Diomedeeas*] Vel, de *Diomede* Thraciæ Rege equos suos humanis carnibus pascente, quem Hercules devictum suis ipsum equis in pabulum dedit. Vel, de *Diomede* Ætoliae Rege, ejusque sociis in aves conversis, ut docent Plin. x. 44. Ovidius et alii.

Mugitum Labyrinthi] De Minotauro qui in Cretensi labyrintho inclusus mugiebat, et de Theseo monstri hujus interfectore, notæ Fabulæ ex Æn. vi. Diodor. Sicul. v. 5. Ovid. Metam. Plutarch. in Vita Thesei, et aliis.

Labyrinthi] Plin. xxxvi. 13. aitesse quoddam ædificii genus, quod itinerum ambages, occursum et recursus inexplicabiles continet, crebris foribus inditis ad fallendos occursum, redeundumque in errores eosdem. Addit porro ibidem quatuor fuisse Labyrinthos, primum in Ægypto, alterum in Creta, quem Dædalus con-

struxit ad Ægyptii centesimam tantum proportionem. Tertium, in Lemno: quartum, in Italia: omnes lapide polito fornicibus contectos, &c. Herodotus l. ii. paulo ante finem Ægyptii Labyrinthi descriptionem habet egregiam.

54 *Mare percussum puero*] Historiam Icarum altius volare tentantis, et solutis alis, liquefactaque Solis ardore cera, qua illæ adhærebant, decidentis in mare, quod exinde Icarium dictum est: estque pars maris Ægei, inter Samum et Myconem, inquit Plinius, iv. 11. in fine. Ovidius: 'Icarus Icarias nomine fecit aquas.' Horat. Od. iv. 2. 'Ille ceratis ope Dædalea Nititur pennis, vitreo daturus Nomina ponto.'

Fabrumque volantem] Dædalum Atheniensem artificem valde ingeniosum, plurium instrumentorum et machinarum inventorem, ut refert Plinius vii. 56. ubi et vela ab Icaro, malum et antennam a Dædalo reperta esse ait: unde fabulati sunt, sibi filioque suo Icaro alas fabricasse, quibus a Creta ille in Italiam evolavit, ut Minois iram effugeret. Ovid. Metam. viii. Virg. Æn. vi. 14. Horat. Od. i. 3. 'Expertus vacuum Dædalus aëra Pennis non homini datis.' Eusebius vero, propter investigabilem fugam Dædali et Icarum, qui navi Minoem iratum effugerunt, volando fugisse creditos affirmat.

Cum leno accipiat mœchi bona, si capiendi
Jus nullum uxori, doctus spectare lacunar,
Doctus et ad calicem vigilanti stertere naso;
Cum fas esse putet curam sperare cohortis,
Qui bona donavit præsepibus, et caret omni

55

chitectum? Quando leno facultates mœchi nanciscitur, dum uxori jus nullum restat eas possidendi, peritus suspicere laquear, gnarus etiam ad pocula rhonchos emittere naribus exporrectis: quando expectare catervæ regimen licere credit is qui stabulis opes dedit, et omnino non habet patrimonium a majoribus;

20. 26. *perculsum* 15.—55 *bona mœchi* 15. *si capiendi* 77. 81. *sed capiendi* 29. Mutavi distinctionem, ut et versus 55-62. et vs. 64-68. pendeant a vs. 63. Oratio, etiam abrupta illa in vs. 64. egregie affectui convenit indignationis, quem totus hic locus totaque pæne Satira spirat; oratorem tamen magis, quam poëtam decere videtur, inpr. ob frequentissimam repetitionem conjunct. cum.—57 *sternere* 7. 21.—58 *putat* 26. *spectare* 7. 22. 23. a m. pr. 24.—

NOTÆ

55 *Cum leno accipiat mœchi bona*] Cum video fraudem fieri Legi Domitianæ, et quasi per fideicommissum adulteri bona venire nihilominus ad adulteram, ut ait vetus Schol.

Si capiendi jus nullum uxori] Sueton. c. 8. Domitian. 'Ademit,' inquit, 'probrosis fœminis jus capiendi legata, hæreditatesque.' Quid ergo? Maritus qui suam uxorem quæstus causa prostitnerat, ipse ab adultero scribebatur hæres, et mœchi bonis succedebat, quibus alioqui succedere per legem non licebat suæ uxori.

56 *Doctus spectare lacunar*] Connivere, alio aspicere, ebrietatem et somnum fingere peritus, ut locum det atque opportunitatem mœcho exercendarum libidinum cum uxore sua, etiam se præsentem. Horat. Od. III. 6. 'Sed jussa coram non sine conscio Surgit marito, seu vocat institor, Sen navis Hispanæ magister; Dedecorum pretiosus emptor.'

57 *Vigilanti stertere naso*] Doctus rhonchos edere etiam cum est maxime exporrectus et vigil. Cœl. Rhodigin. XII. 16. locum hunc belle explicat: ibidemque meminit cujusdam

Cepii, qui pararchenchon dictus, quod dormientem simularet, quo impunitius uxor mœcharetur: unde illud, *Non omnibus dormio.*

58 *Curam sperare cohortis*] Præfecturam Prætorii: vel, ut ait Vetus Schol. *militum Tribunatum*. Porro cohors peditibus constabat 550. equitibus vero 66. ut aiunt: eratque legionis pars decima. Testis Gellius XVI. 4. ubi sic habet: 'In legione sunt centuriæ sexaginta, manipuli triginta, cohortes decem.' Vide Alex. ab Alex. I. 5.

59 *Qui bona donavit præsepibus*] Quidam explicant, qui libidinibus et lupanaribus suas facultates impendit. Melius tamen videntur alii intelligere cum qui alendis equis bona dilapidavit, sive ille fuerit Tigellinus, qui Neroni ab intimis libidinibus fuisse refertur, et Prætorianarum cohortium Præfectus. Tacitus Annalium I. 14. et pariter sequentibus Libris, item Histor. I. sive Cornelius Fuscus, qui quidem puer auriga Neronis fuerat, postea vero sub Domitiano, ut testatur abunde Suetonius, Prætorio est præfectus, quæ omnia hic

Majorum censu, dum pervolat axe citato
 Flaminiam: (puer Automedon nam lora tenebat,
 Ipse lacernatæ cum se jactaret amicæ)
 Nonne libet medio ceras implere capaces

60

quando viam Flaminiam percurrit veloci rheda: etenim juvenis Automedon regebat fræna, quando se ille ostentabat amasiæ chlamydatæ. An non jurat replere ceras amplas in mediis plateis: quando nunc portatur collo sextuplici,

~~~~~

59 damnavit 22.—60 cum pervolat 11. axe rotato 29.—61 Flamineam 21. 22. 65. Flaminiam 17. Flamineam 45. Automedon 23. 24. 26. Authomedon 20. 21. 22. 45. Authimedon 16. Autromedon 14.—62 dum se 11. 24. 45.—

NOTÆ

conveniunt: sive Damasippus, de quo a tir. viii. &c.

Caret omni majorum censu] Nullas habet opes a majoribus acceptas, qui proinde pauperes erant et obscuri. Horat. ad Pisones. 'Census equestrem Summam nummorum.'

60 *Dum pervolat axe citato Flaminiam*] Cum ad Imperatoris villam celeriter currum agit: quippe ad viam Flaminiam illa sita erat.

61 *Flaminiam*] C. Flaminus Consul, M. Lepidi collega, Ligurum victor, viam stravit ab urbe per Tusciam Umbriamque ad Ariminum. Strabo l. 5.

Puer Automedon] Currum Neronis, ut dictum est, rexit Fuscus, ut Achillis Automedon, Virgil. Æn. ii. Quapropter hic ponitur pro quolibet auriga nobili. Quod Juvenalis indignabundus dicit in Romanos adolescentes e prima nobilitate, qui exemplo Neronis aurigandi studium sectabantur, Sueton. Neron. c. 22. Juv. Sat. viii. 'Ipse rotam stringit multo sufflamine Consul.'

62 *Ipse lacernatæ cum se jactaret amicæ*] Satirice habitu virili fœminam describit, inquit Vetus Schol. At vulgo indigitari putatur juvenis Sporus, qui Neroni pro uxore fuit, cum dote et flammeo deductus, et Angustarum ornamentis excultus, Sueton.

Neron. c. 28.

Lacernatæ] Lacerna vestis exterior supra togam indui solita, ad propulsandum imbrem et frigus. Hac utebantur milites potissimum in castris. Plin. xviii. 25. Ovid. 2. Fastorum. 'Mittenda est domino (nunc nunc properate puellæ) Quamprimum nostra facta lacerna manu.' Quibus verbis Lucretia hortatur urgetque ancillas, ut maturent contexere lacernam Tarquinio Collatino conjugii suo Ardeam obsidenti mittendam. In spectaculis etiam lacerna utebantur præsertim candida. Alex. ab Alex. v. 18. Martial. Epig. xiv. 137. 'Amphitheatrales nos commendamur ad usus, Cum tegit argentes nostra lacerna togas.' Porro narrant quendam nomine Horatium, cum solus spectaculis interesset lacerna indutus nigra, ceteris alba coopertis, cadente subito nive, concolorem aliis derepente factum. Unde Martial. Epig. iv. 2. 'Spectabat modo solus inter omnes Nigris munus Horatius lacernis; Cum plebs, et minor ordo, maximusque Sancto cum duce candidus sederet, Toto nix cecidit repente cælo, Albis spectat Horatius lacernis.' Lacernas vero honoris causa depositas, testis Sueton. Aug. c. 40. et Claud. c. 6.

63. *Nonne libet medio, &c.*] Passim

Quadrivio? cum jam sexta cervice feratur
Hinc atque inde patens, ac nuda pæne cathedra,

65

illinc et isthinc apparens, atque sella prope denudata necnon magnopere repræ-

64 *Quadrivio* 14. 16. 17. 20.—65 *et nuda* 15.—66 *Mecenate* 46. 60. *Mecenate*

NOTE

occurrente justæ indignationis et Satiræ materia, in plateis per urbem ambulanti mihi. Vel, in ipso populi tumultu medio, in quadriviis, facile Satiras scribam, nec animi tranquillitatem et secessum requiro, ut alias fieri solet, adeo copiosa seges est, et justa indignatio verba et versus abundanter suggerit.

Ceras implere capaces] Libros integros implere, seu amplas tabulas ceratas, in quibus Antiqui scribebant, ut docet Priscianus, et alii. De membranis et papyro Plin. XIII. 11. et 12.

64 *Quadrivio*] Locus est publicus in quem viæ quatuor concurrunt.

Cum jam sexta cervice feratur] Cum superbe incedat, et vehatur hexaphoro, seu lectica sex famulis gestata homo flagitiosus, et jam delicatus, qui pauper olim et abjectus erat. Quis vero ille? An Tigellinus, a quo feruntur patrui tres veneno sublatis, corrupta illorum testamenta, et occupata hæreditas? An M. Regulus bipedum nequissimus, ut Plinius ait, condendis falsis tabulis et testimoniis famosus; qui ex paupere et tenui ad magnas opes per flagitia processit, &c. Plin. I. II. Ep. 20.

65 *Hinc atque inde patens*] Aperta ex utroque latere lectica, se ostentans. Non pigebit multa hic de lectica observare cum erudito Justo Lipsio, *Electorum* I. 19. Mitto quod mortuis æque ac vivis ferendis in usu fuerit: quodque videatur e Bithynis aut Cappadocibus petita. Tull. in Verrem 5. 'Nam ut mos fuit Bithy-

nix regibus, lectica octophoro ferebatur,' inquit, 'in qua erat pulvinus pellucidus, rosa fartus.' At quod ad rem præsentem magis facit, duplex erat lectica: altera aperta, de qua hic Juvenalis; altera tecta, contra injurias aëris, et hominum aspectum. Hanc Plinius XXXVII. 2. *cubiculum viatorum* vocat; loquens de Nerone, 'Sceptra, personas, et cubacula viatoria unionibus construebat,' inquit. Et Sueton. Octav. c. 78. narrat Augustum, cum per vicos deportaretur, somni indigentem, deposita lectica, interdum per aliquas moras dormivisse. Erat porro lectica tecta velo et pelle munita, plagulis ad fenestras appositis, quas remove fas erat cum libebat prospicere volenti. Patet ex Sueton. Tit. c. 10. 'Cum lectica transferretur, suspexit dimotis plagulis cælum.' Et Martial. I. II. Epig. 99. 'Lectica nec te tuta pelle, veloque, Nec vindicabit cella sapius clausa.' Aufidius Bassus de morte Ciceronis in lectica tecta interfecti, 'Cicero paulum remoto velo, videns armatos, Ego vero consisto, ait: accede Veterane, et si hoc potes saltem recte facere, incide cervicem.' Hæc ille. Lectica qui vehebatur jacebat in pulvino resupinus. Patet ex loco Ciceronis in Verrem citato. Item Ovid. I. de Arte. 'Interea sive illa thoro resupina feretur, Lecticam dominæ dissimulanter adi.' Lecticam soli homines portabant qui lecticarii servi dicebantur: nunquam vero jumenta. Unde lævam mentem et supinum er-

Et multum referens de Mæcenate supino
Signator, falso qui se lautum, atque beatum
Exiguīs tabulis, et gemma fecerat uda?

sentans delicatū Mæcenatē, isto subsignator falso, qui sese redditit sumptuo-

~~~~~

45. *Mæcenate* 27. 47. 49. 50. 63. 64. 71. 73. 77. *Mæcenate* 61. 62. Sed *Μακίπας* dicitur.—67 *flere* pro *falso* 16. *Signator falso*, qui cet. distinxere Prat. Grang. Hennin. et alii, auctoribus Turnebo (*Advers.* xxviii. 24.) et Gronovio (*Obs.* ii. 24.), ut *signator falso* scil. testamento dictus sit, qui supposititium obsignaverit testamentum, signator in falsis tabulis. Meo qualicumque judicio hæc locutio durissima est, et vulgaris distinctio præferenda. Suspiciari tamen possis, poetam scripsisse *Signator falsus*, ut Sallust. b. Cat. 16.—

NOTÆ

rorem exprobrat Just. Lipsius Lambino, qui in vita Ciceronis scribit: ‘Ille autem militum adventu ex strepitu et rumore cognito, primum consistere servos et jumenta jussit, deinde aperta lectica,’ &c.

Nuda pæne cathedra] Undique patente, adeo ut et pulvinus appareret, et ipse in pulvino molliter recumbens. Attamen Lipsius loco mox citato sellam hic putat a Juvenale intelligi, quam a lectica distinguendam ibidem docet, et duplicem pariter fuisse, aliam potentiorum, quæ laxior et a sex etiam hominibus ferebatur; aliam tenuiorum, quæ minuta et arctior, et a duobus servis portabatur facile, cum in circum aut theatrum ibant; unde et gestatoria sella vocatur, ad sedentariæ sellæ discrimen.

66 *Multum referens*] Magnam habens similitudinem cum delicatulis et luxu perditis.

Mæcenate supino] Seneca *Epist.* 114. orationem Mæcenatis æque solutam dicit atque ipse discinctus. Juvenal. *Satir.* xii. 39. ‘vestem Purpuream teneris quoque Mæcenatibus aptam.’ Horat. *Satir.* i. 2. *Malthinum* vocat, quasi *μαλθακὸν* aut *μαλθάκιον*, id est, mollem et effæminatum. ‘Malthinus tunicis demissis ambulat.’

Supino] Molli et delicato, vestium elegantiam sectanti. Martial. i. ii. *Epig.* 6. ‘Nusquam deliciæ supini-

ores.’ Pers. *Satir.* i. ad finem. ‘Italo quod honore supinus,’ &c.

67 *Signator, falso, &c.*] Testamentorum corruptor. Pædianus, *signatores* seu testes septem testamentis, item in causis, subscribere et sigillum apponere oportebat, ait.

68 *Exiguīs tabulis*] Brevibus testamentis, in quibus cum ipse se unum falsarius ex asse hæredem scriberet, multa non erat scriptio, ut in aliis, quibus legata plurima et varia diversis attribuuntur. Juvenal. *Satir.* 12. ‘Atque omnia soli Forsan Pæuvio breviter dabit.’

Gemma uda] Annulo signatorio, vel effigiata annuli *gemma*, qua plurimi obsignabant; madefacta vero, ad faciliorem in cera signaculi impressionem. Macrobius vii. 13. ‘Veteres,’ inquit, ‘non ornatus sed signandi causa annulum secum circumferebant.’ Et paulo post; ‘imprimebatur autem sculptura materiæ annuli, sive ex ferro, sive ex auro foret: postea usus luxuriantis ætatis signaturas pretiosis gemmis cœpit inculpere; ut etiam de augmento pretii, quo sculpendos lapides parassent gloriarentur,’ &c.

69 *Occurrit matrona potens*] Alia rursum *Satiræ* materia, uxores quæ viros veneno interficiunt, et impune quidem. Tit. Liv. viii. 18. narrat veneficium complurium matronarum deprehensum, quarum multæ epotis

Occurrit matrona potens, quæ, molle Calenum

Porrectura, viro miscet sitiente rubetam,

70

Instituitque rudes melior Locusta propinquas

Per famam et populum nigros efferre maritos.

Aude aliquid brevibus Gyaris et carcere dignum,

sum ac opulentum brevibus codicillis, atque lapillo humido? fit obvia matrona dives, quæ marito sitiенти propinatura Calenum dulce, admiscet rubetam; et cognatas ignaras docet peritior Locusta, inter rumorem et plebem, sepelire conjuges atros. Perpetra quiddam grave, quod mereatur arctam Gyarum et vincula, si cupis haberi

68 ac gemma 22. fecerit 21. 25. 26. 49. 57.—69. 70 quæ molle Calenum, Porrectura virum, miscet sitiente rubeta corrig. Plathner, ut sitiens rubeta sit torrefactum ejus intestinum, quo sensu terra arida Virgilio sitiens dicatur, et porrectura pro interfectura, quoniam mortui olim in vestibulo ædium pedibus in publicum porrectis (ad januam versis) collocati sint, et porrecti inde vocati. Cf. Catull. LXVII. 6. Casaub. ad Pers. III. 103. sq. et Kirchman. de fun. Rom. I. 12. Sed vulgata lectio bene se habet, et explicationem distinctione adjuvi.—71. 72 in 13. contracti in unum: Instituitque rudes nigros efferre maritos. propinquos 22. a m. pr.—73 Fuere, qui perperam post brevibus comma ponerent.—

NOTÆ

medicaminibus statim perierunt: legem de Veneficio tunc primum constitutam: damnatas fuisse ad centum et septuaginta: rem denique prodigii loco habitam.

Calenum] Vinum e Cale oppido Campaniæ, seu ex agro Caleno, in quo etiam aquæ scaturiunt quæ vini modo temulentos faciant, teste Plinio, II. 103. Campaniam vero celebratam vino generoso, testantur cum aliis, Strabo I. V. Plin. III. 5. ubi et felicem illam vocat vitiferis collibus, et summum Liberi patris cum Cerere certamen.

70 Rubetam] Venenum e rubeta, de quo Plinius pluribus locis. Ranæ rubetæ, ἀμφίβιοι, vel in terra vel in humore degont. In rubetis maxime et humidis sentibus; unde nomen ductum putatur: plurimis sunt refertæ medicaminibus, quæ deponere et resumere quotidie pastu dicuntur, venena tantum sibi reservantes. Propertius I. III. eleg. 6. 'Illum turgentis ranæ portenta rubetæ Et lecta exectis anguibus ossa trahunt.'

71 Locusta] Venefica fuit insignis, cujus ope Clandium Imperatorem Agrippina de medio sustulit, ut quidam autumant, et auctor est Cornel. Tacit. Annal. I. XII. ad finem. Vide Sueton. Claud. c. 44. Hanc ipsam familiariter Nero adhibuit, ejusque venenis Germanicum interemit. Vetus Schol. Suetonius, Nero. c. 33. et alii.

72 Per famam et populum] Non clam, ut Locusta, de qua mox, sed palam et fama rei adeo vulgata, ut nemo populi ignoraret.

Nigros maritos] Tabe et lue, atque idcirco colore livido, plumbeo, atro infectos, ob sanguinem veneno corruptum.

Efferre] Exportare ad rogam et ad tumulum. Vox funeri propria.

73 Aude aliquid brevibus Gyaris] Si vis Romæ esse potens, fac digna exilio et carcere. Nam per scelera duntaxat jam opes et dignitates acquiruntur.

Gyaris] Gyaros Insula maris Ægei, una e Cycladibus. Plin. IV. 12. et VII. 29. in freto Siculo ab aliis statuitur.

Si vis esse aliquis: probitas laudatur, et alget.

Criminibus debent hortos, prætoria, mensas,

75.

Argentum vetus, et stantem extra pocula caprum.

aliquis. Virtus æstimatur, atque friget. Debent hortos sceleribus, Prætoria, mensas, argentum priscum, et hircum e calicibus prominentem. Ecquem sinit quiescere depræ-

~~~~~

74 *aliquid*, h. e. magnum, vel eximium quid, 10-17. 19-25. 28. 45-60. 64. 65. et duo Mss. viri docti in Miscell. Obs. crit. Vol. v. T. II. p. 265. qui etiam laudat glossas Mss. *si vis esse alicujus pretii*. Cf. inf. III. 280. Catull. I. 4. Cic. ad Att. IV. 2. ad Div. VI. 50. et de Divin. c. 15. Sic et *ἐλῦσαι*, et contra *ἐλῦσαι μηδὲν*, vel *οὐδὲν*, ut apud Plat. Apol. Socr. c. 33. *Καὶ ἐὰν δοκῶσι τι ἐλῦσαι, μηδὲν ὄντες*, et alios, passimque in Novo Test. Vid. Schleusneri Lexic. N. T. Vol. II. p. 1024. Hindenburg. Obs. ad Xenoph. Mem. Socr. I. c. 4. § 14. Heins. et Burm. ad Ovid. Ep. Her. XII. 31. Sententia est eadem, sed doctior

NOTÆ

Certe hæc solo sterili et rupibus horrens, ac proinde gravioribus destinata exiliis. Apud Cornelium Tacitum Annal. I. III. Gyarum Insulam immitem et sine cultu hominum vocat Tiberius: et ibidem paulo ante: *In Gyarum Insulam relegandum Silanum Piso censet. Brevem et angustam* vocat Juvenalis, et Plin. citato loco I. IV. circuitu duodecim millia passuum continere dicit. Alii intelligunt, breviam et syrtes Gyaro inesse.

74 *Esse aliquis*] Celebrari, nominari, memoriam et commendationem adipisci. Pers. Satir. I. ad finem. 'Sese aliquem credens.'

Probitas laudatur, et alget] Egregia sententia. Innocentia quidem et integritas laudes habet a quovis etiam improbissimo, sed non perinde colitur: ea quippe infortunata, misera jacet, dum viri flagitiosi passim locupletari et aliquid posse cernuntur.

75 *Criminibus debent hortos, &c.*] Villas amœnas habent et prædia, in mercedem flagitiorum sibi donata.

Prætoria] Ædes Prætoris non indignas, id est, magnificas et splendidas. Martialis I. 10. Epig. 79. 'Ad lapidem Torquatus habet Prætoria quartum, Ad quartum breve rus emit Otacilius.' Sueton. Tit. c. 8. cuncta *Prætoriorum*

suorum ornamenta operibus ac templis destinavit.

Mensas] Eas quidem pretiosas ex argento, ebore, citro, marmore, &c. quarum sumtus regerebant viri fœminæ, dum fœminis viri margaritarum luxum exprobrabant. Plin. XIII. 15.

76 *Argentum vetus*] Vasa argentea veteris artificii, vel ab artifice antiquo magni nominis fabricata, insculpta.

Stantem extra pocula caprum] Vasa et pocula signis affabre incisis cœlata. *Poculum* in quo sculptus *caper* tam artificiose et egregie, ut extare videatur. In calicibus olim cœlabant vulgo *caprum*, vitibus scilicet noxium, ardentem palmites. Hinc Ovid. Fast. I. 'Rode caper vitem: tamen hinc, cum stabis ad aſam; In tua quod spargi cornua possit, erit.' Vel etiam effectus Phryxus *Capro* sen *Arieti* velleris aurei insidens et mare tranans cum sorore Helle. De quibus Martialis. I. 8. Epig. 51. *De Phiala Rufi*. 'Stat caper Æolio Thebani vellere Phryxi Cultus; ab hoc mallet vecta fuisse soror. Hunc nec Cinyphius tonsor violaverit; et tu Ipse tua pasci vite Lyææ velis.'

Quem patitur dormire nurus corruptor avaræ,
 Quem sponsæ turpes, et prætextatus adulter?
 Si natura negat, facit indignatio versum,
 Qualemcumque potest, quales ego, vel Cluvienus.
 Ex quo Deucalion nimbis tollentibus æquor

80

vator avaræ nurus? quem infames conjuges, et adulter prætextam gerens? Etsi deneget natura carmen, ira efficiet, quale quale valebit: sicut ego, aut Cluvienus facimus. Ab eo tempore, quo Deucalion, mari imbribus intumescente, navicula

lectio nostra.—78 turpes sponsæ 21. 22. sponsi turpes 11. et codex Ms. Marii Nigri, qui hanc lect. probavit ad Ovid. Am. i. 14. 33. Eandem prætulit Schurzfl. ut designentur oī τεραπευόμενοι et cinædi.—79 versus, Qualescumque potest 19.—80 Cluviennus 17. Cluvius 22. a m. sec. Clivienus

NOTÆ

77 *Quem patitur dormire, &c.*] Quis Satyricus otiosus manere queat, et tacere, videns grassari incesta, aliaque infanda flagitia?

Nurus corruptor avaræ] Nurum pecuniæ avidam pretio corrumpens ipse socer, et ad scelus impellens et adulterium cum pueris, ut vult Calderinus, item Mancinellus.

78 *Sponsæ turpes*] Pueri viris nubentes; ut supra diximus de Sporo quem Nero velut uxorem duxit. Sueton.

Prætextatus adulter] Nobilis juvenis adhuc prætextam habens, ac proinde annum ætatis decimum sextum nondum adeptus, et jam adulteriis corruptus, allicientibus illis nurbus improbiis, ut dictum est, ex impulsu vel soceri vel mariti pæderastia laborantium. De prætexta porro vide quæ dicturi sumus ad Persii Satiram v. 30.

79 *Si natura negat*] Cicero pro Archia Poëta, ait, ceterarum rerum studia præceptis et arte constare, at Poëtam natura ipsa valere, mentis viribus excitari, et quasi divino quodam spiritu inflammari Horat. ad Pisones. 'Natura fieret laudabile carmen, an arte, Quæsitum est. Ego nec studium sine divite vena, Nec rude quid prosit video ingenium.'

80 *Quales ego*] Adverte Juvenalis modestiam, qui comparat se ipse cum insulso Poëta.

Cluvienus] Hunc ineptum Versificatorem sui sæculi carpit, quemadmodum Virgil. in Bucol. 'Qui Bavinum non odit, amet tua carmina, Mævi.'

81 *Ex quo Deucalion*] Invalescentia passim a diluvii tempore vitia, sunt materia nostri Satirarum libri.

Deucalion] Thessaliæ Rex, sub quo dicitur contigisse diluvium. Fabula lippis ipsis et tonsoribus non incognita: egregie vero narrata Ovid. Metamorph. i. Justinus lib. 2. 'Amphyctionis temporibus,' inquit, 'aquarum illuvies majorem populorum Græciæ partem absumsit. Superfuerunt, quos refugia montium receperunt, aut qui ad Regem Thessaliæ Deucalionem ratibus eveci sunt: a quo propterea genus humanum conditum dicitur.' Hoc refertur ad sæculum mundi vigesimum sextum: at annis ante illud fere trecentis aliud fuit sub Ogyge Thebanorum rege diluvium majus Deucalioneo. S. Aug. de Civitate.

Nimbis tollentibus æquor] Argentibus mare repentinis imbribus. Unde est decantata illa aquarum in Græcia eluvio: de qua Poëtæ quidem id omne fabulati sunt, quod de vera uni-

Navigio montem ascendit, sortesque poposcit,
 Paulatimque anima caluerunt mollia saxa, .
 Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas :
 Quicquid agunt homines; votum, timor, ira, voluptas, 85
 Gaudia, discursus, nostri est farrago libelli.
 Et quando uberior vitiorum copia? quando
 Major avaritiæ patuit sinus? alea quando

erant in montem, et petivit oraculum, atque lapides mollescentes sensim a spiritu calorem habuerunt; et Pyrrha masculis exhibuit puellas nudas: quodcumque homines exinde faciunt; desiderium, metus, iracundia, oblectatio, lætitiæ, discursationes, hæc est farrago libri nostri. Ecquando vero major fuit abundantia scelerum? Quando avaritiæ amplior sinus apertus est? quando alea tales habuit vires?

45. et pro vel 17.—82 sortemque 26.—83 animas caluerunt mollia saxa 12. 16. 23. 25. 46. 47. 48. 57. 58. 59. et tres codd. scripti Nic. Heinsii, qui hanc lect. defendit et exemplis firmavit ad Ovid. Met. vi. 312. sed et conj. *Paulatim inque animas caluerunt m. saxa. caruerunt* 13.—85 agant 15. 19. 49.—86 est extrusum e 19. et pro est 77. nostri farrago libelli est 61. 62. 63.

NOTÆ

versi orbis inundatione a Mose descripta vel legerant vel audierant.

82 *Navigio montem ascendit*] Parnasum scilicet, ut ait Ovidius *Metamorphos.* i. Fab. 7. 'Hic ubi Deucalion (nam cetera texerat æquor) Cum consorte theri parva rate vectus adhæsit.'

Sortesque poposcit] Horat. ad Pisones. 'Dictæ per carmina sortes.' 'Themidis, quæ ante Apollinem responsa dabat,' inquit Vetus Schol. oraculum consuluit, quo pacto reparari genus humanum posset. Ovid. 'Dic, Themis, qua generis damnum reparabile nostri Arte sit,' &c.

83 *Anima caluerunt mollia saxa*] Lapidés animati sensim et calorem vitalem concipientes sunt in homines transformati.

84 *Et maribus nudas ostendit Pyrrha puellas*] E lapidibus a se projectis *Pyrrha* foeminas ostendit subito formatas, ideoque nudas; sicut in mares evadebant saxa a Deucalione re-

tro jactata.

Pyrrha] Deucalionis uxor. Horat. Lib. i. Od. 2. 'Terfuit gentes, grave ne rediret Sæculum, *Pyrrha* nova monstra questæ.'

85 *Quicquid agunt homines*] Male scilicet, et ex pravis animi affectibus.

Votum] Habendi cupiditas.

Timor, ira, voluptas, &c.] Vide Tusc. q. 4. n. 12. et seq.

86 *Discursus*] Vel hominum inconstantiam animi, vel casus varios notat; imo et labores ad opes aut dignitates parandas.

Farrago] Est proprie quæd ex pluribus satis mixtum pabuli causa jumentis datur. Festus.

88 *Sinus*] Laxitas, amplitudo, licentia. Metaphor. a velis, quæ sinu modo ampliori modo contracto ventum excipiunt, ut navigantibus libuerit et commodum fuerit.

Alea] Persius Satir. v. 57. 'Hunc alea decoquit.' Vide quæ nos ibidem.

Hos animos? Neque enim oculis comitantibus itur

Ad casum tabulæ, posita sed luditur arca.

90

Prælia quanta illic dispensatore videbis

Armigero! Simplexne furor sestertia centum

Perdere, et horrenti tunicam non reddere servo?

Quis totidem erexit villas? quis fercula septem

nam nec comite crumena jam pergitur ad tabellæ fortunam; verum luditur capsula deposita. Quam magna certamina hic aspicias administrante armorum portatore? An vulgaris est insania deperdere centum sestertia; et vestem non restituere argenti famulo? Equis tot villas extruxit? Quis avorum clam epulatus est dapibus septem?

~~~~~

67. 71. 72. 73.—89 nec 15.—90 causam 16. 47. 58. plena pro posita 2. in interstitio: quoque pro sed 16. archa 21. 22. 24.—91 abest a 13. illinc 22.—92 Quis furor est? simplexne furor talia centum 13. sestertia 19. 21. 22. 24.—93 argenti pro horrenti 22. a m. sec. tradere 26.—94 et fercula pro quis f. 13.—

NOTÆ

89 *Neque enim oculis, &c.*] Non jam modica pecunia fortuito ludo exponitur, sed ingens, et totum fere patrimonium.

Oculis] Crumena, capsula. Metonym. pro exigua summa in oculis contenta.

90 *Ad casum tabulæ*] Ad aleam, quæ in abaco lusorio, seu in tabula conjicitur. Hanc sic amasse Claudius imperator dicitur, ut et de ea librum conscripserit. Sueton.

Posita arca] Depositis fortunis omnibus luditur, nihilque immune ab aleæ ludibrio: quasi ipsa arca rem omnem familiarem includens ad ludum affertur.

91 *Prælia quanta*] Quot vero jurgia, rixæ, et contentiones ludum sequuntur. Alii intelligunt rixam inter servum et herum ludentem; hic nimirum amissis omnibus, quæ attulerat, etiam famulo vult detrudere tunicam, quam exponat aleæ, sperans amissa tandem recuperare: ex more ludentium.

Dispensatore armigero] Servo subministrante ludi instrumenta, pecuniam, tesseras, alveolum, &c. sicut

armiger parat portatque domino beliatori, arma, &c.

92 *Simplexne furor*] An non hæc insania est supra vulgarem et communem, in alea decoquere omnia?

Sestertia centum perdere] Magnam summam, ingentem pecuniæ vim, uno tali jactu disperdere, v. g. centum millia sestertium; vel simpliciter centum sestertia, quæ valent singula sestertios mille, id est, denarios 225.; seu viginti quinque coronatos, qui singuli valent triginta quinque solidos, ad monetæ Gallicæ æstimationem. Budæus, *de asse*. Vide Plin. III. 3.

93 *Horrenti*] Argenti, et præ frigore trementi, spoliato nempe tunica sua, quam in ludo herus perdidit etiam, ut dictum mox: nec aliam reddidit indigenti servo. Vel simplicius intellige de lusore, qui impendit in aleam grandes pecunias, et vix famulo vestem necessariam suppeditat. Pers. Satir. I. 'Scis comitem horridulum trita donare lacerna.'

94 *Quis totidem erexit villas*] An olim impensæ tot fiebant, ut nunc, in insanis substructionibus? quod ait

Secreto coenavit avus? Nunc sportula primo 95
 Limine parva sedet, turbæ rapienda togatæ.
 Ille tamen faciem prius inspicit, et trepidat, ne

Jam in primo aditu exiguum adest munus a frequentia togata auferendum. Attamen iste vultum antea intuetur, et tremiscit ne accedas supposititiis, atque petas

95 *Secreto coenavit avus sub tempore prisco* 13. ejectis vss. 96-109.—98 *Suspectus*

NOTÆ

Tullius pro Milone, loquens de P. Clodii fundo.

Fercula septem] Solemnis apparatus convivii, apud Veteres, numerum ferculorum apud varios diversum, pompam et luxum in iis inferendis: vide Gen. dier. Alex. ab Alex. v. 21.

Quis fercula septem secreto coenavit avus] Quis e nostris majoribus lautas instruxit epulas clam, et inter privatos parietes? illi certe in atriis et palam coenabant frugaliter et parvo contenti. Valer. Max. II. 5. n. 5. 'Fuit illa simplicitas Antiquorum,' inquit, 'in cibo capiendō, ut maximis viris prandere et coenare in propatulo verecundiæ non esset: nec sane ullas epulas habebant, quas populi oculis subjicere erubescerent: erantque adeo continentiae attentī, ut frequentior apud eos pultis usus, quam panis esset.'

95 *Nunc sportula primo, &c.*] Olim exhibebatur convivium et publice quidem egenis clientibus; at nunc divites epulantur quidem ipsi privatim, asseclis autem vix munus exiguum distribui in atrio jubent. Domitianus tamen multa novans sportulas publicas sustulit, revocata coenarum rectarum consuetudine, teste Suetonio, Domitian. cap. 7.

Sportula primo limine parva sedet] Loco coenæ rectæ, id est, plenæ, integræ, lautæ, pridem exhiberi solitæ clientibus, pro impensis officiis erga patronos, datur nunc solummodo

sportula, ex Edicto Neronis, ut testatur Suetonius, pecuniaria quidem, ut ait Turneb. xx. 8. Alex. ab Alex. v. 24. Martial. Epigram. III. 7. et dum justa in pauperes munificentia abrogatur, omnia in luxum ac libidines effunduntur.

Sportula] *Sporta* et *sportella* receptaculum est munerum, inquit Ascon. Pæd. metonym. Pro dato munere ponitur, sive pecunia sit, sive obsonium, et cibus, quæ dabantur olim in sporta, quæ proprie fiscella est et corbis e sporto herba, unde nomen.

96 *Parva*] Quæ centum erat quadrantum duntaxat. Turneb. et Alex. ab Alex. loco mox citato. Martial. Epigramm. III. 7. 'Centum miselli jam valete quadrantes.' Et x. 75. 'Sportula nos junxit quadrantibus arida centum.'

Rapienda] Certatim præripienda; timentibus singulis ne ultimo sibi, ut fit aliquando, nihil sit residuum.

Turbæ togatæ] Quoniam tenuiorum toga erat, vestis nimirum vilior: hinc significat hic Clientes, qui mane Patronos salutant, deinde ad forum comitantur, et officia sua præstant, in mercedem vero postea ad coenam vocantur ab ipsis Patronis, aut sportulam auferunt. Martial. Epigr. x. 18. 'Nec vocat ad coenam Marius, nec munera mittit:—Heu quam perfactæ sunt tibi, Roma, togæ.'

97 *Ille tamen faciem prius inspicit*] Is qui sportulis erogandis est a divite aut patrono præfectus; quem balne-

Suppositus venias, ac falso nomine poscas.

Agnitus accipies: jubet a præcone vocari

Ipsos Trojugenas. Nam vexant limen et ipsi

100

Nobiscum. Da Prætori, da deinde Tribuno.

Sed libertinus prior est: prior, inquit, ego adsum.

Cur timeam, dubitemve locum defendere, quamvis

Natus ad Euphraten, molles quod in aure fenestræ

titulo mendaci. Cognitus percipies. Per præconem acciri imperat ipsos Trojanos. Etenim ipsi etiam nobiscum premunt atrium. Largire Prætori, postea largire Tribuno. At libertinus anterior est. Ego anterior adsum, ait. Quare metuum vel trepidem meum locum tueri, etsi ortus prope Euphratem, quod quidem quamvis

~~~~~

15. et falso 17. 19. 20. 21. 25. 26. 27. 45. 47. 50. 54. 56-60. 64. 65.—99 Cognitus 24. accipias 16. libet 26.—100 vexant nomen 7. illi 7. 19. 21.—102 ego sum 62. 66. 67. 71-74.—103 Cur dubitem timeamve 19.—104 Euphraten 16. 61. quod

NOTÆ

atorem elixum vocat Martial. Epig. III. 7.

Faciem prius inspicit] Cavens ne quis irrepat alienus, subornatus et ignotus; atque sportulam rapiat solis clientibus administris dari jussam.

Trepidat ne, &c.] Argueretur enim a Domino, si imponi sibi pateretur, forsitan et damnum ferret.

99 *Agnitus accipies]* Tunc munus capies, cum legitime petere visus et agnitus fueris.

100 *Trojugenas]* Patricios majorum Gentium, inquit vetus Schol. Optimates Romanos a Trojanis oriundos, quod jactabant ipsi, et auctor est Virgil. Æneid. I.

Nam vexant limen et ipsi] Ipsi nobiles ad sportulam sordide conveniunt, et debitum pauperibus duntaxat munus asportant. Martial. Epig. X. 10. 'Cum tu laurigeris annum qui fascibus intras, Mane saluator limina mille teras, Hic ego quid faciam, &c. Qui faciet pauper, cui non licet esse clienti? Divisit nostras purpura vestra togas.'

101 *Da Prætori]* Distribue mihi

primo, inquit Prætor.

Prætori, Tribuno] 'Prætor,' inquit Varro, 'dictus, quod exercitui præeat. Est et Magistratus juridicundo præpositus.' Tit. Liv. Lib. V. Cic. II. de Legibus. 'Tribunus aut Plebis, aut Militum fuit.' De quibus Tit. Liv. et alii. Vide Alex. ab Alex.

102 *Libertinus]* Oriundus e servis in libertatem assertis. Crispinus, de quo supra, vel alius quilibet.

Prior est] Prior accessit, videturque præferendus et Prætori et Tribuno. Vel, opibus potior est.

Prior, inquit, ego adsum] Prosopopeia ironica libertini adversus nobiles contendentis.

103 *Locum]* Jus meum, et ordinem.

104 *Ad Euphraten]* Natus vel ex Armenia, vel e Syria, aliisque regionibus Euphrati proximis, e quibus servorum ingens proventus Romæ fuit. Euphrates fluvius nobilis, e Niphate monte Armeniæ profundus et celer nascitur, inquit Strabo, cum Tigri Mesopotamiam facit, in sinum Persicum illabitur. Stagnationibus suis agros fœcundat, limum tamen

Arguerint, licet ipse negem? Sed quinque tabernæ 105
 Quadringenta parant. Quid confert purpura major
 Optandum, si Laurenti custodit in agro
 Conductas Corvinus oves? Ego possideo plus
 Pallante, et Licinis. Expectent ergo tribuni:

ego non fatear, probabunt tenues fissurae in auricula mea. At tabernæ quinque mihi præstant quadringenta. Ecquid purpura dat amplius desiderandum, si Corvinus servat oviculas conductitias in campis Laurenti? Ego habeo majores divitias, quam Pallas et Licinius. Igitur Tribuni præstolentur, opes sint victrices, neque

recepit pro Euphratem. Cf. Heins. ad Virg. Ge. iv. 561.—105 *neges* 18. 45.—106 *Quinquaginta* 26. *Quadringenta* 16. 19. 45. solenni errore. Cf. ad ii. 117. v. 132. xiv. 326. *parent* 11. *magis* 7. 11. 15. 21. a m. sec. 25. 26. 27. 29. 46. 47. 48. 50. 54-69. 71-74. quod perperam probant Bahrdr et alii, qui *magis* pro *magis* dictum accipiunt, et post *Optandum* notam interr., post *oves* vero comma ponunt. *purpure amator* 4. 81. in marg. et cod. Ms. Marii Nigri, quem v. ad Ovid. Am. i. 14. 33.—107 *in arvo* 15. 21. a m. sec.—110 post v. 118. le-

NOTE

non invehit, sicut in Ægypto Nilus; testis Plinius xviii. 17. Euphratem vero describit v. 24.

In aure fenestræ] Foramina scilicet, more patrio, e quibus *inaures* dependent. Plinius ii. 37. ait in Oriente, viris aurum gestare auribus appensum, decus existimari. Carpit vero noster Poëta homines libertini generis, qui per scelus opes et libertatem adepti superbiebant quidem, attamen pertusis auribus signa pristinae servitutis celare non poterant. Quod ait vetus Schol. Plaut. Pœnul. Scena 14. 'Quia incedant cum annulatis auribus.'

105 *Sed quinque tabernæ, &c.*] Si nobilis non sum, at habeo majores nobilibus ipsis opes, quinque nimirum in foro tabernæ. Unde me consolor, inquit libertinus, nec Prætori cedam aut Tribuno, manum ad sportulam mecum porrigentibus.

106 *Quadringenta parant*] Si minus nobilitatem; at censum equestrem præstant, quadringenta nempe sestertia. Vide supra vs. 92. Plin. xxxiii. 2. 'Tiberio imperante constitutum,'

inquit, 'ne quis in Equestri Ordine censeretur, nisi cui ingenio ipsi, patri, avoque paterno sestertia, quadringenta census fuisset,' &c. Vide Alex. ab Alex. ii. 29.

Quid confert purpura major] *Quid* vero juvat nobilitas, si minimi desint?

Purpura majus] *Sic* alii legunt, et explicant, *Quid magis optandum confert purpura?* Alii legunt, *purpura major*, et cum Schol. vet. interpretantur *laticlavium*, ceu *latum clavum*, quæ vestis erat Senatoria, tunica vulgari amplior, cui prætexta purpura erat. Fuit et Equitum Romanorum latus clavus sed a Senatorio distinctus, quæ omnia explicat Alex. ab Alex. loco mox citato. Vide Plin. ix. 36. et seq.

107 *Laurenti*] *Laurentum* oppidum est Latii, Lavinio proximum.

108 *Corvinus*] Vir. e stirpe insignis illius Valerii Corvini, paupertate adactus ad pascendas oves alienas et conductitias, victus habendi gratia.

109 *Pallante*] *Pallas* ortus ex Arcadia, Imperatoris Claudii libertus, eo-que auctore Prætoria insignia con-

Vincant divitiæ : sacro nec cedat honori, 110
 Nuper in hanc urbem pedibus qui venerat albis ;
 Quandoquidem inter nos sanctissima Divitiarum
 Majestas : etsi funesta Pecunia templo
 Nondum habitas, nullas nummorum ereximus aras,
 Ut colitur Pax, atque Fides, Victoria, Virtus, 115

sacrosanctæ dignitati concedat qui pedibus albo notatis haud ita pridem accesserat in istam civitatem : quoniam opum dignitas est apud nos sacratissima : quanquam, o perniciose Pecunia, non manes adhuc in æde sacra, et nummis altaria nulla extruximus, sicut honoratur Pax, et Fides, Victoria, Virtus, et Concordia, quæ stre-

gitur in 26. non 22. ne 17. 19. 45. nec sacro 24.—114 habitat 19. extruximus quidam, ex interpret.—115 Concordia pro Victoria 46. 48. 49.—116 crepitet 19.

NOTÆ

secutus a Senatu, ut ait Cornel. Tacit. l. xii. Annal. in Aula potens etiam sub Nerone, ut probant seq. Annal. Libri.

Licinis] Licinii fuere plures, omnes opulenti, de quibus vide quæ dicturi sumus ad Pers. Sat. ii. 36. 'Nunc Licini in campos, nunc Crassi mittit in ædes.'

110 *Vincant divitiæ]* Nobilitate sint potiores. Horat. l. ii. Sat. 3. 'Omnis enim res, Virtus, fama, decus, divina humanæ polchris Divitiis parent : quas qui construxerit, ille Clarus erit, fortis, justus, sapiens etiam, et rex : Et quicquid volet.' Et eodem Lib. Satir. 5. 'Et genus, et virtus, nisi cum re, vilior alga est.'

Sacro honori] Prætoris vel Tribunicis Majestati, quam violare est nefas, et qui læsisset, ejus caput Jovi sacrum erit, et familia venundatur ; ex lege.

111 *Nuper in hanc urbem, &c.]* Mancipium, servus. Plin. xxxv. 17. 'Vilissimum est cretæ genus,' inquit, 'qua pedes venalium trans mare advectorum denotare Majores instituerant.' Tibullus Eleg. ii. 3. 'Regnum ipse tenet quem sæpe coëgit Barbara gypsatos ferre catasta pedes.'

Pedibus albis] Creta vel gypso no-

tatis pedibus mangonis seu hæri signo, vel sigillo Reipublicæ, si publica essent mancipia. Sic enim venum exponebantur in catasta. Vide quæ dicemus ad Pers. Sat. vi. 78. ad vocem *catasta*.

112 *Quandoquidem inter nos, &c.]* Sequentes versus quinque nonnullis suspecti sunt et adulterini videntur ; sed quo jure ?

113 *Funesta pecunia]* Socrates aiebat opes et nobilitatem non solum nihil in se habere honestatis, sed et omne malum ab iis oriri. Diogen. Laërt.

Etsi funesta pecunia templo nondum habitas] Etsi pecunia nec aras nec ædem habuit hactenus, in quibus apud nos ut Numen colatur ; ei tamen obediunt omnia, eam omnes venerantur, ejusque nomen est apud homines sanctissimum. Vide Coel. Rhodig. xxi. 34. et Turneb. qui ii. 20. pecuniam inter Deas relatum contendit, probatque ex Arnobio lib. iv. adversus Gentes, ubi scribit : 'Quis Deam Pecuniam esse credat, quam velut maximum Numen vestræ indicant litteræ donare aureos annulos,' &c.

115 *Pax]* Vespasianus *Paci* templum erexit foro proximum. Sueton.

Quæque salutato crepitat Concordia nido.

Sed cum summus honor finito computet anno,
Sportula quid referat, quantum rationibus addat:
Quid facient comites, quibus hinc toga, calceus hinc est,

pit reviso nido. At quandoquidem suprema dignitas anno desinente numerat quid sporta afferat, et quantum adjungat opibus, ecquid agent asseclæ, qui inde tunicam,

.....

22. ciconia pro Concordia 2. 11. ad marg. 16. 19. 21. a m. sec. 22. 26. et tres codd. vetustiss. Jac. Susii. Sed hæc lectio glossam recolet, et metrum ei adversatur; vulgata etiam longe præstantior est.—117. 134 ejecti ex 13. honos 27. 60. 64. 65. computat 22.—119 faciant 14. 16. 17. comites

NOTÆ

Fides] Numa Pompilius *Fidei* solemne instituit. Ad id sacrarium Flamines bigis curru arcuato vehi jussit, manuque ad digitos usque involuta, rem divinam facere, significantes *Fidem* tutandam, sedemque ejus etiam in dextris sacratam esse. Hæc Tit. Liv. i. 21. *Fidem* in Capitolio dedicatam et consecratam ait Cic. de Nat. Deor. ii. 61.

Victoria] Dion. Halicarn. l. i. *Victoriæ* templum ab Arcadibus in vertice collis ædificatum ait. Tit. Liv. lib. viii. *Victoriæ* templum in Palatio fuisse testatur, et Cic. loco mox citato.

Virtus] Tullius loco citato de Natura Deorum sic habet: 'Vides Virtutis templum a M. Marcello renovatum, quod multis ante annis erat bello Ligustico a Q. Maximo dedicatum. Quid Concordiæ, Libertatis, Victoriæ?' Tit. Liv. ad portam Capenam fuisse refert. Item Plutarchus.

116 *Concordia*] *Concordiæ* templum Camillus aliique ædificarunt, testis Ovidius Fastor. i. dedicavit et Tibullus. Sueton.

Salutato crepitat nido] Sensus est: Concordia, in cujus ædis fastigio aves nidificantes sonitum edunt et crepitant, quoties ad nidos redeunt, et pullos quasi salutant, pabulum afferentes. Cornices intelligit Politian.

Miscell. c. 67. eo quod inter illas magna sit fides et concordia; et quod Veteres in Nuptiis post Hymenem cornicem invocabant. Alii tamen inter quos Mancinellus, et Turneb. viii. 18. Ciconias significari volunt, quia pietas illis inest admirabilis, quam explicant Solinus, et Plin. x. 23. et quoniam Concordia Ciconiæ forma colebatur. Videtur certe Juvenalis respexisse illud Ovidii: 'Ipsa sibi plaudat crepitante Ciconia rostro.' Ceterum mihi non absurdum videatur Flavius Conject. c. 53. locum hunc simpliciter explicans de æde Concordiæ, ad quam non sine strepitu confluebant Patres, cum ibi Senatus interdum haberetur, testibus Varrone et Lampridio.

117 *Sed cum summus honor, &c.*] Cum summi quique viri, Magistratus, Senatores computent, quantum ipsis valeant sportulæ unius anni, et quantum emolumentum afferant; quod sordidum, et indignum; quid facient pauperes, clientes, parasiti, qui non aliunde quam a sportulis habent quo vivant et vestiantur?

118 *Sportula*] Quid sit explicavimus antea.

Quantum rationibus addat] Quantum anno redditui accedat e sportularum proventu.

119 *Comites*] Vñle supra vs. 96. ad

Et panis, fumusque domi? Densissima centum 120
 Quadrantes lectica petit, sequiturque maritum
 Languida, vel prægnans, et circumducitur uxor.
 Hic petit absenti, nota jam callidus arte,
 Ostendens vacuum, et clausam pro conjuge sellam.
 Galla mea est, inquit. Citius dimitte. Moraris? 125
 Profer, Galla, caput. Noli vexare, quiescit.

*inde calceamenta habent: et panem, atque ignem in domo? Lectica spississima
 poscit quadrantes centum; et conjux ægra aut gravida circumfertur, ac virum comi-
 tatur. Ille pro absente postulat, peritus doli jam comperti, monstrans sellam inanem
 et conclusam, loco uxoris, ait: Galla uxor mea est intus: quamprimum abire jube.
 Cur tardas? O Galla, ostende caput. Dormit, ne illam crucies. Dies ipse dis-*

*facient 24.—122 vel pro et 26.—123 Præstiterit, notæ jam callidus artis.—
 124 Ostendens 11. recte, opinor, judice etiam Schurzfl. validam pro vacuum 15.*

NOTE

vocem, *Togatæ*. Clientelas et patrocinia a Romulo instituta sapienter, jam pauperibus inutilia deplorat.

120 *Fumus*] Metonym. pro igne, aut lignis ad fovendum in camino ignem.

Densissima centum quadrantes lectica petit] Ipsi Nobiles et Magistratus *lectica* vecti cum uxoribus gravidis et ægris ad sportulam confluunt, et præripiunt, ut jam dictum, pauperibus victum necessarium, ac vestitum: quin et fraude utuntur ad plures sportulas, ut mox dicetur, rapiendas. O avaritiam et sordes!

Densissima] Vel plena viro, uxore, et filiis; vel potius frequens et multiplex; aut etiam multis clientibus stipata, comitibus, asseclis.

Centum quadrantes] Asses viginti quinque, nam *quadrans* est quarta pars assis; quæ maxima erat sportula. Vide supra.

121 *Lectica*] *Lecticarum* usum primi dicuntur invenisse Bithyni, inquit vetus Schol. et diximus antea.

123 *Hic petit absenti*] Quidam meritiuntur inesse uxores in lectica tecta

et clausa undique, et earum nomine sportulam petunt, quæ solis præsentibus dispensabatur.

Nota jam callidus arte] Hæc enim fraus jam detecta fuerat; quapropter dispensator modo rogabit, ut Galla caput e lectica vel sella proferat, aut saltem remotis plagulis per fenestellas lecticæ vultum ostendat, et adesse se testetur.

124 *Ostendens*] Dispensatori indicans sellam, quasi sua uxor in illa sit ex ægritudine quiescens.

Clausam sellam] Vide supra vs. 65. ubi de lectica et sella fuse egimus.

125 *Inquit*] Maritus videlicet.

Est] In lectica.

Citius dimitte] Festina sportulam duplicem dare pro me et uxore mea, quæ ægra huc venit; noli diu morari nos, inquit ille avarus, timens ne dispensator fraudem subodoretur et investiget.

126 *Profer, Galla, caput*] Inquit dispensator dolum cavens, quem alias jam deprehenderat.

Noli vexare] Respondet ille dolosus vir, ne molestus sis ægræ uxori, nec

Ipse dies pulchro distinguitur ordine rerum:
 Sportula, deinde forum, jurisque peritus Apollo,
 Atque triumphales, inter quas ausus habere
 Nescio quis titulos Ægyptius, atque Arabarches, 130

cernitur præclara rerum vicissitudine. Primo sportula; postea forum, et Phæbus juris gnarus, ac triumphales: inter quas nescio quis ex Ægypto, et Arabarches

clusam 17. et sellam pro conjuge clausam 21.—127 multo pro pulchro 26.—130 quos 16. aut pro atque 7. 14. 15. 19. 20. 24. 50. Arabarces 21. 22. 54. 60. 65. Arabraches

NOTÆ

excita quiescentem, ne languentem coge caput proferre, et male affectum corpus vexare. Diximus supra lecticam fuisse usui vario et multiplici, et in ea dispositum pulvinar, in quo recumbere, et quiescere licebat.

127 *Ipse dies*] De die naturali et artificiali fuse disseremus ad Persii Satir. 3. vs. 4.

Pulchro distinguitur ordine] Ironice hæc dicit. Sensus est: primum clientes mane conveniunt ad salutandos patronos, ut diximus antea ad vs. 96. et rogant sportulam de qua jam non semel. Martial. Epig. iv. 8. 'Prima salutantes atque altera continet hora, Exercet raucos tertia Causidicos. In quintam varios extendit Roma labores. Sexta quies lassis, septima finis erit. Sufficit in nonam nitidis octava palæstris; Imperat extructos frangere nona thoros. Hora libellorum decima est.'

128 *Deinde forum*] Deinde a Clientibus Patroni deducuntur ad forum, ubi templum Apollinis Palatini, et Imagines triumphantibus positæ.

Forum] Quod nempe tertium ædificavit Augustus, cum duo non sufficerent hominum et judiciorum multitudini. Sueton. c. 29.

Jurisque peritus Apollo] An quia Juris Civilis Bibliothecam Augustus dedicarat in Æde Apollinis Palatini, et ait vetus Schol. An potius quod

Jus reddebatur ibidem in Augusti foro, ubi Apollinis statua eburnea, cujus meminit Plin. tum alibi, cum 36. 5. Unde Horat. Sat. 1. vs. ultimo, 'Sic me servavit Apollo.'

129 *Triumphales*] Ubi et statuæ triumphales erectæ summis viris post victorias et præclare gesta: in rostris nimirum, ut monet vetus Schol.

130 *Nescio quis titulos Ægyptius, atque Arabarches*] Vel Crispinus, de quo antea: vel, ut vult Alciat. Prætermis. l. 1. Tiberius quidam Alexander, Ægyptius, Ægyptique gubernator: de quo Tacit. Histor. 1. et Euseb. l. ii. Afferunt alii Josephum Judæorum Ducem, cui triumphalem statnam Vespasianus erexit, ob virtutem, et ingenium. Ex D. Hieron.

Titulos] Effigiem cum elogio.

Ægyptius, atque Arabarches] Hæc duo videtur Poëta junxisse, sicut conjunctæ sunt regiones Ægyptus et Arabia.

Arabarches] Locum hunc egere lucubrationibus Grammaticorum admonet Turneb. xxvii. 25. ubi et legendum putat, cum nonnullis Codicibus atque Auctoribus, *Alabarches*, qui fuerit Alexandria Magistratus quidam Judæis Alexandrinis præpositus, probatque ex Josepho, Bel. Jud. xxii. 3. et 5. Alii tamen retinent vocem, *Arabarches*; atque interpretantur, Arabia Præfectum, aut Publicanum,

Cujus ad effigiem non tantum meiere fas est.
 Vestibulis abeunt veteres lassique clientes,
 Votaque deponunt, quanquam longissima cœnæ
 Spes homini. Caules miseris, atque ignis emendus.
 Optima silvarum interea pelagique vorabit
 Rex horum, vacuisque toris tantum ipse jacebit.

ausus est habere insignia, ad imaginem cuius non licet duntaxat meiere. Antiqui vero asseclæ fatigati ex atrio discedunt, et desideria abjiciunt, tametsi viro fuit diuturna spes cœnæ: atque egenis brassicæ, et ignis coëmenda sunt. Interim illorum dominus comedet exquisita e sylvis ac mari, atque solus ipse recumbet in

16. *Alabarches* 70. 74. v. Excurs. I.—131 *mingere* 11. 14. 15. 17. 19. 21. 22. a m. sec. 26. 45.—132 *lassique clientes* 19.—133 *quamvis* 24. *Votaque deponunt, quanquam longissima, cœnæ.* *Spes homini* distinguitur in edd. Grang. et Hen- nin. ut jungantur *vota cœnæ*, et *quanquam longissima spes homini*, quæ scil. hominem lætum reddat, et semper meliora expectantem ad mortem usque comitetur; unde proverb. *Ægroto dum anima est, spes est*, et Hadriano in- terrogante, *quid est longissimum?* Epicteti responsio: *Spes.* Ita quoque Rigalt. h. l. interpretatur, qui tamen sic interpungit: *Votaque deponunt, quan- quam l. cœnæ Spes h.* Tum vero verba potius sic transponenda: *Votaque de- ponunt cœnæ longissima quanquam Spes homini*: quo ordine legenda videri pos- sunt.—134 *hominis* 28. *hominum* 11. 26. 45. 59. 60. 64. 65. Nentrum placet, etsi nec *τὸ homini* satis aptum. Forte reponendum *domini*; vel *dulcissima cœnæ Spes homini.* *Caules* 10. 11. 14-17. 19. 20. 22. 23. 24. 27. 48. 54. 59-63. 65. 67. 68. 71. 72. 73. al. quam formam, quia et insolentior, et auribus h. l. gravior est, tantaque auctoritate firmatur, in locum vulgaris *Caulis* substitui, consilio viri docti in Miscell. Obs. crit. Vol. v. T. II. p. 267.—135 *silvarum* alii scribunt, forte rectius, a Gr. *ῥαη*, ut *sus* ab *ῥς*, *serpo* ab *ῥπω*, *sal* ab *ῥλς* et al. Sed *silva* constanter legitur in libris antiquis (qui tamen *τὸ γ* respuere solent) et inscriptt. ut *silvester*, *Silvius*, *Silvia*, *Silvanus.* *vorabat* 16.—136 *Rex hominum* 56. 57. *Rex dominus* 13.—137. 138 desunt 13. 46.

NOTÆ

qui vectigali de pecuariis ex Arabia in Ægyptum advectis præerat. Ci- cero Epist. II. 17. ad Atticum: 'Ve- lim ex Theophane expiscere,' inquit, 'quoniam in me animo sit Arabar- ches:' (Alii Codices habent, *Alabar- ches*;) ubi Pompeium intelligunt qui- dam, eo quod Arabiæ partem ille domuisset: alii vero cum Cœl. Rho- dig. M. Antonium, qui multa inde tributa exegerat.

131 *Non tantum meiere fas est*] Vel- ut in sacro loco nefas sordes et al- vum exonerare. Vide quæ ad Per- sii Satiram I. vs. 114. ad has voces, *extra meite.*

132 *Abeunt lassi*] Fatigati e comi- Delph. et Var. Clas.

tatu officiisque diuturnis.

133 *Votaque deponunt*] Rectæ cœ- næ spem abjiciunt.

Longissima] Nam tota die cœnam expectarant.

134 *Caules miseris atque ignis emen- dus*] Ut supra dictum, loco cœnæ rectæ accipientes pecuniariam spor- tulam, centum quadrantes videlicet, ex iis coguntur miseri coëmere sibi oluscula quibus victitent, et ligna ad ignem oleribus coquendis faciendum: interim dum Patroni delicatissimis epulis vescuntur.

135 *Optima silvarum pelagique*] Fe- rinas carnes, et pisces exquisitos.

136 *Rex horum*] Clientum Patr- L

Juv.

Nam de tot pulchris, et latis orbibus, et tam
 Antiquis, una comedunt patrimonia mensa.
 Nullus jam parasitus erit! Sed quis ferat istas
 Luxuriæ sordes? quanta est gula, quæ sibi totos 140
 Ponit apros, animal propter convivia natum!

lectis inanibus. Etenim e tot eximiis atque amplis patinis ac tam veteribus, unica in mensa devorant patria bona. Deinceps nullus extabit parasitus. At quis tolerabit hanc intemperantiæ turpitudinem? Quam magna est ingluties, quæ apponit sibi apros integros, bestiam ad epulas destinatam? Attamen adest supplicium, quando

48. 49. sed in comment. Calder. et Vallæ explicantur.—138 *comedit* 45. Sed vulgaris lectio doctior est, et talis personarum numerique permutatio poetæ solennis. Cf. inf. ad vs. 157. in Exc. II.—139 *ferat* pro *feret* recepi ex 10. 15. 16. 17. 19. 20. 22. 27. 28. 45-50. 54. 55. 59. 60. 64. 65. et cod. viri docti in Misc. Obs. crit. Vol. v. T. II. p. 267. *ipsas* 22.—140 *totum Ponit aprum* 23. et cod. viri docti modo laudati.—142 *Pœna*

NOTÆ

nus, illorum veluti *Rex* et tyrannus, sine mercede, aut saltem exigua, magna imperans.

Vacuis toris] Pulvinis aut lectis discubitoriis, in quibus stratos veteres cibum sumsisse notum est. *Vacuis* autem, id est, plurium alioqui convivarum capacibus.

Tantum ipse jacebit] Recumbens epulabitur ipse unus, dum præstitorum officiorum justam mercedem, coenam rectam, Clientes famelici frustra desiderant.

137 *Pulchris orbibus et tam antiquis*] Antiqui artificii, atque artificis, eximii operis, nec non e pretiosa materia; quæ quidem commendare solent vasa et suppellectilia.

138 *Una comedunt patrimonia mensa*] Patrimonia absumunt laute epulando, una vero in mensa, id est patronus solus cum uxore ac liberis, exclusis proinde clientibus, amicis, et aliis quibuslibet: cum e contra majores nunquam soli epularentur, sed pulchre liberales et munifici egenos Clientes, et amicos, mensæ adhibere soliti essent.

139 *Nullus jam parasitus erit*] Bene habet: *Nullus erit* amplius adulator:

peribit sic exitiosum illud hominum genus, qui ut gratuitas cœnas aucupentur potentioribus assentantes, veritatem perdunt, et vanitati obsecundant ac superbix divitum.

Parasitus] Quasi *παρά σίτον* dictus, eo quod mensas divitum opiparas sectetur. *Parasitorum* apud Comicos crebra mentio: descriptio *luculenta* habetur apud Athen. I. vi. ubi et *Parasiti* appellatio pridem sancta et venerabilis dicitur fuisse, et parasitari primus cœpisse Philus Jupiter Cœlitum maximus, c. 8. et 9.

140 *Luxuriæ sordes*] Quid enim sordidum magis, quam per avaritiam debitum egenis negare cibum, sibi vero privatim nihil non lautitiarum indulgere, per belluationem et luxuriam?

141 *Totos ponit apros*] Quod munificentix tribuebatur, inquit vetus Schol. Plin. VIII. 51. ait Pub. Servil. Rullum primum extitisse inter Romanos qui solidum *aprum* in epulis apposuit: et hoc Annales notarunt, inquit ille, ad emendationem morum.

Animal propter convivia natum] Alludit ad id quod Varro scribit de Re Rust. II. 4. Suillum pecus donatum ab natura ad epulandum. Itaque iis

Pœna tamen præsens, cum tu deponis amictus
 Turgidus, et crudum pavonem in balnea portas.
 Hinc subitæ mortes, atque intestata senectus.
 It nova, nec tristis, per cunctas fabula cœnas :
 Ducitur iratis plaudendum funus amicis.

145

tu satur vestes abjicis, et in balnearia defers pavonem non coctum. Inde mortes repentinæ, et senecta non testata. Novus et non mæstus sermo vagatur per omnia convivia. Deducuntur exequiæ applaudendæ familiaribus ira percitis. Nihil amplius

gulae præsens 13. *depones* 25. *amictum* 17. 25. 27. 45. 47. 48. 50. 54-60. 64. 65. —145 *Et pro It* quidam. Præstiterit *Es* vel *Est*, vel *Fis*, vel *Fit* . . . *fabula*, ut ap. Tibull. i. 4. 83. *Parce puer, quæso, ne turpis fabula flam*, et Horat. Epod. xi. 7. *Heu me, per urbem Fabula quanta fui! conviviorum ut pœnitet*, cet. Cf. ej. Epist. i. 13. 9. Tibull. ii. 3. 31. 32. Prop. i. 5. 25. 26. ii. 24. 1. Terent. Hec. iv. 3. 14. al. Eodem sensu dixit Plaut. Pseud. i. 5. 4. *filius meus sermo est per urbem*, et Prop. ii. 21. (20) 7. *et nunc inter eos*

NOTÆ

animam datam esse proinde ac salem, quæ servaret carnem.

Natum] Horat. Od. i. 27. 'Natis in usum lætitiæ scyphis Pugnare Thracum est.'

142 *Pœna tamen præsens]* Continuo suæ gulæ instat pœna, et punitio, mors nimirum subitanea atque improvisa, sine testamento.

Cum tu deponis amictus] Quando balnea subis, et lavas cibis distentus ac ingurgitatus.

143 *Turgidus]* Persius Sat. 3. vs. 98. 'Turgidus hic epulis atque albo ventre lavatur—Hinc tuba, candelæ, &c.

Crudum] Necdum in stomacho coctum, quod quidem valde sanitati noxium ostendemus loco Persii mox citato.

Pavonem] Hunc cibi gratia Romæ primus occidit Orator Hortensius aditiali, sive adjiciali, cœna Sacerdotii. Saginare primus instituit M. Aufidius Lurco circa ultimum bellum Piraticum; et ex eo quæstu redditus sestertium 60000 habuit. Hæc Plin. x. 20. Macrobius autem Saturnalium iii. 13. 'Primus Q. Hortensius,' in-

quit, 'augurali cœna dicitur pavones posuisse. Quorum pretia statim extulerunt multi, ita ut ova eorum denariis vœnirent quinis, ipsi facile quinquagenis.' Apud Athen. xiv. 20. furiosum esse dicitur alere domi pavones, quorum pretio queant emi statuæ.

Balnea] Quantum esset apud Romanos lavandi studium, exponemus ad locum Persii Sat. 3. modo citatum.

144 *Intestata senectus]* Tam repente mors ingruit et præoccupat, ut minime liceat testari, et scribere codicillos ac testamentum.

145 *Nec tristis]* Ridet scilicet tuam e nimis epulis mortem epulantes, quibus idem fortasse fatum imminet.

146 *Iratis]* Quibus ex testamento quidpiam a te sibi pollicentibus nihil tamen reliqueris, eo quod conficiendi testamenti tempus tibi defuerit. Persius Sat. 6. vs. 33. 'Sed cœnam funeris hæres Negliget iratus,' &c.

Plaudendum] Plausu excipiendum ac prosequendum, quia pœna præsens affecerit sordidos helluones; et gula mulctata sit.

Nil erit ulterius, quod nostris moribus addat
 Posteritas: eadem cupient, facientque minores.
 Omne in præcipiti vitium stetit. Utere velis;
 Totos pande sinus. Dicas hic forsitan, unde 150
 Ingenium par materiæ? unde illa priorum
 Scribendi quodcumque animo flagrante liberet
 Simplicitas, cujus non audeo dicere nomen?

erit, quod posteri adjungant nostris moribus. Næpotes optabunt et perpetrabunt similia. Omne crimen in arduo positum est. Adhibe vela: plicas integras explica. Isthic fortasse dixeris: unde ingenium æquale argumento? Unde ista anteriorum, quicquid vellet mens inflammata, scribendi sinceritas, cujus appellationem eloqui non

sermo es. Mox mensas pro cænas 26.—148 capient 16. facient cupientque 19. 22. 23.—149 Omne in p. v. stat, nec valet ultra 13. in quo etiam vss. 150-171 contracti in hos octo: Quos pungas satira, galeatum sero duelli Panitè, huic licet Æneam Rutulumque ferocem Committas. Nulli gravis est percussus Achilles. Quid refert dictis ignoscat Mucius annon? Pone Tigillinum, læda lucebis acerba. Qui dedit ergo tribus patris aconita, vehatur Pensilibus plumis, atque illinc despiciat nos. Cum veniet contra, digito compesce labellum.—150 Dicas hoc 26.—151 materiæ est 25. 27. 45. 46. 48. 49. 57. 59. 60. 65. ne metrum laboret. Sed hiatus solennes Juvenali. Cf. II. 26. III. 70. VI. 274. VIII. 107. IX. 118. X. 11. 54. 281. XII. 36. 110. XIII. 65. XIV. 49. XV. 7. 126. al. Heins. ad Claud. Cons. Stilic. II. 167. et Heyne ad Virg. Æn. III. 211. Vereor tamen, ne pleraque exempla librariorum incuriæ debeantur.—152 liceret 26. libertas 14.—153 nunc pro

NOTÆ

147 *Nostris moribus*] Pravis nostris ac perditis moribus, vitiisque sic invalescentibus, ut nihil addi posse videatur in posterum: unde posteri similia duntaxat perpetraturi sint, non graviora.

149 *Omne in præcipiti vitium stetit*] Nunc vitium omne stat in summo gradu, neque progredi ulterius potest. Unde a Satira scribenda temperare nequeo.

Utere velis] Metaphora. Id est, laxa iram, adhibe omnem animi impetum: omnes animi vires intende.

150 *Totos pande sinus*] Sicut navigantes secundis ventis totos velorum sinus expandunt; sic et tu incumbe totus tam uberi Satirarum materiæ. Vide supra ad vs. 88.

Dicas hic forsitan] Prolepsis, qua respondet ad ea quæ sibi possunt objici.

Unde ingenium par materiæ] Habesne ingenium satis amplum et grave, quod respondeat amplitudini et gravitati materiæ.

151 *Unde illa priorum, &c.*] Non est ea modo Satiras scribendi ac scelera vellicandi libertas, quæ fuit prius; qua præcedentibus sæculis Lucilius, ac deinde Horatius fruebantur, atque usi sunt exemplo Græcorum Comicorum, Enpolidis, Cratini, Aristophanis. Tum certe fas erat vitium quodvis insectari palam, et confodere in ipso vitiosorum ore atque Principum. At non ita modo Horat. Sat. I. 4.

152 *Animo flagrante*] Zelo in improbos exardescente.

153 *Simplicitas*] Παρρησία, qua audebant scelus proscindere ac sceleratos summa libertate; homines etiam notare sine ambagibus. Adeo ut opus

Quid refert, dictis ignoscat Mucius, an non?

Pone Tigellinum: tæda lucebis in illa,

155

ausim? Ecquid interest utrum Mutius indulgeat iis quæ scribam, an non? Exhibe Tigellinum; statim fulgebis in ista face, qua uruntur stantes, qui perfunduntur

~~~~~

non 81. ad marg. prob. Flavio Conject. Cent. 1. *audent* emend. Grævius. Neutrum vero vulgatæ lectioni antæferendum videtur.—154 *Mitius* 22. *Nuntius* 19. *Mutius* 17. 23-27. 45. 46. 47. 49. 50. 57. 60-73. Sed dicitur Græc. *Mobius*.—155 *Tigellinm* pro *Tigillinum* reposui, quoniam hæc scriptura firmatur optimis libris veterum scriptorum, et Romanorum et Græcorum, quibus constanter *Τιγελλίνος* dicitur. Cf. Lips. ad Tac. Ann. xiv. 51. et Ramires ad Martial. iii. 20. 16. *lucebit* 8. a m. pr. idque recepit Hennin. auctore Grævio. Sed neuter nos docuit, quomodo illud explicari possit; nec, quantum video, commodum inde sensum, nisi fidiculis adhibitis, elicies: unde revocavi communem omnium fere librorum lectionem. *acerba* pro *in illa* 13.—

NOTÆ

aliquando fuerit Edicto frænum injicere licentiæ Satyricorum in veteri Comœdia. Horatius ad Pisones: 'Sed in vitium libertas excidit, et vim Dignam lege regi: lex est accepta: chorusque Turpiter obticuit, sublato jure nocendi.'

Non audeo dicere nomen] Insidiantibus passim et ubique delatoribus, et oppressa per Tyrannos loquendi libertate. Patet ex Sueton. Calig. c. 27. citand.

154 *Quid refert*] Reponit Juvenalis: Irascantur licet vitiosi stylo meo confossi: quid tum?

Mucius] Cui Lucilius nequaquam pepercit. Vide Sat. i. Persii ad vs. 115.

155 *Pone Tigellinum*] Respondet Juvenali monitor quidam: jam Mucii Scævola tempora pridem abiere, jam longe mutata sunt omnia. Enimvero si reprehendas ac notes v. g. Tigellinum, aliumve in Aula potentem, id non impune, ut olim, feceris.

Tigellinum] C. Fulcinius *Tigellinus* patre Agrigentino; juvenis egeus at valde pulcher, ob flagitia urbe summotus est. Deinde Neronis amicitiam nactus, ac postea Galbæ, ab hoc

etiam vindicatus et servatus est, cum mortuo Nerone a Populo Romano ad supplicium deposceretur. Vetus Schol. de illo jam supra ad vs. 59. et seq.

Tæda] Arbor resinam abundanter exudans, unde flammis ac lumini sacrorum grata dicitur, apud Plin. xvi. 10.

Tæda lucebis] Id est, vivus cremaberis jussu Tyranni, et delatorum arbitrio. Hic allusum volunt nonnulli ad Neronis in Christianos immanitatem, de qua Cornel. Tacit. Annal. 15. 'Aut crucibus affixi,' inquit, 'aut flammandi: atque ubi defecisset dies, in usum nocturni luminis urebantur,' Christiani nimirum. Et vetus Schol. 'In munere Neronis arserunt vivi, de quibus ille jusserat cereos fieri, qui lucerent spectatoribus.' Item, 'Maleficos homines tæda, papyro, cera supervestiebat, sicque ad ignem admoveri jubebat ut arderent.' Hinc Sat. 8. vs. 235. *molestam tunicam* appellabit. Et Seneca ad Lucilium: 'Cogita illam tunicam alimentis ignium illitam et intextam, et quicquid præter hæc sævitia commenta est.'

Qua stantes ardent, qui fixo gutture fumant,
 Et latum media sulcum diducit arena.
 Qui dedit ergo tribus patruis aconita, vehatur

fumo, gula suffixa, atque amplum aperit scrobem in media arena. An igitur qui porrexit venena tribus patruis, feratur plumis suspensis, et inde nos aspernetur?

156 et pro qui 11. *fumat* emend. Ascens. et Voss. ad Catull. p. 42. *pectore fumant* 14. *gurgite fumant* 22. a m. pr.—157 *At* 25. *lautum* 19. *diducit* 21. et vetus codex Lipsii, laudatus ab eo ad Senec. de Ira III. 3. extr. aliusque (nisi potius idem est) Heinsii, quem vide ad Ovid. Met. IV. 375. Id recepi, quamvis ita non omnis difficultas tollitur. v. Excurs. II. *deducit* 1. 8. a m. pr. 10. 11. 12. 14. 17. 19. 20. 23-38. 45. 46. 47. 49. 50. 54-69. 71-77. *deducis* 8. a m. sec. 28. 70. et Ms. viri docti in Misc. Obs. crit. Vol. v. T. II. p. 268. *deducet* 16. 22. 48. 82. *producit* 15. *harena* 17. 20. 22. 23. 24.—158 ante vs. 157. legitur in 19. *vehetur* 10. 11. 14. 15. 22. 27. 45-50. 54. 55. 64. 68.

NOTÆ

156 *Stantes ardent*] Alligati palo, aut adacto per corpus stipite, cremantur.

Fixo gutture] Sueton. Vitell. c. 17. 'Reducta coma a capite, ceu noxii solent, atque etiam mento mucrone gladii subjecto,' (alii legunt, *subrecto*) 'ut visendam præberet faciem, neve submitteret.' Turneb. XXIV. 41. rectus enim erat gladii mucro sub mento positus, quo vultum erigere cogebatur. Forsan et respicit Juvenalis ad uncum gutturi noxiorum impingi infigique solitum, quo ad scalas Gemonias trahebantur, ubi pendentium crura frangebantur, et subjecto igne ardebant, ut observat Mancinellus.

Fumant] Circum accenso igne.

157 *Et latum media sulcum diducit arena*] Versus iste creditur a nonnullis adulterinus. Legunt alii, *deducis*: alii, *qui ducit*, ut sit continuus sensus. Lipsius ex vet. Cod. corrigit sic: 'Et latus mediam sulcus diducit arenam.' Interpretari licet vel de sulco in arena facto, cum Rei corpus eo quo dictum est modo raptabatur ad patibu-

lum: vel de scrobe et fossa, in qua defossus affixusque palo vivus comburebatur. Apud Corn. Tacit. Annal. 15. paulo ante finem: 'Cum poena Flavii Veiano Nigro Tribuno esset mandata, is proximo in agro scrobem effodi jussit, quem nimis angustum Flavius fuisse conquestus dicitur.' Sueton. Neron. c. 49. 'Scrobem sibi fieri coram imperat dimensus ad corporis sui modulum ipse Nero.'

Media arena] Multi quidem in media amphitheatri arena cremabantur. Quemadmodum refert Sueton. Calig. c. 27. de quodam Atellanarum Poëta, ob joci ambigui versiculum, illic igni tradito jussu Imperatoris.

158 *Qui dedit ergo tribus patruis, &c.*] Indignabundus Juvenalis respondet monitori. Ergone mollis Tigellinus impune despiciet nos; neque solum effœminatus sed veneficus et nequam? Vide supra ad vs. 67.

Aconita] Mortiferum herbæ venenosæ succum. De his Plin. pluribus locis multa. L. VI. c. 1. sic habet: 'A Ponti ore distat millibus ducentis

Pensilibus plumis, atque illinc despiciat nos?

Cum veniet contra, digito compesce labellum:

160

Accusator erit, qui verbum dixerit, hic est.

Quando adversum occurret, digito labia comprime. Qui pronuntiaverit voces, is est: illi accusator aderit. Fas est ut tutus componas Æneam et fortem Rutulum. Nemini

et codex ms. viri docti in Miscell. Obs. crit. Vol. v. T. II. p. 267. Parum interest, modo mox reposueris *despiciet*, non, ut alii editores, etiam Henninius, *vehatur et despiciet*.—159 *despiciat* 10. 13. 17. 20. 21. 23. 24. 25. 45. 49. 50. 56. 57. 59. 60. 64-67. 71-74. et alter codex viri docti modo laudati: quos secutus sum. *despiciet* al.—160 *Dum* 20. *veniat* 17. 23. 25. 46. 49. 54. 58. 64. *venerit* 24.—161 *verum dixerit* 7. 10. 11. 14-17. 19-22. 24. 26. 45-48. 50-55. 74. 80. prob. Britan. ut poëta tacitæ occurrat responsioni et sensus sit: accusabitur non modo, qui mendacio usus fuerit, et falso aliquem notaverit, sed etiam, qui vera dixerit; vel, non deerit tibi accusator, si verum sequi volueris tuis carminibus, qui dicet: hic est, o Imperator, hic est ille, qui hominum vitia notat. Male! *verum qui dixerit* 23. *verum qui dixerat* 16. Plathner emend. *si verbum dixerit*. Equidem levissima mutatione maluerim: *cum verbum dixerit*. Mox hic *'st* vel *st*, h. e. hic tace, nisi perire velis, (nam *st* silentii nota) legendum videbatur Lambino, Lubino et Grævio. Id merito, opinor, displicuit Grangæo, cujus tamen nota non minus aliena est ab h. l. et obscura: “*Hic est*, fit per demonstrationem, quæ aut laudi, aut vitio vertitur, pro ratione digiti, quo facta fuit demonstratio: indici enim laus, medio vituperium; unde proverbium, *medium ostendere digitum*, de quo v. inf. ad x. 53.” Sic quoque Beckius in Obs. philol. in Satiras Juven. duas priores (Altorf. 1732.) p. 10. “Noster ita capiendus est, ut intendat stilum ad morem veterum Romanorum, quo, qui medio digito monstrabatur, vituperationem, qui indice digito ostendebatur, laudem promeruit; utrique vero acclamatum fuit, *hic est!* Hæc acclamatio malo quodam prætereunte si audiat, reus mox calumniæ eris et injuriæ illatæ: quam calamitatem, ut subterfugas, melius est tacere, quam dicendo supplicium mereri.” Sed tum h. l. dicendum erat *si verbum dixeris*, vel *si quis verbum dixerit, hic est*, vel denique *Accusabitur*

NOTÆ

portus Acone veneno aconito dirus.’ Et xxvii. 3. ‘Nascitur,’ inquit, ‘in nudis cautibus, quas aconas vocant: et ideo aconitum aliqui dixere, eo quod nullus adsit juxta nutrens pulvis, qui Græce, *κόπρις*,’ &c.

159 *Pensilibus plumis*] Sella, lectica, in quibus pulvini, et lecti, ut fuse supra explicatum est. Plin. xxvi. 3. meminit et balnearum pensilium.

Atque illinc] E sublimi culcitra; vel ex eo quod molliter vehatur ipse, dum nos pedibus incedere cogimur; quia non suppetunt divitiæ et opes nobis perinde ac illi, hinc superbe

nos intuetur ac despicit? Quasi vero.

160 *Cum veniet contra*] Imo, inquit monitor, si forte obvius fiat tibi Tigellinus iste, vide ne quid in illum mutias.

Digito compesce labellum] Consule tibi, inquam, et ne ullum indignationis aut iræ indicium promas.

161 *Accusator erit, qui, &c.*] Quod si obmurmurat quispiam, et vel, *hic est*, dixerit eo transeunte, statim inveniet accusatorem qui reum agat. Cave ergo ne vel has voculas protuleris, cum Tigellinus occurrerit.

Securus licet Ænean, Rutulumque ferocem
 Committas. Nulli gravis est percussus Achilles,
 Aut multum quæsitus Hylas, urnamque secutus.
 Ense velut stricto quoties Lucilius ardens 165
 Infremuit, rubet auditor, cui frigida mens est
 Criminibus, tacita sudant præcordia culpa.

molestus est Achilles vulneratus, aut Hylas investigatus plurimum, atque Hydriam comitatus. Quoties fervens Lucilius insonuit districto quasi gladio, toties rubescit audiens ille, cui animus sceleribus frigescit, et cor sudorem emittit obnoxas occultas.

aut reus erit, qui, cet.—162 Ænean Græco more scripsi pro Æneam. v. Heins. ad Ovid. Epist. Her. vii. 26. idem et Drakenb. ad Sil. ii. 413. Rutulumque 13. 14. 15. 16. 17. a m. pr. 19. 20. 21. 23. 26. 48. 54. 55. 59. 70. 71. 75. 76. 77. 82. Rutulumque recte 17. a m. sec. 22. 24. 25. 27. 45. 46. 47. 49. 50. 56. 57. 58. 60-69. 72. 73. 74. Rutulumque 23.—163 Cum mittas 21.—164 Et 19.—165 Lucilius 19. 56. 57. 60. 65. 75. 76.—168 ira 11. 21. a m.

NOTÆ

162 *Securus licet Ænean, &c.*] Pergit monitor, quod si te carmina scribendi studium tenet, licet nobilem animi ardorem sequi; illustres mortuos versibus tuis exorna, quod fecit Virgilius, minori periculo, majori gloria, quam scribendo Satiras.

Ænean Rutulumque] Certamina Æneæ Trojanorum ducis, et Regis Rutulorum Turni, de quibus in Æneide Virgil. l. vii. et seq.

163 *Committas*] Virum viro opponas, ac velut in certamen deducas.

Nulli gravis est percussus Achilles] Nemo ostendetur carmine de Achillis morte, aut de Hylæ fato.

Percussus] Proprie, nam Paris dicitur post Apollinis effigiem latens emissa sagitta Achillem percussisse, quo ex vulnere occubuit.

164 *Quæsitus Hylas*] Hic Herculis socius atque amasius, ad hauriendam aquam profectus, cum ad flumen Ascanium se inclinaret, simul cum urna undis abreptus est. Ab Nymphis raptum fabulantur Poëtæ ob pulchritudinem. Porro sollicite quæsitus Hylas cum non compareret, in ejus ho-

norem Sacra instituit Hercules, in quibus solemniter inclamaretur. Hinc Virgilius Ecl. vi. 'His adjungit Hylam: nautæ quo fonte relictum Clamassent, ut littus Hyla Hyla omne sonaret.'

165 *Ense velut stricto*] Stylo Satirico armatus.

Lucilius] Vide Pers. Sat. i. ad vs. 114. 'Secuit Lucilius urbem.'

166 *Infremuit*] Iram spirans et indignationem in vitium et vitiosos.

Rubet auditor] Seu pudore, seu cupiditate ultionis inflammatus. Cur ruborem pudor et gaudium, metus vero pallorem aspergant, disputat Macrobius vii. 11.

Frigida mens criminibus] Oderunt peccare mali formidine poenæ, inquit Horatius, atqui metus ex frigore, et ex recedente ad cor omni sanguine; mens igitur improborum frigescit, quæ conscia criminum sibi timet. Vel, frigida mens, quæ diuturno scelerum usu ac veterno consopita languet, torpescit, friget, ac velut immoritur.

167 *Sudant præcordia*] Præ animi

Inde iræ, et lacrymæ. Tecum prius ergo voluta
 Hæc animo ante tubas. Galeatum sero duelli
 Pœnitet. Experiar, quid concedatur in illos, 170
 Quorum Flaminia tegitur cinis, atque Latina.

Illinc iracundia et fletus. Quapropter antè buccinas, ista tecum antea revolve in mente. Belli tarde pigrit eum qui jam cassidem induit. Explorabo quid liceat adversus eos, quorum favilla condita est ad vias Flaminiam, et Latinam.

pr. et duo codd. mss. viri docti in Misc. Obs. crit. Vol. v. T. II. p. 267.—
 169 Nec 58. *Hæc anima ante tubas* vel *tubam* alii, teste Ascensio.
Hæc animæ ante tubas 66. *Hæc anime ante tubam* 51. 55. *Hæc anime ante tuba* 54. *Hæc anime ante tubas* 49. 61. 62. 63. 65. 67. 68. 71. 74. 78. 79. Priscian. l. XVIII. et antiquiss. codd. teste Mancinello et prob. Rigalt. ut poëta se ipse adhortetur, ut ap. Quintilian. IX. 2. *dura, anime, hodie dura*, et ap. Pind. Olymp. II. 160. *Ἐρεχε νῦν σκοπῶ τόξον, Ἄγε, θυμέ.* *Hæc animante tubas* 80. *Hæc animante* (h. e. stimulante) *tuba* 2. 10. 15. 16. 17. 19-28. 45-48. 50. 52. 53. 56-60. 64. 65. 75. 76. *Exanimante tuba* 11. prob. Schurzfl. cujus hæc nota est: "Ait auctor, cum tuba jam militem sonitu suo tantum non exanimat, sero nimis in bellum abiisse pœnitet; et ita sane videtur Schol. vetus legisse, cum explicat metaphoram: *tarde pœnitet indixisse bellum, cum jam pugna commissa.*"—170 *illis* 21. *illo* 22.—171 *Flaminea* 15. 16. 21. 48. *Flaminia* 17. 19. 45.

NOTE

anxietate et labore ob conscientiam scelus obijcientem, vel ob acres morsus satirici salis.

168 *Inde iræ, et lacrymæ*] Nam et ira et vindictæ cupido lacrymas elicit.

Tecum prius ergo] Quæ cum ita se habeant, antequam te accingas scribendis Satiris, ac veluti classicum canas, ista perpende quæ admonui, nec temere quicquam moliare, cujus deinde suscepti pœniteat sero.

169 *Animo, ante tubas*] Multum hic variant codices. Legunt quidam; *anime, ante tubas*; ut seipsum adhortetur Poëta. Alii, *animante tuba*: sed perperam.

Ante tubas] Ante sonitum et clangorem tubæ: metaphor. a re bellica.

Galeatum sero duelli pœnitet] Jam non licet amplius pugnam detrectare, cum auditur classicum, cum adest hostis, et arma sunt in manibus: se-

rius est tum mutare sententiam.

Duelli] Duorum est certamen proprie, at pro bello etiam ponitur: et e duello factum esse bellum scribit Quintil. l. VII. inde et perduelles dicti, qui patriæ suæ hostes se profitentur.

170 *Experiar, quid concedatur*] Juvenalis verba. Saltem igitur mortuos laccessam, et eos duntaxat Satira vellicabo, qui ulcisci nequeunt: sic profecto in aliena persona et vivi vapulabunt. Sunt qui observant hanc a Poëta nostro revera adhibitam in Satiris suis cautionem, ut neminem notarit, nisi alieno et ficto nomine.

171 *Quorum Flaminia, &c.*] Nobiles viros, quorum sepulchra visuntur ad utrumque latus viarum Flaminiae ac Latinae. Nimirum ex quo lege duodecim tabularum graviter sancitum erat, ne quis in urbe sepeliretur, fre-

quentius extracta sunt monumenta ad Flaminiam et Latinam celebres vias. Unde Juvenal. Satir. 5. vs. 55. 'Clivosæ veheris dum per monumenta Latinæ.' Vide Alex. ab Alex. III. 2.

Flaminia]. De hac supra ad vs. 61.

Latina] Via lapidibus strata, ut aiunt, ab urbe ad Sinuessam, quod extremum est Latii oppidum. Plin. III. 5. Sita inter Appiam et Valeriam, tendebat per Algidum ac Tusculanos colles ad Ferentinum, Frusinum, aliasque civitates claras. Strabo l. v.

EXCURSUS

AD SAT. I. 130.

VEHEMENTER olim viri docti disceptarunt inter se de *Arabarche* vel *Alabarche* illo, et adhuc sub iudice lis est: ad quam dirimendam vix quicquam facient codices, qui haud variant, si paucos exceperis, quorum lectiones supra ad h. l. percensuimus. Qui vulgatam tuentur lectionem, *Arabarchen* dici putant vel mollem Arabiae praefectum; vel cum, qui praefuerit Arabibus, h. e. servis, ex Arabia Romam advectis; vel praefectum *Arabarchiae*, h. e. vectigali, pro animalibus solvendo, quorum ingens copia ex Arabia in Aegyptum abduci solita fuerit; (v. cod. Justin. iv. 61. 9.) vel denique magistratum, ab Aegypti Nomo Arabiae dictum, et Alexandrinum, quod colligunt ex Cic. ad Att. ii. 17. ubi in aliis libris *Arabarches* legitur, in aliis *Alabarches*. Cnf. ibi Intpp. et Wesseling. de Archont. Judaeorum c. 8. Alii *Alabarches* legendum existimant, et varie interpretantur, v. c. Cujacius, (Obss. viii. 37.) Ernesti, (in clavi Cic. et quidem in Ind. hist. p. 92.) Brodæus, (Miscell. iv. 2.) et Turnebus (Advers. xxvii. 25.) magistrum scripturae vel vectigalis e pascuis, ab ἀλάβρα, *atramento*; (v. Hesych.) Fuller Miscell. iv. 16. ἐπίσκοπον vel praefectum Principis, ab Hebr. vel Syr. *halax* et *arcin*; (forte הלוי et חרוב, Græc. ἀρχων) Ruffinus praefectum salis, a Gr. ἅλς dictum, unde *Halabarches* quibusdam scribendum videtur. *Aegyptiacus Alabarches*, h. e. scripturae vel vectigalibus per Aegyptum praefectus, emend. Plathner, provocans ad auctoritatem Gratiani Imp. in L. ix. c. de Vectig. et Cen.

‘Usurpationem totius licentiæ submovemus circa vectigal Alabarchiæ per Ægyptum atque Augustaneam.’

Quemadmodum autem de ipso verbo ejusque vi inter viros doctos discrepat, ita et de eo, ad quem poëta h. l. respexerit: quanquam inter eos fere convenit, *atque*, non *aut*, h. l. legendum, et *Ægyptium atque Arabarchen* vel *Alabarchen* non diversos, sed unum eundemque hominem esse. Baptista Pius (Annotatt. poster. c. 93.) quemvis designari putabat mollem atque effœminatum; Parrhasius (epist. XXIII.) et Ptol. Flavius (Conjectan. c. 49.) Josephum, ducem a Judæis creatum, et, si D. Hieronymo fides habenda, propter virtutem ac vaticinium de imperio Vespasiani statua triumphali donatum; Gyraldus (in Dialog. XXXIX.) et Alciatus (in Prætermis. II.) Tiberium Alexandrum; *Ἀλαβάρχην* Alexandriæ, fratrem Philonis Judæi, vel ejus filium ejusdem nominis, Procuratorem Judææ et illustrem equitem Romanum; (de quibus v. Joseph. xx. 3. Lips. ad Tac. Ann. xv. 28. et Hist. I. II. 74. 79.) Britannicus autem et alii Crispinum Ægyptium, quem Lubinus mordaciter Arabum principem appellari existimabat, quasi omnium vernarum ex Arabia summum, h. e. pessimum, quem vero *a Nerone Arabiæ principem esse factum* tradit Schol. Ms. laudatus in Miscell. Obs. crit. Vol. v. T. II. p. 267. Quod si verum est, nec potius conjectura, ex h. l. ducta; (quæ tamen ingeniosa videtur et admodum probabilis) non est, quod dubitemus, quin pessimus ille homo significetur, qui mali Principis gratia e servili conditione ad summum fastigium evectus est, et in quem Juvenalis etiam Sat. I. 26. sqq. et IV. 1—28. 108. 109 acerrime invehitur.

Equidem olim suspicabar legendum esse *Ægyptius*, *atque* vel *aut Alabandus*, ut servi innuantur, qui ex Ægypto et Caria (cujus urbs *Alabanda* inf. III. 70. et passim memoratur) Romam sint deducti, ibique ad amplissimos honores ascenderint. Sed in re tam obscura ignorantiam profiteri malo, quam vanis incertisque conjecturis indulgere.

EXCURSUS

AD SAT. I. 157.

VERSUS perobscurus, cujus et lectio et interpretatio tam dubia est, atque tam parum commode expedita ab editoribus, ut Pithœus profiteretur, nullum in his Satiris locum esse, quem ex Grammaticorum glossis minus grammatice intellexerit. Varietatem lectionis supra ad h. l. enotavimus: nunc paucis recensebimus virorum doctorum explicationes. Nonnulli h. l. ita legunt et interpretantur: *lucebis* s. ardebis, *et latum media sulcum deducis arena*, frustra laboras, notatione tua ac reprehensione nihil omnino proficis; quod proverbii loco dictum arbitrantur, ut Græc. ἄμμον μετρεῖν, vel Lat. *littus arare*. (Cf. inf. VII. 48. 49.) Britannicus: *lucebis* tunica molesta indutus *tæda*, igne, *qua stantes ardent*, aut quia alligabantur stipiti circumjecto igne, aut quia, ut Seneca Epist. XIV. scribit, per medium hominem agebatur stipes, ut per omnes artus emergeret; *et deducit sulcum*, aut quia forte unco trahebantur, aut quod damnati, et *in media arena* amphitheatri, ubi multi cremabantur vivi, (ut Atellanæ poëta teste Suet. Cal. 27.) alligati stipiti pedibus *sulcum* faciebant circum se volventes, terrore ignis admoti. Videtur itaque τὸ *deducit*, secundum Atticam numerorum enallagen, pro *deducunt* positum accepisse, ut Grangæus, qui coll. Virg. Ge. III. 402. 403. putat, maleficos designari, qui unco tracti fuerint per *arenam*, et *sulcum* quendam impresserint; qua usus sit metaphora Lycophron in Cassandra, de Hectore tracto ab Achille, Λευρὰς βιώτης γατομῶν δι' αὐλακός. Sic et vetus Schol. 'adductus cum per arenam trahe- retur, sulcum corpore suo fecit; vel fossam, in qua stipites fiebant, in quibus ardebant.' Idem tamen hanc quoque in-

interpretandi rationem proponit: '*Pone nobilem, ut Tigellinum; quod nisi facias, in rogam corpus tuum mittetur, in quo non jacentia corpora, sed ad lignorum parsimoniam stantia exuruntur. Unde putant dici: et latum media sulcum deducit arena; quod parcus ustor subditi ligni inopia scrobe sub terra facto subcavet, ut ardere possit.*'—Farnabius *sulcum* accipiebat de scrobe, ad necis adactæ vel spontaneæ necessitatem redactis vel ab aliis vel ab ipsis præparari solita, forte ad evitandum casum ἀσχήμωνα in ipsa morte; quo referebat Tac. Ann. xv. 67. Philostrat. vit. Apollon. v. 8. Appian. b. Civ. iv. et Suet. Ner. 49. Cnf. tamen Lips. et Ernesti ad Tac. Ann. i. 61.—Flavius in Conjectan. Cent. i. versus transponendos emendandosque putabat hoc modo: *fumant. Qui dedit—despiciat nos, Et latum media sulcum deducat arena.* Idem et nobis aliquando in mentem venit, sed nunc minus arridet.—Is. Vossius ad Catull. p. m. 42. cum Ascensio *fumat* legi malebat, ejusque sententia Juvenalis dixit, ab incensa tunica molesta tantam liquefactæ tædæ seu picis defluxisse copiam, ut *latus* etiam *in media arena deduceretur sulcus*, et ardens quasi formaretur rivus.—Lipsius ad Senec. de ira iii. 3. extr. ex vet. cod. legendum censebat, *Et latus mediam sulcus diducit arenam*, quod probaverunt Scaliger Emend. Temp. l. v. et Ferrarius Elect. ii. 7. qui omnes *sulcum* intellexere de fossa in media arena, qua vivi cremati sint defossi et ad palum defixi.—Vir doctus in Miscell. Obs. crit. Vol. v. T. ii. p. 268. corrigebat: *Et latum media sulcum signabis arena.*—In edit. Variorum Amst. 1684. hæc reperitur nota: Si per parentheses inserantur verba, *Qua stantes—fumant*, sensus erit concinnus, *Lucebis in illa tæda, et media arena*, per quam tu curris palo alligatus, vel, per quam corpus tuum trahitur comburendum, *deducit* seu *deducet*, (immo *diducet* i. e. patefaciet, monstrabit *latum sulcum*: nec obstat, quod ultima syll. voc. *media* nom. cas. sit brevis; nam per anthemimerin brevis est producta licenter. Id exemplo Virg. Æn. iii. 464. firmavit Beckius in Obs. philol. in Sat. Juven. duas priores (Altorfii 1732.) p. 9. ubi hunc existimavit verborum ordinem esse ac sen-